

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра міжнародних відносин і суспільних наук

ЯГЕЛЛОНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (Республіка Польща)

**ІНСТИТУТ ПОЛІТИЧНИХ І ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ ІМ. І.Ф. КУРАСА НАН УКРАЇНИ**

**CENTER FOR BUSINESS INNOVATION AND TRANSFORMATION
AKG Global Support Services (OPC) Pvt Ltd, India**

**ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«ТРАНСФОРМАЦІЯ
СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»**

**(до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим
та м. Севастополя)**

23 лютого 2023 року

м. Київ

УДК 327:355.01(477)(470+571-651.1)

Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя) / (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 23 лютого 2023 р.). – К., 2023. – 353 с.

Збірник наукових праць укладено за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції «Трансформація системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни (до дня спротиву окупації Автономної республіки Крим та м. Севастополя)», яка була організована кафедрою міжнародних відносин і суспільних наук гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України 23 лютого 2023 р. Наповнення рубрик синхронізовано з основними напрямками роботи конференції і охоплює широке коло питань трансформації світової системи міжнародних відносин в умовах російсько-української війни, впливу російської агресії на європейську та світову безпеку; розвитку співробітництва України з міжнародними організаціями та поглиблення співпраці Україна – НАТО в умовах протистояння російській агресії; аналізу цивілізаційних та ціннісних вимірів російсько-української війни; встановлення й розширення контактів між представниками освітянської, наукової спільноти та громадськості.

Видання розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів, а також усіх хто цікавиться питаннями сучасних міжнародних відносин.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 9 від 20.04.2023 р.).

Редакційна колегія:

Ніколаєнко С.М., д-р пед. наук, проф. (голова);
Шинкарук В.Д., д-р філол. наук, проф. (співголова);
Шевчук О.В., д-р іст. наук, проф. (співголова);
Любовець О.М., д-р істор. наук, проф.
Харченко С.В., д-р філол. наук, проф.

Відповідальна за випуск докт. іст. наук, проф. Любовець О.М.

Тези подано в авторській редакції.

Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей.

Передруковувати опубліковані в збірнику наукових праць матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© НУБіП України, 2023
© Автори, 2023

КРИМ – ЦЕ УКРАЇНА
CRIMEA IS UKRAINE

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

№58/2020

Про День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя

З метою вшанування мужності і героїзму громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території — в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, у відстоюванні територіальної цілісності України, з нагоди відзначення річниці від проведення 26 лютого 2014 року в місті Сімферополі мітингу на підтримку територіальної цілісності України за участю кримських татар, українців та представників інших національностей **постановляю:**

1. Установити в Україні День спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, який відзначати щороку 26 лютого.

2. Кабінету Міністрів України забезпечувати розроблення за участю представників державних органів, органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства і затвердження планів заходів до Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя.

3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України В. ЗЕЛЕНСЬКИЙ

26 лютого 2020 року

СЕКЦІЯ 1

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ. ОКУПАЦІЯ РФ КРИМУ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Томенко Микола Володимирович,
*доктор політичних наук, професор,
голова Наглядової ради,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА МІСІЯ МІЖНАРОДНИХ ІНСТИТУЦІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПОЗИЦІЯ НАУКОВОГО ТА ЕКСПЕРТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Нинішня діяльність більшості міжнародних інституцій, таких як ООН, ОБСЄ, ЮНЕСКО, МОК в умовах війни Росії проти України виявилася неадекватною і малоефективною. Ця неадекватність змушує нашу владу та дипломатів застосовувати крайні заходи, включно із бойкотом засідань, як у випадку із зимовою сесією Парламентської асамблеї ОБСЄ 23-24 лютого 2023 р. Можливість бойкотування літньої Олімпіади-2024 у Парижі, в разі допуску російських та білоруських спортсменів навіть в статусі нейтральних спортсменів, вже озвучив Президент України, урядовці та НОК України.

З огляду на таку ситуацію вкрай актуальна дієва та активна позиція наукового та експертного середовища щодо реформування міжнародних інституцій для адекватної та відповідальної діяльності в умовах війни.

Щодо реформування ООН.

Найслабкішою ланкою в системі ухвалення рішень ООН є деструктивна позиція Росії як однієї із 5 країн-постійних членів Ради Безпеки ООН, яка користуючись правом вето, блокує всі рішення антивоєнного характеру. Нагадую, що ООН створювалася як міжнародна інституція за результатами Другої світової війни. Саме тому до складу Ради Безпеки ООН як постійно діючого органу, на який покладено відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки від 1945 року входить 5 постійних країн-членів: СРСР (Росія), США, Велика Британія, Франція і Китай. Цілком очевидно, що в умовах військової агресії з боку Росії, за аналогією з нацистською Німеччиною, Росія повинна бути виключена зі складу її постійних членів. Серед статусних країн, які натомість мали б увійти до числа постійних членів, варто обговорити такі

країни як Німеччина, Японія, Індія. З одного боку розширення до 7 членів допомогло б залучити геополітично впливові та економічно потужні країни такі, як Німеччина і Японія, а також Індію як державу, що за оцінками експертів вже обійшла за чисельністю Китай і на 1 січня 2023 р. є найчисельнішою державою світу з населенням у 1 мільярд 417 мільйонів осіб та відповідно унеможливити блокування рішень на підтримку миру та безпеки.

Щодо ЮНЕСКО.

ЮНЕСКО як спеціалізована установа ООН опікується питаннями освіти, науки і культури і за останній період потрапила під сильний політичний та фінансовий вплив Росії. Для прикладу, Комітет всесвітньої спадщини ЮНЕСКО на 24 лютого 2022 р. очолював представник Росії. Під тиском України та її союзників лише в листопаді 2022 р. вдалося змінити керівництво цієї інституції, яка опікується охороною історико-культурної, природної та нематеріальної світової спадщини. Цинізм ситуації полягає у тому, що за рік війни понад 400 об'єктів матеріальної культурної спадщини в Україні було серйозно пошкоджено або знищено військами РФ.

Тож висновок очевидний - Росія повинна бути позбавлена всіх керівних та адміністративних посад в організаціях системи ООН, доки вона діє як країна агресор і терорист.

Щодо МОК.

Міжнародний олімпійський комітет та його керівник Томас Бах проводять активну роботу щодо узаконення участі російських та білоруських спортсменів в нейтральному статусі на літній Олімпіаді-2024 в Парижі. Тут, на жаль, українські урядовці та спортивні функціонери з великим запізненням розпочали кампанію протидії участі спортсменів Росії та Білорусі в усіх міжнародних спортивних змаганнях, включно з Олімпіадами та Пароолімпіадами. Тож необхідно ці вимоги актуалізувати і зробити обов'язковою складовою наших загальних вимог щодо країни агресора.

Таким чином, наукове та експертне середовище України в умовах війни повинне не лише моніторити рішення міжнародних інституцій, а пропонувати свої альтернативи та лобіювати проукраїнську позицію на наукових, освітніх форумах та в медіа. Лише спільні зусилля влади, дипломатів, науковців та громадськості України дадуть можливість забезпечити ухвалення адекватних рішень та ефективну діяльність міжнародних інституцій в інтересах миру і безпеки та дозволять зупинити агресію і військові дії Російської Федерації проти України.

Білан Сергій Олексійович,
*доктор історичних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Революція Гідності, яка розпочалася із незадоволення населення щодо відмови президентом України В. Януковичем від євроінтеграційного курсу зовнішньої політики нашої держави призвела до активізації заздалегідь встановленої мети російською федерацією знищити незалежність та суверенітет України. Анексія Криму, створення псевдонародних республік, ведення гібридної війни росією, брехня на всіх можливих платформах переслідували єдину мету, зазначену вище.

Шанс превентивних заходів щодо унеможливлення російських зазіхань і вторгнення було втрачено ще у 2008 р., коли президент США Джордж Буш висловив на саміті НАТО в Бухаресті пропозицію розпочати процес вступу України до Альянсу, однак канцлер ФРН Ангела Меркель та президент Франції Ніколя Саркозі висловили заперечення з цього приводу, щоб не загострювати відносини з росією, тим самим розв'язавши останній руки та запустивши часовий механізм міні сповільненої дії.

З 2014 р., внаслідок російсько-української гібридної війни, більшість країн світу засудили агресію росії щодо України та активізувалася співпраця між Україною і провідними державами Західної Європи у низці ключових напрямків посилення обороноздатності нашої країни. Зокрема, НАТО надає надзвичайного значення підтримці всебічної трансформації безпеки та оборони нашої держави, реформування яких має ключове значення для демократичного поступу в Україні та зміцнення власної обороноздатності.

Загравання з агресором не принесли позитивних результатів, натомість 24 лютого 2022 р. росія розпочинає повномасштабне вторгнення на територію України порушивши цілий ряд норм міжнародного права. Країни Західної Європи засуджують агресію та розпочинають нову фазу активної підтримки України не тільки на політичному фронті, а й надають відчутну допомогу озброєнням, медикаментами, гуманітарними вантажами, приймають мільйони українських біженців, запроваджують санкції проти російського бізнесу, шукають шляхи зменшення залежності від постачання енергоносіїв з росії тощо. Безперечно, російська агресія щодо України дестабілізує ситуацію в усіх країнах Європейського регіону, насамперед в питаннях вимушеної міграції, виділенні коштів на допомогу переселенцям, надання озброєння та боєприпасів Україні, пошуку нових ринків енергоресурсів та інше. Війна росії проти України призвела до серйозних наслідків у питанні забезпеченні глобальної продовольчої безпеки світу, особливо це зачепило питання можливості

експортувати зернові до країн Близького Сходу, Північної Африки, Іспанії та Нідерландів.

Стримана та делікатна риторика провідних країн Західної Європи різко міняється від кінця лютого 2022 р., коли дипломатичні спроби зупинити агресора провалилися і настав час рішучих дій, на передній план виходить питання забезпечення України зброєю та боєприпасами необхідними, насамперед, для активного стримування ворога та можливості контрнаступати, визволяти свої території, знищувати ворога та його запаси на великих відстанях.

Активна дипломатична робота Міністерства закордонних справ України, Уряду та Президента Володимира Зеленського дає свої позитивні результати як на рівні ООН, так і на рівні міждержавних дво- та багатосторонніх домовленостей. Україна отримує фінансову, військову та гуманітарну підтримку від Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, Франції, Німеччини, Бельгії, Люксембургу, Австрії, Нідерландів та цілого ряду країн Північної, Південної та Східної Європи. Безпрецедентною являється допомога країн НАТО, саме неєвропейського регіону, якщо у фінансових вимірах, то США за 8 місяців війни надала допомоги більше, ніж більшість європейських країн разом взятих за аналогічний період (США – 17,5 млрд дол., Сполучене Королівство – 3,3 млрд дол., Японія – 3 млрд дол., спільний проект Чехії, Південної Кореї та США – 3 млрд дол., ЄС – 2,6 млрд дол., Німеччина – 2,6 млрд дол., Польща – 1,75 млрд дол. тощо [1].

Вирішальними віхами у прийнятті рішень щодо надання допомоги Україні були та залишаються особисті візити президентів, монархів, прем'єр-міністрів майже всіх європейських країн, США, Канади та Японії, коли на власні очі побачили наслідки присутності «руського міра» в Бучі, Ірпені, Бородянці та цілому ряді інших звільнених від окупантів міст і сіл України. Для прикладу, переломним моментом у зміні політики Франції щодо України став візит французького президента Еммануеля Макрона до Києва в червні 2022 р., хоча останній не полишає надії телефонними дзвінками посадити путіна за стіл переговорів. Тоді ж до української столиці прибули також канцлер Німеччини Олаф Шольц та президент Румунії Клаус Йоганніс. Той жах, який вони побачили на власні очі дещо остудив бажання проводити перемовини з президентом росії, а з іншого боку додав рішучості у бажання допомогти Україні.

Таким чином, Європейські країни прекрасно розуміють, якщо Україна не вистоїть у цій війні, загроза для них зростає в декілька раз і ті витрати, які вже спрямовані на допомогу нашій державі, це лише малесенька частка від того що вони можуть втратити в перспективі війни на їхній території. Заклики до посилення допомоги все частіше звучать з парламентських трибун різних країн, і насамперед європейських.

Слава Україні!

Література:

1. Країни за розміром наданої Україні військової допомоги – рейтинг.
URL:<https://thepage.ua/ua/economy/vijskova-dopomoga-ukrayini-vid-riznih-krayin-rejting>

Висоцький Олександр Юрійович,
*доктор політичних наук, професор,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна)*

«ДИПЛОМАТІЯ ТРИЗУБУ» ПРЕЗИДЕНТА В. ЗЕЛЕНСЬКОГО ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 року Українська держава стала жертвою агресії з боку Російської Федерації. Одним із важливих напрямів відстоювання суверенітету та забезпечення виживання України стала активна дипломатична діяльність президента Володимира Зеленського, якому вдалося мобілізувати громадську думку західних демократій та керівників провідних держав світу на користь, насамперед, діяльної економічної підтримки України як основи її супротиву неспровокованої та невинуватої агресії сусідньої держави. Помітна лідерська роль глави держави в здійсненні дипломатії є важливим науковим виміром осмислення сутності, напрямів, інструментів, технологій та можливостей дипломатії як дипломатичної активності держави на міжнародній арені.

Дипломатія завжди була пов'язана з комунікацією. Глобалізація сучасних засобів комунікації, посилення значущості публічності та відкритості в міжнародних відносинах поступово перетворили дипломатію на могутнішу технологію реалізації зовнішньополітичних завдань держави та разом з тим забезпечення безпеки та миру в усьому світі. В. Зеленський став тим лідером, який вперше в глобальному масштабі скористався збільшеною роллю дипломатії як технології переконання, об'єднання безпекових інтересів глобального співтовариства та забезпечення мирного співіснування на основі реалізації принципів міжнародного права.

Дипломатія президента В. Зеленського з самого початку війни мала декілька стратегічних напрямів реалізації. Серед основних та першочергових слід назвати три. Це: 1) організація постачання зброї; 2) забезпечення накладання санкцій на агресора західними демократіями; 3) фінансова допомога Україні. Ці фундаментальні стратегічні цілі української дипломатії під час війни дозволили назвати її «дипломатією тризубу» за назвою офіційного українського державного герба. Тут можна відмітити реалізацією своєрідної символічної технології, що стала інструментом мобілізації української національної свідомості, підключення її до символічного контуру реальності, адже тризуб – тисячолітній свідок української свободи.

Аналіз «дипломатії тризубу» президента В. Зеленського передбачає дослідження кожного із зазначених стратегічних напрямів.

1. Організація постачання зброї. Одним із перших публічних закликів українського президента до країн світу надати зброю мав місце ще напередодні війни на 58-й Мюнхенській конференції з питань безпеки 19 лютого 2022 року.

«Ми будемо захищати свою землю, маючи підтримку партнерів чи не маючи» [2].

У своєму зверненні до «Групи семі» український президент зазначив, що «краще зараз дати Україні таку підтримку зброєю, якої ми реально потребуємо, ніж потім шукати зброю ще для інших країн. Ми розуміємо – це Грузія, Молдова, країни Балтії, Польща, країни Центральної Азії» [1]. В. Зеленський зазначив: «Чим швидше станеться саме так, як ми просимо, тим швидше на сході Європи буде мир. Це в наших інтересах. Це й у ваших інтересах. Це в інтересах усіх демократій. Тому що демократії повинні вміти захищати себе. Свобода повинна бути озброєною. Життя має перемагати смерть» [1]. Найбільшу військову допомогу Україні за обсягом та вартістю в грошовому еквіваленті надали та продовжують надавати США.

2. Забезпечення накладання санкцій на агресора західними демократіями. Одним із перших виступів В. Зеленського щодо впровадження санкцій була також промова на 58-й Мюнхенській конференції з питань безпеки 19 лютого 2022 року. Український президент закликав західні країни виробити ефективний пакет превентивних санкцій для стримування агресії [2]. Західні країни почали процес впровадження жорстких санкцій 22 лютого 2022 у відповідь на визнання російським президентом незалежності так званих Донецької народної республіки (ДНР) і Луганської Народної Республіки в Україні (ЛНР) та його прохання направити сили в ці регіони. Білий дім охарактеризував це як «перший транш» санкцій.

Вже в перший день російського вторгнення 24 лютого 2022 року український президент заявив, що знаходиться на постійному зв'язку з лідерами держав-партнерів та міжнародних організацій та Росія вже почала отримувати перші санкції з великого пакету санкцій, найпотужніших у світовій історії. Дійсно, санкції проти Росії були безпрецедентними в світовій історії. До того ж, вони удосконалюються та постійно посилюються. У квітні за ініціативи В.Зеленського, була створена Міжнародна робоча група для оцінки ефективності санкцій проти Росії та пошуку шляхів їх подальшого посилення. Її очолив керівник Офісу президента України Андрій Єрмак та професор Стенфордського університету, директор Інституту міжнародних досліджень Фрімана-Споглі Майкл Макфол. З лютого 2022 р. країни ЄС, США, Швейцарія, Нова Зеландія, Японія, Канада, Австралія проводять політику скоординованих санкцій. До них приєдналися Південна Корея, Сінгапур, Тайвань та деякі інші країни.

3. Фінансова допомога Україні. З перших днів війни В. Зеленський звертався щодо отримання фінансової допомоги для України. Якщо найбільшим фінансовим донором за обсягом фінансової допомоги стали США, то за відсотком у ВВП країни на перших місцях опинилися Естонія та Латвія з показником 0,8%.

Висновки. Отже, «дипломатія тризубу» президента В. Зеленського стала потужним інструментом мобілізації світової громадськості та урядів усіх

демократичних держав на створення консолідованої підтримки Української держави в її справедливій боротьбі проти агресора.

Література:

1. Zelenskyy, V. Address by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to the participants of the Group of Seven summit. 24 March 2022. President of Ukraine. Official website. <https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-do-ucha-73801>.

2. Zelenskyy, V. Speech by the President of Ukraine at the 58th Munich Security Conference. 19 February 2022. President of Ukraine. Official website. <https://www.president.gov.ua/en/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-58-j-myunhenskij-konferenciyi-72997>.

Верстюк Владислав Федорович,
доктор історичних наук, професор,
Ягеллонський університет (м. Краків, Польща)

СУЧАСНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: ІСТОРИЧНИЙ ПІДТЕКСТ

Російська агресія, розв'язана проти України дивує світ своїм цинізмом і абсурдністю, Україна ніколи не давала Росії приводів до ведення війни. Тоді виникає питання про природу цієї агресії. Мені як історика вона бачиться в самій суті російської держави і відповідно суспільства сформованого в надрах цієї держави. В останні роки із виступів В. Путіна і численної команди його інтерпретаторів ми чуємо претензії на історію Київської Русі, тоді як в незалежній від російської влади історіографії сформувалось переконання про генетичний зв'язок російської державності з Золотою Ордою. Специфічною кочовою державою, сенс якої і спосіб існування полягав у постійному оволодінні новими територіями та паразитуванні на захопленому. В той час як осілі народи на порівняно невеликих територіях камінь за каменем протягом тисячоліть вибудовують свою історію і культуру, кочівник її лише нищить, його історія це – історія воєн, деспотизму і експансії. Цей спосіб існування був покладений в основу розбудови держави, яка за кілька століть з порівняно невеликого Московського князівства, міняючи кілька раз назву перетворилася в найбільшу за територією країну світу.

Розпад СРСР відбувся начебто мирно, по загальній згоді союзних республік. Проте Росія досить швидко почала виставляти претензії на своє панування на пострадянському просторі. Родимі плями імперськості за кілька років поглинули російські реформаторські спроби. Обстріл власного парламенту з показом в прямому телевізійному ефірі довів, що демократія і Росія речі несумісні, тоді як жорстка авторитарна влада знаходить в цій країні протягом багатьох століть живильний ґрунт. Своє зміцнення кремлівський режим завжди пов'язував із світовим домінуванням. Спочатку це був «третій

Рим», в ХІХ ст. Росія як протиставлення Європі, її жандарм, згодом більшовицька ідея «всесвітньої революції», з якої виросла сталінська архітектура біполярного світу, а після краху СРСР чергові російські потуги на особливу світову роль.

Звернення Президента Росії до Федерального зібрання 21 лютого цього року ще раз продемонструвало подібну політику. Антизахідна, антиамериканська риторика, якою була пронизана ця промова, не є чимось новим, це іманентна риса російського експансіонізму, глибоко закорінена в російській політичній думці. Її батьками були слов'янофіли, які сформулювали ідею особливого покликання Росії, її протиставлення Заходу. Однією з вершин слов'янофільства стала книга Ніколая Данілевського «Росія і Європа» (1869), в якій запропонована ідея «Всеслав'янського союзу». Цей союз мав об'єднати всю Центрально-Східну Європу, Балкани, включно з Константинополем, звичайно під патронатом Росії. Ще далі пішов Костянтин Леонтьєв. У його праці «Візантизм і слов'янство» (1875) боротьба Росії і Заходу набуває значення боротьби Добра і Зла.

Будь-який порив поневолених імперією народів до самоідентифікації, вияву національної окремішності діставав в Росії жорстку відповідь.

Так було з польськими повстаннями 1830-1831 та 1863-1864 років. Вони не лише були подавлені військовою силою, але й мали відповідний ідеологічний супровід [1, С.26]. В ході боротьби з польським повстанням 1863 р. і влада, і російська еліта зрозуміли, що західні й південно-західні провінції, а це і територія сучасної України, ще не настільки інтегровані до складу імперії, щоб місцеві еліти не могли не думати про їх відторгнення. Віталій Шульгін, розпочинаючи видавати газ. «Киевлянин», яка довгі десятиліття була рупором російського націоналізму, в першій редакційній статті оголосив, що Україна : «Это край русский, русский, русский» [2]. Правління Олександра ІІ окрім Валуєвського указу відзначилося ще й Емським 1875 р. , який зробив утиски українства ще жорсткішими. А правління Олександра ІІІ взагалі було часом торжества російського консерватизму та націоналізму [3, с. 159].

У підсумку на початок ХХ ст. це привело до появи в російському суспільстві достатньо великої маси людей, заряджених настроями імперіалізму, шовінізму, антисемітизму, ненависті до демократії, загалом до сприйняття чужого як ворога. Ці люди стали благодатним матеріалом для розгортання чорносотенного руху, ініціатором якого був міністр внутрішніх справ Росії В. Плеве. Він же був поборником русифікації російських окраїн.

Придушення революції 1905-1907 р. відбувалося під гаслом створення нової Великої Росії. Однією з підвалин якої був російський націоналізм у формі відвертої ксенофобії. Один із активних пропагандистів столипінського курсу в національному питанні Міхаїл Меншиков у «Письмах о русской нации» категорично відмовляв «іногородцям» у праві бути такими ж громадянами як етнічні «русские». «Мы, русские, долго спали, убаюканные своим могуществом и славой, – но вот ударил один гром небесный за другим, и мы проснулись, и увидели себя в осаде – и извне, и изнутри... Мы не хотим чужого, но наша –

Русская – земля должна быть нашей» [4, с. 175]. Дуже простий спосіб дії: спочатку захопити, а потім оголосити «нашей русской землей». Цей алгоритм активно використовується сьогодні. У своєму зверненні Путін з особливою вдячністю привітав жителів Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей з поверненням до Росії.

Отже, на початку ХХ ст. російська влада взяла курс на посилену асиміляцію іноземців. Таких, за переписом 1897 р., було більшість у складі населення імперії. Цікаво, що українці були проголошені однією з гілок єдиного русского народу. І загалом не мали жодних національних прав. 1908 р. у Києві був створений Клуб російських націоналістів. В його статуті було зафіксовано кілька основних постулатів: «русскому народу» як творцю держави надавалося державне право по відношенню до інших народів. Росія могла бути лише унітарною державою без жодних автономій. Південно-Західний край (Україна в термінології російських націоналістів) визнавався споконвічно чисто російським. У статуті проголошувалася єдність російського народу, що означало ніяких українців нема і бути не може, лише «южнорусская ветвь русского народа» [5].

В лютому 1917 р. Росія вибухнула черговою революцією. Однією з причин якої було невирішене національне питання. Український національно-визвольний рух на повний голос заявив про себе весною 1917 р., але так і не був почутий Тимчасовим урядом. Уряд довго не хотів зрозуміти, що таке Україна, звідки вона взялася і чого хоче [6].

На початку листопада 1917 р. більшовики збройною силою повалили Тимчасовий уряд і оголосили, що до скликання Всеросійських Установчих зборів беруть владу в свої руки. Це був перший публічний обман, до якого вони вдалися, бо не збиралися випускати владу зі своїх рук. Падіння Тимчасового уряду змусило Українську Центральну Раду взяти владу в Україні у свої руки і проголосити створення Української Народної Республіки. Місцеві більшовики не мали великого авторитету серед українського населення і на захоплення влади власними силами не могли розраховувати.

Такий поворот справ не входив у плани більшовицьких лідерів. Вони лише на словах визнавали право націй на самовизначення. На початку грудня в Київ надійшов «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Центральної Ради», підписаний Леніним і Троцьким [7]. Фактично це було оголошення війни. Тобто більшовицький пролетарський інтернаціоналізм виявився для України таким же небезпечним як і російський націоналізм. І одна, й друга ідеології при всій їх різновекторності приводили до одного результату: «единой и неделимой России».

Звичайно в своєму неприйнятті України вождь білого руху генерал Денікін, як військовий, був відвертим і прямолінійно правдивим. Він вважав Україну дуже важливою складовою великодержавної Росії, без якої остання втратила б значну частину імперського потенціалу і стверджував, що «ніяка Росія – реакційна чи демократична, республіканська чи авторитарна, не допустить відторгнення України».

Ленін і його спільники обрали іншу тактику. Вони намагалися подати справу так, що події в Україні це справа самих українців, а Росія до того не має жодного відношення. Так в грудні 1917 р. вони послали до Харкова свої війська начебто з метою боротьби з донськими козаками генерала Каледіна. Спочатку командування цих військ запевняло, що вони тут транзитом. Але за кілька днів місто опинилося в їх руках. Як тільки це сталося, там був інсценізований Всеукраїнський з'їзд советів, який проголосив советську владу в УНР. Тут же на з'їзді було обрано советський уряд – Народний секретаріат [8]. Більшовик В. Шахрай іронізував з приводу того, що жодне прізвище членів Народного секретаріату України не було відомим, хоч їх добирали за принципом «по возможности, с украинскими фамилиями» [9]. А у Петрограді новоспечений «уряд» вітали як утворення «істинно народної радянської влади на Україні», «достеменний уряд народної Української республіки». Раднарком обіцяв «новому уряду братської республіки повну, всіляку підтримку в справі боротьби за мир, а також у справі передачі всіх земель, фабрик, заводів і банків трудящому народу України» [10]. Під прапорами цього уряду російські червоні війська розпочали наступ на Катеринослав, Полтаву та Київ.

Війна з Росією тривала кілька років і була надзвичайно схожа на ту, яку сьогодні ми називаємо гібридною війною. Більшовики на словах визнавали право націй на самовизначення, але особливо їм не переймалися, в своїх деклараціях і пропаганді наголошували, що змушені допомагати братньому українському народу у боротьбі з націоналістами та міжнародним імперіалізмом. Щоб окупація не виглядала такою очевидною вони створювали свої кишенькові советські уряди України, або навіть такі утворення як Донецько-Криворізька советська республіка, на допомогу яким спрямовували збройні сили, а у запіллі організовували збройні повстання, вели підривну роботу серед українського політикуму з допомогою лівих елементів. На загарбаних українських територіях встановлювався жорстокий окупаційний режим, в основі якого був «червоний терор» та політика економічного висиску України.

Саме визволення з під цієї окупації стали важливою складовою історії України ХХ ст. Сьогодні ми не маємо справи з більшовизмом, але це не міняє суть справи, російська держава виявилася таким собі ідеологічним хамелеоном, який міняючи ідеологічну риторику, не змінює своєї агресивної суті. По суті ідеологія стала для кремлівського режиму димовою завісою, за якою важко приховати загарбницькі плани, саме вони є головною причиною розв'язання війни. Лише максимальна єдність демократичного світу може їх поховати.

Література:

1. Леонтьев К. Национальная политика, как орудие всемирной революции. М. 1889.
2. Киевлянин. 1864, 1 июля.
3. Милюков П. Национальный вопрос (Происхождение национальности и национальные вопросы в России). Б.м. 1925. С.159.
4. Меншиков М. Из писем к ближним. М. 1991. С.175
5. Программа-декларация Клуба прогрессивных русских националистов // Киевлянин. 1917. 6 мая.

6. Нова рада. 1917. 26-27 червня.
7. 1917 год на Киевщине. Хроника событий. К., 1928. С.540 - 541.
8. Нариси історії Української революції 1917 -1921 років. У 2-х кн. К. 2011. Кн.1. С. 224.
9. В. Затонський згадував, що «народні секретарі називали себе урядом, та самі до того ставилися трохи гумористично. Та й насправді: який же з нас був уряд без армії, фактично без території, бо навіть Харківська Рада нас не визнавала. Апарату жодного, треба все утворити з нічого. Простота звичаїв у той час взагалі була велика і плутанина розумінь також. Наприклад, жодним способом не щастило нам відокремити функції народного секретаря фінансів від обов'язків касира. Та й взагалі в кожного цілісінський комісаріат, або, як тоді називали секретаріат, був у кишені. Я приїхав, коли уряд було вже сконструйовано. Було ухвалено голови не обирати. Так і жили собі без голови"// Затонський В. Уривки з спогадів про Українську революцію // Літопис революції.- 1929. №4. С.159. Інший більшовицький діяч Г. Лапчинський писав про советський уряд України, як про малочисельну і невливову групу, якій «довелося зустрічати опір серед товаришів однопартійців (наприклад у Харкові та Катеринославі), інколи дуже жорстокий». Лапчинський Г. З перших днів Всеукраїнської радянської влади. // Летопись революции. 1927.№ 5-6. С.50.
10. Известия ЦИК. 1917. 17 декабря.

Любовець Олена Миколаївна,
доктор історичних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА РФ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Повномасштабна військова агресія РФ проти України супроводжується потужною інформаційною війною, метою якої є виправдання та приховування істинних причини експансіоністських дій, спотворення перебігу подій, активне поширення дезінформації та фейків. Невід'ємною складовою цієї інформаційної війни є історична політика країни-агресора.

Уперше термін «історична політика» (Geschichtspolitik) виник у ФРН в 1986-1987 рр. під час обговорення істориками причин виникнення нацизму та міри відповідальності суспільства за його злочини. Тодішній канцлер ФРН Гельмут Коль запропонував певні підходи щодо висвітлення історичного минулого Німеччини. І наукова спільнота, і суспільство загалом неоднозначно сприйняли ці дії влади, а тому термін одразу отримав негативне забарвлення і трактувався як можливість державного регулювання історичних досліджень і впливу на колективну пам'ять. Водночас із другої третини ХХ ст. чітко намітилася тенденція щодо актуалізації пам'ятевого дискурсу в багатьох європейських країнах.

Загалом можна констатувати, що в перші десятиліття ХХІ ст. сформувалися більш-менш усталені концепти історичної пам'яті та комемораційних стратегій більшості країн.

В сучасній науковій літературі під історичною політикою розуміють набір практик, за допомогою яких політичні сили або держави прагнуть затвердити певні інтерпретації історичних подій як домінуючі. Історична політика має три функції: 1) символічну (надання значущості події); 2) інтерпретативну (трактування події для потреб поточної політики); 3) ідентифікаційну (вплив на формування національної ідентичності) [1, с. 26].

РФ завжди приділяла значну увагу історичній політиці, розглядаючи історію як одну зі складових формування колективної національної ідентичності. З початком повномасштабної війни проти України історія фактично перестала бути теоретичною конструкцією і предметом дискусій науковців, вона перетворилася на справжню зброю. Росія ясно демонструє всьому світу й Україні, що саме історія (в її трактуванні) є легітимізуючим чинником політичних кроків держави.

Історична політика РФ базується на доктрині відродження «великої Росії», повернення їй статусу наддержави, яка повинна брати першочергову участь у формуванні основ світового порядку. Претензії на статус великої держави спонукали російське керівництво сформулювати та втілювати великий наднаціональний проєкт «збирання земель» – Євразійський союз. Без території, населення та ресурсів України реалізація цього проєкту неможлива. З огляду на це окреме місце в державній історичній політиці РФ займає трактування української історії в контексті російської державності.

Головною метою російської історичної політики щодо України є:

- десуб'єктивізація України, тобто поширення твердження, що український народ завжди був не суб'єктом, а об'єктом історичного процесу, бо ніколи не мав власної держави та традицій державотворення. Україна представляється лише як складова території інших держав та їхніх історій, а сучасна Українська держава як результат розпаду СРСР;

- нав'язування українському суспільству цінностей «русского мира», в основі якого лежить переконання щодо етнокультурної єдності східнослов'янських народів: росіян, українців і білорусів.

Маніпулюючи історичним минулим, Росія прагне довести, що є єдиним спадкоємцем Київської Русі й тому її цивілізаційною місією є «збирання» всіх колишніх земель Русі в єдину державу під російською зверхністю. На заваді цьому стоять «штучні» нові державні кордони, які є причиною «розділеності колись єдиного російського народу». Саме в ліквідації цих «штучних» кордонів і реалізації права росіян на «возз'єднання» й полягає основна мета та завдання так званої «спеціальної військової операції» в Україні.

Просування ключових засад історичної політики здійснюється російською державою в двох векторах:

- внутрішній – розрахований на населення РФ й реалізується через контроль держави над змістом історичних досліджень, освітніх програм з

історії, матеріалів ЗМІ (лише в межах офіційної концепції російської державності). Основна мета – умонтування в свідомість кожного індивіда сприйняття Росії як наддержави, цінностей «русского мира»;

- зовнішній – розрахований на світове співтовариство, метою якого є поширення тези, що території колишньої Російської імперії (насамперед, України) є територіями виключно російського історичного та цивілізаційного впливу.

Отже, історична політика РФ підпорядкована геополітичній стратегії та спрямована на реалізацію широкомасштабних цілей. Вона визначається пропагандистськими завданнями, які використовують історію для обґрунтування мети зовнішньої політики держави – повернення Росії статусу наддержави. Історичну політику РФ щодо України слід розглядати у контексті реалізації таких важливих геополітичних проєктів як «Євразійський союз» та «русский мир», кінцевою ціллю яких є інтеграція пострадянського простору та повна інкорпорація в російську державу.

Література:

1. Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь / за заг. ред. В. М. Яблонського. Київ: НІСД, 2019. 144 с.

Кондратенко Олег Юрійович,
*доктор політичних наук, доцент,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)*

ПІДҐРУНТЯ ТА РІВЕНЬ СУСПІЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВІДКРИТОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Звертаючись до історичного досвіду, можна стверджувати, що прояв авторитаризму в Росії фактично не залежить від лідера, оскільки в цій державі завжди існувала потреба в «твердій руці», а тому В. Путін лише вміло скористався цим трендом і вдало використовує суспільні настрої в своїх геостратегічних цілях. Зрозуміло, що реалізація лідером будь-якої політики прямо залежить від наявності суспільного запиту на неї. В Росії склалась досить унікальна ситуація, адже з одного боку суспільство потребує сильного лідера і не менш сильної держави, з іншого ж боку влада надто зацікавлена у забезпеченні суспільної підтримки реалізації експансіоністської стратегії та зміцнення своїх позицій і легітимізації на внутрішньому рівні. Такими чином, інтереси російського суспільства і влади у вигляді імпульсів «зверху» та «знизу» надто переплітаються. У свою чергу російське керівництво підігриває такі великодержавні суспільні настрої з допомогою пропагандистської діяльності підконтрольних йому ЗМІ.

Крім того, поясненням утримання високого рейтингу В. Путіним є пропагандистське нагнітання в суспільстві російськими провладними ЗМІ відчуття безальтернативності вибору існуючого політичного режиму, експлуатації існуючих у населення комплексів і фобій, більшість яких сформувалася ще в часи холодної війни. Адже пропагандистська робота підконтрольних владі ЗМІ, спрямована на формування образу В. Путіна як безальтернативного лідера Паралельно за активної участі ЗМІ відбувається створення ілюзії соціальної стабільності. Загалом внутрішньополітична ситуація в Росії, що визначає її зовнішню політику, залежить в однаковій мірі як від президента, так і, власне, самих росіян [1].

Вагомим інструментом для забезпечення підтримки існуючого політичного режиму в Росії є створення ілюзії зовнішніх загроз. Характерною рисою для російського владного істеблішменту є пропагандистське формування образу внутрішнього та зовнішнього ворога, розпалювання ксенофобії, а також образного перетворення Росії на «обложену фортецю». Саме тому близько 70% росіян ставляться негативно до США, що є, зокрема результатом пропагандистського впливу з боку російських ЗМІ та влади. Відтак в Росії дедалі масштабізується «синдром обложеної фортеці». За словами американського політолога, співробітника Інституту Брукінгса К. Гедді Росія прагне до кшталту «рейганівської» Америки, тобто до Росії з сильною економікою і обороною, проте з елементом «обложеної фортеці»[2]. Відтак вважаємо, що з погіршенням внутрішньої ситуації російському керівництву вдається на певний час відволікти населення від соціальних проблем з допомогою підконтрольних медіа через експлуатацію ностальгічної тези про особливість і російську пасіонарність, що, як стрижень православ'я, перебуває у ворожому оточенні, протистоїть «розбещеному» Заходу тощо.

Слушним при цьому є заувага експертів з приводу того, що довіряти соціологічним опитуванням в авторитарних суспільствах є недоцільною річчю, адже пересічні громадяни здебільшого бояться висловлювати свою думку, а тому рівень підтримки війни в Україні росіянами може бути, певною мірою, завищеним. Скажімо, за результатами опитування в Москві 36% респондентів оцінили воєнну операцію в Україні негативно. До того ж рівень такої підтримки знижується пропорційно до вікових категорій. Тож, чим молодші респонденти тим негативніше вони оцінюють перебіг воєнної кампанії в Україні. Адже, за даними російської компанії *Russian Field* у тій же Москві, 40% опитуваних, які оцінили негативно російську воєнну кампанію в Україні представляли віковий діапазон у віці 27–40 років [3].

Дослідницькою організацією «Левада-Центр» встановлено, що найбільша підтримка війни проти України простежується серед старшої вікової групи росіян – 50+, адже частка таких, що виступили ствердно за продовження війни склала 85%. Примітно, що стосовно підтримки війни чи переходу до початку переговорів, суспільство РФ упродовж останніх місяців розділилося практично порівну. Тобто за продовження бойових дій виступило близько половини респондентів – 48%, тоді як за мирні переговори висловилося 44%. Перша

позиція абсолютно переважає серед вікової групи понад 50 років, тоді як за мирні переговори виступають особи у групах 18–24 та 25–39 років [4].

Також за результатами всеросійського телефонного опитування кількість упродовж березня–жовтня 2022 р. кількість росіян, які ствердно відповіли на питання – «Якщо би у вас була можливість повернутися в минуле і відмінити рішення про початок воєнної операції, ви б це зробили чи ні?» – збільшилася з 28% до 33%, а кількість тих хто дав негативну відповідь на це поставлене питання навпаки зменшилася – з 57% до 51% [5].

Як бачимо такі взаємні коливання є незначними, утім, попри тиск з боку путінського режиму, все ж намічаються певні тенденції до відносного прозріння російського населення у його ставленні до розв'язаної війни Росії проти України. У той же час, у середньому понад 60% респондентів, підтримали б як рішення В. Путіна щодо нового наступу на Київ, так і зупинку війни та укладення миру з Україною. Це є свідченням тому, що росіяни надто підкоряються правлячому режиму. На цьому тлі Кремль постійно розганяє інформацію у ЗМІ про наступ ЗСУ на Белгородську область з метою підтримки необхідного рівня тривоги в суспільстві задля виправдання подальшого продовження війни.

Таким чином, експансіоністські дії російської влади на міжнародній арені знаходять широку підтримку фактично серед всіх верств російського суспільства з тенденцією до її зростання аудиторією старшого покоління, якому характерна імперська свідомість, породжена ностальгією за втратою величі СРСР. Саме цим пояснюється відносно стабільно високий рівень підтримки російським суспільством відкритої війни Росії проти України. Тож інтереси російського суспільства та влади у вигляді імпульсів «зверху» й «знизу» тісно переплітаються. Саме тому в РФ існує суспільний запит на імперську політику. Власне ж імперська ментальність російського суспільства, зокрема й відносно приналежності до РФ частини територій сусідніх держав, несе регіональні загрози, які перманентно виражаються в територіальній експансії Росії, а також породжує ризики для міжнародної безпеки в цілому.

Література:

1. Волков Д. Рейтинг В. Путина – реальность или вымысел социологов? URL: <http://carnegie.ru/2015/07/02/ru-60582/ibli>.
2. «Синдром обложеної фортеці»: куди Путін веде країну? Крим. Реалії. URL: <https://ua.krymr.com/a/27353369.html>.
3. Настрій росіян: тривога до кінця. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3625787-nastrij-rosian-trivoga-do-kinca.html>.
4. Кулініч І. Стало відомо, скільки росіян підтримують війну проти України через пів року після її початку. *Obzrevatel*. URL: <https://news.obzrevatel.com/ukr/russia/stalo-vidomo-skilki-rosiyan-pidtrimuyut-vijnu-proti-ukraini-cherez-pivroku-pislya-ii-pochatku.htm>.
5. Настрій росіян: тривога до кінця. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3625787-nastrij-rosian-trivoga-do-kinca.html>.

Солдатенко Валерій Федорович,
доктор історичних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАНУ (Україна, Київ)

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ СОБОРНОСТІ В СУЧАСНОМУ ІДЕОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Готуючись до війни, у її ході й при проведенні підсумків політичні мілітарні сили шукають можливості виправдати свої дії, надати їм вигляду невідворотної зумовленості й, навіть, шляхетності, рядяться у тогу захисників високих принципів і моральних канонів. Не стала винятком і поведінка керівництва Російської Федерації в останнє десятиріччя. Громадській думці було запропоновано низку схем, покликаних довести, ніби Україна, як повноцінна держава, не відбулася, бо в принципі й не могла відбутися. Адже від початків це було штучне утворення, яке не має під собою належного підґрунтя. Нового звучання набули заяви, що української нації взагалі не існує, а є лише різновид російського народу. Територіально ж попередниця нинішньої держави – Радянська Україна постала в результаті розпаду Російської імперії і була скомпонована з етнічно російських територій, які помилково й необачно «дарувалися» фантомному феномену партійно-радянськими керівниками – В. Леніним, Й. Сталіним, М. Хрущовим та ін.

Полишаючи осторонь безплідні навколонукові дискусії з апологетами імперських концепцій, спростування надуманих «аргументів», видається теоретично і юридично обґрунтованим звернутися хоча б до початкової стадії українського соборницького процесу, щоб отримати реальну, а не удавану уяву, про ті етнічні суб'єкти, які об'єктивно стали на шлях національної консолідації понад 100 років тому. Однією з головних вимог Української національно-демократичної революції, яка розпочалася навесні 1917 р., було прагнення реалізації національно-територіальної автономії у децентралізованій федеративній, демократичній республіці Росія. Абсолютно логічно повстало прагматичне завдання визначення етнічних меж передбачуваного адміністративно-національного утворення. На той час Україна не мала скільки-небудь чітко означених географічних кордонів. Відтак ці питання треба було прояснити і самій нації, і Тимчасовому уряду, який обіцяв на прийдешніх Всеросійських Установчих зборах визначитися з кардинальними основами, конкретними заходами адміністративно-територіального переустрою країни.

Блискучий, досвідчений вчений і переконаний, послідовний демократ М. Грушевський поклав в основу обґрунтування нагальної проблеми *етнографічний принцип*. Згідно такого підходу, до автономних національно-державних утворень мали всі підстави бути віднесеними ті історично сформовані масиви мешканців, де етнічний компонент переважав 50% (точніше – складав 50%+1).

Твердо спираючись на етнографічний принцип формування державності, вчений принципово визначав: «Українці хочуть, щоб з українських земель Російської держави (бо про них говоримо поки що, не зачіпаючи іншого питання – об'єднання всіх українських земель) була утворена одна область, одна національна територія. Сюди, значить, мусять увійти губернії в цілості або в переважній часті українські – Київська, Волинська, Подільська, Херсонська, Катеринославська, Чернігівська, Полтавська, Харківська, Таврійська і Кубанська. Од них треба відрізати повіти і волості не-українські, як скажимо, північні повіти Чернігівської губернії, східні Кубанської тощо, а прилучити натомість українські повіти сусідніх губерній, як Хотинський і частини Акерманського Бессарабської, східні частини губернії Холмської, полудневі окрайці губерній Городенської, Мінської, Курської, західні часті Вороніжчини, Донщини, Чорноморської і Ставропольської губерній. **Так утвориться територія, де українська людність становить більшість** (в городах тепер українців менше, але городи мусять іти за більшістю окресленої території). **Ся українська територія має бути організована на основах широкого демократичного (нецензового) громадського самопорядкування, від самого споду** («дрібної земської одиниці»), **аж до верху – до українського сейму**» [1, с. 121].

Органічно пов'язавши, таким чином, перспективну модель української державності з питанням про її територіальні контури, лідер Української революції здійснив *доволі реалістичний, послідовно етнографічний* відбір тих місцевостей проживання нації, де її людність складала арифметичну більшість і, згідно свого єства, мала бути об'єднана в цілість.

Стрижньовим елементом пропонованої схеми М. Грушевського, Центральної Ради стало визнання того, що «будівельним матеріалом», «блоками» майбутнього державного утворення мають стати *території, що історично склалися з переважанням українського компонента*. Міста, в силу специфіки їх формування, не повинні були виокремлюватися із загальних територій, іншими словами не мали права «екстериторіальності». Науковець наголошував на «глибокій залежності міських центрів від загального характеру території» [2, с. 18]. Підхід був прагматичним і мав підстави для надій щодо реального здійснення. Будь-який інший варіант не мав перспективи втілення в практику і всерйоз ніким не висувався і не розглядався.

В запропонованих теоретичних вибудовах слід звернути увагу на взаємопов'язаність двох принципових моментів. До складу майбутньої української держави мають ввійти ті території, де українці мають очевидну перевагу. Однак, якщо в межах тих адміністративних одиниць, що існували (губерній), перебували райони з переважаючим, або достатньо чисельним неукраїнським компонентом (як правило, у переважній більшості це торкалося прикордонних територій), їх треба було «*відрізати*». Вочевидь, тут потрібне уточнення: термін вжито в умовний спосіб. За логікою вченого, *території з мішаним етнічним складом населення не слід було беззастережно включати і втримувати в кордонах нового національно-адміністративного утворення, а*

обов'язково виявити їхню волю (шляхом опитування – плебісцитів, референдумів, постанов сходів громад тощо).

Найсерйозніший, принциповий і найприскіпливіший аналіз усього процесу створення української державності та реалізації національної соборності, починаючи з перших його кроків, переконує що їхнім непохитним підґрунтям, визначальними чинниками були послідовні науково-правничі, статистично-демографічні засади. Відтак жодних сумнівів щодо іманентного природного торжества історичної справедливості тут бути не може.

Література:

1. Грушевський М. Якої ми хочемо автономії і федерації. **Великий Українець: Матеріали з життя і діяльності Грушевського** / Упоряд. А. П. Демиденка. К.: Веселка, 1992. 552 с.
2. Грушевський М. С. Україна і українство. Грушевський М. С., Чубинський М. П. **Українське питання** / Упоряд. Г.В. Папакін. К., 1992. 28 с.

Стрілець Василь Васильович,
*доктор історичних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ (з 2022 р.) В ОЦІНКАХ ФРАНЦУЗЬКИХ ДОСЛІДНИКІВ

Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну знаходиться в епіцентрі уваги французьких дослідників-міжнародників, які демонструють досить широкий спектр оцінок та підходів, залишаючись загалом в ціннісній парадигмі західного суспільства.

Анн де Тенгі, історик і політолог, професор Національного інституту східних мов і цивілізацій (INALCO), провідний науковий співробітник Французького центру міжнародних досліджень (CERI) в Парижі трактує основну мету нинішньої російської агресії проти України як прагнення Росії відновити контроль над Україною, заблокувати її інтеграцію в євроатлантичне співтовариство та як спробу унеможливлення появи на пострадянському просторі суспільно-політичної моделі, відмінної від російської. Якщо результат цієї війни ще не визначений, то вже зрозуміло, що він зовсім не такий, на який очікував Кремль. Російське насильство повністю зруйнувало ідею спільних європейських цінностей, порушило уявлення про спільні інтереси та підтвердило, що конфронтація знову взяла гору, що географічна Європа більше не є цілісною, підкреслює дослідниця.

Марі Мендрас, науковий співробітник Національного центру наукових досліджень (CNRS) та професор Паризького інституту політичних досліджень (PSIA, Sciences Po) у свою чергу уточнила, що ця війна – не загарбницька, «це

війна на знищення», що необхідно враховувати масштаби гуманітарної катастрофи. Дослідницю підкреслила необхідність проявити «політичну мужність» і вжити швидких і рішучих заходів, таких як припинення імпорту російського газу. У більш широкому плані вона стверджує, що економічний і геополітичний вибір не можна розглядати окремо, що це було б формою «лінощів і зарозумілості».

Максим Лефевр, постійний представник Франції в ОБСЄ, дипломат, професор ESCP Business School зазначає, що рівень підтримки України з початку повномасштабної агресії Росії в міжнародному плані добре ілюструє поділ світу на чотири табори. Західний табір засуджує Росію та впроваджує проти неї санкцій. Інша частина світу слідом за Заходом засуджує Росію, але не впроваджує санкції: наприклад, Туреччина, країни АСЕАН, частина країн Африки та Латинської Америки. Третя група країн займає позицію нейтралітету. І, нарешті, є «група ізгоїв», яка демонструє солідарність з Росією.

Відомий французький історик, почесний професор Паризького університету Жорж-Анрі Суту переконаний, що російська агресія проти України – лише початок тривалого протистояння між двома блоками, яке ставить під сумнів уявну неминучу глобалізацію: з одного боку, західний таласократичний блок на чолі із США, що охоплює Європу та деякі країни Азії на чолі з Японією, а з іншого – континентальний євразійський блок навколо Москви та Пекіна, та наголошує, що це питання насамперед геополітичне, оскільки стосується міжнародного впливу, контролю над ресурсами та суперництва економічних моделей.

«Це повернення до блоків уже відбувалося протягом деякого часу, як наслідок дедалі агресивнішої політики авторитарних лідерів, які вирішили кинути виклик поточному статус-кво, як Путін у Москві чи Сі Цзіньпін у Пекіні. Але якщо перша холодна війна протиставила Сполученим Штатам сильний СРСР і слабкий Китай, Джо Байден повинен зіткнутися і з дуже сильним Китаєм, і з дуже агресивною Росією», – зазначає Мішель Дюкло з Університету Бордо III імені Мішеля де Монтеня.

Томас Гомар, директор Французького інституту міжнародних відносин (IFRI) зазначає, що з поверненням широкомасштабних бойових дій в Європу вона втрачає одну зі своїх переваг у глобалізаційних процесах, а саме стратегічну стабільність і мирний характер континенту. Дослідник підкреслює, що на фоні глобальних проблемам, ця війна виглядає анахронізмом для тих, хто з 1991 р. сповідував принципи глобалізації та демілітаризації, тобто в основному для європейців, але не так для тих, хто бачить світ через військовий баланс впливу і могутності, «тобто росіян, китайців і американців».

У вересні 2021 р. порушення Австралією контракту на закупівлю французьких підводних човнів на користь американських апаратів також спричинило гостру кризу між Вашингтоном і Парижем. Але вторгнення в Україну зміцнило їхні стосунки. Ця війна ставить європейців у більшу залежність від США, – стверджує Сільві Мателлі, заступник директора Інституту міжнародних і стратегічних відносин (IRIS).

П'єр Верлюїз, професор Паризького університету, співробітник IRIS зауважує, що Росія («країна-континент»), що має давню традицію насильства та всі інструменти ядерного стримування, веде агресивну війну проти України, яка позбулася своєї ядерної зброї в обмін на гарантування безпеки своїх кордонів, не є членом НАТО, і озброєна в основному лише своєю мужністю. В контексті цієї війни П'єр Верлюїз порушує питання про зміну моделі геополітичних устремлінь Європейського Союзу. «Як російська війна проти України може сприяти зміні ДНК Європейського Союзу з точки зору його могутності та впливу?» – запитує дослідник. Своєю жорстокістю В. Путін зумів сприяти тому, що не вдавалося ЄС десятиліттями – становленню рішучого і єдиного ЄС. Навіть якщо лише НАТО забезпечує оборону ЄС, архітектура безпеки, яка зараз перебудовується разом з ЄС, виходить за рамки лише військового аспекту, стверджує П'єр Верлюїз.

Отже, лейтмотивом підходів французьких дослідників до геополітичних аспектів російської агресії проти України є однозначне засудження цієї агресії та постановка питання про зростання політичної суб'єктності Європейського Союзу.

Шаповал Юрій Іванович,
доктор історичних наук, професор,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)

ЯК МИКИТА ХРУЩОВ СТАВ АДЕПТОМ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ (МАЛОВІДОМІ ОБСТАВИНИ ПРИЄДНАННЯ КРИМУ ДО УРСР У 1954 РОЦІ)

Як хрущовський «щедрий подарунок» в Росії тепер згадують (з негативними конотаціями) передачу Кримської області зі складу Російської Федерації до складу УРСР. Указ Президії Верховної Ради СРСР про це з'явився 19 лютого 1954 року

Раніше (власне, до серпня 1991 року, себто до проголошення незалежності України) це рішення як «подарункове» не трактували. Це однозначно вважалося, як висловлювалися в ті часи, торжеством історичної справедливості, яскравим свідченням дружби між російським і українським народами. Потім акценти у цих оцінках почали змінюватись. За умов російської анексії Криму у 2014 році півострів однозначно зображується споконвічною територією Росії.

Рішення 1954 року не було «подарунком» Росії, оскільки Крим історично є батьківщиною кримських татар, з якими так брутально обійшовся сталінський режим, покаравши їх депортацією у 1944 році. Як відомо, «покарані» були не лише татари. 2 червня 1944 року було прийнято постанову Державного комітету оборони (ДКО) СРСР про виселення з Криму болгар, вірмен і греків, а

упродовж 27-28 червня їх було депортовано у східні райони СРСР. Росія вперше з'явилась на обрії Кримського півострова з бажанням загарбати цю територію у XVIII столітті. До цього відносини з Кримом розвивала в основному Україна.

8 квітня 1783 року Росією було проголошено Маніфест про приєднання (чи загарбання) Криму. До речі, цей акт деякі фахівці-правники визнають антиправовим з точки зору міжнародного права, нагадуючи, зокрема, про те, що тоді європейські держави виступили проти дій Росії. Тоді російські керівники заявили, що Крим приєднано лише з однією метою – цивілізувати місцеве населення.

Катерина II взяла курс на заселення Криму росіянами. Насамперед за рахунок армії. Російським солдатам запропонували демобілізацію за умови їхнього поселення у Кримі. У січні 1785 року Катерина II видала указ про відправку до Криму рекрутських жінок. Однак цей процес не був ефективним. Тоді дали згоду на те, щоб заселяти у Кримі «малоросійських девок», але й тут особливого ефекту не досягли. Російські вояки охоче давали згоду залишитись на кримській землі, але після жаданої демобілізації втікали додому.

І тоді у Петербурзі вирішили переселити на півострів українців. Хоча не просто українців, а тих, які мешкали на загарбаних Польщею територіях. Втім, це вже інше питання. Нас цікавить у даному випадку лише сам спосіб розв'язання кримського питання за рахунок українців. Наприкінці XIX і на початку XX століття на території колишнього Кримського ханства домінували українці. Наприклад, за переписом 1897 року на території Таврійської губернії українці становили 42,2%, росіяни – 27,9%, татари – 13%, німці – 5,4%, євреї – 3,8%, болгари – 2,8%, решта інші національності.

Царат міняв свою демографічну політику, навмисне заселяючи найкращі кутки окраїн, за словами Сталіна, «колонізаторськими елементами, для того, щоб відтіснити місцеві національні маси у гірші райони і посилити національний розбрат».

За переписом 1939 року, у Кримській Автономній Соціалістичній Республіці було 48,8% росіян, 25,3% татар, 10,2% українців, а 15,7% склали інші національності. У складі 26 адміністративних районів було 6 татарських, 2 німецьких, 2 єврейських, 1 український, а решта – із змішаним населенням.

Надзвичайно цікаво, що всі ці цифри і історія питання з переселенням до Криму українців і з подальшим їх «розчиненням» були відомі тодішньому першому секретареві ЦК КП(б)У Микиті Хрущову, який з 1944-го очолював ще й уряд УРСР. Не лише він, а й інші більшовицькі вожді, доволі часто звертались до досвіду царату при прийнятті рішень з тих або інших питань. Об'ємну довідку про Крим Хрущову підготували ще у вересні 1943 року. У цьому документі за підписом старшого наукового співробітника Інституту економіки Академії наук УРСР І. Романенка підкреслювалось: «Крим протягом 150 років був однією з колоній старої Росії і випробував «на своїй спині» національно-колоніальну політику царату».

Після «покарання» татар у травні 1944 сталінський режим почав вимагати не від когось іншого, а саме від України компенсувати втрачені на півострові людські та матеріальні ресурси. Зокрема, шляхом переселення колгоспників із України. У серпні було ухвалено постанову Державного комітету оборони (ДКО) СРСР № 6372с «Про переселення колгоспників в райони Криму».

Це рішення ДКО СРСР потягло за собою рішення Раднаркому УРСР і ЦК КПУ від 18 серпня 1944 року про переселення до Криму 9 тисяч колгоспників із різних областей України. На 3 жовтня 1944 року до Криму з УРСР приїхало 10 017.

Хрущов, отримавши вказівки щодо переселення людей, мав складні почуття. Поступово у нього почало формуватися враження, що у черговий раз Україна віддає людські і матеріальні ресурси, нічого не одержуючи натомість. Почала визрівала ідея, що більш справедливо було б просто включити Крим до складу України. Значною мірою такий підхід стимулювало його знайомство з історією Кримського півострова, інформації про його давні зв'язки з Україною.

Зі своєю ідеєю Хрущов поїхав до Москви, де тоді отримав категоричну відмову. Ось що він розповів про це одному з апаратних працівників: «Я ось був у Москві і заявив: Україна у розрусі, а всі з неї тягнуть. А от якщо їй Крим віддати?.. Так мене після цього як тільки не називали і як тільки душу не трясли. Стерти у порох були готові! І нічого, як бачиш, живий!». Цитує автор спогадів і такі слова Хрущова: «Людей дам, а Крим заберу. Все одно».

Так у лютому 1954 року і сталося. Рішення Президії Верховної Ради СРСР аргументувалось спільністю економіки, територіальною близькістю і тісними господарськими і культурними зв'язками між Кримом і Україною.

Довкола цього було влаштовано галасливу кампанію, «оздоблену» згадками про 300-річчя Переяславської Ради. Безумовно, не слід відкидати того, що фактом передачі Криму Хрущов до певної міри реалізував свої попередні амбіції. Це був також до певної міри антисталінський крок. Проте важлива мотивація дій Хрущова, який (при всьому його щирому інтернаціоналізмі) прагнув відстояти інтереси України, яка зазнала великих втрат, але була змушена багато віддавати Молоху «общесоюзной копилки». Відтак можна констатувати, що передача Криму була не ексцентричним, а цілком свідомим і мотивованим кроком Хрущова. При цьому, зрозуміло, він не передбачав, що Україна відокремиться і буде незалежною державною.

Завершу словами Валерії Новодворської: «...Росія не вибачилась і навіть не зрозуміла, що віддати Крим – це означає принести спокутувальну жертву. За що? А ось за що! За розгін і арешти членів культурологічного товариства «Просвіта». За смертний вирок по 64-й статті (заміненої 15 роками) Левку Лук'яненку і його товаришам за одні лише розмови про національну незалежність в 60-ті роки. За мученицьку смерть у радянських таборах великого поета Василя Стуса, українського Рільке... За те, що Вячеслава Чорновола у таборі водили по снігу босоніж. За сім років таборів і п'ять років заслання для Ірини Ратушинської – за одні лише вірші. За депортацію і вічні арешти кримських татар (вони зробили вибір: залишитись в Україні, а не в

Росії), за сім термінів Мустафи Джемільова. І це не «старинний спор славян между собою». Додайте ще Голодомор 30-х років. Арбітр у таких суперечках – міжнародний трибунал».

Розв'язана у 2014 році і масштабована у лютому 2022 року війна Росії проти України наближає такий трибунал.

Горюнова Євгенія Олександрівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Таврійський національний університет
імені В.І. Вернадського (м. Київ, Україна)*

ПИТАННЯ ДЕОКУПАЦІЇ КРИМУ В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ДИСКУРСІ

Повномасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року та окупація нових українських територій повернули тему Криму в міжнародний дискурс. Російські спроби анексувати окуповані частини Херсонської, Запорізької, Луганської та Донецької областей за допомогою так званих референдумів підтвердили нелегальний характер кримського «референдуму» 2014 р., який проходив у присутності російських збройних підрозділів. На тлі успіхів ЗСУ з деокупації захоплених у 2022 р. територій та заяв українського президента В. Зеленського про повернення до кордонів 1991 р. в міжнародному дискурсі все частіше стали згадувати Крим та аналізувати можливості його звільнення найближчим часом.

Частина експертів вважає, що Україна може звільнити Крим військовим шляхом, але західні союзники мають дати для цього всю необхідну зброю. Інша частина виступає більш обережно, побоюючись ескалації конфлікту та застосування Кремлем ядерної зброї.

«Втрата Криму наймовірніше для Росії... У політичному плані Путін, ймовірно, не зможе пережити втрату Криму і, отже, катастрофічної поразки Росії у війні», - зазначає професор міжнародних відносин університету Інсбруку Герхард Манготт [1].

Іспанське видання El Diario також підкреслює цінність Криму особисто для Путіна, який у разі відчуття, що півострів «вислизає з рук», може «здійснити свою загрозу використання тактичної ядерної зброї» [2].

Однак, на думку аналітика Atlantic Council та ексміністра оборони України Андрія Загороднюка, ядерний шантаж Путіна не повинен зупиняти західних союзників. Він зазначає, що «невдала російська спроба анексії ще чотирьох українських регіонів, різко зменшила символічне значення окупованого півострова», а «будь-яка військова операція щодо повернення Криму майже напевно розпочнеться лише після повного краху позицій Росії на материковій частині України. До цього моменту російська армія вже буде виснажена і значно знищена як бойова сила» [3]. Відповідно, Путіну буде вже пізно

рятувати свій режим, застосовуючи ядерну зброю. Такої ж думки все більш дотримуються американські експерти, хоча й попереджають про збереження ризиків застосування ядерної зброї.

Але в цілому західна політична позиція щодо звільнення Криму починає змінюватися та у Вашингтоні все частіше говорять, що США готові допомогти Україні зброєю для повернення Криму [4]. При цьому західні військові експерти зазначають, що боротьба за півострів буде дуже жорсткою, «оскільки з 2014 року Росія збудувала у Криму потужну оборону». Але ця битва за Крим, скоріш за все, стане останньою битвою цієї війни.

Військові аналітики зазначають, що Україна для перемоги над Росією має отримати далекобійні снаряди разом з танками та винищувачами. Це допоможе вирішити декілька завдань: звільнити південноукраїнські регіони, перерізати коридор до РФ вздовж Азовського моря та зруйнувати «Кримський міст». Внаслідок цих дій російська армія в Криму залишиться у пастці та вимушена буде прийняти умови капітуляції.

Деокупація Криму буде мати значний вплив на сучасну міжнародну систему, бо означитиме повернення до сили права в міжнародних відносинах, а не права сильного. «Відхід Росії з Криму після війни мав би глибоке символічне значення. З погляду глобальних справ це ще раз підтвердить, що не можна змінювати кордони в Європі силою. Втрата російських баз у Криму закрийє пострадянський період – тобто мир із незалежними державами, створеними на руїнах СРСР, але зі збереженням Росією «особливих прав» на їхню територію та питання безпеки», - вважає Павел Коваль, експерт мозкового центру GIS [5].

Відповідно, звільнення Криму від російської окупації буде означати крах російської імперської політики та стане серйозним випробуванням міцності російської держави. Втрата Криму, скоріш за все, призведе не тільки до зміни влади в Кремлі, але й до серйозних політичних трансформацій в Російській Федерації.

Література:

1. «Es ist nicht mehr undenkbar»: Kann die Ukraine die Krim zurückerobern? Der Tagesspiegel. 24.01.2023. URL: <https://www.tagesspiegel.de/internationales/es-ist-nicht-mehr-undenkbar-kann-die-ukraine-die-krim-zurueckerobern-9221661.html>
2. Por qué Crimea es la mejor baza de Zelenski para negociar con Rusia. El Diario. 25.12.2022. URL: https://www.eldiario.es/internacional/theguardian/crimea-mejor-baza-zelenski-negociar-rusia_1_9801226.html
3. Putin's nuclear blackmail must not prevent the liberation of Crimea. Atlantic Council. 18.01.2023. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putins-nuclear-blackmail-must-not-prevent-the-liberation-of-crimea/>
4. U.S. Warms to Helping Ukraine Target Crimea. The New York Times, 18.01.2023. URL: <https://www.nytimes.com/2023/01/18/us/politics/ukraine-crimea-military.html>
5. Crimea's past, and its postwar future. GIS. 10.01.2023. URL: <https://www.gisreportsonline.com/r/crimea-ukraine-war/>

Примуш Микола Васильович,
доктор політичних наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса
(м. Вінниця, Україна)

ВАРІАНТ ТАК ЗВАНОВОГО МИРУ

РФ може запропонувати Україні корейський варіант. Так звана умовна 38 паралель. Деякі західні експерти говорять давно про такий сценарій замороження війни в Україні. Його намагається просувати і Кремль. Суть «корейського варіанту» полягає у тому, щоб було зафіксовано реальну ситуацію на фронті та проведено лінію розділення. Як це було під час Корейської війни, в якій брали участь з одного боку країни-члени ООН, на чолі з США, а з іншого – війська Північної Кореї, китайські так звані добровольці та радянські військові. Оскільки тоді жодна зі сторін не могла забезпечити собі однозначну перемогу у війни, було зафіксовано лінію розділення між сторонами по 38-ій паралелі. А також було підписано договір про припинення вогню. Однак і досі не підписано договір про мир між сторонами конфлікту. Тобто формально війна між частинами Кореї досі триває, є лише фіксація лінії розділення та припинення вогню.

Україні пропонують щось подібне: зафіксувати певну лінію розділення і знизити інтенсивність бойових дій, якщо не припинити їх. Зауважу, що ми вже мали справу зі спробою такої фіксації та замороження на Донбасі, коли Росія окупувала частину Донецької та Луганської областей. Там після 2015 року також зберігалися бойові дії середньої та низької інтенсивності і у Мінських угодах було зафіксовано певну лінію розділення.

Такі пропозиції про поділ України лунають, але вони не мають жодних перспектив. Черговий варіант «миру» в обмін на території – це для України неприйнятно. Адже будь-який мир з Росією на умовах компромісів – ніщо інше, як відкладення війни. «На сьогодні для 85 відсотків респондентів жодні територіальні поступки неприпустимі, – каже заступник директора КМІС Антон Грушецький. – Лише 8 відсотків вважають, що для досягнення миру і збереження незалежності можна відмовитися від деяких територій».

Мета агресора – створити напругу всередині нашої країни, щоб ми тиснули на наше військово-політичне керівництво і вимагали якнайшвидшого досягнення миру. Однак аналіз суспільних настроїв у динаміці засвідчив, що численні атаки Росії ніяк не вплинули на готовність українців іти на компроміси. Ми готові стійко переживати труднощі, лиш би була перемога над агресором. Росія хоче виграти час, перегрупуватися, внести сум'яття серед наших партнерів на Заході щодо підтримки України.

Щойно буде зафіксовано лінія розділення і ухвалені рішення і зобов'язання сторін дотримуватися режиму тиші на лінії розділення, де-факто це означатиме, що ми погодилися на втрату територій на довгі роки. Це означає, що на базі цієї лінії можна будувати стабілізаційну місію, говорити про

миротворців. По суті Росія окупує території, проведе переселення людей. І коли створяться умови для правового визначення статусу цих регіонів, РФ заявить, що це території Росії, там живуть самі росіяни і немає українців.

Тому погодитися на корейський варіант – це помилка стратегічного характеру. Це дасть можливість РФ сконцентрувати ресурси, відновити свій військово-промисловий комплекс, накопичити потенціал для нової війни. І вона буде вже не тільки проти України, а й проти колективного Заходу. Цей сценарій – троянський кінь для нашого майбутнього. Є ті, хто вважає цей варіант прийнятним. У західних медіа можна зустріти публікації, які подають цей «корейський варіант» як величезне досягнення у світовій дипломатії. Втім, насправді це трагедія національного масштабу. На півночі Кореї створився тоталітарний режим з концтаборами.

Вважаю, що на Заході політичні лідери і пересічні громадяни розуміють, що потрібен не будь-який мир, а саме сталий та справедливий.

Шевчук Олександр Володимирович,
*доктор політичних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

КОРЕЙСЬКА ПРОБЛЕМА ТА ЇЇ ВИМІРИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наразі суттєвим дестабілізуючим чинником регіональної системи міжнародних відносин залишається корейська проблема.

Дипломатична ізоляція КНДР внаслідок продовження розробки нею ядерної програми й дипломатичний остракізм якого зазнала РФ в результаті повномасштабного вторгнення до України, близькість політичних режимів двох країн є засадами для зближення їх на міжнародній арені, особливо у форматі військового співробітництва.

Російська-українська війна ще більше загострила питання щодо стримування експансіоністських зовнішньополітичних настанов мілітарно-тоталітарних режимів.

Хоча необхідно зазначити, що позиціонування КНДР в регіоні має свої особливі риси. КНДР – є джерелом постійної наростаючої військової напруженості у Північно-Східній Азії. Японія надзвичайно насторожено ставиться до Пхеньяну, чії дії підривають безпеку сусідніх країн.

Однак провокації КНДР не вписуються в парадигму американсько-китайського протистояння. У Пхеньяна немає достатньої політичної, економічної чи військової могутності для того, щоб кинути виклик міжнародному порядку. Сьогодні КНДР, як і Китай у 1950–60-ті роки, намагається зосередити ресурси на створенні та удосконаленні ядерної зброї, а відповідно і ракетного потенціалу.

Пхеньян не робить замах на сформований світопорядок ще й тому, що, на відміну від Пекіна, не зацікавлений у змінах – він не бачить у них вигоди для себе. Основною метою Північної Кореї є збереження влади у руках сім'ї Кім, яка намагається підтримувати майже тоталітарну систему на одних погрозах ударів по США.

Ще одна мета КНДР - не допустити об'єднання півострова під егідою Республіки Корея, яку підтримують США. Досі за «захисником» Пхеньяну виступав Китай, що дозволяло протистояти США та Південній Кореї, однак новий лідер КНДР дозволяє собі провокації навіть щодо Пекіна. Він не довіряє не лише США, а й Китаю.

Сеул почав було зміцнювати відносини з Пекіном, але після чергових провокацій Пхеньяна знову переорієнтувався на співробітництво з Вашингтоном у сфері забезпечення безпеки. США також нарощують свою військову присутність на Корейському півострові.

Провокацій з боку КНДР стає все більше, і вони загрожують агресивними кроками. Китай, який продовжує «втрачати обличчя», виступив спільно з міжнародним співтовариством, схваливши в РБ ООН ухвалення економічних санкцій щодо КНДР.

Однак Японія та США засудили Китай за недостатню жорсткість.

На їхню думку, саме неоднозначність позиції Пекіна є причиною недостатньої ефективності економічних санкцій проти Пхеньяну.

Китай дотримуючись санкцій проти КНДР, одночасно підтримує Північну Корею — щоб та продовжувала виконувати роль буфера між КНР і США. В ситуації російсько-української війни Пекіну доведеться суттєво редагувати свою політику. Адже, якщо піднесення Китаю є фактором, здатним змінити світову політику і перерозподілити сфери впливу, то роль КНДР можна назвати дестабілізуючою. Від неї залежить в першу чергу ситуація з безпекою у Північно-Східній Азії та еволюція відносин між Японією, США, Китаєм та Південною Кореєю.

Окрім того, КНР доведеться корелювати зовнішньополітичний курс і щодо РФ. Чинником, який зв'язує у цьому контексті РФ і КНДР є агресивна риторика РФ щодо можливості використання ядерної зброї. А це у свою чергу «нормалізує» в очах північнокорейського керівництва їх політику ядерного шантажу як країн регіону, так і країн світу.

Відповідно російська агресія проти України виступила додатковим стимулюючим чинником щодо нівелювання зусиль США та РК спрямованих на введення КНДР до сфери міжнародного права завдяки використанню дивідендів для північнокорейської економіки. Це мало певний ефект, але він виявився недовготривалим у контексті приборкування ядерних потуг Пхеньяну.

Окрім того, війна Росії проти України, поставила на порядок денний питання щодо дієвості міжнародних гарантій безпеки, як це сталося у випадку з Україною.

Ця тенденція є досить небезпечною зважаючи на можливість неконтрольованої гонки озброєнь в регіоні. Так, зокрема РК активізувала діалог зі США щодо розміщення на її території американської тактичної ядерної зброї.

Роль Росії у корейському питанні наразі визначається лінією на зближення з КНДР. Обидві країни знаходячись під санкційним тиском Заходу перебувають у пошуку спільних шляхів щодо їх уникнення, особливо це стосується комплексу товарів які можуть бути використані у військовому виробництві.

Разом з тим, таке зростання напруженості в регіоні розширює діапазон дій КНР спрямованих на позиціонування в регіоні, як гаранта безпеки у відповідності з міжнародним правом.

Отже, відкрита агресія Росії проти України, яка окрім руйнувань української інфраструктури і страждань українського народу підриває підвалини світового порядку як на регіональному, так і глобальному рівнях. Відповідно це вимагає перегляду систем і механізмів забезпечення безпеки і визначення чітких важелів впливу на країну агресора чи порушника правил міжнародного співжиття.

Кравченко Наталія Борисівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОСІЙСЬКА ГІБРИДНА ВІЙНА ПРОТИ УКРАЇНИ: ЯК ВСЕ ПОЧИНАЛОСЬ

Економічна, інформаційна та військово-політична складові становлять основу гібридної війни Росії проти України. Гібридне протистояння у цих сферах розпочалося задовго до початку активної фази конфлікту і знайшло своє продовження з анексією Криму та військовими діями на Сході України.

Прелюдією в економічній сфері стали газові, сирні, шоколадні, транзитні війни, що супроводжувались інформаційною пропагандою про економічну неспроможність держави Україна.

Із початком бойових дій на Донбасі почалось цілеспрямоване знищення економічного потенціалу захоплених територій, що призвело до комплексного розвалу економіки окупованих територій та кризових явищ в фінансово-економічній сфері України (зменшення ВВП України на 9,8%, банківська криза 2014-2015рр.). 27% [1] промислового потенціалу Донбасу було незаконно вивезено до РФ, брак фінансів, ресурсу, втрата коопераційних зв'язків з Україною та міжнародними партнерами не дають повноцінно функціонувати решті підприємств, обсяги промислового виробництва яких становить третину від потенційно можливого. Не визначений статус ДНР-ЛНР унеможливорює зовнішньоекономічну діяльність. Окуповані території не є самодостатніми і цілком залежні фінансово від РФ, яка здійснює кураторство окупованими

територіями через зовнішнє управління і не передбачає програму розвитку окупованих територій, а лише підтримку існуючого режиму задля забезпечення збереження невизначеного статусу ДНР-ЛНР. Для підготовки позовів до міжнародних судових установ щодо компенсації завданих РФ збитків нагально необхідна розробка нових методик оцінки обсягів економічних втрат на окупованих територіях.

Економічні контакти України з окупованими територіями послабились, але остаточно не розірвані. Держава та громадяни України залишаються юридичними власниками підприємств та активів на тимчасово окупованих територіях і не сприймають їх як остаточно втраченими. Серйозних руйнацій зазнала енергетична інфраструктура Донбасу, що є чинником загроз енергетичній та економічній безпеці України. В сегменті теплової електрогенерації також є збій, нерегулярність у роботі ТЕС у зв'язку з аварійними пошкодженням обладнання, підстанцій та ЛЕП, що призводить до збоїв роботі ОСЕ України.

Міжнародні санкції проти РФ є важливими для України, але недостатні в плані стримування агресора та потребують диверсифікації. Україна також повинна чітко і жорстко протистояти державі-агресору.

Ключовою сферою гібридного російсько-українського протистояння стала інформаційна складова. Активній фазі російської агресії передувала стратегічна інформаційна операція в основі якої була покладена доктрина «русского мира» та «м'яка сила».

З наближенням підписання Україною Угоди про асоціацію у Вільнюсі в листопаді 2013 року, початком Євромайдану у грудні 2013 року стратегічна інформаційна операція переростає в стратегію «керованої нестабільності» та запроваджується спеціальна диверсійна операція як її складова, націлена на руйнацію державних структур України, опираючись на внутрішні резерви в українському суспільстві. Основними механізмами впливу на владні структури були: дискредитація, силовий тиск, переконання, витіснення з керівних посад, просування та посилення позицій чиновників-прибічників приєднання України до Росії, моніторинг позицій українських чиновників, формування мережі прихильників проросійських реінтеграційних проєктів, налагодження персональної роботи з парламентарями, формування міжфракційних депутатських груп, які б лобювали російські інтеграційні проєкти і інтереси. Безпосередньо напередодні вторгнення на територію Криму здійснювався масований інформаційно-психологічний вплив на місцеве населення, військовослужбовців ЗСУ, правоохоронні органи тощо. Взято під контроль український медіа-простір, в свідомості формується образ ворожої київської фашистської хунти та світлий образ російського військового-захисника, вкидається ідея необхідності проведення референдуму та права самовизначення кримського народу. Інформаційний супровід процесу воєнного вторгнення полягав у наполегливій агітації та підкупі щодо переходу українських державних службовців, військових, представників правоохоронних органів на бік Росії, російськими ЗМІ створювалась атмосфера одностайної підтримки

кримчанами повернення Криму в Росію під гаслом «Кримнаш» при паралельному блокуванні інформації, що подавалась українськими та міжнародними ЗМІ. Ситуація в Криму представлялась як внутрішній конфлікт в Україні, заперечувались втручання та присутність Росії на півострові.

В інформаційному просторі на Донбасі на початковому етапі російського військового вторгнення використовувалось кліше «Південний Схід», яке з 2017 року зміщується в бік «Новоросії», а згодом в конструкти «ЛНР-ДНР», що реально спрацювали, ідеологічну основу складають радянські стандарти та ідеї «русского мира», просувається ідея особливої донбаської ідентичності та її зв'язок з Росією. Інформаційна політика Росії на окупованих територіях реалізується через російського куратора «ДНР-ЛНР» - помічника Президента РФ. Створені також місцеві інформаційні управлінські структури аналогічні російським: міністерство інформаційної політики «ДНР», міністерство зв'язку та масових комунікацій «ЛНР», діє Інтеграційний комітет Росія-Донбас, інформаційні центри фонду «Русского мира». Використовуючи ресурс колишніх українських каналів, працюють сепаратистські канали, випускаються газети, поширюється інформація в мережевому середовищі, є доступ до основних російських медіа-каналів, та повністю блокуються українські ЗМІ. Тобто тимчасово окуповані території знаходяться під тотальним російським ідеологічним контролем, перебуваючи в повній інформаційній ізоляції, що дає можливість сформуванню суспільної свідомості місцевого населення в необхідному для Росії ключі, відчужуючи його від українського середовища. Нові інформаційні технології зосереджені на роботі з підростаючим поколінням, молоддю. Пропонуються нові соціальні стандарти, куди вживлюється необхідний ідеологічний підтекст, для людей похилого віку.

Гібридні технології у військово-політичній сфері почали застосовуватись РФ із здобуттям Україною незалежності та активізувались за адміністрації Президента В. Януковича. Це інформаційна операція та її заключна частина - диверсійна складова, що полягала у вживленні проросійських сил, агентури до вищих ешелонів влади, зокрема, до Міністерства оборони України, МВС України, до лав Збройних Сил України, тощо, що призводило легалізації антиукраїнської політики, нищенню української державності та руйнації обороноздатності країни. Реформування ЗСУ стало програмою їх знищення та підготовкою під здачу країни ворогу.

З початком активної фази гібридного російсько-українського протистояння в Криму комплексно застосовуватись регулярні та нерегулярні збройні формування, а на Сході України гібридна війна до цього ж включала в себе елементи громадянської війни, диверсійну війну, збройний терор, бойові дії із застосуванням важких видів озброєння, генерація сепаратизму, широке застосування бандформувань, чеченських збройних загонів, кавказців, найманців, ПВК. По суті гібридна війна Росії на Сході України перетворилась на міждержавний збройний конфлікт із залученням регулярних армій сторін.

Російська гібридна війна проти України змінила військово-політичну ситуацію України та Європи, Україна опинилась в п'ятикутнику загроз:

анексований Крим – окупація окремих районів Донецької та Луганської областей – російська військова присутність в Придністров'ї - проросійська Білорусь як плацдарм для нападу - зосередження військової техніки та особового складу на ділянках українсько-російського кордону поблизу Чернігівської та Сумської областей.

За період воєнної агресії Росії в Україні були переглянуті та уточнені, доповнені існуючі та розроблено нові нормативно-правові акти у сфері воєнної безпеки України з урахуванням новітньої військово-політичної ситуації, що склалася.

Література:

1. Виступ Президента України на дебатах ГА ООН з питання: «Ситуація на тимчасово окупованих територіях України» 20 лютого 2019р. URL: <https://turkmenistan.mfa.gov.ua/news/70846-vistup-prezidenta-ukrajini-na-specialynomu-zasidanni-73-ji-sessiji-generalnoji-asambleji-oon>

Ковач Леся Леонідівна,
*кандидат історичних наук,
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)*

ІНСТИТУТИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА РОСІЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Поширеною практикою у світовій публічній дипломатії є використання інститутів громадянського суспільства як інструментів «м'якої сили» (soft power) з метою просування власних цілей та інтересів. Вперше це поняття сформулював та науково обґрунтував американський політолог, професор, колишній декан Гарвардського інституту державного управління ім. Джона Ф. Кеннеді, Джозеф С. Най молодший. Можливості «м'якої сили» ґрунтуються на привабливості її ресурсів (матеріальної і духовної культури, історії, політичних ідей і цінностях), а також взаємодії на рівні неурядових організацій та особистих мережевих контактів, так званої неформальної дипломатії.

У російському соціумі інструментальне розуміння цих можливостей з'явилося дещо пізніше ніж в теорії та практиці міжнародного спілкування європейських країн. Знадобився деякий час для ідеологічної та практичної адаптації концепції громадянського суспільства до російських суспільно-політичних реалій. Прийнятною для росії стала система організованих державою неурядових організацій, відома в суспільних науках як GONGO (англ. Government-Organized Non-Governmental Organizations). У сучасному світі такі системи є поширеними здебільшого в країнах з авторитарним політичним режимом, й використовуються для просування урядового порядку

денного в громадському секторі, створюючи водночас видимість легітимності цих організацій саме як некомерційних громадських об'єднань (НГО) у структурі суспільства та державному управлінні. Деякі з них набули статусу інститутів та/або інструментів публічної дипломатії. Їх значення особливо посилилося після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. Адже одностайне засудження агресивних дій Російської Федерації світовим співтовариством, введення проти неї різного рівня та спектру санкцій, помітно звузило можливості російської офіційної дипломатії. Тож не останню роль у намаганнях повернути свій геополітичний вплив на міжнародній арені, послабити консолідовану підтримку України країнами Заходу, відновити діалог та співробітництво з колишніми партнерами було відведено некомерційним організаціям («Фонду підтримки публічної дипломатії ім. О. М. Горчакова», Фонду «Російський світ», Фонду «Підтримки і захисту прав співвітчизників, які проживають за кордоном» та ін), традиційним осередкам міжнародних організацій за підтримки РФ (Червоному Хресту, Грінпіс, Amnesty International), а також неформальним контактам.

На особливу увагу з поміж названих організацій заслуговує діяльність Фонду підтримки публічної дипломатії ім. О. М. Горчакова. Фонд був створений у форматі «неурядової організації» розпорядженням президента РФ Д. Медведєва від 02.02.2010 за №60-рп. З 2010 р. функції виконавчого директора Фонду (з 2010 р.) здійснює Л. Драчевський. Бюджет Фонду більш ніж на третину формується з асигнувань федерального бюджету та коштів наближених до влади приватних осіб. Основним напрямком роботи Фонду є розподіл грантових коштів на проекти неурядових громадських організацій (НГО) через визначення пріоритетних напрямків роботи у відповідності до урядових пріоритетів у сфері публічної дипломатії. Фонд О. М. Горчакова тісно пов'язаний із подібними за функціоналом урядовими та навколоурядовими організаціями через взаємне членство керівництва в органах правління одне одного. Зокрема, з Російською радою з міжнародних справ, Радою з оборонної та зовнішньої політики, Федеральним агентством у справах Співдружності Незалежних Держав, співвітчизників, які проживають за кордоном та міжнародному гуманітарному співробітництву (Росспівробітництвом), Дипломатичною академією Російської Федерації, Інститутом Європи Російської Академії Наук та іншими. Разом вони утворюють своєрідну екосистему з поширення російських наративів іноземним аудиторіям [1].

Єдиним оператором державної підтримки некомерційних неурядових організацій в Російській Федерації виступає Фонд президентських грантів, створений 3 квітня 2017 р.[2].

Особливо успішно розвивається співробітництво російських НГО в межах Асамблеї народів Євразії, Співдружності незалежних держав, на рівні прикордонних регіонів, насамперед в сфері гуманітарного та наукового співробітництва, різноманітних програм культурного обміну. Партнерський діалог на інших міжнародних майданчиках став майже неможливий внаслідок

накладених на росію санкцій, в тому числі і на громадський сектор після її військового вторгнення в Україну.

Підсумовуючи, варто зазначити, що пошук росією різних інструментів, у тому числі мережевих можливостей НГО, з метою підірвати консенсус Заходу щодо зовнішньополітичної та військової підтримки України, створити вигідні для себе політичні позиції та інформаційне середовище в міжнародній системі світоустрою, відновити, а то й розширити свій колишній геополітичний вплив не лише триватиме, а й посилюватиметься.. Тож основне завдання вітчизняної дипломатії на найближчу перспективу полягає в прогнозуванні, відстеженні та знаходженні ефективних інструментів протидії будь-яким намаганням Кремля послабити рівень підтримки України державами Заходу та міжнародними структурами у її боротьбі за свою територіальну цілісність та державну незалежність. Сприяти утвердженню позитивного іміджу України на міжнародній арені, використовуючи при цьому новітні наукові досягнення сучасного суспільствознавства.

Література:

1. Коваль Н., Терещенко Д. Спочатку рублі, тоді гармати: Фонд підтримки публічної дипломатії імені О. М. Горчакова. Аналітична записка. Український інститут. 2022. С. 29 – 30. Електронний ресурс. URL: <https://ui.org.ua/sectors/projects/research-sectors/gorchakov-diplomacy-fund/>
2. Россотрудничество. Електронний ресурс. URL: <https://xn--80afcdbalict6afooklqi5o.xn--p1ai/public/home/about>

ТЕМІРОВ Юрій Тешабайович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Донецький національний університет
імені Василя Стуса (м. Вінниця, Україна)*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА: РИЗИКИ ІСТОРИЧНИХ ПАРАЛЕЛЕЙ

Російська агресія проти України спровокувала масштабний військовий конфлікт, якого Європа не знала з часів Другої світової війни. До його осмислення долучилися представники різних теоретичних підходів у міжнародних відносинах (з помітною перевагою прибічників реалістичної традиції). Багато хто з дослідників звернувся до достатньо ризикованого методу історичних паралелей. Найчастіше відповіді на складні питання походження, природи і можливих наслідків цієї війни шукають у недавньому минулому – історії холодної війни. Холодна війна залучається і як стан світової політики загалом [6], і в якості окремих військових конфліктів – Корейської війни [2], Карибської кризи [1], арабо-ізраїльська війна Судного дня [4]. Разом із тим, не

залишилися без уваги обидві світові війни, досвід Мюнхенської угоди 1938 р., війни імперської росії [3] та навіть Вестфальські домовленості XVII ст.

Залучення історії війн є очевидно виправданим, якщо сучасна агресія кремля проти України розглядається в контексті кращого розуміння явища війни як такого (індуктивний підхід). Тим не менше, в нашому випадку йдеться про намагання за допомогою історичних узагальнень пояснити ті чи інші аспекти конкретного військового конфлікту (дедуктивний підхід). Застосування передусім дедуктивної моделі аналізу пояснюється тим, що російсько-українська війна поки не перетворилася на минуле, а тому в більшості публікацій Історія обслуговує Політику: використовується задля вироблення рекомендацій вибору військово-політичних стратегій, прогнозування можливих варіантів завершення війни та встановлення миру. За таких умов суттєво зростає ризик некоректних історичних паралелей.

Основним джерелом некоректності виступає ахісторицизм, який виявляється в застосуванні узагальнених характеристик без належного врахування трансформації історичних обставин. На нашу думку, показовим прикладом ахісторицистської системної помилки є визначення міжнародних відносин після розпаду Ялтинської системи в якості нової холодної війни або навіть продовження її класичного варіанта. Однак проявом концептуального ахісторицистського універсалізму є спроби розглядати російсько-українську війну через вестфальську призму повернення суперництва великих держав.

За всіх потенційних недоліків, метод історичної аналогії активно застосовується політиками. Як обґрунтовано зазначає Кристофер ЛяРош, в умовах суспільної кризи, невизначеності та невпевненості аналогічне мислення стає особливо спокусливим і водночас надзвичайно вразливим [5]. За таких обставин взаємодія політиків і експертів, академічних науковців набуває виняткової актуальності.

Література:

1. Allison G. Ukraine and the Cuban Missile Crisis: What Would JFK Do? URL: <https://nationalinterest.org/print/feature/ukraine-and-cuban-missile-crisis-what-would-jfk-do-205579>
2. Bekkevold J.I. Ukraine Is the Korean War Redux. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/06/28/ukraine-russia-china-nato-korean-war-cold-bipolar-geopolitics-strategy/#>
3. Beevor A. Russia's New Winter War. Could Putin Go the Way of Napoleon and Hitler? <https://www.foreignaffairs.com/print/node/1129767>
4. Hadar L. The Yom Kippur War and Ending the Ukraine Crisis. URL: <https://nationalinterest.org/feature/yom-kippur-war-and-ending-ukraine-crisis-202474>
5. LaRoshe Ch. Ukraine Isn't Munich – or Vietnam or Berlin. URL: <https://foreignpolicy.com/2022/10/15/ukraine-analogies-munich-vietnam-berlin/#>
6. Sarotte M.E. The Classic Cold War Conundrum Is Back. URL: https://foreignpolicy.com/2022/07/01/iron-curtain-russia-ukraine-cold-war/?utm_source=PostUp&utm_medium=email&utm_campaign=Flashpoint%E2%80%A6

Хвіст Вікторія Олексіївна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

**ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНТЕГРАЦІЇ КРИМУ І УКРАЇНИ В ПРАЦЯХ
ПАВЛА САЦЬКОГО**

*Пам'яті українського історика
Павла Вікторовича Сацького,*

Питання суспільно-політичних, соціально-економічних та національно-культурних взаємовідносин між Україною і Кримом та територіальної приналежності півострова вже понад століття є актуальними для політиків, економістів, демографів, громадських, культурних релігійних діячів та, безумовно, науковців, які досліджують різні аспекти даної проблеми.

Процеси інтеграції Криму із Україною в 1950-1954 рр. увійшли до кола наукових інтересів й українського історика та правознавця Павла Вікторовича Сацького. Зупинимося на деяких його роботах, в яких висвітлюється політична, економічна чи то ідеологічна складова інтеграційних процесів.

Зокрема, у статті «Розвиток транспортного сполучення між УРСР і Кримським півостровом у 1951-1953 рр. як передумова інтеграції Криму з Україною» [1] йдеться про початок взаємної як економічної так і адміністративної інтеграції України і Криму, що відобразилося у будівництві Південно-Українського і Північно-Кримського каналів та Каховської ГЕС та розбудові транспортного сполучення.

У статті «Інтеграція Криму і України в єдиний економічний регіон у процесі мобілізації трудових ресурсів для освоєння півдня УРСР і півночі Кримської області (1950–1953 рр.)» [2] досліджується роль і значення мобілізації трудових ресурсів для господарського освоєння півдня України і північних районів Криму у рамках будівництва Каховської ГЕС і Південноукраїнського й Північнокримського каналів. У висновку автор наголошує, що у ході реалізації проекту господарського освоєння земель, призначених для зрошення, із України було залучено численні кадри для господарського освоєння Криму.

У статті «Ідеологічно-організаційне забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів (1950-1953 рр.)» [3] автор розкрив принципи організації ідеологічної роботи на будівництві каналів та системи зрошування південних районів України і північних районів Криму і підсумував, що саме партійним керівництвом (ЦК КП(б)У) фактично здійснювалась робота по інтеграції Криму із Україною.

Узагальненим доробком ученого з означеної проблематики стало його монографічне дослідження «Крим: Шлях до України (1945–1954)», в якому було здійснено комплексний аналіз основних чинників, які визначали процес соціально-економічної інтеграції Криму з Україною. Автор охопив період

виконання двох п'ятирічних планів соціально-економічного розвитку після завершення Другої світової війни.

Автор монографії здійснив аналіз розробки й реалізації масштабних проєктів гідробудівництва в південних районах УРСР і в Криму і їх значення для формування цілісного господарського комплексу на територіальній основі півдня України і Криму.

Особливу увагу присвячено проблематиці формування механізмів управління проєктами в південних районах України і у Криму в умовах вертикально інтегрованої командно-адміністративної системи пізньосталінського періоду. Найбільш ефективними у функціонуванні цих механізмів були партійні й урядові інституції Української РСР, зокрема, у забезпеченні реалізації крупних проєктів трудовими і матеріальними ресурсами, при лобюванні інтересів цих проєктів у вищих органах влади Радянського Союзу. Реалізація масштабних програм у регіоні південних районів Української РСР і в Криму заклала основи для формування цілісного господарського комплексу на цій територіальній основі і створила передумови для прийняття 1954 р. політичного рішення щодо передачі Кримського півострова зі складу РРФСР до складу УРСР.

У 1954 р. керівництво УРСР розгорнуло активну роботу, спрямовану на поживлення соціально-економічного розвитку півострова й визначення його місця в економіці як Української РСР так і СРСР зокрема.

Отож, за досить коротке життя Павло Сацький зміг зробити досить вагомий напрацювання в дослідженні інтеграційних процесів Криму із Україною в 1950-1954 рр., висвітливши це питання всебічно, враховуючи його політичну, економічну та ідеологічну складові.

Література:

1. Сацький П. Розвиток транспортного сполучення між УРСР і Кримським півостровом у 1951-1953 рр. як передумова інтеграції Криму з Україною. Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 2016 р.) / упор. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся», 2016. С. 107-115. URL: <https://www.academia.edu>

2. Сацький П. Інтеграція Криму і України в єдиний економічний регіон у процесі мобілізації трудових ресурсів для освоєння півдня УРСР і півночі Кримської області (1950-1953 рр.). Література та культура Полісся. Серія: Історичні науки № 6 : зб. наук. пр. 2016. Вип. 85. С. 167-180. URL: <http://www.ndu.edu.ua/images/stories/polissya/85.pdf>

3. Сацький П. Ідеологічно-організаційне забезпечення будівництва Південно-Українського і Північно-Кримського каналів (1950-1953 рр.). Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. Зб. наук. праць. Вип. 17. 2016. С. 83-90. URL: <http://visnyk-politologia.mdu.in.ua/uk/visnik-17.pdf>

4. Сацький П. «Крим: Шлях до України (1945–1954)». Монографія. К.: KNEU, 2019. 522 с.

Грушецький Богдан Павлович,
кандидат політичних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ВИСВІТЛЕННЯ ПОХОДУ КРИМСЬКОЇ ГРУПИ УКРАЇНСЬКОЇ АРМІЇ (КВІТЕНЬ 1918 р.) НА СТОРІНКАХ ГАЗЕТИ «ВІДРОДЖЕННЯ»

Перша непевна згадка про появу українських військ на Кримському півострові з'являється у газеті «Відродженні» за 20 квітня 1918 р. У випуску наводиться текст телеграми з Одеси від 19 квітня про те, що згідно з приватними повідомленнями «українсько-австро-німецькі війська взяли дуже важний стратегічний пункт Джанкой», що розташований у Північному Криму. Повідомлення чітко кореспондується із даними про прорив німцями перекопських позицій 18 квітня та зайняття ними Джанкою наступного дня.

23 квітня вже з'являються більш конкретні та детальніші відомості. На початку військової хроніки наводиться текст офіційного повідомлення українського Генерального штабу від 20 квітня, у якому зазначено, що війська на чолі з полковником Петром Болбочаном «сьогодні через Новоолексіївку першими вступили в Крим і просуваються до головного міста Таврії – Сімферополя».

Далі в газеті міститься окрема замітка «Визволення Криму», в якій наводяться вже свіжіші дані з різних джерел. Повідомляється про важкі бої, що передували прориву українських військ до Криму. Зазначено, що українські війська зайняли Джанкой та направляються залізницею до Сімферополя. Оскільки матеріали для газети готувалися ще напередодні дня її виходу, то очевидно, що описана ситуація відноситься до 21-22 квітня.

В подальшому автор замітки розповідає, як «людність з великою радістю зустрічає наші війська». Зокрема протягом цих днів до штабу військ УНР прибували численні делегації від різних національних громад Криму: українців, кримських татар, росіян, німців тощо «з проханням визволити від більшовицького панування». Передано і панічний настрій більшовиків, що з огляду на вороже ставлення населення прагнуть покинути півострів.

В повідомленні Генерального штабу від 22 квітня, розміщене в «Відродженні» від 24 квітня, ще говориться про бої, які українські війська проводять під Сімферополем проти більшовиків. Проте, незважаючи на всі зусилля більшовиків, українські вояки «безупинно ідуть вперед».

Далі журналісти «Відродження» уточнюють розташування українських військ на основі різних джерел. Їх дані підтверджують швидкий рух військ Кримської групи в напрямку Сімферополя, від якого його відділяло лише кілька верст. Правий фланг на той момент перебував вже під Бахчисараєм, лівий зайшов далеко за Карасубазар, тож Сімферополь охоплений українськими військами з трьох сторін. Відзначається, що «перед Сімферополем маються гарні позиції й сила гармат», проте це, на переконання автора, не має стати

істотною перешкодою для просування української армії. Нагадуємо, що в даному випадку описується ситуація станом на 22 квітня.

Номери «Відродження» від 25 та 26 квітня містять вже більше деталей про Кримську операцію. По-перше, у своєму офіційному повідомленні від 23 квітня Генеральний штаб України оголосив, що українська армія після тривалого бою зайняла Сімферополь – центр Таврійської губернії – та почала просуватися в напрямку на Севастополь. Окремо в газеті можна дізнатися додаткові подробиці: наступ розпочався зранку на кількох напрямках – Сімферополь, Карасубазар, Зуя, Альма, Бахчисарай. Більшовики, що розраховували на оборону чи навіть контрнаступ, понесли величезні втрати (бл. 2 тисяч осіб) і почали відступати. Дізнавшись про це, саме населення Сімферополя почало нападати на залишки більшовиків у місті та вивішувати українські та кримськотатарські прапори. Невдовзі до міста увійшли українські частини. Як повідомляли автори газети, «місто набрало святошного вигляду, радіючи визволенню від більшовиків».

З 24 квітня у Сімферополі почало налагоджуватися вільне життя. У місті почала функціонувати Губерніальна Рада, до складу якої увійшли місцеві представники від різних народів – українців, кримських татар, євреїв, москалів і німців. Тимчасовий губерніальний комендант видав розпорядження про роззброєння населення. Було відновлено регулярний телеграфний зв'язок з великими містами України.

До Сімферополь також прибув командувач Запорізького корпусу Олександр Натієв. Він відвідав кримськотатарський парламент (Курултай), де був радо зустрінутий кримськотатарськими депутатами. Від них він отримав прохання прислати побільше українських військ для визволення від більшовиків усього півострова.

До міста одна за одною прибували делегації з кримських міст – Ялти, Судака, Керчі, Балаклави, Феодосії. Усі вони підкреслювали своє очікування на скоріший прихід української армії та звільнення від влади більшовиків. Особливо важливим був приїзд численної делегації від усіх кіл Севастополя (зокрема й більшовицьких), яка оголосила про готовність роззброїтися та здати місто без бою, але лише за тієї умови, якщо до нього увійдуть українські, а не німецькі війська. Делегати Української Ради Севастополя оголосили, що українці розпочали активні виступи на Чорноморському флоті та піднімати українські прапори над окремими кораблями. Хоча окремі бойові дії ще тривали на підступах до Севастополя (в районі Альми), чорноморський Центрофлот надіслав офіційне звернення до Центральної Ради з пропозицією «увійти в порозуміння з метою припинити братовбивчу війну».

Здавалося, що українські сили за переважної підтримки населення Криму досягало своєї мети. Проте не до кінця зрозумілою була позиція німецького командування. Того ж 24 квітня до Сімферополя прибули і німецькі частини генерала Роберта Коша, про що повідомляли німецькі військові зведення, опубліковані у «Відродженні».

Відразу ж після цього зі сторінок газети «Відродження» починають зникати позитивні повідомлення про успіхи української армії. В номері від 27 квітня лише коротко згадується, що на південному фронті все без змін, а українські частини просуваються в напрямку Севастополя та Феодосії при загальній підтримці населення.

Нарешті, ситуація було коротко роз'яснена у «Відродженні» за 28 квітня: «Ми дізналися із певних джерел, що одна з дружніх нам держав, згідно мирному договору в Бресті, заявила претензії на Крим. Через це саме український уряд знайшов непотрібним надалі держати своє військо в Криму». Як зрозуміло, під «однією» державою малася на увазі Німеччина, військове командування якої в ультимативній формі змусило українську владу погодитися на виведення власної армії з півострова. На цьому Кримська операція української армії вимушено завершилася.

Література:

Архів газети «Відродження» за 1918 р. (№ 21, 23-28). URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_ir/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_G&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=00000381/22

Сорокін Андрій Анатолійович,
*аспірант, Національний університет
біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

УЧАСТЬ КОМІСІЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ І (ХІІ) СКЛИКАННЯ З ПИТАНЬ ДІЯЛЬНОСТІ РАД НАРОДНИХ ДЕПУТАТІВ ТА РОЗВИТКУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАСУДЖЕННІ ПОСТАНОВИ ВЕРХОВНОЇ РАДИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ВІД 9 ЛИПНЯ 1993 Р. «ПРО СТАТУС МІСТА СЕВАСТОПОЛЯ»

Вивчення передумов анексії з боку Російської Федерації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя в березні 2014 р. [1, с. 191–192; 4, с. 306–307] передбачає дослідження українсько-російських міждержавних дипломатичних конфліктів 1990–2000-х рр. [1, с. 14–15, 19], серед яких був спровокований ухваленням Верховною Радою РФ постанови від 9 липня 1993 р. «Про статус міста Севастополя» дипломатичний конфлікт у липні названого року [1, с. 52–55; 2, с. 55–59, 4, с. 306–307].

Означений конфлікт набув висвітлення у вітчизняній історіографії із розкриттям його загальних рис [1, с. 52–55; 2, с. 55–59, 4, с. 306–307]. Втім, наразі недостатньо дослідженою є реакція окремих органів державної влади України на тогочасні претензії РФ щодо м. Севастополя, що стосується й комісій Верховної Ради України І (ХІІ) скликання [3, с. 79, 134–135, 185, 240].

Мета доповіді – висвітлити роль Комісії ВР України з питань діяльності Рад народних депутатів і розвитку місцевого самоврядування ВР України названого скликання у засудженні вказаної постанови ВР РФ.

Протокол № 112 засідання названої комісії від 13 липня 1993 р. із початком об 11 год. ранку засвідчує розгляд 12-ма її присутніми членами та 4-ма запрошеними працівниками апарату ВР України 4-х питань [5, арк. 182]. Вже перше з них стосувалося згаданої постанови ВР РФ і було сформульовано наступним чином: «Про заяви Президента України та Президії Верховної Ради України про прийняття рішення Верховною Радою Російської Федерації 9 липня 1993 року про приналежність міста Севастополя Російській Федерації» [5, арк. 182–183]. Щодо нього присутніх проінформував голова Комісії М. В. Гришко [5, арк. 182–183], обговорювалося ж воно за участю 10-ти інших членів Комісії, зокрема її секретаря С. М. Макаренка [5, арк. 182–183], голови підкомісії І. О. Гриніва [5, арк. 182–183], 8-ми інших членів Комісії [5, арк. 182–183]. Усі промовці засудили постанову ВР РФ як вияв нехтування нормами міжнародного права [5, арк. 183], втручання у внутрішні справи України [5, арк. 183], зазіхання на територіальну цілісність і непорушність кордонів України [5, арк. 183], а також підтримали заяви Президента України і Президії ВР України щодо статусу м. Севастополя [1, с. 53–54; 2, с. 59–60; 5, арк. 183]. Рішення Комісії складалося із 2-х пунктів, останній із яких був процедурним, передбачаючи надсилання до Президії ВР України витягу з протоколу засідання Комісії [5, арк. 183], натомість перший відбивав відносно компромісну позицію Комісії зі схваленням обмеження реакції вищих органів влади України на російські дії та запереченням доцільності їх обговорення на пленарних засіданнях сесії ВР України: «Вважати за необхідне обмежитись заявами, зробленими Президентом України та Президією Верховної Ради України щодо прийняття Верховною Радою Російської Федерації 9 липня 1993 року рішення про приналежність українського міста Севастополя Російській Федерації, та заходами, які здійснюються по лінії Міністерства закордонних справ України в цьому напрямі, і не виносити це питання на розгляд Верховної Ради України» [5, арк. 183]. Вказана позиція Комісії могла обумовлюватися суперечностями у вищих органах державної влади РФ [1, с. 54–55; 4, с. 307] та обережним реагуванням Л. М. Кравчука як Президента України [1, с. 55], проте вона не була врахована під час пленарних засідань сесії ВР України [1, с. 54; 2, с. 55–56].

Отже, Комісія ВР України з питань діяльності Рад народних депутатів і розвитку місцевого самоврядування, загалом засудивши постанову ВР РФ від 9 липня 1993 р., у власному рішенні виявила порівняно компромісну реакцію. Надалі ж актуальним є дослідження реагування органів державної влади та місцевого самоврядування України на виклики у міждержавних відносинах України.

Література:

1. Задорожній О. В. Анексія Криму – міжнародний злочин. Київ : К. І. С., 2015. 576 с.

2. Задорожній О. В. Міжнародне право в міждержавних відносинах України і Російської Федерації 1991–2014. Київ : К. І. С., 2014. 960 с.
3. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.02. Ужгород, 2019. 508 с. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/21703> (дата звернення: 19.02.2023).
4. Кульчицький С., Якубова Л. Кримський вузол. Вид. 2-ге. Київ : ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2019. 496 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Ф. 1. Оп. 22. Спр. 1663. 187 арк.

Захарченко Алла Миколаївна,
кандидат політичних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
(м. Одеса, Україна)

ВПЛИВ ВІЙНИ РФ В УКРАЇНІ НА БЛИЗЬКОСХІДНУ СТРАТЕГІЮ США

За останнє десятиліття регіон Близького та Середнього Сходу зазнав глибоких геополітичних перетворень. Вони відбувались на фоні суттєвого скорочення американської залученості в регіональні справи. Самоусунення Вашингтону від проблем регіону, зокрема від війн у Сирії, Лівії та Ємені, суттєво зменшило впевненість регіональних еліт у здатності США гарантувати їхню безпеку, а також створило можливість для більш активного проникнення туди Росії та Китаю.

Як і за часів Б. Обама та Д. Трампа, Близький Схід не посідав пріоритетного місця в системі зовнішньополітичних координат Джо Байдена у першій рік його президентства. Втім, драматичні наслідки війни Росії в Україні, що вийшли далеко за межі Європи, знов підтвердили важливість Близького Сходу для американських національних інтересів. З початком війни лідери Саудівської Аравії, ОАЕ, Ізраїлю та інших близькосхідних держав не приєднались до кампанії західних санкцій проти Росії і прагнули максимально дистанціюватися від протистояння між Заходом та РФ. З іншого боку, війна РФ в Україні знову підкреслила стратегічне значення близькосхідного регіону для світового енергетичного сектора, а також зростаюче значення арабських країн-експортерів нафти для глобальних гравців [1]. Зацікавленість США у збільшенні обсягів видобутку нафти, загроза поглиблення військового співробітництва між Росією та Іраном та стагнація переговорів щодо іранської ядерної програми сформували передумови для перезавантаження американської політики в регіоні.

Перший президентський візит Джо Байдена на Близький Схід у липні 2022 р. мав на меті зміцнити відносини США із традиційними близькосхідними партнерами на противагу зростанню там впливу Росії та Китаю. Зокрема, під час візиту до Ізраїлю було підписано «Єрусалимську спільну декларацію про стратегічне партнерство США та Ізраїлю», в якій сторони зафіксували

напрямки подальшого співробітництва. Важливе місце в Декларації відводилось зусиллям Вашингтона із побудови надійної регіональної архітектури, а також поглибленню зв'язків між Ізраїлем та всіма його регіональними партнерами. В Декларації також говорилось про те, що Вашингтон ніколи не дозволить Ірану отримати ядерну зброю та обіцяє використати всі елементи своєї національної могутності, щоб гарантувати цей результат [3]. Це стало важливою ознакою еволюції політики Байдена щодо іранської ядерної проблеми.

За підсумками американсько-саудівських переговорів в Джидді було підписане спільне Комюніке, в якому країни підкреслили важливість подальшого зміцнення свого стратегічного партнерства, а Байден рішуче підтвердив незмінну підтримку Вашингтоном безпеки Ер-Ріада [2]. Як і під час візиту до Ізраїлю, центральне місце посідала іранська проблематика. Обидві сторони підкреслили необхідність подальшого стримування регіонального впливу Тегерану, а також важливість недопущення отримання ним ядерної зброї.

Головне послання свого близькосхідного турне американський президент оприлюднив під час виступу на саміті РСДПЗ + 3 (такий формат об'єднує Саудівську Аравію, Бахрейн, Катар, Кувейт, ОАЕ, Оман із Єгиптом, Іраком та Йорданією). Байден запевнив, що Сполучені Штати не підуть з регіону та не залишать тут вакуум, який заповнять Китай, Росія чи Іран, і що Америка залишиться активним та зацікавленим партнером на Близькому Сході [4].

Найбільш амбітним проектом, що обговорювався між Байденем та лідерами країн Близького Сходу, стала можливість створення інтегрованої регіональної системи засобів ППО Ізраїлю, Єгипту, Йорданії та країн Перської затоки для захисту від загрози балістичних ракет та безпілотних авіаційних систем, що запускаються Іраном та його проксі в Ємені, Сирії, Іраку та Лівані [2]. Це могло би стати основою для формування регіональної коаліції поміркованих партнерів США (так зване «Близькосхідне НАТО»), які стикаються зі спільними загрозами безпеці та схожими соціальними, економічними, енергетичними та кліматичними проблемами.

Ще рано судити про те, чи призведуть вищезгадані ініціативи до реальних змін у близькосхідній стратегії Вашингтона та здатності серйозно інвестувати ресурси в регіон. Втім, якщо адміністрації Байдена вдасться створити новий регіональний імпульс, це принесе очевидні дивіденди не тільки у стримуванні загрози з боку російсько-іранського тандему, а й у стримуванні небезпечного зростання китайського та російського впливу на Близькому Сході.

Література:

1. Gause G. America's New Realism in the Middle East. *Foreign Affairs*. 2022, July 6. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/middle-east/2022-07-06/americas-new-realism-middle-east>
2. The Jeddah Communiqué: A Joint Statement Between the United States of America and the Kingdom of Saudi Arabia. *Saudi Press Agency*. 2022, July 16. URL: <https://www.spa.gov.sa/viewstory.php?lang=en&newsid=2370228>

3. The Jerusalem U.S.-Israel Strategic Partnership Joint Declaration. *U.S. Embassy in Israel*. 2022, July 14. URL: <https://il.usembassy.gov/the-jerusalem-u-s-israel-strategic-partnership-joint-declaration/>

4. The United States Strengthens Cooperation with Middle East Partners to Address 21st Century Challenges. *The White House*. 2022, July 16. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/07/16/fact-sheet-the-united-states-strengthens-cooperation-with-middle-east-partners-to-address-21st-century-challenges/>

Скакальська Ірина Богданівна,
доктор історичних наук, професор,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець, Україна)
Ониськів Ольга Анатоліївна,
магістр, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець, Україна)

БОРИС ДЖОНСОН ТА ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКИХ ВІДНОСИНИ

Після 24 лютого 2022 року відносини між Британією та Україною вступили в найактивнішу фазу взаємодії, це викликано повномасштабним вторгненням росії на територію України. На момент вторгнення прем'єр-міністром Великої Британії був Борис Джонсон, який відіграв вагомий роль у підтримці українського народу в боротьбі з агресором.

Протягом року російської агресії проти України відносини між Великою Британією та Україною зазнали переосмислення. Адже, ще з початку незалежності України відносини характеризувалися певною мірою стриманістю британської сторони у розгортанні двостороннього співробітництва. З боку британського уряду часто-густо лунала критика стосовно повільності реформ в Україні, наявності недемократичних тенденцій, що проявлялися в наступі на свободу зібрань, слова та ін. У контексті вище зазначених тенденцій актуально простежити розвиток українсько-британської співпраці.

Мета дослідження – представити результати аналізу посилення розвитку українсько-британських міждержавних відносин протягом повномасштабної війни в Україні.

Тенденцією до переосмислення відносин між обома державами стала загроза з боку росії, яка в 2014 році розпочинає вторгнення на територію України, британський уряд засуджує такі дії та надає гуманітарну, фінансову, оборонну допомогу Україні. У грудні 2014 року, Велика Британія виділила 2 мільйони фунтів стерлінгів на надання допомоги постраждалим від війни на сході України [2]. Після захоплення російськими військами Криму Великобританія підтримала територіальну цілісність України, засудила дії росії і схвалила ініціативу про її виключення з «Великої вісімки».

Так, у вересні 2020 року, під час зустрічі з міністром закордонних справ України Борисом Тарасюком, Борис Джонсон підтвердив підтримку територіальної цілісності та суверенітету України та обіцяв зміцнити відносини між двома країнами. Він також висловив підтримку України в контексті вступу до ЄС та НАТО, зазначивши, що Велика Британія підтримує інтеграцію України в європейську спільноту [4].

Після 24 лютого 2022 року Британія одна з перших відправляє в Україну важливу зброю, міністр оборони Великої Британії Бен Воллес намагається переконати НАТО надати українській армії необхідне озброєння. Британський прем'єр міністр Борис Джонсон розумів, що в разі успішного вторгнення росії та захоплення українських територій вся європейська безпека опиниться під загрозою та початком нової світової війни.

Британський прем'єр Борис Джонсон відіграє значну роль у згуртуванні союзників на підтримку України. Вже 9 квітня 2022 року Борис Джонсон прилітає в Київ із візитом, щоб показати свою підтримку. З другим офіційним візитом Борис Джонсон не забарився, уже 17 червня 2022 року прем'єр приїжджає в Україну знову. Джонсон запропонував цікавий військовий проєкт для України, мова йшла про навчання воїнів ЗСУ, протягом 120 днів військово навчання в Британії має пройти близько 10 тисяч воїнів збройних сил України.

Така сильна підтримка України британським урядом та вже колишнім прем'єром Сполученого королівства Борисом Джонсоном спричинена різними аспектами. Одним з яких є підтримка демократичних інститутів та прав людини. Британія також бачить Україну як ключового партнера в регіоні, адже в нашій країні є великий економічний потенціал, який зможе проявитися після закінчення війни. Окрім цього, для Британії є важлива енергетична безпека, після незаконних військових дій росіян, вона перестала купувати енергетику в агресора та розпочала пошуки нового постачальника. Україна має значні запаси газу та інших видів енергетичних ресурсів, тому Британія підтримує Україну в розвитку своєї енергетичної інфраструктури та допомагає встановити контакти з іншими постачальниками енергії [1].

У рамках посилення співпраці, варто згадати операцію «ORBITAL», яка розпочалася ще у 2015 році, мета операції полягала в формуванні груп інструкторів для модернізації ЗСУ, спершу підготовка мала бути в сфері медицини та ліквідації вибухівки, згодом програма навчань розширилася. Ця операція планувалася проводитися до 2023 року. В цей період проводилися багато спільних військових навчань ЗСУ з британськими військами [3].

Отже, через активну дипломатичну діяльність, обидві країни змогли розвинути взаємовигідну співпрацю у багатьох сферах, таких як економіка, безпека та енергетика. У сфері безпеки та оборони Велика Британія є одним з найбільших донорів, які надають підтримку Україні. Це дозволяє Україні зміцнювати свою обороноздатність та продовжувати війну. Перспективним є анонсований альянс України, Польщі, Великобританії (Помор'я), який може стати важливим для майбутньої безпеки України. Обнадійливим є те, що

колишній прем'єр-міністр Британії Борис Джонсон висловив упевненість у перемозі України у війні в 2023 році.

Література:

1. Джонсон знову приїхав до України. Відвідав Бородянку та Бучу. *BBC NEWS Україна* URL: <http://surl.li/euqnk> (дата звернення 15.02.2023).
2. Українсько-британські відносини. Українці в Сполученому Королівстві. *Інтернет-енциклопедія*. URL: <http://surl.li/eurwn> (дата звернення 15.02.2023).
3. Як і чому Британія стає одним із найближчих союзників України / Г. Ерман. *BBC NEWS Україна* URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-59809501> (дата звернення 14.02.2023).
4. Deepening British-Ukrainian relations in a more competitive era URL: <http://surl.li/eypwi> (дата звернення 13.02.2023).

Федьович Іван Володимирович,
викладач, спеціаліст вищої категорії,
Малинський фаховий коледж (м. Малин, Україна)

ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В КРИЗОВІ ПЕРІОДИ

Сучасний глобалізований світ це складний динамічний феномен, який перебуває в постійних трансформаційних процесах. Чинниками таких трансформаційних процесів можуть виступати різного роду події, які прямо чи опосередковано впливають на дійсність сучасного планетарного соціуму.

Людство XXI століття оповите безліччю різного роду взаємозв'язків, зокрема, економічні, політичні, культурні та гуманітарні. Такого роду взаємозв'язки породжують різномірну палітру взаємодії в планетарному соціумі ХХ-XXI століття. В сучасному глобалізованому світі роль «впорядковувача» та систематизатора всієї сукупності взаємозв'язків виконують міжнародні організації.

В науковій літературі поняття «міжнародні організації» може бути визначеним в декількох аспектах: по-перше, це об'єднання трьох або більше незалежних держав, їхніх урядів, інших міжурядових організацій, спрямоване на вирішення певних спільних питань чи організації проектів (ООН, ОБСЄ, ЄС, ЛАД, ОАД, ОАЄ, НАТО, АНЗЮС); по-друге, міжнародні неурядові організації, такі як міжнародні неприбуткові організації (Міжнародний комітет Червоного Хреста, Лікарі без кордонів, Репортери без кордонів, Римський клуб, Greenpeace); по-третє, мультинаціональні корпорації (Siemens, IBM, Toyota, Hyundai, Ford).

Особливої уваги заслуговує найбільша міжурядова організація – ООН, метою діяльності якої підтримання й зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвиток співробітництва між державами світу. В своїй структурі вона включає спеціалізовані установи, які опікуються певними конкретними сферами взаємодії у сучасному соціопросторі, зокрема: ВООЗ – яка опікується

проблемами охорони здоров'я у світовому масштабі; ЮНЕСКО – яка діє у галузі освіти, науки, культури та сприяє ліквідації неписьменності, підготовці національних кадрів, розвитку національної культури, охороні пам'яток культури; ФАО – діяльність якої спрямована на зменшення гостроти проблеми бідності і голоду в світі шляхом сприяння розвитку сільського господарства, поліпшення харчування і вирішення проблеми продовольчої безпеки.

В останні десятиліття, людство в планетарному масштабі, зіштовхнулось з великою кількістю криз, в основі яких лежали різні чинники, зокрема: пандемії пташиного грипу (H₅N₁), свинячого грипу (H₁N₁) та коронавірусної хвороби (COVID-19); екологічні кризи; продовольчі кризи, які призвели до актуалізації проблеми голоду та недоїдання в економічно слаборозвинутих країнах Африки; військових конфліктів, які призвели до масових міграційних процесів (громадянські війни в Африці, війна в Сирії, вторгнення росії в Грузію та Україну).

Конкретизуючи увагу на взаємодії України з міжнародними організаціями, на урядовому рівні, слід відзначити, що наша держава є активним учасником світового соціополітичного процесу. З одного боку як один із співзасновників ООН, а з іншого як країна, яка сповідує ліберально-демократичну систему цінностей.

Особливої уваги, в новітній історії, заслуговує взаємодія України з міжнародними організаціями в період пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19), під час якої, у тісній співпраці з урядовими та неурядовими міжнародними організаціями, державні інституції прагнули мінімізувати наслідки пандемії для населення країни.

Особливої гостроти взаємодія України з міжнародними організаціями набула після повномасштабного вторгнення росії в Україну. Зокрема це взаємодія з політичними та військово-політичними організаціями (ЄС, НАТО, Великої Сімки та інших) за для підтримки України у боротьбі проти агресора. Результатом такої взаємодії стали надання озброєнь, підготовка військових та надання фінансової допомоги для підтримки соціальної сфери країни.

Дідюра Поліна Олександрівна,
*студентка, спеціальність «Землепорядкування»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Радченко Людмила
Сергіївна,**
*кандидат історичних наук, асистент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

СПОМИНИ ОКУПАЦІЇ ВОЛНОВАХИ: ХРОНІКА ПОДІЙ

24 лютого 2022 року о 4:40 мешканці міста Волноваха прокинулись від гучного вибуху снаряду. О 9:00 годині ранку по телевізійним новинам передали, що по багатьом містам нашої країни вдарили ворожі ракети. Усі зрозуміли – в наш дім прийшла війна... Жорстока, знищуюча, безжальна...до людини, до природи, інфраструктури.

Від цього вибуху наш дім затрясло... Затрясло так, немов це землетрясіння. Нас охопив страх. Що сталося? Що робити? Куди бігти? Питання крутились в голові та відповіді на них не було. Звуки не вщухали, а навпаки ставали все гучнішими.

На другий день вторгнення, російські війська почали обстрілювати Волноваху, вразивши житлові райони. The Guardian заявляє, що російські бомбардування Волновахи «нагадують тактику, яку росія раніше застосовувала проти цивільних цілей у Сирії» [1].

Разом з родиною ми хотіли евакуюватися, але було вже пізно... В місті почалися стрілецькі бої. На вулицях міста йшла кривава боротьба. Військові ЗСУ то відбивали ворога, то втрачали свої позиції. Сховавшись у підвал чули, що на дворі відбувається щось жахливе. Біля нашого будинку стояв танк, який безжально стріляв не спиняючись.

Інтернет зник одразу і ми опинились в інформаційному вакуумі. Що коїться в місті та країні? Чи живі мої бабусі та дідусі, що живуть неподалік від нас, ніхто не знав. Найстрашніше було приймати рішення про виїзд, не володіючи достатньою інформацією.

27 лютого війська РФ спершу захопили Волноваху, але незабаром були вибиті з міста українською армією. Протягом двох днів російські окупанти наступали на місто, обстрілювали його з «градів» і артилерії, через що загинуло щонайменше 60 мирних жителів і пошкоджено багато житлових будинків[2].

28 лютого, в ніч на 1 березня в місті тривали бої, саме місто було майже знищено, але лишалося під контролем України. За даними голови Донецької ОДА Павла Кириленко, Маріуполь та Волноваха залишалися найгарячішими точками Донеччини [3].

Саме після тієї ночі, мій батько вирішив, що ми більше не можемо залишатися в тому пеклі. Просидівши 5 днів у підвалі, ми зрозуміли, що ситуація не покращиться, а стане ще гіршою.

Російська сторона не давала «зелений коридор» для евакуації мирного населення, а продовжувала безперервно штурмувати місто.

Ранок 1 березня
2022 р. на годиннику
6:53 – на
перев'язаному білими

простирадлами авто, ми з родиною від'їжджаємо від будинку на свій страх та ризик, не маючи жодних гарантій безпеки.

Рухаючись вулицями міста, перед очима спливає страшенна картина: простонеба лежать закривавлені тіла, деякі навіть без частин тіла, кругом розбита та спалена військова техніка, розтрощені будинки та розстріляна автівка з написом «Діти».... Від побаченого нас охоплює паніка та відчай. Їхали на великій швидкості подалі від цього жаху – в нікуди.

Місцеві чоловіки добровільно стали на захист свого рідного міста, сформувавши 105-й батальйон територіальної оборони. Водії, лікарі, вчителі, адвокати, хлібороби та залізничники об'єдналися навколо спільної мети – визволення Батьківщини. Справжні Герої, не маючи військового досвіду, вступили в нерівний бій з ворогом. Для деяких з них він виявився останнім.

Сергій Шестак

Захищаючи місто, на протитанковій міні підірвався тероборонець, волноваський тренер з важкої атлетики Сергій Колоколов [4]. За два тижні полягло багато українських військовослужбовців ЗСУ. Серед них український футболіст Сергій Шестак, лікар з Тернопільщини Андрій Місяць та ін.

Андрій Місяць

[5-6].

11 березня Міноборони РФ заявило, що війська ДНР взяли під повний контроль Волноваху, за даними ЗМІ, до міста увійшли російські війська [7].

Наразі місто досі окуповане загарбниками. Багато людей виїхало на територію України, за кордон. Більшість з них волонтерять та донатять на ЗСУ.

Залишилось у Волновасі і достатньо українських патріотів, які через різні життєві обставини не можуть виїхати. Вони відмовляються співпрацювати з окупаційною владою, переховують в надійних місцях Державний Прапор України та щиро вірять, що обов'язково дочекаються Перемоги, як дочекалися мешканці Ізюму, Херсону та Миколаєва...

За цей час ми змінили 4 місця проживання, але я вірю, що наш дім дочекається мого схвильованого вигуку: «Я вдома!».

Література:

1. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Волноваху
2. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Волноваху
3. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Волноваху
4. URL: <https://volnovakha.city/articles/246217/projshlo-piv-roku-yak-nestalo-volnovaskogo-zahisnika-sergiya-kolokolova-yak-zhive-rodina-pislya-vtrati>
5. URL: <https://www.gazeta1.com/poz/sergij-shestak/>
6. URL: <https://lypa.com.ua/2022/03/y-box-pid-volnovaхою-zagинув-golovni>
7. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Бої_за_Волноваху

МАРИНІЧ Валерія Миколаївна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)
Науковий керівник: Грушецький Богдан Павлович,
кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, (м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА КРАЇНИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Війна росії з Україною в будь-якому випадку вплинула на всі країни у світі. Особливості та рівень цього впливу на кожну з країн залежать від багатьох факторів, беручи початок від історичних зв'язків, якими у багатьох випадках обумовлюється існування або відсутність партнерських відносин між державами, до зміни громадської думки внаслідок того, що війна показала справжнє страшне обличчя країни-агресорки та відкрила світовому товариству Україну такою якою вона є наспраді. Війна в Україні підняла вплив країн Центральної та Східної Європи, які мають негативне відношення до росії [1].

Країни Центрально-Східної Європи – це країни, об'єднані не лише географічно, а в першу чергу спільним комуністичним минулим, спадок якого вони здолали неоднорідно і в економічній, і в політичній, і в ціннісній та світоглядній сферах. На сьогоднішній день ця група, до складу якої входять країни Балтії, Балкан, Вишеградської четвірки та три європейські країни колишнього СРСР – Україна, Білорусь і Молдова, зрозуміло, значно відрізняються за своїми економічними вимогами, політичними курсами й культурно-політичними традиціями. Неоднорідною не лише цілком, але й всередині вже названих груп [2, с.1].

Саме Балтійські країни та Польща висунули моральні факти на підтримку України, закривши прогалину на початку повномасштабного вторгнення росії, коли Німеччина та Франція виглядали паралізованими та надто повільними. Але війна також дала нову енергію та гостроту для розширення ЄС на Західні Балкани та за їхні межі, з пропозиціями кандидатів для України та Молдови.

Країни Східної та Центральної Європи вважають себе борцями за свободу в ЄС, що захищають свої цінності та протистоять диктатурі. Врешті-решт вони домоглися публічного визнання своїх давніх попереджень щодо неоімперіалізму рф, її президента Володимира Путіна та залежності Європи від російських енергоносіїв — наперекір наївності Західної Європи щодо дипломатії та торгівлі з агресором. Саме ці країни допомогли створити наратив для Європи, своєчасно надавши військову підтримку Україні та прийнявши біженців [1].

Звісно, від воєнних дій найбільше втрачають саме країни Центрально-

Східної Європи, які несуть найбільший гніт руйнівного впливу війни та найбільше допомагають Україні як військовими поставками, так і прийомом та утриманням мільйонів біженців. За оцінками МВФ, швидкість зростання ВВП в Євросоюзі у 2022 році знизиться до 3.1% порівняно із 5.3% у 2021 році, у той час як європейські країни з новими ринковими економіками загальмують до 0.9% в порівнянні зі значними темпами зростання у 6.5% у 2021 році. Найбільшого негативного впливу зазнали дві найуспішніші у проведенні ринкових структурних реформ східноєвропейські країни – Чехія та Польща. Вони прийняли найбільше українців з урахуванням розміру їхніх економік та населення, та дають значну допомогу Україні [3].

Історик Європейського Союзу Луук ван Мідделаар наголошує, що від початку повномасштабного вторгнення РФ до України Брюссель ставився до Польщі та Угорщини м'якше в боротьбі за верховенство права у цих країнах. «У політичному та моральному плані Польща знята з гачка через роль, яку вона відіграє як прифронтна держава, постачаючи зброю та приймаючи біженців», — зазначив він. Нове значення Польщі для НАТО також робить її дуже важливою для Європейського Союзу, каже Войцех Пшибильський з дослідницької установи у Варшаві Res Publica. Війна, додав він, «підтвердила реальність того, що Європою більше не можна керувати з Парижа та Берліна» [1].

Література:

1. Брайлян Є., Білик Ю. Вплив російсько-української війни на світ. URL: <https://voxukraine.org/vplyv-rosijsko-ukrayinskoji-vijny-na-svit/>
2. Метельова Т.О. Країни Центральної Європи і міжнародна безпека: спільне й відмінне в українському питанні // Науковий вісник Дипломатичної академії України. Вип. 2. 2015. С. 26-33.
3. Петрик О. Наслідки війни для світової економіки та окремих країн Європи: Чехія. URL: <https://voxukraine.org/naslidky-vijny-dlya-svitovoyi-ekonomiky-ta-okremyh-krajin-evropy-chehiya/>

Барилюк Ірина Олегівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: АСАТУРОВ Сергій Константинович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОСІЙСЬКА АГРЕСІЯ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ПОЛІТИКИ

Російсько-українська війна, також Російська збройна агресія проти України – пряме й опосередковане застосування збройної сили Російською

Федерацією проти суверенітету і територіальної цілісності України яка бере початок з 2014 року і триває наразі. Російська Федерація провело повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 р. на територію України яке завдало та продовжує задавати величезні збитки. Але попри те, що війна відбувається на території України, страждає не тільки наша держава, а і наші союзники [2].

Напад росії на Україну так чи інакше вплинув на весь світ. Ступінь та ознаки цього впливу на кожну конкретну країну залежать від низки чинників, починаючи від історичного контексту, яким у багатьох випадках зумовлюється наявність або відсутність партнерських відносин між державами, до зміни громадської думки внаслідок того, що війна оголила істинне обличчя країни-агресорки та познайомила світ із Україною якою вона є [2]. Повномасштабне вторгнення росії в Україну в першу чергу було спричинене прагненням росії домінувати на території пострадянського простору. З іншого боку, Путін не міг би здійснити цей крок без погодження з Китаєм. Китай не підштовхнув росію до вторгнення 24 лютого 2022 р., але можна сказати, що формально погодив ці дії.

Під час прес-конференції у Празі високий представник Жозеп Боррель заявив, що розв'язана Росією агресії проти України не є лише конфліктом між двома країнами, вона має наслідки для всього Європейського континенту та глобальної безпеки [4]. Також наслідки російсько-української війни в світі проаналізував кандидат історичних наук та журналіст-міжнародник Єгор Браїлян. Почнемо з Індो-Тихоокеанського регіону. У цьому регіоні зосереджений основний театр геополітичного протистояння між Китаєм та США. Між цими двома країнами є багато спільного, але водночас у них багато моментів суперечностей. Один із ключових таких моментів – Тайвань, який Китай прагне де-факто приєднати до себе. Російсько-українська війна а енергетичному сенсі досить серйозно вплинула на Індо-Тихоокеанський регіон. росія значно знизила постачання енергоресурсів до Європи – частково через власну політику енергетичного шантажу, а згодом унаслідок санкцій. Тепер такі країни як Індія та Китай прагнуть отримати найдешевші ресурси для себе. Хоча Китай хоче отримувати енергоресурси не лише від росії, а й від, наприклад, Близького Сходу.

Щодо Африки, то з 2014 р. дипломатичні зв'язки нашої держави та Африки не є дуже тісним та ефективними, але все ж таки там є Українські посольства та більшість з країн Африки були проукраїнські та антиросійські, але все ж таки з початком війни Росія зберегла свій військово-політичний вплив у Африці. Росія прагне дестабілізувати ситуацію там через бойовиків ПВК Вагнер. Блокування українських портів російськими військами вплинуло на продовольчу безпеку країн Африки. За посередництва Туреччини та ООН було створено Зернову ініціативу, щоб можна було вивозити аграрну продукцію через порти Одеса Чорноморськ та Південний. США зі свого боку прагнуть підтримати Африку фінансово, щоб наслідки продовольчої кризи через російсько-українську війну не були такими болючими для континенту.

Щодо Латинської Америки то Країни Латинської Америки відчули російсько-українську війну через підвищення цін на продовольство, паливо, комунальні послуги. Це зумовлено тим, що Росія, напавши на Україну, зруйнувала глобальні торговельні ланцюжки.

Країни Євроатлантики – країни цього регіону найбільше підтримують Україну. Це – країни Євросоюзу та НАТО, які засудили агресію Росії. Через війну євроатлантичні держави почали переоснащувати свої армії і вкладати більше грошей у свою безпеку та оборону. Дві нейтральні країни — Швеція і Фінляндія — подали заявки на вступ до НАТО. Залишилася лише ратифікація з боку Угорщини та Туреччини. Анкара прагне домогтися того, щоб Швеція та Фінляндія не надавали підтримку курдам, бо вважає курдів терористами [3].

Більшість держав страждає від цієї агресії, це ми вже побачили, проаналізувавши інші країни, так як вони витрачають кошти по-перше на гуманітарну допомогу нашій державі, по-друге на військову допомогу, по-третє, багато держав приймає українських біженців, а це також значні витрати, але є такі держави яким є вигідна ця війна, наприклад Китай.

Китай має намір використовувати дешеві природні ресурси рф задля подальшої економічної експансії у світі. По-друге, для Китаю росія – це такий собі васал, країна, яка буде виконувати будь-які його забаганки. Крім того, Китай прагне використати російський досвід, військові технології, зокрема космічні, та отримати за допомогою росії доступ до Арктики. Геополітичне об'єднання росії та Китаю і стало однією із першопричин вторгнення в Україну. Але якщо ми порівнюємо росію і Китай в економічному сенсі, то, очевидно, що Китай є другою економікою у світі за обсягом ВВП, а росія – в другій десятці. Позиція країн ІТР щодо російсько-української війни особлива. Офіційно вони наголошують на своїй нейтральній позиції. Китай каже, що виступає лише за переговори між росією та Україною, але при цьому він не засудив російську агресію проти України [3].

Близький Схід, ту також цікаво, тому що у цьому регіоні декілька країн борються за домінування. У першу чергу, це – Туреччина, яка бачить себе основною країною у Чорноморському регіоні та Східному Середземномор'ї, веде активну та самостійну зовнішню політику та Іран, який прагне дестабілізації у регіоні. Але їхнє ставлення та допомога у цій війні зовсім відрізняються один від одного. Розглянемо спочатку Туреччину, Туреччина надає Україні “Байрактари”, гуманітарну допомогу, а з іншого – у Туреччині досі відпочивають російські туристи, існує багато економічних зв'язків із росією. Туреччина — це переговорник, країна, яка хоче бути над конфліктом, але водночас і впливати на його перебіг. Саме Туреччина пропонувала себе як переговорника ще напередодні 24 лютого, у березні саме в Туреччині відбулися переговори між росією та Україною але що до Ірану то він постачає росії дрони, вже йдеться про потенційне постачання балістичних ракет [3]. Дружба між росією та Іраном виникла в 1990-ті роки, коли Москва надала технології та спеціалістів для початку іранської ядерної програми. Зараз ми не можемо впевнено сказати, чи є в Ірану ядерна бомба, але той факт, що Іран постачає

своє озброєння росії, а іранські дрони-камікадзе вже в Європі, мав би викликати більш жорстку реакцію Заходу.

Отже, з вищесказаного можна зробити висновок, що російсько-українська війна вплинула не тільки на нашу державу, а й на весь світ. На когось позитивно, і навіть ця війна комусь вигідна, а на когось навпаки дуже серйозно та з масштабними наслідками.

Література:

1. «Братня навала»: Війни Росії проти України у XII-XXI ст. / співавтори: В. Ковальчук, М. Ковальчук, В. Корнієнко, (Київ, 2016, 250 с.)
2. Війни Росії проти України XII-XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ., 2016. – 248 с.
3. Стаття «Вплив російсько-української війни на світ». / співавтори: Є.Брайлян, Ю.Білик. URL: <https://voxukraine.org/vplyv-rosijsko-ukrayinskoji-vijny-na-svit/>
4. Укрінформ мультимедійна платформа іномовлення України URL: <https://www.ukrinform.ua/>

Аліщук Антон Олександрович,
*студент агробиологічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Кичкирук Тетяна Василівна,**
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення російських загарбників в Україну змінило звичні умови життя по всій Землі. Звісно, найбільший вплив відчують на собі безпосередні учасники війни, про це вже немало сказано. Та сьогодні обговоримо як саме війна вплинула на міжнародні відносини усіх країн світу.

У першу чергу обговоримо безпеку, її нове сприйняття та забезпечення. Всім стало зрозуміло, що ні словесні домовленості, ні підписані договори про ненапад не показали своєї ефективності. ООН та НАТО, членом яких є росія, не втрутилися в достатній мірі щоб зупинити наступ, що показало їх неефективність. Неймовірна кількість санкцій тільки збільшила підтримку Кремля громадянами, сприймаючи самі санкції як підтвердження того, що усі проти росії та усі є злом.

У зв'язку з цим чинний Президент України навіть запропонував та започаткував створення нового військово-політичного союзу країн, який би міг

гарантувати членам Союзу безпеку. Не зважаючи на це, дві позаблокові країни, а саме, Фінляндія та Швеція, вступили до НАТО.

Серед українців навіть почав ходити жарт про «глибоку стурбованість», окрім якої деякі лідери країн не пропонували нічого без тиску з боку своїх громадян.

Світ потребував нових гарантій і нині допомагає Україні технікою, спорядженням та гуманітарною допомогою, водночас працюючи над розробкою нової системи забезпечення миру. Зрозуміло, що нині Україна – бар'єр та захисник усіх від країни-терориста. Якщо вона перемогла б, то точно пішла далі. З іншого боку, Китай та деякі інші східні країни все ж підтримують політику кремля й також постачають росії озброєння.

Протистояння «двох світів» хвилює обидві сторони та навіть нейтральні країни. Що показово, навіть Швейцарія, попри неймовірно довгий нейтралітет, виказала підтримку Україні, оскільки, як виразився президент Швейцарської конфедерації Ален Берсе, «нейтралітет не означає байдужість». Разом з тим, вже в 2023 році Індія відмовилась від поставок російських гвинтокрилів, хоча раніше була найбільшим покупцем і забезпечувала понад 20% замовлень «рособоронекспорту».

Значних зміни зазнали питання імпорту-експорту техніки, харчових продуктів, сировини та інших важливих ресурсів для забезпечення звичного рівня життя людей. Санкції торкнулися не тільки країни-агресора, але і її союзників. Китай довгі роки був і залишається вигідним комерційним партнером з дешевою робочою силою, бюджетними товарами, що експортуються по всьому світу. Але етичне питання співпраці з державою, що підтримує агресора турбує безліч людей і це безпосередньо впливає на економіку.

З показового: Німеччина повністю відмовилась від споживання російської нафти з першого січня, що сприяє розвитку екологічних способів. У липні 2022 року заявила, що повністю відмовиться і від російського вугілля. Слідуючи прикладу Німеччини, Європа теж з часом може наблизитися до незалежності від країни-терориста в багатьох сферах попри її постійний шантаж ресурсами. Разом з тим це стимул пошуку більш екологічних методів видобутку енергії.

Значних змін зазнала продовольча сфера, основним чином через зупинку поставок величезної кількості зерна з України, заблокованих росією. Україна забезпечувала харчування понад 400 мільйонам людей. Через це прогнозували голод і світ зазнав великих міграційних хвиль, особливо з Африки, яка й без того вже не перший рік страждає від нестачі продовольства. Наприклад, у Нігерії хліб коштує вдвічі більше ніж торік. Ціни на зерно зросли у всьому світі. Заради забезпечення продовольчого коридору Чорним морем, втрутилась Туреччина. Угорщина виділила більше трьох мільйонів для поставок продовольства.

Україна постачала світу 50% соняшникової олії. У відсотковому співвідношенні у жовтні 2022 року картина експорту агропродукції порівняно з попередніми роками виглядає так: 33% кукурудзи, 28 % пшениці, 11%ріпаку,

4% насіння соняшника, 6% соняшникової олії, 6 % шрот, 5 % ячменю, 3% соєвих бобів, 0,38 % соєвої олії.

Торкнемося і сфери моральних норм, політичних настроїв громадян країн та відношення народів одне до одного. По-перше, тепер люди розділилися на два табори: «за» і «проти» росії. Раніше, через тісні економічні зв'язки, в уяві людей стосовно росії були асоціації з ведмедями, матрьошками та незадоволеними обличчями. Нині це або «визволителі» чи «рятівники» від нацистів, або криваві вбивці та загроза людству.

Кириченко Богдан Дмитрович,
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЄВРОПЕЙСЬКУ ТА СВІТОВУ СИСТЕМУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації (РФ) в Україну 24 лютого 2022 року призвело до кардинального перегляду позиції Москви у світі, та її впливу на міжнародну спільноту. Довгий час, вважалося, що через свій значний військовий, а також енергетичний чинник, Росія здатна впливати на безпекову ситуацію у світі. А якщо точніше – схилити уряди держав на свій бік. І на це у Москви були вагомі причини. Чого варте тільки лобювання «Північного Потоків 2» європейським державам, а також постійні війни, які Росія розпалювала із своїми сусідами. Навіть після 2014 року, коли РФ анексувала Крим та розпочала затяжну війну на Донбасі, світ та Європа залишалися все ще досить холодними до питання покарання РФ за її дії.

Пацифістські, а точніше сказати – проросійські, погляди лідерів ЄС призвели до того, що президент РФ та його оточення відчували слабкість Європи. І, як Адольф Гітлер після розчленування Чехословаччини у 1938 році, Путін, у своєму маніакальному бажанні відродити Російську Імперію, вирішив вдарити першим, у повній надії, що світ знову дозволить йому отримати те, чого він так хоче. Проте, варто зазначити, що й сама Україна винна у тому, що президент РФ побачив подібну можливість. Якби наша держава краще готувалася до такого сценарію, а влада не опинилася в руках недосвідчених дилетантів, які власноруч за три роки при владі припинили усі військові програми та розробки,

започатковані після 2014 року, то можливо Путін не був би такий впевнений у своїй швидкій перемозі.

Однак, Україна вистояла, і світова спільнота побачила справжнє обличчя «русского мира», котре вона так довго бажала не помічати. Час обережності та спроб загравання з Москвою минув, хоча на це й пішло багато часу, а також життів громадян України. На РФ було накладено величезну кількість санкцій, які вдаряють по їхньому бюджету, а також більшість країн світу допомогли Україні не тільки гуманітарними товарами, але й військовою технікою та амуніцією. Найбільші ж країни Європи: Франція та Німеччина, які просто кишили російськими шпигунами та перебували у значній енергетичній залежності від РФ завдяки діям їхнього керівництва, зрештою змогли вийти із кризи та навіть знайти альтернативу російським енергоносіям[2],[4].

НАТО, яке довго перебувало у стадії політичної стагнації, відродилося знову. Перегляд основних засад його військової доктрини нарешті зміг привести до конкретизації ворогів альянсу. Більше немає абстрактного ворога та політики умиротворення агресора. Альянс, принаймні більша його частина, усвідомлює небезпеку, яка надходить від РФ, тож і діє відповідно, допомагаючи Україні зброєю та боєприпасами[1].

ООН же в свою чергу зіткнулася з жорстокою критикою, а також вкотре було підняте питання доцільності збереження її у тому форматі, у якому вона існує зараз. В міжнародній політиці немає нічого гіршого за «прецедент», бо якщо раптом стається ситуація, що одна з держав відкрито порушує міжнародні засади мирного співіснування та загрожує людству новою великою війною, то має існувати і механізм покарання за подібні дії. Бо не треба забувати, Росія не єдина держава на світовій арені, яка жадає перекроїти світовий порядок[2].

Наприклад, той самий Іран, який вже десятки років знаходиться під санкціями, а фактично являє собою державу-терориста, яка загрожує миру у середній Азії та ближньому Сході. І звичайно, найнебезпечніший ворог – Китай, який явно зацікавлений у перехопленні світового лідерства в США. Не треба вірити у їхню миролюбність та невтручання, бо зрештою Пекін не просто спостерігає зі сторони, вони – вичікують. Оцінюють реакцію Заходу. Програш РФ їм буде на руку, бо тоді Китай зможе з легкістю та без перешкод зайти на ті ринки та ніші, які Росія вважала виключно своїми. І це вже не кажучи про ті території, які РФ здала в оренду Пекіну на 50 років. Їхній статус зрештою має вирішуватися аж ніяк не враховуючи інтереси Піднебесної, бо отримавши доступ до російських енергоресурсів, Китай зміцнить свої позиції в Азійському регіоні та можливо навіть зможе вийти з тієї економічної кризи, яка картає його вже досить давно[3]. А подібний розвиток подій може загрозувати глобальним військовим конфліктом. Тому, враховуючи вищесказане, світові лідери, після нашої перемоги, мають поставити Пекін у жорсткі рамки, які стримають потенційну китайську загрозу.

ВИСНОВОК:

Отож, підсумовуючи, варто сказати наступне: Захід нарешті оговтався від тієї романтизованої наївності, яку навіяла теорія Френсіса Фукуями про

«Кінець історії». Російсько-українська війна має змінити відношення світу до держав, які своїми діями підривають мирне співіснування у світі, а також впровадити механізм покарання держав за подібні дії, щоб у майбутньому запобігти можливості повторення даної ситуації. До того ж, Європа нарешті змогла зробити перший крок, щоб повністю позбутися залежності від російських енергоносіїв. Наступним же кроком усього колективного Заходу має стати перегляд економічної співпраці з державами, які підтримують агресора та всіляко йому допомагають, щоб ті у повній мірі могли відчувати наслідки за свої дії. Програш Росії неминучий – це мають усвідомити усі, тому зараз, потрібно не збавляти темпи поставок військової допомоги Україні, а навпаки – нарощувати їх. Подолавши цей «колос на глиняних ногах», ми доведемо світові, що не варто закривати очі на дії агресора – а потрібно діяти рішуче та нещадно, бо тільки таким чином можна зберегти мир.

Література:

1. Frederick B., Charap S., Boston S., Flanagan S. J., Mazarr M. J., Moroney J.D.P., Mueller K. P. Pathways to Russian Escalation Against NATO from the Ukraine War / RAND Corporation. July 2022. URL: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PEA1900/PEA1971-1/RAND_PEA1971-1.pdf
2. Kotoulas I. E., Pustai W. Geopolitics of the War in Ukraine. Foreign Affairs Institute, June 2022. URL: <https://euagenda.eu/upload/publications/geopolitics-of-the-war-in-ukraine-final.pdf>
3. Мірошніченко Б. Китай занурюється в боргову кризу і закривається від світу. Якими будуть наслідки? URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/01/11/681284/>
4. Сунгуровський М. Міжнародне безпекове середовище під час війни в Україні URL: <https://razumkov.org.ua/statti/mizhnarodne-bezpekove-seredovishche-pid-chas-viiny-v-ukraini-lektsiia>

Вашенко Кирило Олександрович
*студент, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА В СИСТЕМІ СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПОРЯДКУ

Російсько-українська війна – конфлікт між Російською Федерацією та Україною, який розпочався у 2014 році після Української революції та анексії Криму Росією. Війна призвела до тисяч жертв і значних геополітичних наслідків.

Російсько-українська війна кинула виклик сучасному міжнародному порядку кількома способами. Анексія Криму Росією порушила суверенітет і територіальну цілісність України і була засуджена міжнародним співтовариством. У березні 2014 року Генеральна Асамблея ООН прийняла резолюцію, яка визнала референдум у Криму незаконним, а анексію Криму Росією недійсною [1, с. 2].

Війна на сході України, яка почалася незабаром після анексії Криму, призвела до тисяч жертв і значних гуманітарних страждань. Конфлікт також поставив під сумнів принципи сучасного міжнародного порядку, зокрема заборону застосування сили. Росію звинувачують у наданні військової підтримки сепаратистам (фактично угруповання сепаратистів входили до складу ЗС РФ та особовий склад незаконних збройних формувань так званих «ЛДНР» складався з кадрових військових РФ) на сході України, що призвело до тривалого конфлікту та переміщення тисяч мирних жителів.

Міжнародне співтовариство вжило низку заходів щодо вирішення російсько-української війни. ЄС і США запровадили економічні санкції проти Росії, а ООН створила в Україні моніторингову місію для моніторингу ситуації в зоні конфлікту. Мінські угоди, підписані в 2015 році, мали на меті припинити конфлікт на сході України, але режим припинення вогню неодноразово порушувався.

Російсько-українська війна кинула виклик сучасному міжнародному порядку кількома способами, зокрема принципам суверенітету, територіальної цілісності та заборони застосування сили. Конфлікт призвів до значних гуманітарних страждань і геополітичних наслідків. Міжнародне співтовариство вжило низку заходів для врегулювання конфлікту, але остаточного вирішення ще не досягнуто.

24 лютого 2022 року, Росія почала повномасштабне вторгнення в Україну, що мало значний вплив на міжнародний порядок. Деякі з цих впливів включають:

1. Порушення міжнародного права: вторгнення Росії в Україну є явним порушенням міжнародного права, зокрема принципів суверенітету, територіальної цілісності та заборони застосування сили. Вторгнення було широко засуджено міжнародною спільнотою, включаючи ООН, Європейський Союз і Сполучені Штати.

2. Дестабілізація регіону: вторгнення призвело до значної нестабільності в регіоні, тисячі людей були переміщені та завдано значної шкоди інфраструктурі. Конфлікт також посилив напруженість між Росією та Заходом, яка потенційно може перерости у більш масштабний конфлікт.

3. Економічні санкції: міжнародна спільнота відповіла на вторгнення, запровадивши економічні санкції проти Росії. ЄС і США розширили діючі санкції та запровадили нові, спрямовані проти окремих осіб, підприємств і секторів російської економіки.

4. Гальмування світової економіки: «Напад Росії на Україну перешкодив світові відновитися після ковідної кризи та повернутися до минулих темпів зростання добробуту. Втрачені можливості оцінюються у не менш як 1 трлн доларів лише цього року.» [2]

5. Зміна геополітичного ландшафту: вторгнення також призвело до зміни геополітичного ландшафту, коли Росія прагне утвердити свій вплив у регіоні, а Захід намагається цьому протистояти. Це потенційно може змінити баланс сил у регіоні та за його межами.

Підсумовуючи, повномасштабне вторгнення Росії в Україну мало значний вплив на міжнародний порядок. Вторгнення поставило під сумнів святість національних кордонів і стабільність регіональної та глобальної безпеки. Це змінило стосунки Росії з її партнерами з наслідками, які відчуватимуться протягом десятиліть. Міжнародна спільнота відповіла низкою заходів, включаючи санкції, дипломатичну ізоляцію та підтримку України. Довгострокові наслідки конфлікту все ще неясні, але очевидно, що він уже залишив тривалий відбиток на міжнародному порядку.

Література:

1. United Nations General Assembly – A/RES/68/262. «Territorial integrity of Ukraine». 2014. 2 с.
2. BBC Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61774750/>

Мельниченко Ірина Юріївна
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)
Науковий керівник: Грушецький Богдан Павлович,
кандидат політичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РЕАКЦІЯ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА НОВИЙ ЕТАП РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ ДО УКРАЇНИ У ЛЮТОМУ 2022 РОКУ

Агресія Росії проти України сприяє руйнуванню міжнародного порядку. Вдавшись до військової агресії проти України, Росія порушує основоположні норми і принципи міжнародного права, а також Статут ООН і Гельсінський заключний акт (1975 р.). В ході війни також порушено низку двосторонніх і багатосторонніх угод, у тому числі Будапештський меморандум про гарантії безпеки, пов'язаний із приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1994 р.); Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією (1997 р.); Договір між Україною та Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон (2003 р.) та багато інших [4].

Реакцією на російське вторгнення в Україну 2022 року стало засудження з боку переважної більшості світових лідерів. Зі свого боку лідери країн Центрально-Східної Європи активно заявляли про засудження спроб Російської Федерації незаконно анексувати території України та засуджували особисто президента Росії Володимира Путіна за санкціонування військових дій.

Очевидно, що величезним внеском до наближення перемоги України є позиція президентів країн Центрально-Східної Європи, які заявили про

підтримку вступу України до НАТО. За словами лідерів держав, вони ніколи не визнають спроби Росії анексувати території України: «Ми підтверджуємо нашу підтримку суверенітету та територіальної цілісності України. Ми не визнаємо і ніколи не визнаємо спроб Росії анексувати будь-які українські території».

Держави Центрально-Східної Європи були одними з перших, хто засудили напад Росії на Україну. Польща від початку вторгнення стала другим домом для понад двох мільйонів українців, так само як і Румунія, Угорщина, Молдова, Чехія, Словаччина допомагають біженцям з України. Саме країни Центральної та Східної Європи лідирують у постачанні зброї Україні, яка так потрібна для перемоги. Не можна не згадати активну підтримку України, Словаччиною у передачі найважчих озброєнь надісланих державою – членом Альянсу ракети С-300. Чехія також активно відправляє в Україну важку броню - танки Т-72, а також реактивні системи залпового вогню RM-70 Vampire та гаубиці Dana [2].

Хоча військова допомога є безпосереднім пріоритетом, жителі Центральної та Східної Європи також підтримують довгострокові потреби України. Чехія та Словаччина активно підтримують кандидатуру України на вступ в ЄС. Саме словацький євродепутат Міхал Сімецька очолив процес визнання кандидатури України в Європейському парламенті, віце-президентом якого він є [1].

Такі прояви політики країн Центрально-Східної Європи показують, що це дієвий спосіб для надання пріоритету права усіх держав захищати свої права та цінності. Публічні заклики президента України В. Зеленського зрезонувала у Центрально-Східній Європі, оскільки боротьба України – це боротьба всього світу. Це може стати джерелом натхнення для неоідеалізму в масштабах усього регіону Центрально-Східної Європи.

Отож, колективна протидія Росії уже перетворилася на один із символів оновленої західної єдності. Це безпосередньо впливає на стратегію перемоги над Росією (стосовно чого в таборі демократичних країн сформувався певний консенсус, сформульований в документах самітів ЄС, G 7, НАТО), а також на тривалість війни та уяву про майбутнє України та Росії [3].

Література:

1. Бенджамін Т. Новий ідеалізм. Як країни Центральної Європи, підтримуючи Україну, задають новий політичний мейнстрим. URL: <https://texty.org.ua/articles/106503/efekt-zelenskoho-yak-krayiny-centralnoyi-yevropy-zadayut-novyj-politychnyj-mejnstrim-pidtrymuuyuchy-ukrayinu/>
2. Бойко І. Танки, БМП та РСЗВ: Чехія передала Україні нову партію озброєння. URL: <https://www.unian.ua/world/chehiya-peredala-v-ukrajinu-5-tankiv-t-72-ta-5-bmp-1-novini-svitu-11778546.html>
3. Роль і місце України в перспективних європейській та євро-атлантичній системах безпеки. URL: https://razumkov.org.ua/images/2022/11/16/2022_Rolj_i_mistce_Ukr.pdf
4. Російська агресія проти України. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/>

Бруслік Артур Валерійович
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович**,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА СВІТОВУ ГЕОПОЛІТИКУ

З початку повномасштабного вторгнення в Україну порядок справ на міжнародній арені змінився. Перед міжнародною спільнотою постали нові виклики. Адже попри всі прогнози іноземних експертів Україна вистояла як держава і змогла зберегти свою незалежність та суверенітет у військовому протистоянні.

Наслідки російського вторгнення в Україну 2022 р. є значними для системи міжнародної безпеки і ще не оприявнилися вповні, проте перші висновки очевидні вже зараз. Найперше – західні держави єдині в сприйнятті РФ як ревізійністської держави. За висновками І. Е. Котулеса та В. Пуштаї, ревізійнізм Росії в Україні є не поодиноким випадком, а частиною континууму зовнішньополітичних цілей і фундаментальною складовою частиною російської державності та спробою проєкції сили як щодо європейських держав, так і на глобальному рівні.[1]

Євроатлантичні держави почали переоснащувати свої армії і вкладати більше грошей у свою безпеку та оборону.

Дві нейтральні країни — Швеція і Фінляндія — подали заявки на вступ до НАТО. Залишилася лише ратифікація з боку Угорщини та Туреччини. Анкара прагне домогтися того, щоб Швеція та Фінляндія не надавали підтримку курдам, бо вважає курдів терористами.

Після 24 лютого росія зберегла свій військово-політичний вплив у Африці. Здебільшого це колишні французькі колонії на Заході Африки – Малі, Буркіна-Фасо. росія прагне дестабілізувати ситуацію там через бойовиків ПВК Вагнер. Блокування українських портів російськими військами вплинуло на продовольчу безпеку країн Африки.

За посередництва Туреччини та ООН було створено Зернову ініціативу, щоб можна було вивозити аграрну продукцію через порти Одеса Чорноморськ та Південний. США зі свого боку прагнуть підтримати Африку фінансово, щоб наслідки продовольчої кризи через російсько-українську війну не були такими болючими для континенту. [2]

Вторгнення Росії в Україну є викликом для європейського безпекового порядку. Європа має відновити контроль над своїм політичним, стратегічним та

енергетичним майбутнім. Вторгнення Росії в Україну зобов'язує ЄС вирішувати взаємопов'язані проблеми безпеки та економічні проблеми, пов'язані з реваншистською Росією, та використати наявні в її розпорядженні інструменти для вирішення нової комбінації геополітики та геоekonomіки. [3]

Агресія росії проти України спровокувала значні і зростаючі кризові ризики для багатьох країн, навіть географічно віддалених від України. І якщо окремим країнам ще вдається дистанціюватися від чіткої позиції стосовно ставлення до агресії, то виникаючі економічні і політичні впливи стають дедалі виразнішими.

З початком російської агресії всі країниучасники AUKUS безумовно підтримали Україну з перших днів. Цілеспрямованість та єдність країн-членів AUKUS у протидії агресії проти України стало фактично попередженням для Китаю, який не приховує претензій на острови і території в регіоні Південно-китайського моря (насамперед Тайваню). Що допомагає належно оцінити те, як більшість країн світу відреагують на китайське вторгнення на Тайвань. Нагадаємо, США, Європа та найбільші економіки Азії (Японія, Південна Корея, Сінгапур), Австралія швидко запровадили жорсткі санкції проти росії, що стало красномовним сигналом для Китаю. Підкреслимо, жорстка протидія України агресору, в т.ч. завдяки підтримці партнерських країн, позитивно вплинула на короткострокові рішення у частині «територіальних претензій» у регіоні ПівденноСхідної Азії, сприяла послабленню агресивних намірів і ризиків конфронтації. Слід внести геополітичне застереження. Сьогодні зрозуміло — чим довше триватиме героїчна оборона України від російського агресора, тим більше її [оборони]

подальша тривалість залежатиме від підтримки/НЕпідтримки (військової, економічної, фінансової) росії Китаєм. Хоча ми маємо численні заяви китайського керівництва про «невтручання», однак ми вже є свідками того, як легко країни обирають нераціональні політичні напрями. [4]

Отже, Україна власним прикладом боротьби за свободу та незалежність сприяла усвідомленню багатьма країнами світу пріоритетів розвитку людства, значущості захисту свободи і справедливості. Більш того, російсько-українська війна показала недоліки всієї архітектури безпеки та енергетичну залежність Європи.

Література:

1. Резнікова О., Войтовський К. Російська агресія URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/natsionalna-bezpeka/heopolitychni-aspekty-vplyvu-na-khid-viyny-rf-proti-ukrayiny>.

2. Брайлян Є., Білик Ю. Вплив російсько-української війни на світ. URL: <https://voxukraine.org/vplyv-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-na-svit/>

3. Шмаленко Ю. Вплив війни в Україні на геополітичну архітектуру. К., 2022. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/19199/%D0%A8%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%AE%D0%BB%D1%96%D1%8F%20%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

4. Юрчишин В. Геополітичні та гео економічні зміни, формовані під впливом російської агресії, та оновлення місця України у світовому просторі. Центр Разумкова. Київ., 2022. С. 16–18.

Мельниченко Ірина Юрївна
*студентка, «Міжнародні відносини суспільні
комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

Шевченко Наталія Володимирівна
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЗМІНУ ПРІОРИТЕТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ЄС

Вторгнення Росії в Україну – найсерйозніша безпекова криза в Європі за десятиліття – спонукала ЄС прийняти безпрецедентні рішення щодо безпеки, оборони та розширення ЄС. Війна ширше формує зовнішню діяльність ЄС, відкриваючи нові питання для Брюсселя та держав-членів.

24 лютого 2022 року президент Росії Володимир Путін почав неспровоковане вторгнення в Україну, поклавши початок найбільшому збройному конфлікту в Європі з часів Другої світової війни. Україна створила потужну оборону, незважаючи на значну чисельну перевагу, але російські бомбардування та обстріли завдали шкоди українським містам, кількість жертв серед цивільного населення зростає з кожним днем, а бойові дії спровокували величезну кризу біженців.

Політичний діалог між ЄС та Україною почався 1994 року, коли було підписано Угоду про партнерство та співробітництво (УПС). Цей документ був зосереджений на економічних та соціальних питаннях, а також на необхідності вдосконалення державного управління та гарантування вільної преси та громадянських прав [2].

Європейський Союз має єдність щодо підтримки України, допоки наша країна не здобуде перемогу в боротьбі з російським агресором. Про це заявив Президент Володимир Зеленський під час спільної з Президентом Європейської ради Шарлем Мішелем і Президентом Європейської комісії Урсулою фон дер Ляєн зустрічі з представниками ЗМІ після спеціального засідання Європейської ради в Брюсселі.

Минулого року ЄС запровадив вісім раундів санкцій проти Москви, виділив Україні мільярди доларів військової та гуманітарної допомоги та прийняв мільйони українських біженців. Війна в Україні призвела до того, що Європа припинила свою залежність від дешевих російських енергоресурсів, що

змусило блок шукати нових постачальників і джерел електроенергії — і накопичити свої найважливіші запаси газу до настання холодів [1].

Проте конфлікт в Україні завдав удару по економіці та енергетичній безпеці Європи, принаймні в короткостроковій перспективі. Він також уповільнився, оскільки деякі країни відновлюють вугільні шахти, цілі Брюсселя щодо скорочення викидів. Міжнародний валютний фонд та інші експерти вважають, що цього року блок впаде в рецесію. Незважаючи на зусилля уряду пом'якшити

Цей удар, ціни та бідність зростають. Вторгнення Росії в Україну змінило політичну географію Європи, перемістивши центр тяжіння на Схід. Центральна Європа знову набула нового значення, а поділ на Схід і Захід отримав нове втілення [3].

Важко переоцінити стрибок, який ЄС та його країни-члени зробили у відповідь на російську агресію. Відомий повільним, несміливим прийняттям зовнішньополітичних рішень, часто ускладненим громіздкою процедурою та внутрішнім розколом, 27-членний блок швидко відреагував, почавши із застосування найсильніших санкцій у своїй історії проти Москви та надіславши Києву сплеск прямої двосторонньої військової допомоги. Напередодні вторгнення, коли російські війська були скупчені біля українського кордону, країни-члени розділилися щодо загрози, що виходить з боку Москви, щодо того, які додаткові санкції проти Росії можуть спричинити за собою та який обсяг військової допомоги надати Україні. Дійсно, якби європейські уряди домовилися та змогли заздалегідь повідомити масштаб своєї відповіді, це могло б принаймні зіграти в розрахунках Кремля, хоча, звичайно, далеко не ясно, чи справді це стримало б Москву. Однак після вторгнення реакція відбулася в таких масштабах і швидкості, які рідко бачили раніше.

Прохання президента України Володимира Зеленського про членство в ЄС призвело до ще третьої великої зміни, оскільки Європейський парламент ухвалив резолюцію, в якій просить європейське керівництво надати Україні статус країни-кандидата в ЄС. Незважаючи на те, що європейські лідери були ухильними у своїй відповіді, а членство в ЄС залишається для Києва бажаною перспективою, останні події дали новий поштовх дискусіям про стратегічну цінність політики розширення ЄС у ширшому плані.

Висновок

У відповідь на війну в Україні ЄС продемонстрував, що він може діяти рішуче та згуртовано, хоча й у великій кризі, яка може підірвати безпеку Європи. Але за демонстрацією єдності ховається незручна правда про те, що Брюсселю найчастіше не вистачало волі та згуртованості діяти у своїй повсякденній зовнішній політиці. Це було особливо невпевнено в періоди напруги перед вибухом криз. Оскільки реакція ЄС на війну в Україні може дозволити Брюсселю виокремити для себе більшу роль у зовнішній політиці, політиці безпеки та оборони, він повинен переконатися, що він перевершує цей недолік і починає вирішувати складні питання, які впливають із такою роллю.

Вона має взятися за це завдання з тією ж рішучістю та єдністю, яку вона демонструвала в перші дні після вторгнення Росії.

Війна в Україні спонукала європейські країни серйозно зайнятися обороною та підвищити роль Європейського Союзу в оборонній та зовнішній політиці. Організація оприлюднила низку ініціатив для вирішення деяких проблем. Вторгнення Росії пришвидшило плани європейських країн дистанціюватися від авторитарних режимів і зменшити залежність у критичних секторах, таких як напівпровідники та відновлювані джерела енергії.

Література:

1. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі. Серія «Наукові доповіді»; вип. 1. Х.: Оберіг, 2012. 76 с.

2. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України: навч. посіб. К.: Центр учб. л-ри, 2010. 172 с.

3. Палагнюк Ю.В. Зовнішня політика ЄС та перспективи подальшого розширення. Мультимедійний підручник «Управління в ЄС та політика європейської інтеграції». URL: <https://eugov.chmnu.edu.ua>

4. Україна – Європейський Союз: зібрання міжнародних договорів та інших документі (1991–2009) / за заг. ред. С. О. Камишева. К.: Юстініан. 2010. 608 с. URL: https://issuu.com/maxor/docs/zibrannya__1991-2009_-1

5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с.

Мадянова Анастасія Веніаминівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Асатуров Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОКУПАЦІЯ РФ КРИМУ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

У лютому-березні 2014 року відбулася безпрецедентна подія не лише для двосторонніх відносин між Україною та Росією, але й для повоєнного світоустрою в цілому - окупація частини території України (члена-засновника РБ ООН) Росією (постійним членом РБ ООН), яка згодом трансформувалася у незаконну анексію. Для анексії Криму було використано механізм маріонеткових режимів, який Росія раніше успішно застосовувала у Південній Осетії, Абхазії та Придністров'ї.

Причини:

1) Недопущення в Україні радикальних політичних змін які несуть реальну загрозу у майбутньому змінити Російську владу та саму структуру та основи формування вертикалі влади.

2) Дестабілізація ситуації в Криму приводить до розколу дружніх стосунків між російським та українським народами і як наслідок народ Росії не вірить і не підтримує всі зміни які відбуваються в Україні. Державний устрій в Росії залишається непохитним.

3) Внутрішні проблеми РФ, такі як підвищення цін на комунальні послуги, кавказький тероризм, корупція, відтік капіталів на фоні подій в Україні затьмарюються, а рейтинг російського президента тільки збільшується.

Такі дії Росії засуджуються міжнародним співтовариством і відповідальність за агресію є невідворотньою. Водночас створено небезпечний прецедент, який може бути використаний у майбутньому проти самої Росії. Адже всі без винятку суб'єкти міжнародного права зацікавлені у збереженні стабільності світового порядку та непорушності його основ, а ті, хто нехтує такими принципами, ризикують втратити правові аргументи для відстоювання своїх позицій у майбутньому.

Анексією Криму Російська Федерація серйозно порушила положення Будапештського меморандуму про безпеку при приєднанні України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р. У Меморандумі Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Сполучені Штати Америки підтвердили своє зобов'язання перед Україною поважати її незалежність і суверенітет та існуючі кордони відповідно до принципів Заключного акта НБСЄ (пункт 1).

Відмова України від ядерної зброї в обмін на гарантії провідних держав щодо забезпечення її незалежності, суверенітету, наявних кордонів і взяття ними зобов'язань утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України стала важливим кроком на шляху боротьби світового співтовариства проти розповсюдження ядерної зброї (далі – ЯЗ). У цьому контексті військова агресія РФ проти України, окупація та анексія Кримського півострова є викликами для світової спільноти, адже демонструють, що добровільна відмова від ЯЗ не є кроком безпеки, а навіть навпаки – така відмова робить державу вразливішою.

У ст. 2 Договору про дружбу та співробітництво між Російською Федерацією й Україною 1997 р. передбачено, що сторони, відповідно до положень Статуту ООН та зобов'язань по Заклучному актові Народи з безпеки і співробітництва в Європі, поважають територіальну цілісність одна одної та підтверджують непорушність наявних між ними кордонів.

Агресія РФ проти України стала викликом і для Європейського Союзу. Це пояснюється тим, що Російська Федерація є одним із найважливіших економічних партнерів ЄС. Останній значною мірою залежить від постачання енергоресурсів з цієї держави і, дещо меншою – від російського ринку збуту. З іншого боку, підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, що готувалось кілька років, було зірвано В. Януковичем в останній момент – у листопаді 2013 р.

Анексія Криму має негативні наслідки не лише для практики, а й для науки міжнародного права. Пропагандистський характер сучасної російської науки

міжнародного права, на жаль, шкодить її розвитку в інших державах, особливо пострадянського простору.

З аналізу причин та можливих наслідків військового вторгнення в Крим можна зробити висновки що політика України ніяким чином не загрожувала національним інтересам Російської Федерації. Вторгнення військ РФ на територію Криму під приводом захисту громадян Росії та етнічних росіян не є істиною причиною. Дійсні причини не розголошуються, а щільно завуальовуються. Таким чином, виникає нагальна потреба у внесенні змін в закони України та Укази президента України що регламентують діяльність країни у сфері військової та національної безпеки.

Література:

1. Російсько-український конфлікт: стан, наслідки, перспективи розвитку подій (аналітична доповідь Центру Разумкова). Національна безпека і оборона. 2014. № 5-6.
2. Горбулін В.П. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія/ за заг. редакцією В. Горбуліна та ін.; К.:НІСД. 2015. С. 43.
3. Мателешко Ю. Анексія Криму Росією та її геополітичні наслідки. Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць. Вип. 1 (14). /ред. кол.: І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. 236 с. С. 119-130.

Радченко Людмила Сергіївна,

кандидат історичних наук,

Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

Шепеля Катерина Миколаївна,

студентка, спеціальність «Біотехнологія та біоінженерія»

Національний університет біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)

АНЕКСІЯ КРИМУ: ВТРАТИ НАЦІОНАЛЬНИХ НАДБАНЬ

На сьогоднішній день тема вторгнення росії в Україну є найбільш обговорюваною в усьому світі. Наша країна була в небезпеці зі сторони рф, яка виявила бажання позбавити Україну суверенітету ще до 2022 р.

На початку 2014 р, з 26 на 27 лютого російські загарбники, котрі на військовій формі не мали ніяких розпізнавальних позначок, почали блокування адміністративних установ та військових частин Збройних Сил України [2]. У цей час, російська влада твердо заперечує участь військових своєї країни на території Криму, відбувається фальсифікація інформацію щодо даних подій. Під час окупації півострова в Україні проходить Революція гідності, де громадяни протестують проти влади чинного президента В. Януковича, який активно просуває русифікацію.

Через зіткнення перед будівлею парламенту 26 лютого 2014 р. не відбулася сесія ВР АРК. Ситуація на півострові стає суцільним протиріччям. З одного боку, люди виходять на мітинги з метою чинити опір окупації. З іншого боку – активно проводиться діяльність антиукраїнської пропаганди та руху «СТОПМайдан» [1, с. 424].

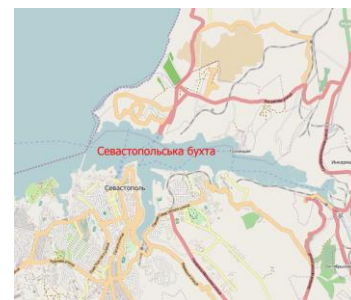
Зібралось 10 тис. проукраїнських політиків. До Севастополя доставляють 170 російських «афганівців», боксерів, байкерів, членів воєнно-патріотичних клубів та бійців. Точкою неповернення стає 27 лютого 2014 р. У цей день російські військові заблокували будинок парламенту та Ради Міністрів АРК у м. Сімферополі.

Згодом, 11 березня 2014 р. Верховна Рада АРК приймає Декларацію незалежності Криму та міста Севастополя. Виходячи з цього Крим стає суверенною державою. Російська федерація 18 березня 2014 р. оголошує включення Криму до своєї території [2].

З цього часу Україна повністю втратила контроль над територією півострова. Загарбники, цілком і повністю порушують права людини та міжнародні домовленості. Усі інтернаціональні організації та більшість держав визнають окупацію Криму незаконною [2]. Однак, це не стало завадою для окупантів. Країна-агресор навпаки намагається довести, що абсолютно правочинно повертає свої землі, які, так би мовити, були необдуманно віддані до території України у 1954 р.

Окрім загарбаної землі, росії стає доступним в повному обсязі стратегічний об'єкт – Севастопольська військово-морська база. Зокрема, перевага полягає в тому, що база дає змогу переправляти військові сили до Середземномор'я. І найліпшим для окупантів є те, що ця територія являється непідвладною контролю НАТО [1, с. 424].

Наслідки для Криму не були оптимістичними. Мешканцям півострова автоматично видали російське громадянство. Багатьох людей, які чинили опір проти влади рф, було викрадено та вбито. Набуває чинності цензура та обмеження прав людини. Закриваються громадські організації, Кримський курорт перетворюється на військову базу [1, с. 425].

Таблиця 1. Втрати культурної та наукової спадщини Криму.

- 34 музеї
- 8693 – пам'ятки культури
- До Державного реєстру нерухомих пам'яток входили:
  - 63 пам'ятки національного значення
  - 1080 пам'ятки місцевого значення

Серед них археологічні комплекси:

- «Алусток»
- «Неаполь Скіфський»

Рештки античних міст

- Тірітака
- Мірмекій
- Пантікапей
- Німфей
- Парфеній

- ✓ Генуезькі фортеці
- ✓ Меморіальні будинки
- ✓ Печерні монастирі
- ✓ Палацово-паркові комплекси (Лівадійський, Масандра)
- ✓ Св'ятині:
  - Караїмські
  - Кримськотатарські
  - Вірменські
  - Грецькі та ін.
- ✓ Державні сіторико-культурні заповідники
  - «Старий Крим» – м. Керч
  - «Колос Лімен» – м. Алушка
  - Палацово-парковий музей Заповідник – Керч, Бахчисарай
  - «Софія Київська»
  - «Кіммерія» – еколого-історико-культурний заповідник
  - «Неаполь Скіфський» – історико-археологічний заповідник
  - «Херсонес Таврійський» – національний заповідник, входить до списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО
- 30 парків – пам'ятки садово-паркового мистецтва
- Скіфські кургани
- Міста-фортеці
  - Чуфут-кале
  - Мангуп-кале
- Ханський палац у Бахчисараї
- Палаці у Алушці та Лівадії
- Меморіальні музеї відомих поетів.ю письменників, художників

Національні артефакти вивозяться до Ермітражу [3, С. 609-636]

Література:

1. Тетяна Земерова. Окупація та анексія Криму РФ. Історія України таблиці та схеми. Підручники і посібники, 2022. с. 424 – 425.
2. Різник С.В. Окупація й анексія Криму. ЕСУ. URL: <https://esu.com.ua/article-74519>.
3. 25 років незалежності: нариси історії творення нації та держави / Г. В. Боряк (кер. авт. кол.), В. В. Головка (координатор проекту), В. М. Да-ниленко, С. В. Кульчицький, О. М. Майборода, В. А. Смолій (відп. ред.), Л. Д. Якубова, С. О. Янішевський] ; АН України ; Ін-т історії України. К. : Ніка-Центр, 2016. С. 609-637.

Ухань Анна Володимирівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Асвтуров Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

АНЕКСІЯ КРИМУ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

1. Початком окупації Криму вважають 19-20 лютого 2014 р., коли вперше були застосовані людські та матеріали засоби ЗС РФ для захоплення території, а 24 лютого ці дії переросли в повномасштабне збройне вторгнення на території України. При цьому російська влада усіяло заперечувала участь військових РФ у зазначених діях, незграбно маскуючи їх та спотворюючи інформацію про події через впливові не лише в Україні та РФ, але й у світі, підконтрольні Кремлю пропагандистські ЗМІ.

2. Анексія Криму має низку наслідків, що є вкрай негативними для сучасної системи міжнародного права й міжнародних відносин і стосуються не лише європейського регіону, а й світу загалом.

3. Здійснивши анексію Криму, Російська Федерація грубо порушила положення Будапештською меморандуму про гарантії безпеки з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р. У Меморандумі Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії та Сполучені Штати Америки підтвердили Україні їхні зобов'язання згідно з принципами Заключного акту НБСЄ поважатиме залежність і суверенітет та наявні кордони Україні [1]. Указані держави, зокрема, підтвердили зобов'язання утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності або політичної незалежності України і що їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України,

окрім цілей самооборони, або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй [1, с. 123].

4. І грубі порушення відповідних положень з боку РФ, і вперте проголошення нею анексії території іншої суверенної держави такою, що повністю відповідає міжнародному праву, ставлять під пряму загрозу безпеку, територіальну цілісність, недоторканність усіх без винятку держав, що межують із Російською Федерацією. Використавши різні приводи (не обов'язково удавані порушення прав російськомовних або громадян РФ, як у випадку із Кримським півостровом), вона може здійснити військову агресію проти іншої держави, окупацію її території.

5. У підсумку, анексія Росією Кримського півострова стала болісною для ЄС, адже виявила внутрішні суперечності між його членами: більш залежні від РФ не продемонстрували належної підтримки України як держави, що зіткнулась із зовнішньою агресією. Економічні чинники взяли гору над відданістю принципам міжнародного права, що в перспективі може негативно позначитись на самому Євросоюзі. Урешті-решт, у зв'язку із діями Росії щодо Криму було ухвалено достатньо слабкі санкції першого рівня, що певною мірою спонукало російське керівництво до продовження агресії – уже у Східній Україні [2].

6. Анексія Криму має негативні наслідки не лише для практики, а й для науки міжнародного права. Пропагандистський характер сучасної російської науки міжнародного права, на жаль, шкодить її розвитку в інших державах, особливо пострадянського простору.

7. Отже, агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалась із окупації та незаконної анексії Криму, матиме незворотні наслідки для всього міжнародного співтовариства. Росія створила небезпечний прецедент, за якого суперечності можуть вирішуватися не з огляду на справедливість та право, а базуючись на викривлених правових нормах і силі. Загалом, дії Росії не можуть бути проігноровані міжнародним співтовариством, і лише рішуча відповідь на них може унеможливити їх неповторення й подальше руйнування основ світового порядку [3].

Література:

1. Будапештський меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. 1994.

2. Дослідження Центру економічної стратегії «Оцінка економічних втрат України від окупації Кримського півострову». 2021.

3. Marxen Christian Crimea`s Declaration of Independence (Електроний ресурс)/ Marxen Christian. URL: <https://www.ejiltalk.org/crimeas-declaration-of-independence/>.

Денисевич Ярослав Романович,
*студент агробіологічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Кичкирук Тетяна Василівна,**
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

НАСЛІДКИ ОКУПАЦІЇ КРИМУ РОСІЄЮ

У лютому 2014 року відбулася подія, яка мала безпрецедентні наслідки для україно-російських відносин та післявоєнного світового порядку. Росія (постійний член Ради Безпеки ООН) окупував частину території України (держави-засновниці ООН), яка згодом трансформувалась у незаконну анексію, через механізм «маріонеткового» уряду.

Анексія Криму спровокувала багато змін у системі міжнародного права і міжнародних відносин, адже дії РФ стали грубим порушенням принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, на яких базується сучасний світопорядок:

- принципу незастосування сили та загрози силою;
- принципу вирішення міжнародних суперечок мирними засобами;
- принципу невтручання у справи, що входять у внутрішню компетенцію держав;
- принципу рівноправності й самовизначення народів;
- принципу суверенної рівності держав;
- принципу добросовісного виконання міжнародних зобов'язань;
- принципу територіальної цілісності;
- принципу поваги прав людини й основних свобод.

Дії російської агресії були засуджені і відповідальності за агресію не уникнути, але росія є досить потужним і впливовим суб'єктом міжнародних відносин, що дає їй змогу переслідувати власні національні інтереси, незважаючи на обставини та загальноприйняті норми.

Здійснивши анексію Криму, російська федерація грубо порушила положення Будапештською меморандуму про гарантії безпеки з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року.

У Меморандумі Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтвердили зобов'язання утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності або політичної незалежності України і що їх зброя ніколи не буде використовуватися проти України, окрім цілей самооборони, або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

У цьому контексті військова агресія росії проти України, окупація та анексія Кримського півострова є викликами для світової спільноти, адже

демонструють, що добровільна відмова від ядерної зброї не є кроком безпеки, а навіть навпаки – така відмова робить державу вразливішою. Особливо знаковим у цьому сенсі є те, що Україна зіткнулась не просто з іноземною агресією, а агресією держави, яка, відповідно до спеціального міжнародно-правового акту, є одним із гарантів її безпеки й територіальної цілісності. Інші ж гаранті, попри їхні зусилля, не змогли домогтися відмови росії від анексії частини території України. Це фактично позбавляє сенсу процес ядерного роззброєння, більше того – спонукає деякі держави до реалізації ядерних програм, а низку інших – до початку розробки таких програм; існує небезпека нової гонитви озброєнь. Тобто, агресія росії проти України нівелює багаторічні зусилля світового співтовариства на шляху до роззброєння.

Це ставить під пряму загрозу безпеку, територіальну цілісність, недоторканність усіх без винятку держав, що межують із росією. Використавши різні приводи (не обов'язково удавані порушення прав російськомовних або громадян росії, як у випадку із Кримським півостровом), вона може здійснити військову агресію проти іншої держави, окупацію її території.

Агресія росії проти України ставить під загрозу функціонування Ради Безпеки ООН (орган, на який покладена головна відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки). Ситуація, за якої держава-агресор є постійним членом РБ ООН і має право вето на його рішення, нівелює саму сутність, підриває значення Ради Безпеки. Плтає нагальна необхідність реформування Ради Безпеки так, щоб позбавити державу-агресора можливості блокувати її роботу.

Кроки та дії росії в Криму, як і загалом агресія проти України, досить явно суперечать тим тезам і концепціям, які намагався розвивати російський уряд, і тому образу, згідно з яким росія намагалась позиціонувати себе у світі. Як це зазначається в концепції зовнішньої політики та інших подібних документах, росія є свого роду «захисником» міжнародного права і його основоположного акта – Статуту ООН. Водночас дії росії в Криму свідчать про протилежне.

Анексія російською федерацією Кримського півострова стала викликом для світового співтовариства загалом, особливо це стосується найвпливовішої організації у сфері безпеки – НАТО. Це пов'язано не лише з особливими відносинами Альянсу з Україною, а й зі зміною безпекової карти регіону. Майже всі причорноморські держави є членами НАТО, що зумовлює особливу небезпеку окупації росією Кримського півострова для цього військово-політичного блоку.

Агресія росії проти України стала викликом і для Європейського Союзу. Це пояснюється тим, що росія є одним із найважливіших економічних партнерів ЄС. Останній значною мірою залежить від постачання енергоресурсів з цієї держави і, дещо меншою – від російського ринку збуту. З іншого боку, підписання Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною, що готувалось кілька років, було зірвано В. Януковичем в останній момент – у листопаді 2013 року.

У підсумку, анексія росією Кримського півострова стала болісною для ЄС, адже виявила внутрішні суперечності між його членами: більш залежні від росії не продемонстрували належної підтримки України як держави, що зіткнулась із зовнішньою агресією. Економічні чинники взяли гору над відданістю принципам міжнародного права, що в перспективі може негативно позначитись на самому Євросоюзі. Урешті-решт, у зв'язку із діями росії щодо Криму було ухвалено достатньо слабкі санкції першого рівня, що певною мірою спонукало російське керівництво до продовження агресії – уже у Східній Україні.

Отже, агресія росії проти України, яка розпочалась з окупації та незаконної анексії Криму, має незворотні наслідки для всього міжнародного співтовариства. Росія створила небезпечний прецедент, за якого суперечності можуть вирішуватися не з огляду на справедливість та право, а базуючись на викривлених правових нормах і силі. Загалом, не було різкої відповіді на дії росії, що дозволило їй почуватись вільно у своїх діях. На мою думку, за умови суворой відповіді на початку анексії, можливо, вдалося б уникнути повномасштабного вторгнення на територію України. Це б дозволило врятувати стільки життів українців.

Вічна пам'ять!

Література:

1. URL: <https://www.netishynrada.gov.ua/>
2. URL: <https://esu.com.ua/article-74519>

Прончук Ольга В'ячеславівна,
*викладач, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Аріна Кодинець,
*студентка, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВКРАДЕНИЙ КРИМ

Крим – це Україна.

Ця теза не викликає сумнівів у всього цивілізованого світу, попри намагання рф довести зворотне. Її регулярно підтверджують у своїх рішеннях міжнародні структури, включно із Генасамблеєю ООН. Втім, фактичного контролю над Кримським півостровом Україна не має від кінця лютого 2014 року, і це також факт, підтверджений як українським законодавством, так і рішенням ЄСПЛ.

Анексія Криму — насильницьке зайняття збройними силами російської Федерації під безпосереднім керівництвом політичної влади країни-агресора території Кримського півострова (адміністративно — Автономної Республіки

Крим (АРК) та Севастополя як міста зі спеціальним статусом), здійснене з грубим порушенням українського та міжнародного права, численними посяганнями на права і свободи людини [2].

Неготовність України до російської агресії, слабкість розбалансованого та корумпованого військового апарату управління, який до того ж щойно пережив революційні події на Майдані, мали далекосяжні наслідки для української політики щодо Автономної Республіки Криму [1, с.5].

Датою початку тимчасової окупації визначено 20 лютого 2014 року.

Референдум про статус Криму — нелегітимний референдум про статус Автономної Республіки Крим, який відбувся 16 березня 2014. На референдумі було поставлено два питання: про відновлення конституції Криму 1992 року і про входження Криму до складу росії [5].

16 березня 2014 року, у Криму відбувся “референдум” про статус півострова. На наступний день президент росії підписав указ про визнання Республіки Крим як незалежної і суверенної держави. 18 березня Крим і Севастополь приєднали до Росії [3].

Ні Україна, ні Європейський союз, ні США не визнали результати голосування на «референдумі» [3].

Росія заперечує анексію півострова та визнає це «відновлення історичної спадщини» [3].

Здійснивши анексію Криму, російська влада в дуже стислі терміни уніфікувала статус кримських регіонів до статусу федеральних суб'єктів [1, с.140].

За два роки окупації ситуація дещо змінилася. Попри відсутність чітко артикульованої стратегії деокупації Криму, було прийнято низку законів та підзаконних актів, а в деяких виконавчих та силових органах влади з'явилися підрозділи та посадові особи, які втілюють державну політику щодо Криму. Було створено Міністерство окупованих територій [1, с.5].

Окупація АРК стала початком політичної, економічної ізоляції росії, що спричинило погіршення соціально-економічного становища росіян та мешканців Криму [1, с.140].

Анексія Криму призвела до низки системних викликів у сфері ахисту прав людини, безпеки, дотримання прав і свобод громадян на окупованій території, забезпечення прав корінного народу — кримських татар [1, с.142].

Міжнародні організації визнали окупацію та анексію Криму незаконними і засудили дії росії. Країни Заходу запровадили економічні санкції [3].

РФ активно розбудувала в Криму нову управлінську «структуру», використовуючи колаборантську кримську еліту, яка раніше співпрацювала з російською стороною та з Партією регіонів України [1, с. 143].

За попередньою оцінкою Офісу генпрокурора, озвученою в 2020 році, загальний збиток, завданий Україні в наслідок окупації півострова, становить більш як 1 трлн гривень. Сума була встановлена на підставі даних матеріалів кримінальних проваджень [4].

Економічні втрати України від тимчасової окупації Криму становлять, за даними ЦЕС (Центр економічної стратегії), 135 млрд доларів. Збитки експерти рахували для таких груп: економіка, держава, громади, фінансовий сектор, громадяни, приватний бізнес [4].

Якщо коротко, то у 2014 році відбулася спершу збройна агресія РФ; потім почалася окупація Криму, яка відбувалася у кілька етапів і триває досі; потім Росія у порушення міжнародного права здійснила анексію Криму; а відтоді безуспішно намагається легітимізувати цю анексію.

Література:

1. Крим після анексії. Державна політика, виклики, рішення та дії. Біла книга / Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Гучакова Т., Смірнов О., Горобчишина С., Дуда А.; Заг. ред. Ю. Тищенко. Київ: ТОВ «Агентство» Україна, 2016. 148 с.
2. Окупація Криму. URL: <https://esu.com.ua/article-74519>
3. Окупація та анексія Криму росією. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30451636.html>
4. Анексія Криму: яких економічних збитків зазнала Україна. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/28/infografika/ekonomika>
5. Референдум про статус Криму 2014. URL: <https://uk.wikiquote.org/wiki/>

Семенюта Ірина Леонідівна
викладач, Боярський фаховий коледж НУБіП України
Шевчук Кирил Ярославич
здобувач освіти спеціальності 122 Комп'ютерні науки, Відокремлений структурний підрозділ «Боярський фаховий коледж НУБіП України» (м. Боярка, Україна)

НАСЛІДКИ АНЕКСІЇ КРИМУ ТА СЕВАСТОПОЛЯ

У 2014 році Російська Федерація насильницьким методом окупувала території Кримського півострова, яка згодом була трансформована в анексію, провівши незаконний «референдум» [3].

Дії Росія є грубим порушенням українського та міжнародного права, Будапештською меморандуму про гарантії безпеки з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р., численними посяганнями на права і свободи людини, усіх основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Гельсінкському заключному акті НБСЄ 1975 р., на яких базується сучасний світопорядок [2].:

– принципу незастосування сили та загрози силою (анексія Криму відбулась із використанням військ, про що прямо заявляв і В. Путін);

– принципу невтручання у справи, що входять у внутрішню компетенцію держав (Росія нахабно втручалась у відносини між центральною владою України та владою і населенням Криму);

– принципу співробітництва;

– принципу рівноправності й самовизначення народів (військова окупація півострова та організація «референдуму» в таких умовах стали брутальним порушенням цього принципу);

– принципу суверенної рівності держав;

– принципу територіальної цілісності держав;

– принципу поваги прав людини й основних свобод (переслідування кримських татар та інших громадян України, які не підтримали російську окупацію та анексію).

Окрім порушення принципів анексія має серйозні економічні втрати України від тимчасової окупації Криму (за даними ЦЕС, 135 млрд доларів). Збитки експерти рахували для таких груп: економіка, держава, громади, фінансовий сектор, громадяни, приватний бізнес [1].

Втрати суспільства від анексії становлять близько 55,3 млрд доларів. Зокрема, це втрата посівної площі в Криму (близько 755 тис. гектарів станом на 2013 рік) – 3 млрд доларів. А також втрата запасів корисних копалин – газу, сирої нафти, будівельного і флюсового вапняку (загальна вартість близько 52,3 млрд доларів).

Збитки держави оцінені в 13,9 млрд доларів. Сюди увійшли втрати активів українських державних підприємств – 9,9 млрд доларів, майже всю цю суму становлять збитки від втрати активів «Нафтогазу». Активи кримських державних підприємств оцінили в 2,7 млрд доларів. Найбільшими підприємствами, зареєстрованими в Криму до окупації, були «Чорноморнафтогаз» і Феодосійське підприємство із забезпечення нафтопродуктами.

Приблизні збитки громад – від втрати активів комунальних підприємств – 1,7 млрд доларів. Банки внаслідок анексії Криму втратили 2,8 млрд доларів.

Втрати приватних компаній – 18,5 млрд доларів. На момент окупації Криму на півострові було зареєстровано 20 тисяч підприємств, чиї активи потім були втрачені. Серед втрачених галузей – генерація і розподіл електроенергії, розподіл газу, переробна промисловість, будівництво, частина рекреаційного комплексу, інші види послуг.

Збитки населення від втрати житла в Криму експерти оцінили в 42,8 млрд доларів – це загальна ринкова вартість житла на півострові до окупації. На початок 2014 року в Криму було понад 366 тисяч житлових будинків і більш як 935 тисяч квартир. Загальна площа житлових приміщень до окупації становила 49 млн квадратів.

Найбільш серйозним наслідком для Криму стали проблеми із забезпеченням водою та електроенергією.

Окрім цього у січні 2023 року під час десятого раунду обговорень ЄС та України щодо незаконної анексії Криму та Севастополя, було підкреслено

серйозне погіршення ситуації з правами людей на півострові, міжнародним організаціям і правозахисникам досі відмовлено в доступі, а жителі Криму стикаються з посиленням переслідувань за висловлювання своїх поглядів на агресійну війну Росії проти України.

Агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалась з окупації та незаконної анексії Криму, має незворотні наслідки для всього міжнародного співтовариства. Проте ЄС та Україна не визнає і не визнає незаконну анексію Кримського півострова Російською Федерацією, рішуче засуджує спроби Росії незаконної анексії інших українських територій. Крим, Херсон, Запоріжжя, Донецьк і Луганськ – це Україна.

Література:

1. Анексія Криму: яких економічних збитків зазнала Україна. Слово і діло. 2021. URL: <https://cutt.ly/r3CkL3I>.
2. Задорожній О. В. Наслідки анексії Криму для міжнародного правопорядку URL: <https://cutt.ly/y3C15UZ>
3. Окупація й анексія Криму / С. В. Різник // Енциклопедія Сучасної України К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2022. URL: <https://esu.com.ua/article-74519>

Гаць Тетяна Сергіївна,

викладач I категорії,

Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Боярка, Україна)

Шурубор Катерина Володимирівна,

студентка, спеціальність «Комп'ютерні науки»

Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Боярка, Україна)

ТЕРИТОРІАЛЬНЕ ТА ЦІЛІСНЕ ЗНАЧЕННЯ КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА ДО ТА ПІД ЧАС АНЕКСІЇ

Те що сталося дев'ять років тому вражає своєю підступністю, несправедливістю. Ситуація, в якій опинився кримський півострів насторожила, налякала все населення не лише в Україні, але й далеко за її межами, але ніхто й уявити не міг до чого все це призведе. Важко було усвідомити та зрозуміти, що боротьба триватиме так довго і не дасть обіцяних результатів швидкого звільнення території.

Мальовничий населений пункт на півдні України. Відомий тим, що приймав охочих відпочити з усіх куточків не тільки України, але й з усього світу. Море, гори, незвичайний рельєф. Проблеми з водопостачанням. Регіон України, який зібрав на своїй території різні народи, традиції, культуру.

Більша частина півострова з кінця лютого 2014 року захоплена й незаконно окупована російськими військовими частинами, а пізніше тимчасово

анексована російською федерацією [1, с.1]. Деталі, дії, які зрозуміти та усвідомити не можна й до сьогоднішнього дня.

Існує інформація про те, що окупація півострова не визнана на міжнародному рівні та трактується як акт незаконної анексії збройної агресії росії. АР Крим та Севастополь, на даний момент, носять міжнародно-правовий статус «території України, тимчасово окупованих росією». На незаконно анексованій території Криму загарбницька влада утворила так звані «суб'єкти російської федерації» «Республіка Крим» і «місто федерального значення - Севастополь». Приблизно у 2014-2015 роках була так би мовити встановлена система міжнародних санкцій за будь-яке визнання Криму частиною росії та спроби легалізації незаконної окупації півострова.

За даними Британської розвідки 16 березня 2014 року в Криму розпочався референдум. Через деякий час у Твіттері були опубліковані причини, згідно із якими він не був визнаний ані Україною, ані міжнародною спільнотою. З того часу українські та міжнародні видання беруть слово «референдум» у лапки, підкреслюючи, що в Криму відбулась окупація, але ніяк не законне волевиявлення народу [2, с. 2].

Ніхто ні в Україні, ні в Європі не визнали результати насильницького голосування на «референдумі». Без сумніву, рф опротестовує анексію півострова та зазначає, що цей процес є «відновленням історичної справедливості». 20 лютого 2014 року вважається офіційною датою початку тимчасової окупації Криму і Севастополя, яку затвердила Верховна Рада України. За період перебування рф у Криму багато чого відбулося і змінилося, але не в кращу сторону. Насильницькі дії, які відбуваються ще з першого року окупації вражають масштабністю, звірством. Жахливі діяння країни-загарбника набрали бездіяльних та незаконних дій вже за тиждень після того, як росія встановила контроль на півострові. Впродовж 2014-2021 років, за неофіційними даними, в Криму жертвами насильницьких зникнень стали 44 особи. Шістьох з них було знайдено мертвими, доля 15 людей досі залишається невідомою. І це лише невелика частина, яка відома населенню із ЗМІ.

Під керівною діяльністю рф в Криму змін зазнала й освіта. За весь період окупації АР Криму росія вдалася до зміни назви вулиць, до вандалізму, омосковщенням українських підручників, шкіл, бібліотек. З 2015-го у школах замість навчального предмету «Культура добросусідства», викладають курс «Кримознавство». У ньому Крим позиціонують як історично російський, а починається курс із тем про «возз'єднання Криму й росії» та «Кримську весну 2014». Також у школах більше не викладається Історія України [3, с. 3].

Страждає навколишнє середовище, архітектура. За даними розвідки та служб у галузі екології зазначається, що у 2015 році одна з веж Генуезької фортеці – об'єкт, що входить до Попереднього списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО – обвалилася. Існують твердження про те, що в січні 2018 року обвалилася частина воріт османської фортеці Єні-Кале на березі Керченської протоки, її закрили для відвідувачів, а реставрацію не почали й досі. Що є свідченням байдужого ставлення, до так званої «умовної власності» рф. Ще

одним цікавим фактором є й те, що в 2015-2016 роках у заповідному урочищі Ласпіз будували дві восьмиповерхівки. Щоб їх збудувати, було зрубано понад 300 червонокнижних дерев, а це шкода з боку екології та збитки у грошовому еквіваленті [4,с. 3].

Незаконно проведений референдум вніс свої корективи у життя кримчан також, як результат - примусова паспортизація. Без права власного голосу, волевиявлення, громадяни не мали змоги відмовитися від зміни паспорта, тому що у разі відмови громадян від отримання російських паспортів, знецінювалися їхні права на медичний захист, соціальну і пенсійну допомогу, роботу. Громадяни України вимушені були отримувати російські паспорти, щоб залишитися власниками своїх осель, майна, бізнесу на тимчасовоокупованому півострові [4,с. 3].

Вище перераховані незаконні дії рф вражають своєю силою безглуздості та без причинності, але як був анексований Крим , так він буде і звільнений.

Література:

1. URL: <https://mfa.gov.ua/timchasova-okupaciya-ar-krim-ta-m-sevastopol>
2. URL: <https://crimea.suspilne.media/ua/articles/45>
3. URL: <https://zaborona.com/torturi-militarizacziya-i-pantikapej-yakij-vpav-scho-zasim-rokiv-rosiya-zrobila-v-krimu/>
4. URL: <https://armyinform.com.ua/tag/okupacziya-krymu/>

Прончук Ольга В'ячеславівна,
*викладач, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Марина Ткаченко,
*студентка, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЛЕНД-ЛІЗ ДЛЯ УКРАЇНИ

Війна за волю нашого народу триває вже 8-й рік. росія свідомо ігнорує норми міжнародного права та систематично порушує їх. Початок повномасштабного вторгнення знову показав світу що агресивним державам не місце в цивілізованому світі, тому що силове захоплення території не є однією з цінностей демократичного суспільства. Зараз головна мета всіх країн – відновлення правди, запобігання для закінчення війни та настання миру. Варто зазначити, що міжнародні відносини у період війни відіграють провідну роль, оскільки допомога у боротьбі зі збройною агресією пришвидшує настання миру та відновлення справедливості.

З 24 лютого 2022 року Україна почала отримувати підтримку більшості країн – грошову та військову. В даний час ці країни є європейськими і

Сполучені Штати. У цій підтримці ленд-ліз займає особливе місце, прийнятий Конгресом США 7 квітня цього року. Про це нагадує документ, підписаний Джо Байденом 9 травня про аналогічну програму, яка діяла в роки Другої світової війни.

Ленд-ліз, офіційно представлений як Закон про сприяння обороні Сполучених Штатів (від англ. lend – «позичати» і lease – «здавати в оренду, внайми») – політика, згідно з якою Сполучені Штати Америки постачають своїм союзникам боєприпаси, техніку, продовольство, стратегічну сировину, включаючи нафтопродукти та матеріальні засоби. Вона надається на основі того, що така допомога є важливою для оборони Сполучених Штатів; ця допомога включає військові кораблі та військові літаки, а також іншу зброю. Закон про ленд-ліз був прийнятий двічі за всю історію: вперше він був підписаний 11 березня 1941 року під час Другої світової війни, а вдруге — під час російсько-української війни 9 травня 2022 року [1].

Закон про ленд-ліз для оборони демократії Україною від 2022 року — це акт Конгресу Сполучених Штатів, за яким українському урядові постачатимуться матеріальні засоби в спосіб, подібний до ленд-лізу під час Другої світової війни. Закон про ленд-ліз усуває бюрократичні перешкоди та дозволяє уряду США швидко надавати озброєння та інші матеріально-технічні ресурси Україні чи урядам східноєвропейських країн, які зіткнулися з вторгненням росії в Україну, для ведення бойових дій. Зазначається, що військова допомога в рамках ленд-лізу почне надходити в Україну з початку нового фінансового року в Сполучених Штатах, тобто з жовтня 2022 року. До цього часу вся військова допомога Україні надходить поза ленд-лізом безкоштовно.

Видання The Insider, зазначає, що будь-яке військове обладнання втрачене в бою, поставлене за програмою ленд-лізу, списується, і держава, яка отримала допомогу, не повинна за неї платити. А обладнання, яке залишилося цілим, Україна може безкоштовно повернути. Перераховувати гроші США буде необхідно, якщо Україна вирішить залишити вціліле озброєння у себе та після бойових дій [2].

Загалом США виділили Україні понад 27,4 млрд доларів на безпекову допомогу з початку правління адміністрації Байдена. З 2014 року Сполучені Штати виділили понад 29,5 млрд доларів на безпекову допомогу Україні та понад 26,7 млрд доларів з початку вторгнення росії 24 лютого 2022 року [3].

За словами політичного консультанта, керівника «Центру військово-правових досліджень» Олександра Мусієнка, закон про ленд-ліз, має чотири основні переваги для України:

- Скорочення терміну надання військової допомоги;
- Розширення тієї допомоги, яка надається Сполученими Штатами;
- Допомога Україні стане пріоритетним завданням в оборонній та безпековій сферах США;
- Україна зможе отримувати будь-яку зброю, на яку подаватиме запит.

Військовий експерт Петро Черник зазначив, що перелом у війні може розпочатися разом із дією ленд-лізу. На думку інших експертів, запровадження цієї програми зможе спростити процедуру надання США допомоги Україні. Адже зараз будь-які процеси з постачання зброї проходять через різних американських чиновників, що значно уповільнює весь процес. Для Сполучених Штатів ленд-ліз також корисний, тому що програма позитивно вплине на американську економіку. Насамперед, це буде вигідно американським підприємствам, які працюють у сфері військової промисловості [4].

Література:

1. Ленд-ліз — Вікіпедія (wikipedia.org)
2. Закон про ленд-ліз для оборони демократії Україною від 2022 року — Вікіпедія (wikipedia.org)
3. Військові допомога: США оголосили про новий пакет для України на \$2,5 млрд (suspilne.media)
4. Війна в Україні - Ленд-ліз допоможе ЗСУ переламати ситуацію на полі бою - новини України (zn.ua)

Ільченко Софія Олександрівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄС ТА ТУРЕЧЧИНИ, ВИКЛИКАНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙНОЮ

Глобальна рецесія 2008 року та криза з біженцями у 2015 році призвели до низки катастрофічних змін, що поставили під сумнів основи епохи після закінчення холодної війни та майбутні перспективи, заснованої на правилах глобальної системи, заснованої на ліберальних демократіях та принципах вільного ринку. Популізм, протекціонізм та політика умиротворення автократій проклали шлях трансакціоністського підходу до зовнішньої політики. Байдушність Сполучених Штатів до глобальних проблем та міжнародних організацій мала посилюватися труднощі управління ЄС у зв'язку з його інтеграцією та зниженням «м'якої сили». Розбіжності між західними державами мали стати основою для дискусій про стратегічну автономію, тоді як Китай і Росія зробили кроки, щоб заповнити стратегічну порожнечу своєю економічною та геополітичною спрямованістю [3].

Тим часом міжнародний рейтинг Туреччини в економічному розвитку, добробуті людей, верховенстві закону та демократизації погіршився. У той час як вступ Туреччини до ЄС зайшов у глухий кут, а остання просто прагнула скоротити свої відносини з Туреччиною як буферною зоною для угод для

біженців, стратегічний союз Туреччини з НАТО та Сполученими Штатами зіштовхнувся з проблемами. У результаті Туреччина виявилася значною мірою ізольованою на зовнішньополітичному фронті. Прагнення Туреччини повернутися до нормальних відносин зі своїми регіональними колегами ознаменувало кінець багаторічних зовнішньополітичних труднощів.

Розкол у трансатлантичному союзі та внутрішні проблеми у поєднанні з політикою умиротворення ЄС надали Росії впевненості у собі, необхідної їй для геополітичної експансії, і зробили Україну новою мішенню для Росії, яка вважала, що може розраховувати на стратегічну підтримку Китаю. Російський наступ в Україні згуртував лави Заходу і призвело до його ефективного повернення на світову арену. [1]

Поки що не ясно, чи буде глобальний порядок, заснований на правилах чи цінностях, чи період, що характеризується невизначеністю та відсутністю жорсткої сили, що базується на правилах.

Проте, варто зазначити, що цей процес висвітлив реальність тісно пов'язаного сильного трансатлантичного фронту, на якому буде продемонстровано стійкість демократій проти автократичних режимів та ринкової економіки проти державного капіталізму. Також зараз для нас стає очевидним, що Росія вийде з цього процесу з геополітичним ослабленням та втратою статусу, а її модель управління перестане бути джерелом натхнення для сусідніх держав.

Ця неприйнятна спроба вторгнення Росії спричинила велику гуманітарну трагедію в Україні. Цей напад на територіальну цілісність та політичну незалежність України призведе до нових ризиків на гуманітарному фронті та порядку, заснованому на міжнародному праві та країнах регіону.

Нове глобальне рівняння виявило також необхідність Туреччині оновити свої зовнішні відносини з погляду трансатлантичного союзу та процесу гармонізації ЄС. Під час української кризи ми спостерігали, що напруженість між великими державами у міжнародному порядку обмежує прагнення стратегічної автономії, особливо в рамках НАТО та ЄС. Туреччина також зробила кроки для вирішення своїх проблем із Заходом та з країнами регіону. У той час як баланс Конвенції Монтре щодо країн регіону завжди повинен бути захищений, не можна недооцінювати внесок трансатлантичного альянсу в безпеку Туреччини. З моменту початку російської агресії в Україні Туреччина вважала за краще залишатися вірною вищезгаданому і повинна дотримуватися рівного та послідовного підходу до своїх відносин з Росією.

Ці зовнішньополітичні події також матимуть економічні наслідки. До них належать зовнішня торгівля Туреччини, фінанси, туризм, очікування, наш експорт до Європи, глобальне зростання цін та інфляція. Необхідно ретельно оцінити кожен із них і вжити необхідних запобіжних заходів. Частка туристів, які прибувають до Туреччини із регіону, становить приблизно 25-30%. Це вказує на серйозний ризик того, що Туреччина не зможе отримати доступ до необхідної іноземної валюти за достатнім курсом. З іншого боку, обидві країни входять до найбільших постачальників зерна до Туреччини. Тут раптово

виникає проблема ціни та пропозиції. Енергія є ще одним важливим елементом, до якого додаються значні витрати. [2]

Отже, однією з перших ознак і звернення назад тенденцій, які домінували у другому десятилітті тисячоліття, було посилення уваги до узгодження демократичних норм і глобальних геополітичних розбіжностей після приходу до влади нової адміністрації Сполучених Штатів, яка прагнула усунути розкол у трансатлантичному союзі. З іншого боку, «Зелений курс» лише посилив необхідність ухвалення глобальної рішучості для вирішення міжнародних проблем.

Література:

1. Брайлян Єгор, Білик Юлія «Вплив російсько-української війни на світ» Аналітика Суспільство. Вокс, Україна. 20.12.2022 URL: <https://voxukraine.org/vplyv-rosijsko-ukrayinskoji-vijny-na-svit/>

2. «Впливи війни в Україні на Європу та громадян її країн». «Süddeutsche Zeitung», 15.06.2022. URL: <https://bintel.org.ua/analytics/vplivi-vijni-v-ukraini-na-yevropu-ta-gromadyan-ii-krain/> (дата звернення 01.02.2023)

3. Delegation of the European Union to Ukraine. Блог представника ЄС Жозепа Борреля «Війна в Україні та її наслідки для ЄС». URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/> (дата звернення 03.02.2023)

Коваль Олексій Геннадійович,
*студент, факультет політичних наук,
Чорноморський Національний Університет
імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)*

ВСТУП ФІНЛЯНДІЇ ТА ШВЕЦІЇ В НАТО ЯК НАСЛІДОК ШИРОКОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року змінило абсолютно всі соціально-економічні та політичні процеси в світі. Не стали винятком і Фінляндія та Швеція, які прийняли єдино правильне рішення забезпечення своєї національної безпеки – вступ до НАТО. Фінляндія та Швеція разом подали історичні заявки на вступ до НАТО 18 травня – після трьох місяців війни Росії проти України. Для Фінляндії цей крок завершив багато десятиліть, а для Швеції – близько 200 років нейтралітету. Незабаром сухопутний кордон НАТО з Росією збільшиться більш ніж удвічі. Нині сухопутний кордон Росії з країнами-членами НАТО становить 1.215 кілометрів. А після вступу Фінляндії цей кордон збільшиться до 2.600 кілометрів.

Президент Фінляндії Саулі Нійністе та прем'єр-міністерка Санна Марін 12 травня заявили, що членство їхньої країни зміцнить увесь Альянс. Старший аналітик з питань НАТО у Шведському агентстві оборонних досліджень Роберт Далсо зазначив у розмові з DW, що членство Швеції та Фінляндії означатиме, що в НАТО більше не буде невпевненості щодо того, як ці дві північноєвропейські країни діятимуть у кризовій ситуації. «НАТО точно

знатиме позицію Швеції та Фінляндії, і це підвищить безпеку і стримування в регіоні Балтійського моря» [1].

Напередодні приєднання до НАТО скандинавських країн розблокувала Туреччина. Рішення мають затвердити усі країни Альянсу. Фінляндія та Швеція 29 червня під час саміту НАТО в Мадриді офіційно отримали запрошення приєднатися до Північноатлантичного альянсу стати членами НАТО [2].

Після завершення роботи 6-го Саміту лідерів прикаспійських держав, організованого в Ашхабаді, президент РФ Володимир Путін 30 червня 2022 року відповів на запитання журналістів. Коментуючи вступ Швеції та Фінляндії до НАТО, Путін зазначив: «Росія не має проблем зі Швецією та Фінляндією, і тому в цьому сенсі безпосередньої загрози розширення НАТО за рахунок цих країн не створює безпосередньої загрози. Але розширення військової інфраструктури на території цього регіону безумовно викличе нашу реакцію у відповідь». Зазначивши, що Росія має проблеми з Україною, Путін сказав: «Ситуація з Україною зовсім інша. Нічого подібного немає у Фінляндії та Швеції. Це зовсім інша ситуація. Якщо Швеція і Фінляндія хочуть, вони можуть вступити до НАТО». Заявивши, що «НАТО – це пережиток холодної війни», Путін додав: «НАТО необхідно Сполученим Штатам, щоб як інструмент своєї зовнішньої політики тримати під своїм контролем свої сателіти» [3].

Фінляндія і Швеція 4 липня 2022 року в Брюсселі завершили переговори про вступ до НАТО. Обидві країни офіційно підтвердили свою готовність і здатність виконувати політичні, правові й військові зобов'язання в НАТО. «Переговори велися між офіційними особами НАТО і представниками Фінляндії й Швеції. Фінську делегацію очолювали міністр закордонних справ Пекка Хаавісто і міністр оборони Антті Кайкконен, шведську – міністр закордонних справ Анн Лінде. Зустрічі для кожної країни проходили під головуванням помічника генерального секретаря НАТО з політичних питань і політики безпеки Беттіни Каденбах». Після завершення переговорів союзники повинні підписати протоколи про вступ Фінляндії та Швеції у штаб-квартирі НАТО 5 липня 2022 року. Потім протоколи про приєднання будуть надіслані для ратифікації в усі країни НАТО, відповідно до їхніх національних процедур. Члени НАТО запросили Фінляндію та Швецію долучитися до Альянсу наприкінці червня. Перед тим пресслужба президента Фінляндії Саулі Нініньйо повідомила, що Туреччина погодилася підтримати кандидатури Швеції та Фінляндії на вступ до НАТО під час саміту альянсу в Мадриді. Доти Анкара висловлювалася проти приєднання двох скандинавських країн, звинувачуючи їх у підтримці «терористичних організацій» [4].

Президент США Джо Байден у вівторок, 9 серпня 2022 року підписав протоколи про вступ Швеції та Фінляндії до Північноатлантичного Альянсу після їх ратифікації Конгресом. Американський президент закликав решту союзників по Альянсу не зволікати з ратифікацією протоколів про вступ Швеції та Фінляндії. Таким чином, Сполучені Штати стали 23-ою країною

НАТО, яка ратифікувала протокол про вступ двох нових членів. Залишилися Іспанія, Греція, Португалія, Словаччина, Чехія, Угорщина й Туреччина [5].

Таким чином, ми бачимо, що вступ Фінляндії та Швеції в НАТО став справжнім і миттєвим наслідком широкомасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року.

Література:

1. Пріянка Шанкар, Валерій Сааков. Вступ Фінляндії і Швеції до НАТО й безпека на півночі Європи. URL: <https://www.dw.com/uk/yaki-novi-vyklyky-prynese-vstup-finliandii-ta-shvetsii-do-nato-dlia-krain-baltii-y-nato/a-61778471>

2. Финляндия и Швеция официально приглашены в НАТО. URL: https://golosinfo.com/news/finljandija_i_shvecija_oficialno_priglasheny_v_nato/2022-06-29-42963

3. Dmitri Chirciu. Путин: Вступление Финляндии и Швеции в НАТО не создает непосредственной угрозы России. URL: <https://www.aa.com.tr/ru/мир/путин-вступление-финляндии-и-швеции-в-нато-не-создает-непосредственной-угрозы-россии/2626408>

4. НАТО: Фінляндія і Швеція завершили переговори про вступ до Альянсу. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-finliandia-shvetsia-nato/31928691.html>

5. Байден підписав протоколи про вступ Швеції та Фінляндії до НАТО. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/08/9/7362587/>

Ребенок Вікторія Русланівна,
*магістрантка Навчально-наукового інституту історії,
права та міжнародних відносин,
Сумський державний педагогічний університет
ім. А.С.Макаренка (м. Суми, Україна)*

СТАНОВЛЕННЯ НЕВИЗНАЧЕНОГО СТАТУСУ КИТАЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ (ТАЙВАНЬ)

Тайванська проблема в міжнародних відносинах – це невизначеність політичного статусу Китайської Республіки Тайвань, що порушує низку аспектів міжнародного права. Суперечки точаться навколо того, чи є існування та правові статуси Китайської Республіки та Китайської Народної Республіки законними відповідно до міжнародного права. Кожна з них визнає себе єдиним легітимним урядом усього Китаю і претендує на територію іншої. Влада КНР, вважає острів Тайвань своєю провінцією, яка має бути приєднана до материкового Китаю і контролюватися Пекіном. Однак, Китайська Республіка на острові Тайвань вважає себе незалежною державою, яка має власну конституцію, демократично-обраних політичних лідерів та визнання 14 країнами світу [3].

Причиною виникнення «Тайванської проблеми» була Громадянська війна в Китаї 1927–1950 рр., під час якої перемогу здобула Комуністична партія, а уряд Гоміндану, що очолював Китайську Республіку, яка існувала в материковому Китаї – евакуювався на острів Тайвань і укріпив там свій вплив.

З утворенням Китайської Народної Республіки 1 жовтня 1949 р. в Азії фактично утворилося дві китайські держави [2, с. 62].

До 1970-х років багато країн і міжнародних організацій визнавали Китайську Республіку законним урядом Китаю і Тайваню. Китайська Республіка була одним із засновників ООН і була постійним членом Ради Безпеки ООН до 1971 року, коли її позбавили членства і натомість визнали Китайську Народну Республіку законним представником [2, с. 63].

До причин появи та закріплення «Тайванської проблеми» відносяться умови Сан-Франциського (1951 р.) та Китайсько-Японського (1952 р.) мирних договорів. Пункти Сан-Франциського мирного договору стосувалися Китаю, але через розбіжності щодо того, КНР чи Китайська Республіка представляють народ Китаю – представників цих урядів не було запрошено на підписання 8 вересня 1951 р. Сан-Франциського мирного договору. На цій конференції Японія відмовилася від усіх юридичних прав та претензій на Тайвань і Пескадорські острови. У договорі немає чіткого пункту про передачу островів під юрисдикцію іншій державі або про державний суверенітет Китайської Республіки на острові Тайвань. Тому її правовий статус був тимчасово невизначений [4].

Китайсько-японський мирний договір, підписаний 28 квітня 1952 року, був необхідним, оскільки сторони-підписанти Сан-Франциського договору, не змогли домовитися про те, вважати Китайську Народну Республіку чи Китайську Республіку на острові Тайвань – законною правонаступницею Китайської Республіки (1912–1949 рр.). Китайсько-японський мирний договір 1952 р. є фактично офіційною мирною угодою між Японією та Республікою Китай. У ньому Японія знову визнала Каїрську (1943 р.) та Потсдамську (1945 р.) декларації, якими підтверджувалося повернення тих територій, які були передані Китаєм Японії Сімоносекським договором 1895 р. У договорі, який за своїми формулюваннями та положеннями схожий на Сан-Франциський мирний договір, Японія відмовилася від усіх претензій на володіння Тайванем, островами Спратлі, Пескадорськими островами і Парасельськими островами. Цими територіями Японія володіла у період 1895–1945рр. відповідно до Сімоносекського договору 1895р. Натомість Китайська Республіка на острові Тайвань відмовилася від будь-яких претензій щодо репарацій з боку Японії. Крім того, всі договори, укладені між Китаєм і Японією до 12 листопада 1941 року були визнані недійсними, включно з Сімоносекським договором 17 квітня 1895 р., відповідно до якого Китай передав Пескадорські острови, півострів Ляодун та острів Тайвань під юрисдикцію Японії.[5, с. 38–55].

Попри те, що Китайська Республіка на острові Тайвань перестала бути підконтрольною Японії, Китайська Народна Республіка не визнавала її суверенітет. Між Китайською Республікою на острові Тайвань та КНР здійснювалися збройні протистояння у 1954-1955рр. і 1958 р. через спірні групи островів у Тайванській протоці.

З початком Корейської війни 1950–1953 рр., Вашингтонська адміністрація ухвалила рішення ввести у Тайванську протоку свій Сьомий військовий флот задля недопущення можливості захопити острів Тайвань КНР [1, с. 14].

Під час Першої (1954–1955 р.) та Другої (1958 р.) криз у Тайванській протоці, у ці воєнні конфлікти між КНР і Китайською Республікою Тайвань втрутились Сполучені Штати Америки та СРСР. Перша та Друга кризи у Тайванській протоці розпочалися через спірні острови, статус яких був нечітко визначений попередньо укладеними міжнародними договорами. США постачали зброю та військову техніку Китайській Республіці Тайвань, а СРСР надавав збройну підтримку КНР. Кризи в Тайванській протоці могли призвести до прямого військового зіткнення КНР зі США, тому що Сполучені Штати взяли на себе обов'язок обороняти острів Тайвань укладеним 2 грудня 1954 року Китайсько-американським договором про взаємну оборону. Однією із основних умов цього договору було надання військової підтримки у разі виникнення загрози нападу КНР на Тайвань. Аби уникнути ризиків загострення конфлікту через пряме зіткнення КНР зі США – обидві кризи зупинились на припиненні вогню. Китайській Народній Республіці вдалося захопити декілька островів, що належали Китайській Республіці Тайвань, а за Китайською Республікою Тайвань зберігся статус-кво [1, с. 15].

Отже, існує низка причин появи такого державного утворення, як Китайська Республіка на острові Тайвань та його невизначеного статусу. Серед основних причин: Громадянська війна в Китаї 1927–1950 рр.; членство Китайської Республіки на о. Тайвань в ООН та її міжнародне визнання у 1945–1971 рр. Серед причин існування цієї проблеми варто назвати і нечіткість пунктів міжнародних договорів, які стосувались приналежності груп островів у Тайванській протоці.

Література:

1. Васильев Д.П. Политика США по отношению к Тайваню на современном этапе. Санкт-Петербург, 2017. 81 с.
2. Кошовий С.А. Діяльність Китайської Народної Республіки в Організації Об'єднаних Націй. Україна – Китай. 2019. вересень. №3(17). С.62–71.
3. Foreign Policy Guidelines: Ministry of Foreign Affairs Republic of China (Taiwan). URL: <https://en.mofa.gov.tw/cp.aspx?n=1302> (дата звернення: 16.01.2023).
4. Price John. A Just Peace? The 1951 San Francisco Peace Treaty in Historical Perspective. JPRI Working Paper №78, June 2001. website. URL: <https://web.archive.org/web/20201207102227/http://www.jpri.org/publications/workingpapers/wp78.html> (дата звернення: 30.01.2023)
5. Treaty Series: Treaties. and international agreements registered or filed and recorded with the Secretariat of the United Nations. United Nations. Vol.138. 1952. 498 p.

Волошин Єгор Олександрович,
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Асатуров Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ГЕОПОЛІТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ МІЖМОР'Я В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Перші два десятиліття ХХІ століття ознаменувалися складними та суперечливими тенденціями трансформації євроатлантичних відносин та фундаментальними змінами сил у Європі. Початок розвитку цих тенденцій поклали теракти 11 вересня 2001 р. у Нью-Йорку та Вашингтоні. Відповіддю на це стали військові операції США в Іраку та Афганістані. Реакція європейських країн була неоднозначною. Франція та Німеччина дистанціювалися від війни в Іраку, тоді як Польща та інші новобранці НАТО рішуче підтримали США. Це дало підстави тодішньому міністру оборони США Д. Рамсфельду вести мову про «стару» Європу, яка дистанціюється від США, та «нову» Європу, яка є американським надійним союзником [4].

Особливе місце в «новій» Європі посідає Польща. За останні два десятиліття Варшава перетворилась на важливого партнера Вашингтона, а після виходу Великої Британії з ЄС Польща є головним та найбільш послідовним партнером США серед країн ЄС [4].

На теренах «нової» Європи популярності набуває ідея створення політичного союзу країн між Балтійським та Чорним морями під назвою «Міжмор'я». За останні роки в науковому та суспільно-політичному дискурсі все частіше згадується ця геополітична концепція, провідну роль у якій відіграватиме Україна та Польща. Її необхідність аргументується передусім наявністю російської агресії в Україні. Існують певні ідеалістичні уявлення, що Міжмор'я – це своєрідний союз, спроможний створити безпекову смугу між Західною Європою та Росією і захистити країни, які мають спільні з агресором кордони. Питання утворення Балто-Чорноморського союзу в сучасних умовах постає надзвичайно гостро, адже система безпеки, яка існує у світі показує свою беспорядність у протистоянні новим викликам [5].

Ідея Міжмор'я не є новою та обмірковується вже понад ста років. Українські політики та науковці М.Грушевський, Ю.Липа, С.Рудницький, М.Міхновський відстоювали необхідність створення такого геополітичного союзу. Найбільш очевидно історичною аналогією є проєкт «Міжмор'я», що був висунутий Ю. Пілсудським після Першої світової війни, але так і не був реалізований. Цей проєкт передбачав створення великої конфедерації, до

складу якої входили б території Польщі, Білорусі, Фінляндії, Країн Балтії, Чехословаччини, Угорщини, Югославії, Румунії та України. Ця концепція мала бути продовженням традицій польської державності, зокрема Речі Посполитої, а також захистити Польщу від загроз з боку Росії та Німеччини. Однак, у геополітичних реаліях того часу, ця ідея не знайшла підтримки у європейських акторів та незабаром стала неможливою навіть теоретично [1].

Пізніше прихильником такого союзу виступав і В. Чорновіл. У 1990-х рр. у Польщі були опубліковані дослідження, в яких розглянуто геополітичну характеристику регіону, різні варіанти формування Балто-Чорноморського союзу та спрогнозовані його можливі відносини з Росією, Західною Європою й Скандинавією [2].

Ідея конфедерації незалежних держав проголошувалася президентом Польщі Л. Качинським. Останнім часом виразником ідеї об'єднання держав Центрально-Східної Європи у Балто-Чорноморський союз став теперішній президент Польщі А. Дуда. Найсучаснішим втіленням проекту Міжмор'я можна вважати Люблінський трикутник, що є тристороннім регіональним об'єднанням Литви, Польща та України для політичного, економічного, культурного й соціального співробітництва.

На думку німецького політолога А. Умланда, Заходу слід підтримати проєкт Міжмор'я. На цьому тлі пакт про взаємодопомогу між країнами «нової» Європи та їх друзями в НАТО є кращим варіантом для України на шляху досягнення певної міжнародної включеності. Просуваючи створення Міжмор'я, Захід, у своїй двоїстій ролі полум'яного борця за зовнішню демократію, з одного боку, і сумнівного постачальника європейської безпеки, з іншого, віддає Україні, Польщі та країнам Балтії на самотійне вирішення гострі безпекові питання [3].

Польщі належить особливе місце в можливості втілення геополітичного проєкту Міжмор'я та реалізації євроінтеграційних прагнень нашої країни. Стратегічне співробітництво між Україною та Польщею ґрунтувалося на добросусідських відносинах та спільності національних інтересів наших країн у багатьох сферах, що зумовлене глибинними історичними та культурними зв'язками українського і польського народів. Варшава надала нам важливу допомогу у протистоянні російській агресії та здійсненні економічних реформ, суттєву політичну підтримку на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції [5].

Союзником ідеї може стати Великобританія, що історично зацікавлена в балансі сил у Європі. Ще більшу підтримку ідея може залучити у єдиної наддержави – США, які будуть зацікавлені з однієї сторони у створенні східноєвропейського щита для Європи від російської загрози, з іншої сторони – в збільшенні балансу сил та внутрішньої конкуренції всередині об'єднаної Європи. Хоча в США багато чого буде залежати від внутрішньополітичної боротьби.

Проєкт вимагає роки кропіткої дипломатичної та економічної роботи на всіх фронтах від відразу декількох країн. Якщо політичні еліти основних

потенційних країн-учасниць «Міжмор'я» зможуть домовитись і проводити цю роботу на перспективу створення проекту – він може стати одним з найперспективніших проектів ХХІ століття, оновити та зміцнити об'єднану Європу. Але він вимагає сміливих, нестандартних кроків від багатьох країн. Вторгнення Росії в Україну – це війна, що трансформує систему, і зараз, коли вона триває вже другий рік, Сполучені Штати повинні тісно співпрацювати зі своїми союзниками на східному фланзі Північноатлантичного альянсу. Якщо ж політичні еліти країн Східної Європи не будуть готові до такої роботи – шукати шляхи інтеграції та побудови навколо себе безпекового простору, кожній країні доведеться користуватися старими механізмами, що перейшли в наш час ще з часів біполярної системи міжнародних відносин.

Література:

1. Okulewicz Piotr, *Koncepcja „Międzymorza” w myśli i praktyce politycznej obozu Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1926*, Poznań 2001. S. 75-86
2. Szczepański T., *Międzymorze. Polityka Środkowoeuropejska* KPN, Warszawa 1993; Izdebski Andrzej, „W drodze do Międzymorza. Od Piłsudskiego do Moczulskiego”, 1999.
3. *Ukraine's Understandable But Senseless Hope for NATO Membership*. By A.Umland. URL: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/newatlanticist/ukraine-s-understandable-but-senseless-hope-for-natomembership>
4. Асатуров С. К., Мартинов А. Ю. *Геостратегічні проекти міжмор'я і тримор'я у зовнішній політиці України (1991-2020 рр.) // Україна у глобальному світі: колективна монографія / За заг. ред. д. і. н. В. В. Карпова. Рига: Izdevniecība “BaltiaPublishing”, 2020, с. 5-15.*
5. Тодоров, І. *Геополітичний проект Міжмор'я і Російська агресія / І. Тодоров, Н. Тодорова // Геополітика України: історія і сучасність : зб. наук. пр. / ред. кол.: І.В.Артёмов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2016. Вип.2 (17). С. 27-40.*

Осадчий Дмитро Юрійович
магістр, Сумський державний педагогічний
університет ім. А.С.Макаренка (м. Суми, Україна)

ВІЙСЬКОВО-ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Широкомасштабна війна Росії проти України спричинила не лише величезні руйнування, але й найбільшу з часів Другої світової війни гуманітарну кризу в Європі. За перші місяці російського повномасштабного вторгнення, світові організації консолідували свої зусилля для надання військово-гуманітарної допомоги Україні. Українська діаспора США активно включилася до організації надання такої допомоги.

Одна з ключових організацій української діаспори США – Український Конгресовий Комітет Америки (УККА) виступив ініціатором та платформою для збору допомоги. Зважаючи на потребу та дефіцит медичного обладнання,

уже на початку березня 2022 р. УККА було проведено перемовини з Міжнародною асоціацією кооперативної медицини. Ключовим меседжем стало постачання Україні медичного обладнання на цивільні потреби, а також і для Збройних Сил України (ЗСУ) [5].

Процедура надання гуманітарної допомоги полягала у формуванні продуктово-гігієнічних наборів, закупівлі армійських пайків натівського зразка та медичного обладнання, збір коштів на допомогу біженцям та їх облаштування на новому місці. Постачання допомоги планувалось здійснювати через хаби, створені у Варшаві та Львові, де здійснювався їх подальший розподіл [6].

З ініціативи УККА, 7 березня 2022 р. було започатковано платформу для збору коштів під назвою «Могутня справа». На зібрані кошти за березень 2022 р., УККА передали українській стороні аптечки M-FAK на суму \$100 000 тис. та 2 вантажівки гуманітарної допомоги від військової бази Форт-Дікс у Нью-Джерсі [2].

Запити з боку України до УККА стосувалися не лише гуманітарної допомоги. Реагуючи на потреби Міністерства оборони України, УККА займається укомплектуванням ЗСУ військовою амуніцією. У травні 2022 р., УККА було закуплено і передано двосторонні радіостанції «Motorola» та дрони від команди пожежників м. Хардінг, штат Нью-Джерсі [1]. Упродовж осені 2022 р., Українським Конгресовим Комітетом здійснювалася допомога підрозділам військової розвідки та Військово-повітряних Сил України постачанням медичного обладнання, систем супутникового та радіозв'язку, розвідувальних дронів [4].

За період з березня по грудень 2022 р. УККА надав військово-гуманітарної допомоги Україні на суму близько 12 млн. доларів. До засобів матеріально-технічного забезпечення ЗСУ, що передавалися українською діаспорою США, входили: засоби обігріву, системи зв'язку, медичні засоби, армійські пайки, бронежилети, каски, оптика, розвідувальне приладдя, дрони тощо [3].

Для забезпечення стабільного надходження дронів на потреби фронту, Міністерством цифрової трансформації України було підписано Меморандум про співробітництво зі Світовим Конгресом Українців (СКУ) [7].

СКУ значно посилив підтримку платформи UNITED 24, що була створена за ініціативи Президента України В. Зеленського, а також реалізацію проєкту «Армія дронів». Цей проєкт є комплексною програмою, що включає закупівлю, доставку, технічне обслуговування та оперативну заміну дронів, а також навчання пілотів.

Отже, українська діаспора США та її структурні підрозділи продовжують надавати військово-гуманітарну допомогу Україні, реагуючи на звернення про допомогу від різних міністерств, відомств та організацій. Українська діаспора США стає невід'ємною частиною великого міжнародного механізму, що наближає перемогу України.

Література:

1. As part of military aid, UCCA donated Motorola two-way radios to the Special Forces. 10.05.2022. URL: <https://ucca.org/wp-content/uploads/2017/11/UCCA-Update-11-10-May-2022-1.pdf>.
2. Organization of the humanitarian platform "Mighty cause" 07.03.2022. URL: <https://ucca.org/wp-content/uploads/2017/11/March-7th-Update.pdf>
3. Results of military and humanitarian aid for March-December 2023. URL: <https://ucca.org/aidreports/>
4. The UCCA delivered aid to the MiG-29 fighter pilots of the Air Force of Ukraine. URL: <https://ucca.org/wp-content/uploads/2017/11/Humanitarian-Update-31F.pdf>
5. UCCA humanitarian aid. Report from 02.03.2023. URL: <https://ucca.org/aidreports/>
6. UCCA launches nationwide campaign to raise funds and humanitarian aid in support of Ukraine 15.02.2022. URL: <https://ucca.org/aidreports/>
7. UWC strengthens cooperation with the Ministry of Defense of Ukraine. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/ua/cku-posilyu%d1%94-spiypraczyu-z-ministerstvom-oboroni-ukra%d1%97ni/>

***Баранік Артем Юрійович,**
студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Науковий керівник: **Асатуров Сергій Константинович,**
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Україна перебуває в стані війни на Донбасі з 2014 року, що має значний вплив на всі сфери життя країни, включаючи бізнес-середовище. Платформа UNITED24, як і більшість українських компаній, відчула на собі наслідки війни та зміни в економічному середовищі країни.

Проте, UNITED24 може допомогти українському бізнесу впоратися з викликами, що виникають у зв'язку з війною, наступним чином:

1. Забезпечення доступу українським компаніям до західних ринків: UNITED24 може допомогти українським компаніям знайти партнерів та збутові мережі за кордоном, а також організувати виставки та презентації українського товару та послуг в інших країнах.

2. Підтримка українських стартапів: UNITED24 може сприяти розвитку українських стартапів, забезпечуючи доступ до міжнародних інвесторів та підприємців, а також організовуючи навчальні та консультаційні заходи.

3. Обмін досвідом: UNITED24 може стати платформою для обміну досвідом та знаннями між українськими та західними бізнесами. Західні компанії можуть поділитися своїми знаннями та досвідом у сфері менеджменту, маркетингу та розвитку бізнесу з українськими колегами.

4. Підвищення рівня кваліфікації: UNITED24 може організовувати тренінги та семінари для українських підприємців та менеджерів, щоб допомогти їм підвищити рівень своєї кваліфікації та ефективно працювати у міжнародному бізнес-середовищі.

Цифровізація є важливим фактором у розвитку сучасного світу і має значний вплив на міжнародні відносини. Україна, як і більшість країн світу, веде активну політику щодо цифрової трансформації суспільства і економіки. Вплив цифровізації на міжнародні відносини України можна розглядати з різних позицій:

1. Економічний вплив: Цифрові технології надають можливості для розвитку економіки України та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку. Впровадження інноваційних рішень та створення цифрових продуктів і послуг може збільшити вітчизняний експорт та покращити зовнішньоекономічні зв'язки України з іншими країнами.

2. Кібербезпека: З поширенням цифрових технологій збільшується і кіберзлочинність. Україна активно працює над покращенням кібербезпеки, але має значні проблеми з цією сферою. Нестабільна ситуація на сході країни також погіршує кібербезпеку. Такі проблеми можуть стати перешкодою для розвитку міжнародних відносин України та взаємодії з іншими країнами у сфері кібербезпеки.

Інформаційно-психологічні операції (ІПСО) з боку Росії відіграють важливу роль у відносинах між Україною та Росією. Ці операції зосереджені на поширенні дезінформації та впливі на настрої громадян. Україна веде противодіючу політику щодо цих операцій з боку Росії.

Одним із засобів противодії російським ІПСО є розвиток власної інформаційної політики та підвищення медіа-грамотності населення. Українські владні структури та громадські організації активно працюють над виявленням та розкриттям дезінформації з боку Росії, а також над створенням власних інформаційних продуктів, які були б вірогідними та аргументованими.

Також Україна активно співпрацює зі світовими лідерами у сфері кібербезпеки та інформаційної безпеки, такими як США, Європейський Союз та НАТО, з метою розробки та впровадження заходів для боротьби з дезінформацією та кіберзагрозами.

Україна також активно сприяє розвитку міжнародного співробітництва та співпраці з іншими країнами у сфері інформаційної безпеки. Наприклад, Україна стала співзасновником міжнародного ініціативи «Міжнародний партнерство з Інформаційної безпеки», яка об'єднує країни з метою розвитку міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки.

Література:

1. Цифровізація та кібербезпека. URL: https://u24.gov.ua/uk/news/digitalisation_and_cyber_security www.dw.com/uk/на-проект-держава-в-смартфоні

2. Проект держбюджету-2020 передбачає фінансування Мінцифри у сумі 227,1 млн грн. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/622907.html> <http://pulse.eu-ua.org/ua/streams/science-technology-and-innovations>

СЕКЦІЯ 2

БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІР МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Галака Сергій Павлович,
*доктор політичних наук, професор,
Навчально-наукового Інституту міжнародних
відносин КНУ імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)*

КРИЗА ГЛОБАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

Система міжнародних відносин, що сформувалась після Другої Світової війни, відображала її результати. Підсумки війни вирішальним чином вплинули на подальший розвиток відносин у світі і формування світової безпекової архітектури. Були створені основні інститути, що стали основою глобальної та регіональної систем безпеки. Це перш за все Організація Об'єднаних націй - міжнародна універсальна організація, створена з метою підтримання миру і безпеки у світі та розвитку міжнародного співробітництва.

Для Європи найважливішою організацією у сфері безпеки стала Організація з безпеки та співробітництва у Європі, створена як результат еволюції Хельсінкського процесу, започаткованого самітом 1975 року у Хельсінкі.

Попри Холодну війну, що велась між Заходом та радянським блоком впродовж десятиліть і характеризувалась чередуванням періодів загострень та послаблень міжнародної напруженості, інституції, створені після Другої світової війни, не тільки вижили, але й розвивались, сприяючи підтриманню стабільності у світі. У роки розрядки міжнародної напруженості була підписана низка ключових договорів та угод у галузі стратегічних наступальних озброєнь – Договір про протиракетну оборону (Договір ПРО), Тимчасова угода про обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1972 р. (ОСО-1), Договір про обмеження стратегічних наступальних озброєнь 1979 р. (ОСО-2), Договір 1987 р. по ракетах середнього та меншого радіусу дії (Договір РСМД), Договір про скорочення стратегічних наступальних озброєнь 1991 р. (СТАРТ-1). Було також укладено низку договорів та угод у галузі нерозповсюдження ядерної зброї, перш за все – Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. (ДНЯЗ).

Після завершення Холодної війни та розпаду радянського блоку й власне СРСР, що означало завершення періоду біполярності у міжнародних відносинах, відбулась радикальна зміна співвідношення сил у світі. Ці зміни не знайшли адекватного відображення у зміні глобальної та регіональної архітектури безпеки. Світосистема у 1990-ті роки фактично перетворилась на

однополярну, але з низки причин, переважно внутрішньополітичного характеру, Сполученим Штатам не вдалось закріпити ці зміни де-юре. Різне зниження економічної та політичної ролі Росії, зростання ролі нових світових потуг – Китаю, Індії, Бразилії, Індонезії, Туреччини, вимагало відповідних змін у системах глобальної та регіональної безпеки.

Вимоги нових потужних акторів системи міжнародних відносин щодо реформування міжнародних організацій – перш за все ООН – були проігноровані. Росія стала на шлях ревізії своєї ролі у міжнародній системі, намагаючись відновити свій вплив у ній. Вона здійснила низку агресивних дій щодо держав колишнього СРСР. Серед них виділялись війна проти Грузії 2008 року та силове втручання в Україні, що призвело до анексії Криму та утворення т.зв. ДНР та ЛНР. Існуючі універсальні та регіональні організації – ООН та ОБСЄ, виявились неспроможними належним чином відреагувати на порушення статус-кво і зберегти стабільність.

Нападом на Україну 24 лютого 2022 року Російська Федерація (остаточно) підірвала засади європейської та глобальної безпеки, знецінивши їх самим фактом агресії проти сусідньої держави. Вона порушила не тільки Будапештський меморандум, який надавав Україні гарантії безпеки в обмін на денуклеаризацію. Порушені Статут ООН, засадничі принципи Хельсінкського Заключного Акту, російсько-український договір 1997 року.

ОБСЄ була створена на основі Заключного Акту Конференції з безпеки та співробітництва в Європі (Заключний Акт Хельсінкі), засадничим принципом якого було визнання непорушності європейських кордонів, що склалися за результатами Другої Світової війни. Цей історичний документ був основою європейської стабільності впродовж майже 50 років. І у 2014 році, і після широкомасштабного вторгнення в Україну у 2022 році ця організація виявилася нездатною не тільки зупинити агресію, але й навіть дати їй належну оцінку, будучи паралізованою впливом РФ та процедурними правилами.

ООН, створена на основі рішень держав-переможниць у Другій Світовій війні, відображала тогочасне співвідношення сил на світовій арені між основними акторами. Головні держави-переможниці отримали право вето при голосуванні резолюцій у Раді Безпеки ООН – ключовому органі, який несе відповідальність за підтримання миру й безпеки у світі і рішення якого є обов'язковими для виконання усіма державами-членами ООН. Прийняття проекту резолюції Ради Безпеки ООН 25 лютого 2022 року, яка засуджувала агресію Росії проти України, було заблоковано російським вето, що продемонструвало імпотентність ООН у підтриманні миру і безпеки, заради чого її й було створено. Необхідність радикальної реформи ООН з метою її збереження як головної світової універсальної організації стала очевидною навіть для консервативно налаштованих політиків у більшості країн-членів. Це стає екзистенційним питанням для цієї організації.

Загрозлива ситуація виникла у сфері контролю озброєнь та нерозповсюдження ядерної зброї, яка є ключовим елементом глобальної безпеки. Блокування Росією та Китаєм низки резолюцій Ради Безпеки ООН

щодо північно-корейської та іранської програм створення ядерної зброї, вихід США за президентства Дональда Трампа з ядерної угоди 2015 року щодо іранської ядерної програми та спроби цієї адміністрації загравати з режимом КНДР призвели до реальної загрози розповсюдження ядерної зброї та краху режиму її нерозповсюдження, базованому на ДНЯЗ. Український досвід денуклеаризації виглядає негативним прикладом для інших держав, а російський ядерний шантаж переконує їх у необхідності адекватних заходів у галузі безпеки. Перестала існувати низка ключових угод у сфері контролю над озброєннями – зокрема такі ключові як договори ПРО, РСМД. Під загрозою останній американсько-російський договір у сфері ядерних озброєнь – Договір СНО-3.

Очевидно, що міжнародна система перебуває у невизначеному стані, а глобальна та європейська безпекова архітектура – у кризі. Виходом із цієї кризи має стати глибоке реформування її головних інститутів. Альтернатива виглядає неприйнятною для усіх відповідальних акторів світосистеми. Відмова від рішучих дій по відновленню дієвості глобальної та європейської безпекової архітектури призведе до її остаточного краху, що негативно відіб'ється на світосистемі в цілому. Турбулентність у системі зростатиме, загрожуючи її переходом у хаотичний стан.

Гольцов Андрій Геннадійович,
*доктор політичних наук,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ГЕОПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ БАЛТІЙСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Балтійський регіон нині постає ареною геополітичного протиборства між Російською Федерацією та НАТО – уособленням «колективного» Заходу. У часи існування СРСР йому належало все східне узбережжя Балтійського моря. На південному узбережжі моря знаходилися Німецька Демократична Республіка та Польська Народна Республіка – геополітичні сателіти Радянського Союзу. Розташовані на півночі та заході басейну Балтійського моря Швеція та Фінляндія були нейтральними і не вважалися небезпечними для регіональних інтересів СРСР. Лише невелика частина західного узбережжя та островів Балтійського моря належала країнам НАТО – Данії та Федеративній Республіці Німеччині. Таким чином, Радянський Союз, володіючи потужним Балтійським флотом, домінував на сході та півдні Балтійського регіону.

Після об'єднання двох Германій, розпаду соціалістичної системи і самого СРСР геополітичне положення Російської Федерації в басейні Балтійського моря стало значно менш сприятливим. У руках Росії залишилося південне та східне узбережжя Фінської затоки («стратегічний тупик») та вигідно

розташований напіванклав – Калінінградська область, з якою вона не має безпосереднього сухопутного сполучення. Натомість Організація Північноатлантичного договору в наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. суттєво посилила свої позиції в регіоні. У 1999 р. до Альянсу вступила Польща, а в 2004^ор. до НАТО увійшли Естонія, Латвія та Литва.

Російська Федерація на початку ХХІ ст. активізувала свою експансіоністську геополітику на пострадянському просторі. Вступ до НАТО постсоціалістичних країн Центральної та Південно-Східної Європи і, особливо, пострадянських країн Балтії російське керівництво кваліфікувало в якості загрози національній безпеці Російської Федерації. На цих підставах Росією здійснювалася прискорена мілітаризація приналежних їй ділянок узбережжя Балтійського моря, передусім, Калінінградської області. Радіус потенційної дії розташованих там російських ракет середньої дальності охоплює стратегічно важливі райони Північної та Центральної Європи.

Російська геополітика тиску та шантажу щодо країн НАТО протягом 2014-2021 рр. не принесла їй успіхів. Навпаки, після агресії Росії проти України в 2014 р. євроатлантична спільнота консолідувалася через актуалізацію російської загрози. Після повномасштабного вторгнення Росії до України 24 лютого 2022 р. завдання забезпечення колективної оборони країн-членів Альянсу в басейні Балтійського моря набуло ще більшої актуальності.

Для безпеки країн Балтії існує потенційна загроза пробиття Росією з території Білорусі до Калінінградської області так званого «Сувалкійського коридору». Теоретично, таку загрозу західні аналітики розглядали й раніше. Проте навесні 2022 р. в країнах Балтії можливість нанесення Росією такого удару розглядалася як реальна. У такому разі балтійські країни стали би відрізнаними по суходолу від сполучення зі своїми союзниками. В особливо небезпечному становищі опинилася би Литва. Проте великі втрати Росії у війні проти України змусили її спрямувати до зони воєнних дій частину військ та техніки навіть з Калінінградської області. Звісно, нині РФ також не має достатніх сил для зосередження на північному заході Білорусі з метою можливого наступу на «стику» кордонів Польщі та Литви. Успішні воєнні дії України проти агресора призвели до неможливості (у даний час) потенційного проведення наступальних операцій російських військ в Балтійському регіоні.

Польща відіграє в регіоні особливу геополітичну роль. Розташована на південному узбережжі Балтійського моря країна забезпечує комунікації з центральноєвропейськими країнами-членами НАТО та, особливо, з Україною. За своїм військовим потенціалом Польща посідає провідне місце серед країн Центральної Європи. Двостороння співпраця у військовій сфері між Польщею та США розвивається досить прогресивно.

У 2022 р. Швеція відмовилася від своєї традиційної політики нейтралітету та неприєднання до військових блоків. В історії ХХ ст. політика нейтралітету мала для Швеції позитивні наслідки – її оминули обидві світові війни. Проте нині Швеція розцінює вступ до НАТО як доцільний шлях до захисту свого суверенітету від потенційної російської воєнної загрози. Нейтральна Фінляндія

в добу «холодної війни», з геополітичного погляду, була «буферною» країною між СРСР та Заходом. Провідні політичні сили у Фінляндії вважали нейтральну політику найбільш доцільною в умовах жорсткого протистояння двох геополітичних блоків – НАТО й Організації Варшавського договору. Водночас, Фінляндія тоді не мала змоги уникнути геополітичного впливу Радянського Союзу. Нині, вступаючи до Альянсу, Швеція та Фінляндія, суттєво поліпшують також геополітичне положення своєї північної союзниці – Норвегії, забезпечуючи для неї з півдня глибокий та надійний тил. Як наслідок, позиції НАТО в Арктичному регіоні, за умов сучасного геополітичного протиборства з Росією, мають стати ще міцнішими.

Зі стратегічного погляду, країнам Альянсу варто зосередити в Балтійському регіоні значно потужніші, ніж нині, контингенти сухопутних сил, а також розмістити нові військово-морські та авіаційні бази. Уявляється доцільним залучення до зміцнення безпеки регіону збройних сил США та інших англосаксонських країн-членів НАТО – Великої Британії та Канади. З числа «старих» членів Альянсу саме англосаксонські країни найбільш непримиренно налаштовані щодо сучасної російської держави та її політики.

Таким чином, геополітична ситуація в басейні Балтійського моря залишається напруженою. Безпековим інтересам країн Балтійського регіону відповідає, передусім, зміцнення військової складової євроатлантичної інтеграції. На цій основі доцільне формування Балтійської регіональної безпекової системи задля захисту від потенційної воєнної експансії Росії.

Корновенко Сергій Валерійович,
*доктор історичних наук, професор,
директор Науково-дослідного інституту селянства та
вивчення аграрної історії, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького
(м. Черкаси, Україна)*

СУЧАСНИЙ СВІТ «ІДЕАЛЬНОГО ШТОРМУ» ТА «МЕРЕЖІ ФОРТЕЦЬ»: РЕФЛЕКСІЇ ДИПЛОМАТІВ ТА ІСТОРИКІВ

Останні півтора десятиліття ХХ ст. багато в чому визначили перебіг світової історії не лише кінця ХХ ст., а і початку ХХІ ст., зумовивши їх характер, заданість і темпи. За відносно короткий період часу – 15 років – політична карта світу зазнала докорінних змін. На міжнародній арені з'явилися інші суб'єкти, міжнародні відносини набули нового змісту.

Детонатором тогочасних тектонічних змін стала криза умовних як радянської, так і західної ідентичностей. Міжнародна політика набула правил, відмінних від попередніх, конкуренція між суб'єктами міжнародних відносин посилилася. На жаль, світ не став милосерднішим і добрішим. Війни, хоч і не набули масштабів Другої світової, але стали пріоритетним інструментом в

обстоюванні інтересів політичних гравців, звичним явищем світової буденності.

Тогочасні виклики стали однією з передумов формування відповіді на екзистенційне питання: «Як жити далі у світі, що змінився?». Фактично йшлося про формування ідеологій за нових обставин. Існувала надія, що світові гравці запропонують ідеологічні концепти, в яких мир стане самоцінністю, а не декларацією, а боротьба і панування розглядатимуться як інструменти самовдосконалення особистості, позбувшись політичного забарвлення та способів міждержавного існування.

Однак перебіг світової історії на початку ХХІ ст. довів, що боротьба і панування не змінили свого статусу. Зокрема, про це засвідчила агресія російської федерації проти України, повномасштабна війна, розпочата країною-агресором 24 лютого 2022 р. Небачена жорстокість, з якою російськими військовими здійснюються воєнні злочини проти цивільного населення України, полонених, підтримка 70% громадян рф злочинних дій керівництва своєї держави, – ці та інші фактори викликали соціокультурний шок в Україні, світі, несприйняття і відповідні санкції проти країни-агресора.

Питання «Як жити далі у світі, що змінився?» після 24 лютого 2022 р. стало не просто актуальним, а «архіважливим» як для світу загалом, так і для геополітичних гравців та політичних еліт зокрема. Воно стало предметом серйозного обговорення упродовж жовтня – грудня 2022 р. як на найвищому рівні у країнах ЄС, так і визнаними в світі інтелектуалами. Зокрема, 10 жовтня 2022 р. у Брюсселі відбулася Щорічна конференція послів ЄС. Промовою «Ми входимо в ідеальний шторм» [1] її відкрив Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Боррель, 19 грудня 2022 р. побачило світ есе Юваль Ной Харарі «Кінець «нового миру»» [2] в його колонці для The Atlantic.

Між ідеями, що містяться у промові Ж. Борреля та есе Ю. Харарі, спостерігаємо ідейно-змістову спорідненість у розумінні сучасного світу, основних тенденцій новітніх трансформацій. Зокрема, йдеться про відповідь на одне екзистенційне питання: «Як жити далі у світі, що змінився?». І дипломат, й історик суголосні у тому, що сучасний світ – не диво, а результат практичної діяльності, спільних цінностей та віри в них.

Ліберальні цінності «нового миру», на думку Ю. Харарі, стали об'єктом атак. Він резонно, як на нас, зауважив, що їх причиною стало ігнорування «новим миром» окремих ідентичностей, котрі не прагнули війни, а домагалися просування своїх інтересів, стверджуючи у такий спосіб власну ідентичність і традиції. У цьому його міркування співзвучні з думками Ж. Борреля щодо зверхності «європейської моделі» стосовно до інших моделей. Ю. Харарі виправдано акцентує увагу на тому, що надмірні амбіції окремих геополітичних гравців не виходили за межі їх інтересів, не пропонували жодної альтернативи, вносили деструктив у розумний баланс світопорядку, що сформувався. Вони не стосувалися того, аби удосконалити «новий мир», не містили відповіді на запитання: «Як різні держави взаємодіятимуть одна з одною за відсутності

універсальних цінностей і глобальних інститутів?» [3]. Водночас ці амбіції, на нашу думку, – каталізатор атак на «новий мир».

Позиції Ж. Борреля і Ю. Харарі в осмисленні сучасного світопорядку співзвучні й у тому, що цінності та інституції постмодерну вичерпали свій потенціал. Вони мають поступитися новим принципам світопорядку, що ґрунтуються на нових засадах мислення, сприйняття, реагування на виклики тощо. Одним із таких, на наше переконання, може бути принцип комплементарності (взаємодоповнення). В інтерпретації Ж. Борреля – «емпатії», Ю. Харарі – «між патріотизмом та глобалізмом відсутній внутрішній дисонанс».

На нашу думку, «ідеальний шторм», «крах «нового миру»» як для дипломатів, так і для істориків – не лише стан сучасного світу, а і час, в якому «дух епохи постійно кує нове». Долаючи коливання, невизначеність тощо, європейська і світова політика формує реальність, яка, сподіваємось, буде якісно краща за попередню, в якій мир стане справжньою цінністю, а не інструментом маніпуляцій.

Література:

1. Переклад назви промови та її текст у редакції, запропонованій «Європейською правдою»: «Ми входимо в ідеальний шторм»: Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529/>
2. Переклад назви інтерв'ю, його тексту в редакції, запропонованій «The Atlantic» URL: <https://forbes.ua/svit/kinets-novogo-miru-rosiyska-agresiya-mozhe-zmusiti-lyudstvo-povernutisya-do-epokhi-ruynivnikh-voen-ese-yuvalya-noya-kharari-dlya-the-atlantic-19122022-10584>

Кучер Володимир Іванович,

доктор історичних наук, професор,

*Національна наукова сільськогосподарська
бібліотека НААН (м. Київ, Україна)*

Щебетюк Наталія Борисівна,

доктор історичних наук, старший науковий співробітник,

*Національна наукова сільськогосподарська
бібліотеки НААН (м. Київ, Україна)*

БЕЗПЕКОВІ ПРІОРИТЕТИ В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД

На тлі глобалізаційних змін і трансформаційних процесів ХХІ ст. одним із елементів національної безпеки держав є забезпечення населення екологічно чистими продуктами харчування, виробниками яких стало залишається аграрний сектор. Ми стали свідками особливої чутливості цієї проблеми під час масштабного вторгнення російських військ на українські землі, яке важко назвати раптовим. Завдяки міжнародним домовленостям вдалося налагодити транспортування та експорт зерна, але аграрна галузь України зазнала нещадних втрат. У значної частини громадянського суспільства виникають

запитання про можливості, або їхню відсутність проведення державою евакуаційних заходів напередодні та у перші дні війни. Тим паче, що йдеться не лише про господарську діяльність, але й навчальні заклади, наукові установи, дослідні господарства та ін. Закономірним є звернення до історичного досвіду, набутого українським суспільством під час Другої світової війни.

Німецько-радянська війна перервала поступальний розвиток наукових досліджень, що сприяли підвищенню продуктивності сільськогосподарського виробництва, зокрема й тваринницької галузі. Зауважимо, що готуючись до наступальної війни Сталін та виплеканий ним тоталітарний режим не був готовий до оборонних, захисних дій на випадок нападу агресора на СРСР. Катастрофічні поразки збройних сил, швидке просування німецьких військ, захоплення значних територій змусило кремлівське керівництво вживати термінових заходів щодо евакуації у тиллові регіони країни матеріальних, людських ресурсів. Потрібно було забезпечити переміщення у тиллові райони сільськогосподарської техніки, запасів хліба, хлібопродуктів, продовольства, колгоспних тваринницьких стад. Окремо стояла проблема евакуації у безпечні тиллові райони племінних гуртів усіх видів сільськогосподарських тварин.

Згідно з надісланими директивами і постановами, з регіонів України, яким загрожувала окупація німецькими військами, у радянський тил вирушили своїм ходом понад 6 млн. голів великої рогатої худоби, коней, свиней, овець. Племінне птахівництво намагалися вивезти транспортними засобами, що не завжди вдавалося. У цілому, за свідченнями архівних джерел і учасників подій, евакуація проходила хаотично, поспішно [1, с. 6]. В першу чергу прагнули виїхати та вивезти у радянський тил свої родини партійні, радянські функціонери, працівники господарських організацій, тиллові служби армії. Варто зазначити, що від народу було приховано вказівки щодо евакуації, про неї знало лише обмежене коло людей з партійно-урядових структур, поки не почалося масове вивезення підприємств, колгоспного майна, перегін худоби.

В умовах масового відступу армій і фронтів, військової техніки, переганяли мільйонні гурти сільськогосподарських тварин усіх видів, рухалися валки підвід з колгоспним майном, колгоспниками, які супроводжували стада. Вони потрапляли під бомбардування, гарматні обстріли, живність і люди масово гинули, тварини розбігалися, частково передавалися відступаючим військовим частинам, захоплювалися наступаючими німецькими військами. Варто зазначити, що працівники племінних ферм, племрозплідників, племрадгоспів, учені науково-дослідних установ докладали надзвичайних зусиль для збереження племінних стад. Загроза окупації районів розташування евакуйованих племінних гуртів змушувала повторно переганяти їх у нові регіони за сотні і тисячі кілометрів. Нелегко доводилося облаштовуватися на нових місцях, забезпечувати тварин приміщеннями, кормами, упереджувати хвороби і лікувати тварин від різних пошестей. У надзвичайно важких умовах учені намагалися налагоджувати селекційну роботу, поєднуючи її із завданнями щодо збереження племінного поголів'я, вирощування молодняка, доглядом, утриманням та ін.

Евакуаційні заходи проводилися згідно з постановами ЦК ВКП(б) і Раднаркому СРСР «Про порядок вивезення і розміщення людських контингентів і цінного майна» від 27 червня 1941 р., «Про евакуацію худоби та майна колгоспів, МТС і радгоспів» від 3 липня 1941 р. та Наркомзему УРСР «Про організацію перегону, розміщення та підготовку до зимівлі евакуйованої худоби» від 1 серпня 1941 р. [2, с. 350]. Евакуація ресурсів сільського господарства мала свої особливості. Промислові підприємства, продовольство, частина сільськогосподарської техніки вивозили у радянський тил здебільшого залізничним транспортом. Основна маса тракторів, комбайнів, автомобілів, а головне, мільйони сільськогосподарських тварин усіх видів, мали переганяти, так би мовити, своїм ходом за сотні і тисячі кілометрів у тилі регіони СРСР. Усе майно, яке не могло бути вивезеним, хліби, що дозрівали на полях, за наказом Й. Сталіна знищувалося, згідно його плану «випаленої землі» в тилу німецьких військ.

З метою збереження наукового потенціалу та наукового забезпечення розвитку усіх галузей сільськогосподарського виробництва, у радянський тил були евакуйовані колективи науково-дослідних установ, викладацький склад вищих навчальних закладів, технікумів аграрної галузі. Зокрема, були евакуйовані наукові установи, що займалися селекційно-племінною справою: Український науково-дослідний інститут тваринництва, Українська науково-дослідна станція птахівництва, Українська філія Всесоюзного науково-дослідного інституту кормів, Український науково-дослідний інститут експериментальної ветеринарії, Українська науково-дослідна станція бджільництва до Саратовської області, Київська науково-дослідна станція тваринництва «Терезино» до Сталінградської області РРФСР [3].

Після визволення української території відбулася реевакуація і владні органи поставили перед ученими, працівниками дослідницьких інституцій завдання щодо відновлення діяльності мережі науково-дослідних інститутів, станцій, племрозплідників, інкубаторів, боротьби з хворобами та ін. Налагодження науково-дослідної роботи здійснювалось досить повільно внаслідок нестачі кадрів, недостатнього фінансування наукових досліджень, руйнації приміщень, експериментальних баз. Необхідно зазначити, що всі працівники дослідницьких осередків, як в цілому і все колгоспне селянство, як до війни, так і в роки війни, знаходилося під жорстким контролем адміністративно-командної системи, яка стояла на сторожі відбудови сталінського варіанту колективного господарювання. Очікування колгоспного селянства, суспільства загалом на відміну колгоспної системи господарювання на визволеній території не справдилося. Масового поширення набувала безоплатна, ненормована праця на полях, на відбудові господарських приміщень, експериментальних баз, ремонту техніки, реманенту...

Література:

1. Кучер В.І. Науково-організаційне забезпечення тваринництва України в роки Другої світової війни / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки; наук. ред. Н.Б. Щебетюк; відповід. ред. В.А. Вергунов. Київ, Вид-во «Наукова столиця», 2022. 224 с.

2. Волкогонов Д.А. Триумф і трагедія: Політичний портрет Й.В. Сталіна: У 2 кн. Кн. 2. Київ : Політвидав України, 1990. 671 с.
3. Перехрест О.Г. Українське село 1941–1945 рр.: економічне та соціальне становище: монографія. Черкаси, ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2011. 668 с.

Ishchenko Nataliia,
*PhD in Economics, associate professor,
Chair of Economy and Entrepreneurship,
Petro Mohyla Black Sea National University (Mykolaiv, Ukraine),
research fellow, Department of Management and Marketing,
Durham University Business School (Durham, the UK)*

ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF MILITARY AGGRESSION AND PERSPECTIVES OF EUROPEAN INTEGRATION

The full-scale invasion undoubtedly had drastic consequences for Ukrainian economy: every sector of industry and every market participant, without exception, felt the impact of the war. Under the pressure of sanctions and military setbacks, the Russian regime shows its intention to wage a protracted war of resource depletion, which challenges Ukraine and its allies to maintain and develop their economies in such a way as to ensure both the long-term military needs of the army and the appropriate level of socio-economic development inside the country.

National economic security refers to a country's ability to pursue its own developmental goals for its economy, and it is often explicitly linked to national security [1]. The level of national economic security is evaluated by a set of indicators. In the economic sphere, indicators of increased insecurity level include:

- 1) the loss of the ability of the national economic system to get out of the economic crisis as a result of the critical impact of such factors as the intensive growth of economic crime, which paralyzes the economic system and conventional entrepreneurship;
- 2) critical narrowing of the resource space and loss of opportunities to adapt the economic system to the reduction of raw and energy resources;
- 3) qualitative degradation and structural crisis of industrial sectors as a result of a critical decrease in the industrial, technological, scientific and technical, export and payment potentials;
- 4) intensive growth of inflationary processes;
- 5) critical condition of the state's infrastructure;
- 6) collapse of the financial system, etc.

Thus, it is obvious, that Ukraine has all evidences of economic insecurity.

However, the war in Ukraine also increased the level of economic insecurity in other countries of the world. For example, consequences of military aggression has led to a global cost-of-living crisis, which is rapidly constraining household budgets.

As food prices rise, incomes at home fall. This has important implications for poverty and hunger levels, educational attainment and energy access.

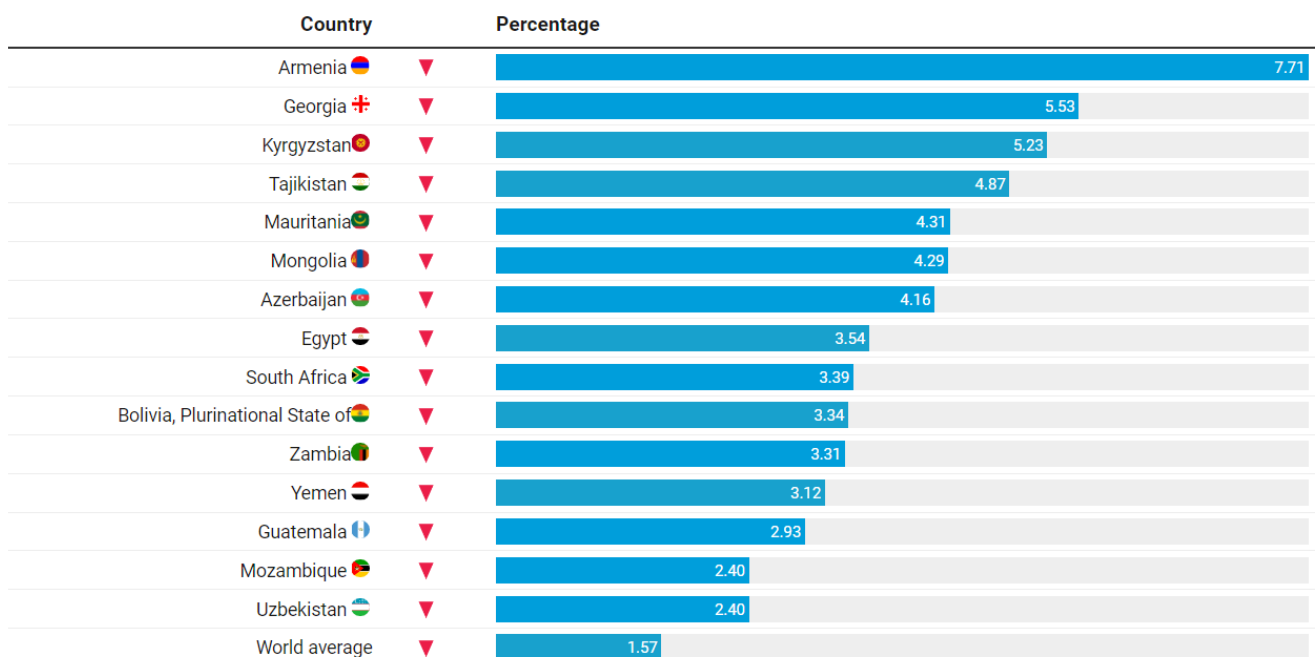

Fig. 1 Falling real incomes: most affected countries. Estimated impacts of wheat and corn price inflation on real household income [2]

One of the significant disruption factor is connected with energy field that is putting Governments worldwide under enormous pressure. Rising energy prices are accelerating the cost-of-living crisis and sustaining the vicious cycle of constrained household budgets; increasing food and energy poverty; and increasing social unrest.

— Crude oil, Brent — Natural gas, Dutch Title Transfer Facility

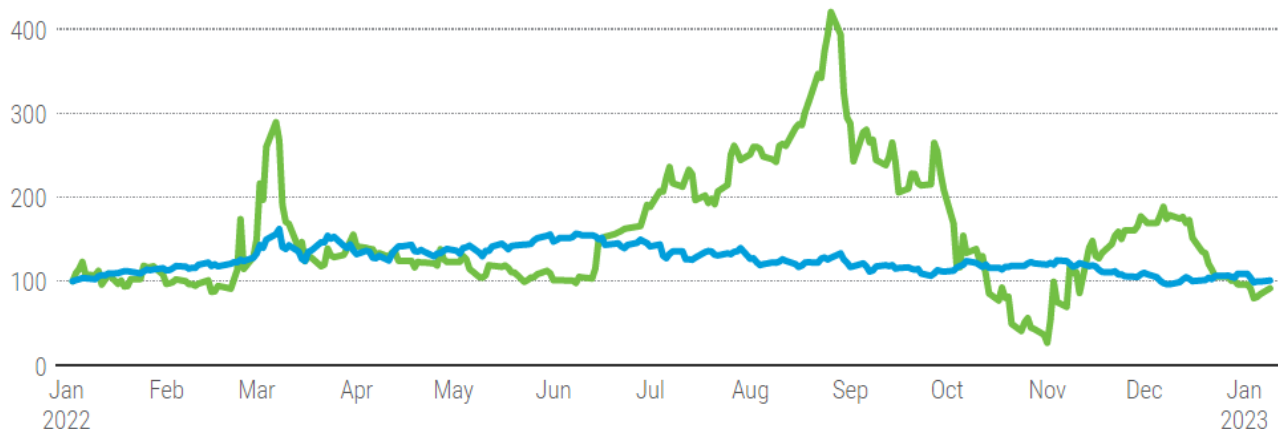

Fig.2. Energy prices index [3]

The maximum increase in energy prices was observed in the summer / early autumn during the harvest, which, together with the loss of agricultural territories and problems with logistics, affected the grain market. The grain agreement with export through the ports of Greater Odesa, the construction of terminals in the Danube region do not fully solve the transport problems of grain export, which have additional pressure on the incomes of farmers, grain traders, and the budget due to the

drop in foreign currency export earnings. The rapid increase in fertilizer prices (since a significant volume of imports has been made by the aggressor countries, currently under sanctions); unharvested crop due to lack of storage facilities, low demand from grain traders and poor weather conditions this autumn will be added to the problems of grain cultivation for the following year crop. This will lead to a further increase in food prices and a drop in the standard of living in many countries of the world.

However, on the other hand, military aggression, in addition to threats, created opportunities for Ukraine. On June 23, 2022, the European Parliament adopted a resolution calling for the immediate granting of candidate status for membership in the European Union to Ukraine, and the European Council granted Ukraine such a status on June 23, 2022 [4]. This is not just a geopolitical perspective for the future, but also particular economic advantages today [5]:

- 1) improvement of the investment climate and international cooperation;
- 2) the opportunity to develop Ukraine as one of the leading logistics hubs of EU;
- 3) simplification of access to the EU market;
- 4) customs visa exemption;
- 5) transport visa exemption, which significantly contributed to the restoration of supply chains in March.

Thus, without any doubt, the war was a disaster for Ukraine, but alongside the threats, new opportunities arose, including those related to European integration, which should be used as rationally and in full as possible.

The author expresses her deep gratitude to the fellowship support of CARA due to which this publication is possible.

References:

1. Investopedia. Economic Security: web-site URL: <https://cutt.ly/X219LE1> (дата звернення 16.01.2023)
2. UNCTAD: The impact of the cost-of-living crisis on people: web-site URL: <https://unctad.org/news/impact-cost-living-crisis-people> (дата звернення 16.01.2023)
3. UNCTAD: Global crisis: web-site URL: <https://unctad.org/global-crisis> (дата звернення 16.01.2023)
4. European Parliament: Grant EU candidate status to Ukraine and Moldova without delay, MEPs demand: web-site URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand> (дата звернення 16.01.2023)
5. Берестенко В. Уроки логістики під час війни: web-site URL: <https://ports.ua/uroki-logistiki-pid-chas-vijni/> (дата звернення 16.01.2023)

Лановюк Людмила Петрівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

БОРОТЬБА ЗА АФРИКУ: ДИПЛОМАТИЧНИЙ ФРОНТ УКРАЇНИ В НОВИХ РЕАЛІЯХ СЬОГОДЕННЯ

Африка – другий за площею та населенням материк у світі. Загальне число держав та залежних територій на Африканському континенті – 62 (із них 54 є незалежними). Важливість континенту з населенням у майже 1,5 млрд осіб, де останні десятиліття спостерігалось стійке динамічне економічне зростання, є безсумнівною. Україна зараз по-новому дивиться на Африку, адже Африка – це континент майбутнього за свідченням багатьох політологів та дипломатів. Сьогодення потребує поглиблення діалогу з країнами цього континенту. У нинішніх реаліях російської агресії проти України стандартна дипломатія потребує трансформацій. Наразі доцільно дивитися більш прагматично на розширення дипломатичної присутності на континенті та збільшувати кількість українських представників у Африці. Виникла необхідність активізації контактів як найвищого рівня, так і контактів між діловими колами.

Раніше у фокусі дипломатичної діяльності були політичні та торговельно-економічні контакти з країнами Північної Африки, які є членами Африканського союзу та Ліги арабських держав. Ці країни імпортують найбільшу кількість українських зернових, а також металопродукції, добрив та інших товарів. В умовах російської агресії потрібна диверсифікація прибутків й Африка у цій ситуації виглядає вкрай привабливо.

В контексті важливості нарощування двосторонніх контактів із африканським континентом йдеться насамперед про країни субсахарської Африки – нижче Сахари, там, де в більшості країн Україна поки що немає дипломатичної присутності. Російська Федерація домінувала і продовжує на сьогодні домінувати у цих країнах з точки зору поширення фейкових наративів про свою агресію, свою роль на африканському континенті. РФ продовжує транслювати наративи, які були притаманні радянській зовнішній політиці, і водночас приписує собі всі заслуги, які колись були досягнуті щодо країн Африки на континенті. При цьому вони жодним словом не згадують, що Україна також колись була частиною великого утворення під назвою СРСР і вклала дуже багато ресурсів для того, аби зробити свій внесок в розбудову постколоніальних країн. Тому важливим є й протидія політиці Російської Федерації на теренах Африки.

Нова українська політика на цьому пріоритетному напрямі ґрунтується на Стратегії розвитку відносин з державами Африки, затвердженій у січні 2022 р. З лютого 2022 р. відбулися 18 розмов Президента України з африканськими лідерами, 9 з яких – вперше в історії двосторонніх відносин (Гана, Гвінея-Бісау, ДРК, Замбія, Кот-д'Івуар, Малаві, Мозамбік, Нігер, Ботсвана). У жовтні 2022 р.

Україну відвідав Президент Гвінеї-Бісау та чинний голова Економічного співтовариства країн Західної Африки Умаро Ембало.

Міністр закордонних справ України Д. Кулеба мав 35 змістовних телефонних розмов та зустрічей з африканськими колегами. У жовтні 2022 р. відбулося перше в історії української дипломатії африканське турне міністра закордонних справ України, що охопило Сенегал, Кот-д'Івуар, Гану та Кенію. Спеціальний представник України з країн Близького Сходу та Африки М. Субх, призначений в липні 2022 р., додатково відвідав 5 африканських країн. У ході турне досягнуті важливі домовленості, передусім у сфері економіки та освіти.

До числа здобутків української політики в Африці варто віднести консолідацію підтримки африканських країн на рівні Генеральної Асамблеї ООН. Зокрема, жодна держава Африки не проголосувала проти резолюції ГА ООН «Територіальна цілісність України: захист принципів Статуту ООН» від 12 жовтня 2022 р.

Відбулося також розширення географії учасників саміту Міжнародної Кримської платформи, посилення міжпарламентської взаємодії, заходи з протидії російським пропагандистським наративам тощо.

На часі розширення української дипломатичної присутності на континенті до рівня, який дозволить безперервно та ефективно взаємодіяти з африканськими столицями. У цьому зв'язку заплановано, зокрема, відкриття низки нових посольств. Визначені десять держав, де будуть відкриті нові посольства України. Від моменту, як було відновлено інститут спеціального представника України з питань Близького Сходу та Африки, одним із перших пріоритетів стало посилення кадрів фахівцями, які є африканістами або мали досвід роботи на цьому напрямку. Отже, відносини із країнами Африки потребують перезавантаження.

ДЕРЕВ'ЯНКО Ігор Петрович,

кандидат історичних наук, доцент,

Національний авіаційний університет (м. Київ, Україна)

КРИЗА АРХІТЕКТУРИ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Сьогодні в умовах російсько-української війни відбуваються тектонічні зрушення у сприйнятті безпеки та реагуванні на кризові явища різного походження. Під впливом війни відбуваються динамічні, часом радикальні трансформації, які потребують принципово нових підходів, нового рівня міждержавної взаємодії та глибокого переосмислення ролі міжнародних безпекових інститутів.

Кризові явища у системі міжнародної безпеки виникають у випадку порушення впливовою державою норм міжнародного права та неефективності міжнародних організацій. Російська агресія проти України спровокувала

глибоку системну кризу безпекової архітектури, сформованої після Другої світової війни.

РФ, руйнуючи чинну архітектуру безпеки, діє у міжнародному політичному просторі відповідно до рівня своєї цивілізованості. Не підлягає сумніву те, що саме Росія несе повну відповідальність за руйнування існуючої системи міжнародної безпеки, подібно тому як у 30-ті роки ХХ ст. Версальсько-Вашингтонський міжнародний порядок був зруйнований тоталітарними режимами Німеччини та Італії.

Російський політичний режим прагне переформатувати світовий порядок, що склався після закінчення холодної війни, послабити НАТО та розширити межі свого впливу. РФ всупереч нормам цивілізованої поведінки держав стала свідомо на шлях цілеспрямованого підриву основ правової системи міжнародної безпеки. Створені у післявоєнний період структури міжнародної безпеки формувалися в умовах певних компромісів і поступок між провідними державами, які були зацікавлені у збереженні свого впливу на прийняття рішень і це не могло не позначитись на їх ефективності [1, с. 6–7].

Уявлення про зменшення ролі «силового фактору, насамперед серед західних країн, які віддавна зосереджені на засобах «м'якої сили», виявилися помилковими. В країнах-членах НАТО спостерігалась тенденція до перманентного скорочення видатків на оборону. В умовах нападу РФ на Україну НАТО, ЄС, ОБСЄ виявилися не готовими до ефективної протидії агресору.

Світові та регіональні міжнародні організації, які створені для запобігання та протидії загрозам і викликам геополітичного, міжцивілізаційного або міжнаціонального рівня, виявилися неспроможними запобігти російській агресії. Україна має відіграти важливу роль у подальшій трансформації міжнародного безпекового середовища.

У системі міжнародної безпеки вирішальний вплив мають великі держави і від того як складаються відносини між ними фактично залежить і ефективність міжнародних організацій.

У постбіполярну епоху міжнародні організації зосередили свої зусилля в основному на створенні механізмів протидії новітнім викликам та загрозам, які на сьогоднішній день вже стали об'єктивним явищем. Тоді як традиційні військові загрози сприймалися як малоймовірні [1].

Один з найвпливовіших зовнішньополітичних стратегів США Генрі Кіссінджер, у своїй книзі «Світовий порядок. Роздуми про характер націй в історичному контексті» зазначає, що «життєздатність міжнародного порядку відображається в створеному ним балансі між легітимністю та силою, а також у відносній вазі кожного з цих компонентів... Якщо баланс між силою і легітимністю управляється належним чином, дії набувають певного ступеня спонтанності. Демонстрації сили стають периферійними і значною мірою символічними; позаяк конфігурація сил засновується на спільному розумінні, то жодна зі сторін не відчуває необхідності залучати всі свої резерви. Коли цей баланс руйнується, то зникають механізми стримування і відкривається поле дії

для найбільш загарбницьких претензій і найбільш непримиренних суб'єктів; хаос триватиме, допоки не буде встановлено нової системи порядку [2].

Існуюча асиметрія між факторами конкуренції та конфронтації, з одного боку, та факторами гармонізації та узгодження принципів інтересів – з іншого, створює напруженість у світовій політиці та не закладає основ для мирного співіснування.

Відсутність відповідностей, симетрії інтересів, цілей, устремлінь між акторами міжнародних відносин створюють ґрунт для асиметричних відносин та поглиблюють конфронтаційність у їх поведінці та діях.

Посилення геополітичного й гео економічного суперництва між провідними глобальними та регіональними державами з достатньо відмінними наборами цінностей, які прагнуть перерозподілу сфер впливу, зокрема, у пострадянському просторі, змушує багатьох країн переглянути свої стратегії та оборонні плани, а також бачення основ майбутнього глобального безпекового простору.

Нові реалії у міжнародних відносинах вимагають розв'язання питань гарантування міжнародної безпеки у глобальному і регіональному масштабі. Ефективність функціонування міжнародних структур безпеки значною мірою буде залежати від механізму застосування насамперед силових заходів.

Нова парадигма формування міжнародного безпекового середовища має виходити з усвідомлення принципів єдності світу та неподільності безпеки, та можливості протистояти тому, що несе загрозу безпеці.

Література:

1. Парахонський Б.О. Системна криза міжнародної безпеки: Близькосхідно-Чорноморський простір : аналіт. доп. / Б. О. Парахонський, Г. М. Яворська. К. : НІСД. 2016. 52 с. (Сер. «Національна безпека», вип. 11).

2. Henry Kissinger. World Order. Reflections on the Character of Nations and the Course of History). Penguin Books, Limited, 2015. 432 p.

Крайнікова Тетяна Степанівна,
доктор наук із соц. комунікацій, професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

НОВИННИЙ ДИСКУРС ЯК БЕЗПЕКОВИЙ ЧИННИК

Актуальність дослідження зумовлена масштабними наслідками інформаційної війни, що провадиться РФ як складник гібридної війни проти України.

Радник президента США Джо Байдена з національної безпеки Джейк Салліван висловився: «зовнішня політика — це внутрішня політика, а внутрішня політика — це зовнішня політика». У цьому сенсі внутрішній

новинарський дискурс є елементом і внутрішньої, і зовнішньої політики та національної безпеки.

Мета дослідження — простежити трансформації новинного дискурсу в умовах повномасштабної російської агресії та їх вплив на глобальну національну безпеку.

Об'єкт дослідження — вебсайти і телеграм-канали якісних українських ЗМІ («Суспільне», «Громадське», «Ліга», «Українська правда», Укрінформ, «Радіо Свобода», «Дзеркало тижня», НВ, «Бабель»), верифіковані фейсбук-сторінки органів влади та місцевого самоврядування (Офіс Президента України, Генеральний штаб Збройних сил України, Кабінет Міністрів України, Міністерство оборони України, Міністерство внутрішніх справ, Національна поліція України, Державна служба надзвичайних ситуацій (ДСНС), Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, Сухопутні війська ЗС України, Військово-морські сили ЗСУ, Територіальна оборона ЗСУ). Загалом понад 30 об'єктів моніторингу.

Предмет дослідження — дискурсивні особливості новинарських текстів і потоків в українському інформаційному просторі (тематизація подій, прецедентні тексти, фокусність, герої матеріалів, формування порядку денного, джерела, емоційне маркування тощо), потенційний вплив на аудиторію та формування громадської думки, безпекове значення новинарського контенту.

Матеріал дослідження. Понад 500 текстів новинарського характеру, зібраних у період 24.02.2022–24.01.2023 рр.

Попередні дослідження. До уваги взято результати досліджень таких українських та зарубіжних учених: Ф. Бацевич, Л. Бахманн, С. Левандовський, Ж.-Ф. Ліотар, Є. Магда, Л. Мильченко, Я. Сазонова та ін.

Основні результати

1) Тематизація подій та управління увагою аудиторії. Від початку війни відбувся величезний сплеск у висвітленні цієї теми та уваги аудиторії до неї. Люди шукали й обговорювали інформацію, адаптуючись до нових суспільних умов. Поступово дискурс перебудовувався: зменшувалася кількість новин однотипного характеру, певні теми втрачали та ситуативно набували актуальності, змінюючи порядок денний.

Новини постійно апелюють до широкого контексту, передовсім економічного та історичного. Новинарські редакції повертаються до нещодавнього минулого — до новин про те, що було на початку війни, тиждень тому чи кілька днів тому, оскільки з'являються деталі, пояснення, розкривається невідоме (наприклад, деталі знищення крейсера «Москва»).

На зміну масованому висвітленню жахів, знущань, катувань, згвалтувань прийшла більш дозована та виважена подача, що корелює з поверненням до стандартів та стримуванням панічних та депресивних настроїв (новини про обставини окупації Бучі та Ірпеня).

Багато новин про соціальні виплати, допомогу; на цьому фоні процвітають шахраї, що загрожує репутації офіційних інституцій.

2) Новини та час. В умовах інтенсивного потоку новин довелося змінювати їх логіку — подавати не всі поточні новини (актуальну обстановку), а ті, що оповідають про поворотні події. З огляду на швидкоплинність дійсності, поширився стиль дуже точно (із секундами) зазначати час подій.

3) Джерела новин. У публічному просторі постійно наголошується пріоритетне значення офіційних джерел інформації, що пов'язано із недопущенням розхитування обстановки. Втім, у новинарських текстах інсайдерські джерела стають прийнятними: «На умовах анонімності чиновник Пентагону повідомив...»

Велику роль у дискурсі, як джерела інформації і чинники формування картини світу, відіграють військові експерти. Причому одні з них набувають популярності, інші згодом починають приїдатися або навіть дискредитують себе в публічному просторі. Роль людини в дискурсі як творця прецедентного тексту значна.

Впливовими джерелами інформації є місцеві пабліки, наприклад, сторінки із Куп'янська, Балаклеї — про воєнний стан, мобілізацію, заборону виїзду з окупованої території тощо.

4) Перевірка фактів. Журналісти визнають, що на перевірку фактів бракує часу — публікують дані з приміткою «Потрібно ще перевірити», «Офіційного підтвердження немає», «Оновлюється», «Доповнюється». Є чимало помилок у текстах новин — за серйозні фактичні редакціям доводиться вибачатися.

5) Поширення фактоїдів. У новинарському дискурсі поширюється багато легенд (Привид Києва), маніпуляцій, (Бабуся з червоним прапором, яка стала російським пропагандистським символом, фейків (карта поділу Росії після війни).

6) Факти й тлумачення. Через неможливість оперативно оцінювати всі аспекти обстановки, застосування військової таємниці тощо відбувається інтерпретування подій: «Азовсталь» — здалися в полон чи евакуація; ракетний крейсер «Москва» — різні новини про те, як саме підбили.

7) Етика — емоції — війна. Новинарський контент емоційно маркується: написання з малої літери всіх власних назв, які пов'язані з ворогом; лайлива лексика стає нормою (орки, свинособаки, рашисти, «русский корабль»); карикатури і меми («А я вам сейчас покажу...»).

Є запит на позитивні новини: засилля фоторепортажів із парами, які беруть шлюб під час війни, фото і відео про порятунок тварин тощо.

Емоційний складник особливо виразний у новинарських матеріалах, які апелюють до цінностей (новини про колаборантів, глорифікацію воєнних злочинців у російських ЗМІ).

Висновок: Глобальна та національна система безпеки змінилася внаслідок повномасштабного російського вторгнення, що створює нові реалії та виклики. У цих умовах потужним безпековим чинником є новинний дискурс, який корелює з громадською думкою, настроями, поведінковими моделями. Це

диктує редакціям велику відповідальність у подачі новин (перевірка фактів, чутливі теми, фотоконтент тощо).

Література:

1. Бацевич Ф., Сазонова Я. (2020). Актуальні проблеми сучасної лінгвонаратології // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 72. С. 273–281.
2. Ліотар Ж.-Ф. (1995). Ситуація постмодерну // Філософська і соціологічна думка. — № 5–6. — С. 15–38.
3. Магда Є. В. (2015). Гібридна війна: вижити і перемогти. — Харків : Віват, 304 с.
4. Мильченко Л. (2021). Інформаційний вплив російських ЗМІ як засіб гібридної війни проти України / Л. Мильченко // Вісник Книжкової палати. — № 10. — С. 8–16.
5. Bachmann, Lukas. Hybride Bedrohungen (2020). Velbrück Wissenschaft, 192 S.
6. Jerit J., Zhao Y. (2020). Political misinformation Annual Review of Political Science Vol. 23:77–94.
7. Kuklinski J. H., Quirk P.J., Jerit J., Schwieder D., Rich R.F. (2000). Misinformation and the currency of democratic citizenship. J. Politics 62: 790–816.
8. Lewandowsky S., Ecker Ullrich K. H., Cooks J. (2017). Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the «Post-Truth» Era // Journal of Applied Research in Memory and Cognition 6 (4) P. 353–369.
9. Pohl L. (2022). Russlands Intervention im Ukraine-Konflikt: Gründe für den Einsatz von Mitteln hybrider Kriegsführung. Universität zu Köln — 98 S.
10. The national security discourse is changing URL: <https://www.thehindu.com/opinion/op-ed/the-national-security-discourse-is-changing/article62105502.ece>

Макаренко Лілія Петрівна,
доктор політичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Інформаційна війна, що є невід’ємною складовою повномасштабної агресії Російської федерації проти України зобов’язує сьогодні науковців досліджувати це явище та шукати інструменти боротьби на цій ділянці фронту.

Проблемам ведення інформаційної війни та захисту від інформаційної агресії присвячене досить широке коло праць західних та вітчизняних науковців.

За визначенням професора Б. Юськіва, інформаційна війна або «інформаційно-психологічний вплив – це цілеспрямоване виробництво і поширення спеціальної інформації, яка безпосередньо впливає на функціонування інформаційно-психологічного середовища суспільства» [1].

Ю. Горбань наголошує на тому, що інформаційна війна – це дії, спрямовані на завдання шкоди інформації та процесам, які базуються на інформації супротивника для інформаційної переваги над ним [2].

Однією з особливостей інформаційної війни є те, що в її перебігу важко визначити початок та кінець. Більше того, для пересічних громадян вона може бути непомітною навіть в її найактивнішій фазі. Як і традиційна війна, інформаційна теж має свої наслідки, які можуть своїми масштабами прирівнюватися до справжніх бойових дій. Наслідками інформаційної війни можуть стати: окупація певних територій агресором внаслідок дестабілізації ситуації в державі або в окремих її регіонах та системної психологічної обробки населення; міжнародна ізоляція держави, в результаті чого держава, проти якої спрямована інформаційна війна, не зможе бути активним актором на міжнародній арені; поява недовіри суспільства до правлячої верхівки; пасивний та активний протест; формування психології меншовартості, розкол суспільства як національного та культурного середовища.

Інформаційно-психологічна війна неможлива без широкого використання спеціальних методів і прийомів впливу, серед яких найпоширенішими вважають: дезінформування та маніпулювання; пропаганду; диверсифікацію громадської думки; психологічний та психотропний тиск; поширення чуток [2].

На нашу думку, всю багатоманітність інструментів інформаційно-психологічного впливу можна звести до маніпулювання та пропаганди. Адже дезінформування, поширення чуток і міфів, диверсифікація громадської думки та багато інших методів і є маніпулюванням свідомістю за допомогою вмілого використання інформації.

Маніпулювання – це прихований психологічний вплив, націлений на зміну поведінки людей.

Дезінформування у інформаційній війні не має усталених форм. Є думка, що чим безглуздіша брехня, тим простіше в неї повірити.

Чутки – це специфічний вид інформації, що з'являється спонтанно в умовах інформаційного вакууму, чи спеціально кимось поширюється з метою впливу на суспільну свідомість.

Ще однією технікою інформаційно-психологічного впливу є диверсифікація суспільної свідомості – розпорошення уваги суспільства на дрібні події, або відволікання правлячої еліти держави на вирішення штучно створених проблем і уповільнення, тим самим, вирішення першочергових завдань суспільно-політичного та економічного розвитку. Методи диверсифікації суспільної свідомості: створення «інформаційного шуму», насичення «ефіру» різного роду скандальними матеріалами, дестабілізація обстановки в державі чи окремих її регіонах; активізація кампанії проти політичного курсу правлячої еліти держави та окремих її лідерів.

Отже, все перераховане і є маніпулюванням. Арсенал маніпулятивних прийомів на сьогодні незліченний і вказаним вище не обмежується. Наприклад, прийом рефреймінгу контексту: «Протест підприємців – це форма активної та ефективної боротьби за власні права». Після зміни контексту той самий факт набуває іншого, негативного забарвлення: «Черговий протест підприємців – це руйнівний удар по економіці країни в умовах кризи/війни».

Ще один приклад, – прийом застосування метафор і притч. Метафора – це образний вислів, вживання в переносному значенні виразу чи слова для описування якогось предмета або явища, схожого з ним за певними ознаками (держава не повинна залазити до кишені пенсіонера; виборчий пиріг; економіка шкутильгає; бізнес на крові; імперія зла; танці під дудку заходу, українська влада – діти з сірниками тощо).

Затребуваними прийомами маніпулювання також є відволікання уваги, прийом поступовості, прийом багаторазових повторів (метод Геббельса), метод емоційної накрутки, метод звуження альтернатив тощо.

Одним з головних інструментів інформаційно-психологічної агресії є пропаганда, оскільки вона є системним, систематичним, масованим поширенням різних політичних, філософських, наукових, художніх, інших мистецьких ідей з метою упровадження їх у громадську думку, і тим самим використання цих ідей у масовій практичній діяльності населення. Пропаганда часто являє собою ніщо інше, як сукупність маніпулятивних технологій. Проте, набувають вони характер пропаганди, коли стають системними, мають переважно стратегічні, а не реактивні цілі та транслюються через велику кількість каналів та джерел впливу. На службі пропаганди – освіта, наука, культура, мистецтво, ЗМІ. Потрібні ідеї, думки, настрої «вживлюються» у свідомість поступово, крапля за краплею, врешті, формуючи картину світу.

Від ворожого пропагандистського впливу можна захищатися. Своєрідний «крок у відповідь» – це контрпропаганда. Контрпропаганда – це комплекс заходів, спрямований на захист певної системи уявлень, установок, стереотипів від пропаганди опонента. Контрпропаганда має бути наступальною, оперативною, конкретною, гнучкою, комплексною і враховувати характеристики аудиторії.

2014 року Російська Федерація розв'язала гібридну війну проти України. Відтоді тема інформаційної агресії постійно перебуває у полі зору вітчизняних науковців та практиків, оскільки, поряд із воєнним спротивом, виникла нагальна потреба створення ефективного механізму протидії інформаційній агресії. Сьогодні така потреба стала ще актуальнішою та нагальнішою адже з початком повномасштабного вторгнення російська пропаганда запрацювала з новою силою.

Центр стратегічних комунікацій виокремив 5 основних етапів російської пропаганди протягом 2022 року [3]:

Етап 1. «Спецоперація з денацифікації, або Київ за 3 дні».

Сенс слова «операція» у применшуванні драматизму. Операція – це швидко, локально, обмеженими силами і проти якогось конкретного зла, а не затяжна війна проти цілого народу. Російська пропаганда пояснювала росіянам, що: непереможна російська армія чітко виконує завдання, мирним жителям нічого не загрожує; армія України, перейшла на бік російської, і разом вони знищують окремих націоналістів.

Етап 2. «Націоналісти взяли в заручники цивільних, тому є жертви».

На цьому етапі путінський режим збагнув, що Україна не має наміру здаватися. Основні меседжі даного періоду: все йде за планом; злочини проти цивільних чинять не росіяни, а українська армія; націоналісти та ЗСУ ховаються у містах і використовують мирних людей як «живий щит»; Росія визволяє Донбас, виконуючи свої союзницькі обов'язки, рятує людей від геноциду.

Етап 3. «Наш противник – Захід».

Чим далі, то більше поняття «Спеціальна воєнна операція» виглядає брехливим. Як наслідок потроху повертається у вжиток слово «війна», але своїм противником у війні Москва називає Захід та НАТО. Основні повідомлення зводяться до наступного: все непросто, бо українську армію натренував Захід, він допомагає Україні зброєю, фактично це вже війна з НАТО; Росії не залишили вибору, Захід нав'язав їй цю війну, удар був превентивним.

Етап 4. «Священна народна війна».

Осінь принесла Силам оборони України перемоги на сході та півдні, авторитет російських збройних сил різко впав. В Росії почалися пошуки відповідальних за провали. Основні меседжі: маємо зібрати всі сили, адже це священна війна; після приєднання чотирьох регіонів до Росії, тепер війна ведеться на її території та за її територію, а значить – це справедлива, оборонна війна; російські генерали приховували від народу проблеми, але тепер проблеми будуть усунені.

Етап 5. «Боротьба з Сатаною».

Наприкінці провального для себе року, путінський режим намагається розкрутити ще вищий рівень психозу. Пропаганда залякує росіян перспективою поразки та готує їх до нових втрат: це релігійна війна за віру, святу Русь, проти Сатани; Україна нещадно знищує обстрілами Донецьк та його мешканців; не всі росіяни ще усвідомили, що війна стосується всіх.

Однією з розтиражованих тем російської пропаганди є розробка в Україні біологічної зброї. Застосовується в даному випадку маніпулятивна технологія, яка полягає в тому, що звинувачення до тої міри брехливе й абсурдне, що на його користь можна застосувати аргумент: ніхто б не став брехати так нахабно.

Надмірні емоції – ще один індикатор маніпуляцій, активно використовуваних російською пропагандою. Емоції, які автоматично вимикають логіку допомагають приховувати несумісність заяв, наприклад: «Ми звільняємо людей – треба стерти міста з лиця землі». Отже, нові виклики зумовили необхідність пошуку нового інструментарію, за допомогою якого уможлиблюється організація узгодженої взаємодії суб'єктів державного управління та інститутів громадянського суспільства задля забезпечення національних інтересів, з яких пріоритетні – безпекові. Таким адекватним комплексним інструментарієм державного управління в умовах актуалізації нових загроз інформаційно-комунікаційному простору виступає система стратегічних комунікацій.

Вони мають будуватись на правдивій, достовірній, повній, зрозумілій інформації. Тобто з обманом і маніпуляцією слід боротися за допомогою правди, роз'яснень, поширення вичерпної інформації. Тоді буде довіра і підтримка з боку громадянського суспільства. Причому це слід враховувати в роботі як з внутрішньою, так і з зовнішньою аудиторією.

Література:

1. Юськів Б. М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни». URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/293117/mod_resource/content/1/Опорний%20конспект%20лекцій%20з%20дисципліни%20_Інформаційні%20війни.pdf
2. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. URL: <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/20.pdf>.
3. 10 місяців війни. П'ять етапів переродження пропаганди. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3639859-10-misaciv-vijni-pat-etapiv-pererodzenna-propagandi-kremla.html>.

Ціватий Вячеслав Григорович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА І ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА МОДЕЛІ ДИПЛОМАТІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ І ТЕМПОРАЛЬНИЙ ДИСКУРСИ

Концепт «Інформаційна безпека» – це поняття, яким позначається стан захищеності національних інтересів України в інформаційній сфері, що визначається сукупністю збалансованих інтересів особистості, суспільства і держави, особливо в умовах війни. Забезпечення інформаційної безпеки – це сфера державного, політичного управління, дипломатичної комунікації, вища форма свідомого регулювання процесами функціонування самої державної системи і системи міжнародних відносин. Інформаційна безпека здатна до інституціонального розвитку й інституціонального саморозвитку, тому будь-яке наукове знання про неї набуває актуального значення [1].

Концепт «Цифрова дипломатія» виник у соціумі практикуючих дипломатів, які першими у своїй повсякденній дипломатичній діяльності стали освоювати нові можливості інтернету. Згодом цей концепт був залучений до широкого інформаційно-комунікаційного вжитку – журналістами. Учені почали осмислювати це явище пізніше, тому не дивно, що його однозначне формулювання, т. б. традиційно усталене визначення концепту «цифрова дипломатія», на сьогодні поки ще не склалося. Сьогодні під цифровою дипломатією найчастіше розуміють її публічну сторону – як міністерства закордонних справ використовують соціальні мережі та інші інструменти для

комунікації з громадськістю. У більш широкому сенсі можна говорити про трансформацію дипломатії у цифрову епоху – аналогічно тим змінам, яких зазнають інші сфери суспільного та культурного життя в умовах поліцентричного світоустрою ХХІ століття. Таке трактування охоплює не тільки відносини з громадськістю, а й безліч різних питань: від нових вимог до професійних компетенцій, необхідних дипломатові, та забезпечення надійної та безпечної інфраструктури дипломатичної мережі, до застосування інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення міжнародних проблем і переговорів про правила взаємодії держав в кіберпросторі та в публічному комунікативному просторі [2, с. 196–209].

Цифрова дипломатія як предмет для наукового дослідження може бути розглянута в умовах сьогодення через призму і парадигму теорії реалізму, інституціоналізму й конструктивізму. Теорія реалізму пояснює логіку проведення цифрової дипломатії державою з точки зору її національних пріоритетів і безпеки, а інституціоналізм і конструктивізм трактують поведінку й цінності цільової аудиторії та міжнародних акторів даного виду дипломатії (специфічна галузь дипломатії). Феномен цифрової дипломатії символізує собою нову інституціональну еру сучасної моделі дипломатії. Цифрова дипломатія як урядовий механізм впливу на користувачів соціальних мереж з'явилася в системі міжнародних відносин у 2009-2010 роках [3, с. 9–12].

Інституціональну історію цифрової дипломатії та інституціональний розвиток цифрової дипломатії можна розділити на три етапи. Перший етап – це 2009-2012 роки, коли цифрова дипломатія формувала й просувала позитивний образ держави, а концепція «м'якої сили», що полягає в залученні цільової аудиторії за допомогою переконання, діалогу тощо, використовувалася як імператив для новонародженого феномена. Тоді ще не існувало ідей про стратегію цифрової дипломатії або цифрових інформаційних кампаній, а перед її організаторами вже ставилися тактичні завдання. При цьому – такі сучасні поняття, як «великі дані» або методи аналізу аудиторії, що не були у всіх на слуху. Багато експертів пов'язують розвиток цифрової дипломатії в той період з такими явищами, як твіттер-революція, твіпломасі/твіттер-дипломатія (twiplomacy) та ін. Другий інституціональний етап відноситься до 2013-2017 років, коли вже з'явилися нові методи аналізу поведінки користувачів соціальних мереж, що зробило цифрову дипломатію вкрай ефективним засобом для проведення політичних кампаній, виборів або протестних акцій. Другий інституціональний етап у розвитку цифрової дипломатії пов'язують із інформаційними особливостями президентської виборчої кампанії у США 2016 року. Усе це істотно змінило цифрову дипломатію в період 2013-2017 років у глобальному масштабі й створило умови для нового етапу інституціональної історії цифрової дипломатії у ХХІ столітті. Із 2018 року цифрова дипломатія розпочала відлік свого третього інституціонального етапу. У 2018-2023 роках цифрова дипломатія модифікується під час третього етапу свого інституціонального розвитку, коли штучний інтелект та обробка великих

масивів інформаційних даних стали її частиною, сприяючи реалізації політики інформаційного протистояння та безпеки [4, с. 435–452].

Комунікація лідерів держав і представників зовнішньополітичних відомств за допомогою соцмереж не випадково привертає багато уваги. Великий потенціал для сучасної моделі дипломатії зберігається в області інформаційної безпеки, автоматизації надання громадянам послуг, аналізу зарубіжних аудиторій, обробки та обміну даними, оптимізації внутрішніх процесів і, можливо – у розвитку нових форматів багатосторонньої взаємодії (моделі багатосторонньої дипломатії) та сфери культурних і креативних індустрій (технологія блокчейн). При всій новизні й особливостях цифрової ери, не варто переоцінювати її виклики – дипломатія еволюціонувала й продовжує трансформуватися, змінюватися разом з об'єктивним розвитком засобів комунікації, зберігаючи свою значимість у класичній моделі дипломатії та міждержавної взаємодії. В нових умовах інституціонально формується й нова модель інформаційної безпеки та нова модель цифрової дипломатії: нові форми, які, з одного боку, надають нові можливості здійснення державної міжнародної політики, а з іншого, – висувають особливі вимоги до її учасників – акторів міжнародних відносин. Нова форма «цифрової дипломатії» надає не лише нові можливості здійснення державної міжнародної політики, а й висуває особливі вимоги до її учасників, зокрема – у сфері безпеки та інституціонально-регіонального розвитку [5].

Таким чином, небачений раніше формат тісної взаємодії між інформаційною безпекою та цифровою дипломатією, суспільством і дипломатичними відомствами у XXI столітті – робить сучасну дипломатію надмірно публічною, з одного боку, і менш стриманою – з іншого. Конгруентно триває технологічна й тематична революція в засобах масової комунікації (ЗМІ), що значно ускладнює взаємодію її учасників – акторів міжнародних відносин в умовах сьогодення. Використання цифрових технологій у сфері дипломатичної діяльності, у дипломатичних практиках, у реаліях трансформації сучасної моделі дипломатії та системи міжнародних відносин, відкриває нові інституціональні та регіональні можливості для проведення міжнародної політики в безпековому, інституціональному та темпоральному вимірах сьогодення.

Література:

1. Stanyer J. *Modern Political Communication: Mediated Politics in Uncertain Times*. Cambridge: Polity Press, 2007. 228p.

2. Tsivatyi V.G. National Security as a Component of Global Security: Lessons from Ukraine's Crises. *Eastern Europe Regional Studies*. 2017. No 2 (4). P. 196–209.

3. Ціватий В.Г. Міграційна політика України та українська трудова міграція в XXI столітті: інституціональний і стратегічний дискурси в контексті поширення пандемії COVID-19. *Migration Policy of Ukraine and Ukrainian Labor Migration in the XXI century: Institutional and Strategic Discourses in the Framework of the COVID-19. Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2021. №18. С. 09–12.

4. Tsivaty Viacheslav. Międzynarodowa polityka bezpieczeństwa i migracyjna Ukrainy w kontekście rozprzestrzeniania się pandemii COVID-19: diasporalne i instytucjonalne cechy migracji zarobkowej. *Zagrożenia bezpieczeństwa w procesach globalizacji. Zagrożenia zdrowotne. Monographie*. Lublin. Zamość 2022. P. 435–452.

5. Manor I. *Digitalization of Public Diplomacy*. L.: Palgrave Macmillan, 2019. 356 p.

Калінічева Галина Іванівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Державний університет телекомунікацій (м. Київ, Україна)

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Початок повномасштабної російсько-української війни детермінував активізацію інформаційного фронту: обсяг дезінформації, фейків, маніпуляцій про внутрішню й зовнішню політику України та Росії, перебіг військового протистояння суттєво збільшився. З усього арсеналу інформаційної зброї на нинішньому етапі розвитку російсько-української війни набуває особливої актуальності використання так званої *інформаційно-психологічної зброї*. Адже головними об'єктами її впливу і захисту від неї є психіка політичної еліти та населення; система формування суспільної свідомості та думки, система прийняття політичних і державно-управлінських рішень у сфері національної безпеки тощо.

Інформаційно-психологічна зброя складається з наступних складових: 1) *концептуально-методологічної зброї* як засобу впливу на інформацію: світоглядну, методологічну; 2) *хронологічної (історичної) зброї*, яка є засобом впливу на суспільну свідомість, на інформацію хронологічного порядку, послідовність фактів та явищ, їх взаємозв'язок; 3) *фактологічної зброї* – інформації прикладного характеру: релігії, ідеології, політичних міфів, виборчих технологій, технологій маніпуляції свідомістю за допомогою засобів масової інформації тощо; 4) *лінгвістичної зброї*, яка є засобом впливу за допомогою мови, є засобом як спілкування, так і контролю, оскільки мовленнєва форма дає змогу передавати інформацію та спростовувати її [1, с. 126-132].

Складовою інформаційної зброї є *інформаційно-психологічні операції* (ІПСО), які тлумачаться фахівцями як різновид інформаційних операцій, проведення яких передбачає використання на практиці складної сукупності узгоджених, скоординованих і взаємопов'язаних форм, методів і прийомів психологічного впливу. ІПСО передбачають проведення політичних, військових, економічних, дипломатичних і власне інформаційно-психологічних заходів, спрямованих на конкретну людину чи групи людей з метою впровадження в їх середовище чужих ідеологічних і соціальних установок,

формування помилкових стереотипів поведінки, трансформації в потрібному напрямку їх настроїв, почуттів, волі [2].

Фахівці викоремлюють наступні етапи проведення ІІСО: планування, інформаційний привід, «розкрутка» інформаційного приводу, закріплення [3; 4]. Складниками ІІСО, які веде Росія проти України, є фейки, дезінформація, маніпуляції, пропаганда, ботоферми. Їхня мета – посіяти зневіру, нав'язати думку, що легше здатися, ніж воювати. І оскільки кожен українець уже майже рік моніторить перебіг подій у своїх смартфонах, надважливою у протидії ворогу стає «медіазагартованість». Одним із способів опору і знешкодження загарбницьких планів є критичне мислення та здатність розпізнавати й реагувати на фейки та дезінформацію.

Прикладом ІІСО, яка підбурювала аудиторію на емоції, є фейк Росії щодо буцімто створення в Україні «брудної бомби». Міністри закордонних справ США, Франції та Великої Британії виступили зі спільною заявою, засудивши спроби Росії звинуватити Україну в готовності застосувати «брудну бомбу». Дезінформація російських спецслужб про нібито зберігання наданого партнерами Україні озброєння та боєприпасів на території Рівненської АЕС мала на меті зменшення військової допомоги Україні від іноземних партнерів. По суті, згадані ІІСО російських спецслужб були розраховані на появу страху у світової спільноти щодо початку ядерної війни і були спрямована на іноземну аудиторію, щоби змусити Захід повернути Україну до перемовин. Зауважимо, що Росія різними методами намагається схилити Україну до переговорів, продовжуючи свій ракетний шантаж українського народу з метою змусити його вийти на майдани й схилити свою владу до перемовин із Кремлем. Для доведення своїх останніх «вимог» він використовує всі канали (як офіційні, так і неофіційні), фейки та пропагандистські наративи.

Одним із останніх прикладів фейків і дезінформації може слугувати публікація у швейцарській газеті «Neue Zürcher Zeite» з посиланням на двох німецьких політиків інформації про те, що під час свого січневого 2023 р. візиту до Москви Глава ЦРУ Уільям Бернс пропонував Росії 20% території України в обмін на мир. Від імені уряду США нібито було запропоновано Києву «мир в обмін на землю», а Москві «землю в обмін на мир». Метою цього інформаційного вкиду було підірвати довіру України до союзників. А по суті, Росія через швейцарське видання озвучила свої наміри і бажання. Реакція США була миттєвою: офіційне заперечення подібних інсинуацій.

Таким чином, застосування інформаційно-психологічної зброї в умовах українсько-російської війни є складовою повномасштабної війни і становить загрозу для інформаційної безпеки як держави і суспільства в цілому, так і окремої особистості зокрема. Інформаційно-психологічна зброя має широке коло впливу: її дія спрямована як на канали комунікації, так і на індивідуальну та суспільну свідомість. На часі – ефективне забезпечення інформаційної безпеки в контексті ведення інформаційно-психологічних операцій для досягнення геополітичних, економічних, інформаційних та інших переваг над супротивником. Нині цьому має прислужитися об'єднання влади й

українського суспільства задля перемоги в інформаційному та військовому протистоянні.

Література:

1. Шевченко М.М. Методологічні засади аналізу міждержавного протиборства. Нова парадигма. Київ: Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2007. Вип. 68. С. 125-133.
2. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти). К.: КНТ, 2010.
3. Сугестивні технології маніпулятивного впливу. К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.
4. Деркаченко Я. Інформаційно-психологічні операції як сучасний інструмент геополітики. URL: <https://goal-int.org/informacijno-psichologichni-operacii-yak-suchasnij-instrument-geopolitiki/> (дата звернення 04.02.2023).

Кияк Максим Тарасович,
*кандидат філософських наук, старший науковий співробітник,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України. (м. Київ, Україна)*

РОСІЙСЬКА ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АРХІТЕКТУРУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Російська Федерація почала використовувати дезінформацію проти Заходу щонайменше з початку 2000-х років. Після війни проти Грузії її було суттєво модернізовано і був застосований у 2014 році, а потім і в Україні. Після вторгнення Росії в Грузію в 2008 році відбулися суттєві зміни у підході до пропаганди. Цей новий підхід було повною мірою застосовано під час незаконної анексії Кримського півострова у 2014 році.

Проте російська дезінформація досягла суттєво іншого рівня після 24 лютого 2022 року, коли розпочалася повномасштабна агресія проти України. З того дня відбувається не лише повномасштабне вторгнення, але й повномасштабна дезінформація супроти суверенної держави.

Можна виокремити кілька основних тактик російської дезінформації, що інтенсифікувалися після повномасштабного вторгнення.

1) Постійна зміна цілей війни. Спочатку це була так звана «денацифікація» та «демлітаризація».

2) Підміна місцями причини та наслідку. Цим методом Росія легко перетворює жертву на агресора, а агресора – на жертву.

3) Маніпуляція термінами — одна з тих нових тактик, які активно використовуються Росією після 24 лютого. Метою цього методу є заплутати та замовчувати незручні факти. Яскравим прикладом цього є термін «спеціальна воєнна операція». Росія винайшла власну термінологію, яку використовують її уряд, ЗМІ, релігійні організації та дипломати. Ця термінологія також активно нав'язується та використовується китайськими, білоруськими, іранськими та іншими офіційними особами та ЗМІ.

4) Використання прокремлівських неурядових організацій, РПЦ та російської дипломатії, які слугують повноцінними ланкою російської дезінформації.

5) Віддзеркалення наративів протилежної сторони.

6) Напад на національну ідентичність, культуру та мову.

7) Унеможливлення волі до опору та стійкості з боку супротивника.

Російська дезінформація не закінчиться після повномасштабного вторгнення в Україну. Разом із тим, Росія стала жертвою власної пропаганди і вже програє війну в інформаційній сфері. Ба більше, Україна ще більше зміцнила власну національну ідентичність та стала більш стійкою. Росія виявилася неготовою не лише до повномасштабного вторгнення, а й до повномасштабної дезінформаційної діяльності. Вже зараз, після року повномасштабного вторгнення, російська дезінформація більше спрямована на мобілізацію громадян Росії, а не на розкол Заходу.

Російську дезінформацію потрібно ретельно досліджувати, особливо після тієї, яка була використана після 24 лютого 2022 року. Російські методи будуть використовуватися та вже використовуються не тільки з боку Китаю й Ірану, але й деякими країнами такої країни так званого «Глобального Півдня». Зміна підходів до дезінформації та її вплив на світовий порядок після 24 лютого 2022 року вимагає нового розуміння та більш детального вивчення з боку наукового й експертного середовища.

Герасимчук Таміла Федорівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний університет
(м. Рівне, Україна)

РОЛЬ УКРАЇНИ У БЕЗПЕКОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС ТА НОВІЙ АРХІТЕКТУРІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України спричинила кардинальні зміни геополітичного ландшафту Європи та архітектури європейської безпеки і поставила ЄС перед необхідністю перегляду підходів у формуванні безпекової політики та пошуку ефективних механізмів протидії ескалації на східних кордонах. Війна показала, що система європейської та міжнародної безпеки потребує перезавантаження. Для ЄС гострою потребою стало створення більш гнучких систем безпекової взаємодії, що зможуть швидко й ефективно реагувати на нові виклики і загрози на східних і південних кордонах. Повномасштабна війна Росії в Україні змусила європейських політиків публічно визнати, що «в терміновому порядку потрібно швидше і сильніше поглибити зв'язки та співпрацю з сусідами» [2]. Це означає, що війна особливо загострила низку безпекових питань, які довго замовчувались, але

вимагали і ще довго вимагатимуть політичної волі та дієвих політичних рішень європейського політикуму.

Глобальне середовище безпеки вимагає від ЄС посилення стійкості та солідарності, швидкого прийняття рішень та збільшення спроможності рішуче діяти. А геноцид і ракетний терор Росії в Україні, жорстоке знищення українських міст і сіл сформувало спільне сприйняття загрози серед більшості європейських урядів. Про серйозність намірів ЄС у сфері безпеки свідчить прийняття 21 березня 2022 р. нової оборонної стратегії ЄС «Стратегічний компас безпеки та оборони для Європейського Союзу, який захищає своїх громадян, цінності й інтереси та сприяє міжнародному миру і безпеці» [3]. Стратегічний компас – це стратегія зміцнення партнерства, стійкості ЄС, посилення його безпеки і обороноздатності з урахуванням виявлених стратегічних недоліків. По суті ЄС стає реальним геополітичним гравцем у глобальній безпеці та обороні разом з НАТО. В ЄС визнають, що війна Росії в Україні вимагає нових підходів і стратегічних рішень щодо надання військової допомоги Україні та чіткого визначення ролі України у новій архітектурі європейської і глобальної безпеки.

Безпековий чинник став ключовим у поглибленні політичного діалогу ЄС з Україною, впровадженні нових механізмів солідарності й підтримки України. Війна пришвидшила прийняття ЄС історично важливих політичних рішень: надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС; визнання Росії державою-спонсором тероризму; визнання Голодомору 1932-1933 рр. геноцидом Українського народу; прийняття Резолюції про створення Спеціального Міжнародного Трибуналу щодо злочину агресії проти України. По суті, відносини Україна-ЄС вийшли на новий стратегічний рівень. Це є чітким сигналом для Кремля, що Україна не одна у боротьбі з окупантом, що безпека України пов'язана з ЄС і НАТО, а воєнні злочини Росії та збройна агресія проти України мають бути покарані в інтересах миру та глобальної безпеки.

Дискусія щодо того, яку роль Україна може відіграти в новій архітектурі європейської безпеки триває як в дипломатичному, політичному, так і в науковому середовищі, а Україна тим часом стає чи не найбільш милітаризованою державою Європи з найбільшою професійною армією. В умовах загрози екзистенційним цінностям – незалежності, демократії, свободі, волі, гідності, правам людини – в Україні консолідувалася політична нація та сформувалася солідарна модель захисту держави. Україна, борючись за демократичні цінності та свободи, створює «безпековий щит» для всієї Європи у глобальному протистоянні між цивілізованим демократичним та авторитарним світом. Важливість України у новій архітектурі європейської безпеки добре розуміють в ЄС та НАТО, так само як і те, що наодинці Україна навряд чи змогла б протистояти російській військовій агресії, геноциду і тероризму.

Основи для співпраці України з ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики заклала Угода про асоціацію між Європейським Союзом та його державами-членами, з одного боку, та Україною, з іншого [1]. З початком

повномасштабної війни досвід співпраці України з ЄС у сфері Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) та узгодження з Спільною зовнішньою політикою та політикою безпеки (СЗППБ) визначає низку рішень ЄС щодо надання військової допомоги Україні через Європейський фонд миру та Місію ЄС з військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine). За рік повномасштабної війни заходи військової допомоги Україні від ЄС та його держав-членів становлять близько 12 млрд євро, з яких 3,6 млрд євро – допомога в рамках Європейського фонду миру [4].

Суттєво розширилися механізми надання гуманітарної допомоги та збільшилися масштаби підтримки України задля збереження національної стійкості та здатності України давати відсіч ворогові. З початку російської загарбницької війни ЄС, його держави-члени та його фінансові інституції, згідно з підходом Team Europe, надають 37,8 млрд євро на підтримку загальної економічної, соціальної та фінансової стійкості України, включаючи безпрецедентний пакет фінансової підтримки 18 млрд євро на 2023 р. [4]. Ці ресурси Україні надаються у формі макрофінансової допомоги, бюджетної підтримки, екстреної допомоги, реагування на кризу та гуманітарної допомоги. Таким чином, підтримка України Європейським Союзом загалом складає близько 50 млрд євро. ЄС мобілізував усі можливі ресурси, щоб надати екстрену допомогу Україні, а мільйони європейців взяли на себе зобов'язання підтримати всіх, хто потребує допомоги, позаяк це відповідає європейським цінностям.

Підтримка України у боротьбі з РФ з мотивів безпеки є актуальною як для ЄС, так і НАТО, що виступає гарантом безпеки і оборони для держав-членів ЄС та всього демократичного світу. «Цей бій дуже важливий для нас, бо те як ми сьогодні відповімо на те, що робить Росія, визначатиме майбутнє міжнародної системи», – сказала Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн [5]. Відповіддю на безпекові загрози й виклики є створення нових механізмів координації дій демократичних держав щодо підтримки України у боротьбі з військовою агресією Росії, куди входять держави-члени ЄС і НАТО та інші демократичні держави Європи і світу. Найбільш дієвою є Контактна група з питань оборони України, більше відома як формат «Рамштайн», що об'єднує 54 демократичні держави (загалом запрошено 60 держав світу). З 26 квітня 2022 р. по лютий 2023 р. відбулося дев'ять зустрічей у форматі «Рамштайн», дев'ята – 14 лютого 2023 р., результатом якої є надання Україні не лише оборонної, а й важкої наступальної зброї. Процес лише набирає обертів і цілком ймовірно, що формат «Рамштайн» може еволюціонувати до нової моделі глобальної безпеки. Україна стала повноправною учасницею формату «Рамштайн», де виробляються важливі міжнародні політичні й безпекові рішення. Нова архітектура європейської безпеки неможлива без України, так само як безпека України неможлива без ЄС і НАТО. «Без вільної України не може бути вільної Європи», як неодноразово у своїх промовах і зверненнях справедливо зауважує Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн.

Отже, спільні безпекові загрози визначають стратегію і тактику відносин ЄС з Україною в нових геополітичних реаліях, а безпековий чинник є ключовим у визначенні зовнішньої та безпекової політики ЄС щодо України. Безпековий чинник визначає важливі політичні рішення ЄС та зміст і механізми солідарності з Україною у протидії російській збройній агресії, а також наданні військової та інших видів допомоги, яку Україна отримує з перших днів війни як від ЄС, так і від держав-членів ЄС. Для України важливо залишатися у порядку денному ЄС і НАТО щодо вирішення проблем безпеки і впливати на цей порядок.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page
2. Address by President Charles Michel to the annual EU Ambassadors' conference/ European Council. 10 October 2022. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/10/10/discours-du-president-charles-michel-lors-de-la-conference-annuelle-des-ambassadeurs-de-l-ue/>
3. A Strategic Compass for Security and Defence for a European Union that protects its citizens, values and interests and contributes to international peace and security. Brussels, 21 March 2022. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7371-2022-INIT/en/pdf>
4. EU Solidarity with Ukraine. Ongoing EU support. URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/reconstruction-ukraine_en
5. Von der Leyen: 'I'm deeply convinced that Ukraine will win this war'. September 16, 2022. URL: <https://kyivindependent.com/national/von-der-leyen-im-deeply-convinced-that-ukraine-will-win-this-war>

Довгалець Оксана Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
КЗВО «Рівненська медична академія» (м. Рівно, Україна)

УЧАСТЬ УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ОПЕРАЦІЯХ ООН З ПІДТРИМАННЯ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

Одним із основних напрямів діяльності **Організації Об'єднаних Націй** є миротворча діяльність. У момент створення ООН у 1945 р. у Статуті організації не передбачалося **використання військових із метою забезпечення миру**. Миротворча діяльність ООН розпочалася у 1948 р., коли група військових спостерігачів направилася підтримувати перемир'я в арабо-ізраїльському конфлікті (ця перша миротворча місія триває і до сьогодні).

29 травня 1948 р. Рада Безпеки прийняла Резолюцію 50, за якою було створено спеціальну групу воєнних спостерігачів під назвою Організація Об'єднаних Націй для спостереження за виконанням умов перемир'я (UNTSO). До її складу входило 648 військових та цивільних спостерігачів; вона виконувала різноманітні завдання, які пізніше стали типовими для місій

спостереження або підтримання миру: контроль за дотриманням угоди про припинення вогню і встановлених кордонів, установлення демілітаризованих зон та нагляд за ними, передача військовополонених, тощо.

Резолюція 50 1948 р. Ради Безпеки ООН створила прецедент, який став основою для проведення операцій ООН із підтримання миру в майбутньому, що і вважається точкою відліку історії цього вкрай важливого і необхідного виду діяльності ООН.

Сам термін «підтримання миру» почав використовуватися у 1956 р., коли у зв'язку зі скаргою Єгипту проти Сполученого Королівства і Франції була скликана перша надзвичайна спеціальна сесія Генеральної Асамблеї, що ухвалила Резолюцію 119 від 31 жовтня 1956 р. про створення Надзвичайних Збройних Сил ООН, які діяли в зоні Суецького каналу понад 10 років.

До того часу широко використовувалися поняття «легіон ООН», «польові кадри ООН», «варта ООН», а після прийняття зазначеної Резолюції у міжнародно-правовий нормативний лексикон увійшли терміни «міжнародні сили ООН», «поліцейські сили ООН», «сили миру», «сили з підтримання миру» та ін.

Назва «операції ООН з підтримання миру» (ОПМ) була затверджена 18 лютого 1965 р., коли Генеральна Асамблея прийняла Резолюцію 2006 (XIX) і створила Спеціальний комітет із операцій по підтриманню миру. До складу Комітету входять 100 держав – членів ООН, головним чином держави, які надавали або надають персонал для операцій з підтримки миру. Інші держави-члени беруть участь у роботі Комітету і його робочих груп в якості спостерігачів.

Україна почала брати участь у миротворчих операціях і місіях ООН практично зразу після проголошення незалежності – з 1992 р. 3 липня 1992 р. Верховна Рада України прийняла постанову «Про участь батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії» [1]. Це був перший законодавчий акт, згідно з яким українські військовослужбовці використовувалися для врегулювання регіонального військового конфлікту.

Україна була серед ініціаторів розробки Конвенції з безпеки персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу (1994 р.), а в липні 1995 р. однією із перших її ратифікувала [2].

У 2002 р. ГА ООН одностайно схвалила внесену делегацією України резолюцію 57/129, якою 29 травня було проголошено Міжнародним днем учасників операцій з підтримання миру.

Україна підтримує ініціативу Генсекретаря ООН «Дії заради ОПМ ООН» (A4P) з реформування цієї галузі. 25 вересня 2018 р. Україна приєдналася до підготовленої Генеральним секретарем ООН Декларації спільних зобов'язань стосовно ОПМ ООН.

Україна стала співавтором резолюції Ради Безпеки 2272 (2016) стосовно попередження вчинення персоналом ОПМ ООН злочинів сексуального

характеру. 5 травня 2016 р. Україна приєдналася до Принципів Кігалі, якими захист цивільних осіб визнається одним з головних завдань ОПМ ООН.

У 2018 р. Україна приєдналася до групи держав-контрибуторів, які опікуються збереженням навколишнього середовища в ОПМ ООН [3].

Українські військовослужбовці в зонах конфлікту виконували низку завдань – охороняли стратегічні об'єкти; забезпечували безпеку ремонтних робіт відновлення водо- та електропостачання; супроводжували конвої для доставки гуманітарної допомоги; сприяли обміну військовополоненими, тілами вбитих; брали участь в організації евакуації мирного населення; займалися розмінуванням території. Підрозділи ЗСУ не брали безпосередньої участі в бойових діях.

Україна взяла участь у 26 миротворчих операціях. У воєнних операціях взяло участь 44 тисячі українських військовослужбовців, з яких 55 людей – загинуло.

Серед найчисельніших операцій, в яких взяли участь українські миротворці, варто назвати наступні:

- Місії на території колишньої Югославії (1992 – 2020 роки)
- Місія ООН в Анголі (1996—1999 роки)
- Тимчасові сили ООН в Лівані (2000 – 2006 роки)
- Місія ООН у Сьєрра-Леоне (2001 – 2005 роки)
- Місія в Іраку (2003-2008)
- Місія в Ліберії (2003-2018)

З початком повномасштабної агресії РФ Україна відкликала всіх своїх військових, які брали участь у миротворчих місіях у різних країнах світу. Відповідний указ 7 березня 2022 р. підписав президент України Володимир Зеленський [4].

Отже, протягом майже 30 років Україна сумлінно виконувала свої зобов'язання в складі миротворчих місій щодо забезпечення миру в певних регіонах. Це сприяла набуттю українськими військовими практичного досвіду, що активно використовується зараз в умовах війни з РФ.

Література:

1. Про участь батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії. Постанова Верховної Ради України. Київ. 3 липня 1992. № 2538-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2538-12#Text>

2. Конвенція про охорону персоналу Організації Об'єднаних Націй та зв'язаного з нею персоналу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_025#Text

3. Участь України в операціях ООН з підтримання миру. URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/peacekeeping-activities/>

4. Указ президента України №114/2022 «Про відкликання національного контингенту і національного персоналу, які беруть участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1142022-41601>

Фесенко Артур Михайлович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)*

Чорна Вікторія Олександрівна,
*кандидат соціологічних наук, доцент,
Чорноморського національного університету
імені Петра Могили (м. Миколаїв, Україна)*

ОЗНАКИ «КІБЕРПРОСТОРУ» ЯК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Термін «кіберпростір» у 1984 р. використав американо-канадський письменник-фантаст Уїльям Форд Гібсон у романі «Нейромант» з трилогії «Кіберпростір» (жанр фантастики – «кіберпанк»), де життя реальне, але й в той же час – ілюзорне, адже відсутня фізична матерія.

Однак із розвитком інформаційно-комунікативних технологій цей термін перекочував з фантастики у науковий дискурс.

У сучасну добу соціальні філософи та соціологи все більше говорять про простір Інтернету вже не просто як про «кіберпростір», а як про простір нової соціальності, де віртуальні спільноти мають всі ознаки соціальності. В плані соціальності «кіберпростору» акцентують на наступному:

- Люди у кіберпросторі не розділяються фізичними перешкодами або часовими розривами.
- Коли спільноті не роз'єднані географічно чи національно-державно, підсилюється значення інших соціальних ознак.
- Якщо географічна спільність людей «жорстка», то віртуальна – гнучка, внаслідок чого людина вільна сама обирати між багатьма спільнотами, а може і залишити їх у будь-який час.
- У кіберпросторі зникає межа між буттям та мандрівкою, адже знаходження у такому просторі і є мандрівкою.
- Кіберпростір дає людям почуття безмежної свободи («віртуальна свобода»), зокрема через анонімність віртуальної подорожі, широких можливостей оперування інформацією (читання, перегляд, прослуховування, скачування, пересилання, поширення, комбінування, накопичення, переробка, конструювання).
- Все згадане більш наочно ставить проблему соціальної відповідальності, зокрема й через удавану безкарність віртуальної поведінки.

Американський соціолог Говард Рейнольд сформулював наступне визначення віртуальної соціальної спільноти: це – «соціальне утворення, що виникає у Мережі, коли більшість людей довгий час спілкуються з щирим людським почуттям та з метою утворити систему особистісних відносин у кіберпросторі».

Дмитро Іванов вважає віртуалізацію як таку сутнісною ознакою сучасного суспільства, виділяючи три істотні аспекти «віртуалізації соціальної реальності»:

- Нематеріальність впливу – те, що зображується, спричиняє ефекти, характерні для речових.
- Умовність параметрів – об'єкти штучні, трансформовані, замінні.
- Ефемерність – свобода входу / виходу забезпечує можливість «припинення» та «відновлення» існування.

Внаслідок всього цього і реальне суспільство іспитує все більший тиск вимог, характерних для віртуального простору; врешті-решт, віртуалізація спричиняє заміну реальності образом («симулякром» за Жаном Бодрійяром). Це добре видно по трансформації політики через її повне підкорення іміджевим рекламним та PR-технологіям. Важливою соціальною та соціокультурною проблемою стає взаємодія реального простору із віртуальним, коли люди:

- Автоматично переносять соціальні практики та навички, навіть ідентичності з останнього у перший.
- Навпаки, «роздвоюються» й тим самим «розмивають» цілісну ідентичність (а кіберпростір як раз і приваблює пластичною ідентичністю та можливістю її постійної зміни).
- Підміняють реальне життя та спілкування «втечею» у кіберпростір, і це сучасний «ейскепізм».

Небезпекою тут є те, що норми й цінності кіберпростору часто вступають у протиріччя з традиційними нормами реального світу, і вторгнення кіберпростору у реальний носить нерідко шкідливий характер.

Відомий соціолог Зігмунт Бауман, аналізуючи сучасний світ, який істотно трансформував соціокультурність в умовах інформаційного суспільства та бурхливого розвитку соціальності «кіберпростору», позначає його як «текучу сучасність» (назва однойменної книги 2000 р.), вказує на його істотну відмінність зі світом модерну (як традиційного, так і індустріального суспільства) та робить наступні висновки:

- Світ стає не просто мінливим, але ментально неусталеним, причому така неусталеність є трендом.
- Довготривалі соціокультурні ознаки, в тому числі й ідентичність, замінюються пластичними короткотривалими.
- Віртуалізація культури у добу Інтернету перетворює людей на «вічних мандрівників», «вічних туристів», і навіть такі визначальні соціальні й соціально-демографічні ознаки, як раса, стать та вік, національна ідентичність, не говорячи вже про сімейний стан не лише легко змінюються у віртуальному просторі (зокрема на протилежні), але й стають все більш пластичними у реальному просторі, чого раніше просто не могло бути.
- Мережева організована діяльність зумовлює ухід у минуле традиційних ділових організацій, організаційних ієрархій та моделей управління, адже

горизонтальні зв'язки кіберпростору зумовлюють утворення децентралізованих організацій власне мережевого, а не ієрархічного типу.

Не менш відомий у соціологічному співтоваристві Мануель Кастельс головний наголос робить на тому, що інформаційно-комунікативні технології, включаючи мікроелектроніку та генну інженерію, вже пронизують всі сфери життєдіяльності суспільства, внаслідок чого воно стає «інформаціональним».

Сама «мережевість» – це властивість нових економічних, управлінських та соціальних систем, і модель соціальної структури «інформаціонального суспільства» М. Кастельс позначає як «мережеве співтовариство», в тому числі у всесвітньому масштабі – як «глобальне мережеве співтовариство». Воно «створене мережами виробництва, влади й досвіду, які утворюють культуру віртуальності в глобальних потоках, що перетинають час й простір... Всі суспільства інформаційної доби дійсно пронизані – з різним ступенем інтенсивності – всюдисущою логікою мереженого співтовариства чия динамічна експансія поступово абсорбує та підкорює попередні соціальні форми».

Віртуальні соціальні мережі, що зв'язані через Інтернет, успішно працюють у різних сферах суспільства. Навіть у ділових організаціях вже менше значення мають традиційні ієрархії та бюрократії, а більше – самоврядні «команди» фахівців із лідерством та горизонтальними зв'язками. Нарешті, з першої чверті ХХІ ст. надзвичайно важливого значення набули мережеві технології в політичному, зокрема виборчому процесі тощо.

Цимбал Ірина Володимирівна,

науковий співробітник, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (м. Київ, Україна)

Паламарчук Світлана Анатоліївна,

науковий співробітник, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (м. Київ, Україна)

Гетьман Алевтина Вячеславівна,

науковий співробітник, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (м. Київ, Україна)

Шугалій Ольга Олександрівна,

науковий співробітник, Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут (м. Київ, Україна)

ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Зі зростанням рівня технологічного прогресу паралельним вектором проходить і процес удосконалення зброї. На кожному історичному етапі існує свій технологічний рівень зброї, який і визначає роль та місце військового чинника у міжнародній політиці. Зараз постає слушне питання щодо наукового

обґрунтування нових форм ведення збройної боротьби. Сьогодні визначити межу початку та закінчення війни буває дуже складно тому, що сучасні технології та наукові досягнення дозволяють її вести в найрізноманітніших формах: без її оголошення чи навіть дотримання її легітимних стандартів.

Сьогодні існує декілька розроблених концепцій війн нового покоління таких як мережеві, кібер-війни, космічні, інформаційні. У всіх цих концепціях в основі лежить використання інформаційних технологій. Деякі аспекти цієї проблеми висвітлені у працях таких вітчизняних вчених та експертів як Ю. Рубан, В. Герасимов, Е. Ситник та ін. Теоретичним підґрунтям аналізу дефініції гібридної війни є роботи відомих дослідників інформаційного суспільства: Г. Ласуела, Е. Троффлера, Д. Белла, Ф. Фукуями, Б. Коена. Аналіз гібридної війни проводився в роботах М. Бонда, В. Гленна, Дж. Макуена, Дж. Девіса.

Сучасна війна – це війна комплексна, вона передбачає не тільки військовий та силовий фактор, але економічний, соціальний та обов'язково інформаційний. Гібридна війна ведеться не стільки за території, скільки за вплив на свідомість людей. Ця війна торкається ряду аспектів: це й інформаційна складова, й психологічне протистояння, дипломатичне протиборство. Об'єктом інформаційної війни є як масова свідомість, так і індивідуальна. Засобами ведення інформаційної війни є будь-які засоби передачі інформації. Інформаційний вплив може існувати у вигляді спотворення фактів, пліток, викиду дезінформації або поданні інформації у вигідному для себе ключі. Спотворюючи та викривляючи історію, перекручуючи історичні факти, підміняючи поняття, пропагандисти мають досягти формування певного підґрунтя для використання у своїх цілях. Підтримання образу ворога та загрози, які можуть виходити з його сторони, залякування власних громадян – це перша ціль. Друга – вплив на опосередкований прошарок населення, який здатний повірити фейкам та нісенітницям медіа-засобів. Все це розраховано на деморалізацію громадян, особового складу збройних сил та силових відомств країни-противника, формування спотвореного бачення подій, які відбуваються, що створює сприятливе підґрунтя для подальшого військового вторгнення та переходу на сторону інформаційного агресора.

Тенденції розвитку системи мас-медіа, що сформувалася в Україні, загалом не є адекватними потребам суспільства у формуванні сучасної української ідентичності, збереженні культурно-історичної самобутності при домінуванні російської мови на телебаченні, радіо, в пресі. Інформаційний російський продукт розрахований на відповідно підготовлений ґрунт, оскільки нові незалежні держави, які раніше були частиною Радянського Союзу, мають велику кількість етнічних росіян і російськомовних громадян. Цей прошарок населення, що мешкає в країнах Прибалтики, Молдові, Україні, Грузії і є принциповою цілью сьогоднішньої кампанії інформаційної війни. У випадку з Україною, відсутність адекватної інформаційної та культурної політики спричинила культурну окупацію свідомості значної частини громадян. Зусиллями пропаганди була нав'язана штучна проблема дискримінації російськомовного населення, страх перед ефемерною загрозою «бандерівщини»

[1]. Скориставшись цим агресор має змогу робити ставку на мовну спільність з Росією.

У наш час володіння інформаційними ресурсами дає можливість диктувати свої інтереси у міжнародних відносинах. Перевага буде на боці того, хто вміє працювати з масовою свідомістю. Країні-агресору треба буде доводити справедливість своїх дій як власному народові, так і народу, на який буде спрямована атака. В свою чергу, атакованій стороні треба буде давати гідну відповідь такій неоголошеній війні. Гібридна війна стала здобутком нового часу саме тому, що багато потрібних для неї завдань можна виконати за рахунок інформаційного компоненту. Чим сильнішим стає розвиток інформаційного компоненту, тим легшим буде виконання цих завдань [2].

Перспективи подальших досліджень гібридної війни та її складових, пов'язуємо зі значною актуальністю цього напрямку не лише для сучасної України, але й всієї світової спільноти. Війна культур, традицій, світоглядів складає однаково відчутні виклики перед політологами, правознавцями, філософами, фахівцями з соціальних комунікацій, національної безпеки, культурологами, психологами та іншими спеціалістами. Сучасні ж українські реалії важливі з точки зору постійного моніторингу й наукового аналізу загроз та можливих шляхів подолання такого різновиду протистояння.

Література:

1. Магда Є. М. Гібридна війна: сутність та структура феномену [Електронний ресурс] / Є. М. Магда. – Режим доступу : journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download/2489/2220).
2. Почепцов Г. Гібридна війна: інформаційна складова [Електронний ресурс] / Г. Почепцов. – Режим доступу : <http://osvita.mediasapiens.ua>.

Адамчук Наталія Василівна,
*кандидат філологічних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

КРЕМЛІВСЬКІ ПРОПАГАНДИСТСЬКІ НАРАТИВИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Через рік після повномасштабного вторгнення Росії в Україну ми значно краще розпізнаємо кремлівську пропаганду, швидше викриваємо маніпуляції, активніше боремося за чистоту інформаційного простору. Проте з кожним днем з'являється все більше способів її поширення. І якщо відкрито, зухвалу пропаганду ворожі масмедіа сьогодні створюють насамперед для внутрішнього споживача, то проти нас, українців, і світової спільноти часто використовують приховані маніпуляції, які не завжди легко розпізнати.

Для просування дезінформаційних наративів російська пропагандистська машина застосовує різні набори тактик та інструментів. Коротко сфокусуємося

на тих, якими пропагандисти користуються найчастіше, і проаналізуємо механізми їх впливу на різні аудиторії.

Дослідження українського та російського сегментів соцмереж (а саме там зосереджена останнім часом найбільша інформаційна загроза) засвідчують, що російська пропаганда найбільш активно маніпулює темами українських біженців і переселенців, постачання Україні зброї, корупції та зловживання владою. Зокрема, команда «Детектора медіа», проаналізувавши понад 35 тисяч дописів, дійшла висновку про те, що російські медіа систематично поширюють фейки та маніпуляції про українських біженців, створює образ невдячних нахаб, лякає, що скоро від них відмовляться всі країни Євросоюзу [1].

Дезінформаційні нарративи постійно розвиваються й швидко адаптуються до мінливого циклу новин, а тому важливі події у світі стають катализатором поширення дезінформації. Якщо йдеться про біженців, то варто пам'ятати, що міграційні кризи є підґрунтям для розпалювання міжнародної ворожнечі й поширення «мови ненависті», а отже, здатні швидко змінити і зміст міжнародного дискурсу. Саме цього домагається російська пропаганда: налаштовуючи європейське суспільство проти українців, створює видимість того, що українці та європейці — різні, тому біженцям з України допомагати не потрібно. Біженців змальовують як людей іншої культури та цінностей, не готових приймати соціальні та правові норми європейського суспільства.

Зрозуміло, що така дезінформація дуже небезпечна, адже мешканці країн ЄС уже відчують на собі наслідки війни в Україні, передусім економічні. А оскільки в демократичних країнах влада прислухається до своїх громадян і реагує на суспільні настрої, негативне ставлення до біженців може вплинути на підтримку України на міжнародному рівні, зокрема в питаннях постачання зброї, перспектив вступу до ЄС та НАТО, а також економічної допомоги вже зараз та відбудови країни після завершення війни.

З цією ж метою російські пропагандисти маніпулюють темою корупції в Україні, вперто просуваючи нарратив, що Україна — найкорумпованіша держава в Європі, владу звинувачують у наживі на війні і стверджують, що саме заради грошей і корупційних схем вона не припиняє бойові дії; лякають, що через корупцію західні партнери України припинять постачати зброю й не допомогатимуть у боротьбі з Росією.

Громадянська мережа ОПОРА, досліджуючи публічний дискурс держави-окупанта під час війни проти України, дійшла висновку, що відразу після повномасштабного вторгнення в Україну кремлівські пропагандисти зосередилися на виправданні експансії та колоніальної політики, при цьому найбільш поширеними нарративами стали «боротьба з нацистами», «захист російськомовного населення Донбасу», «неспроможність України бути самостійною державою» та інші. Російська сторона вдалася до агресивної та водночас примітивної пропаганди, щоб виправдати «спеціальну військову операцію» і не допустити жорстких санкцій проти себе. Однак вона аж ніяк не очікувала такого потужного спротиву України, тому вже після перших втрат, коли «захопити Київ за 3 дні» не вдалося, дещо змінила тактику поширення

дезінформації, що мала на меті виправдати колоніальну політику й агресивну експансію злочинного режиму російської федерації [2].

Зазнаючи поразок на дипломатичному та військовому фронтах, для досягнення хоч якихось поступок у війні російська сторона зосередилася на політиці терору і шантажу. У злочинах щодо українських військових та цивільного населення кремлівські пропагандисти категорично звинувачують Україну та західних партнерів. Зокрема, терор українського народу через ракетні обстріли цивільних об'єктів протягом усієї війни вони пояснюють усталеним нарративом про те, що нібито це українські військові прикриваються цивільним населенням.

Сьогодні російська пропаганда ще більш філігранно використовує різні методи та техніки для досягнення своїх брудних цілей. Дезінформація, маніпулювання фактами, викривлення значень слів (особливо це стосується перекладних матеріалів), поширення теорій змови та створення штучних конфліктів – далеко не повний перелік інструментів впливу.

Як бачимо, за рік повномасштабної війни багато меседжів агресора уніфікувалися, однак російська пропагандистська машина продовжує застосовувати злочинну політику шантажу і терору. Протистояти кремлівській пропаганді у складних умовах воєнного часу можна і необхідно, насамперед шляхом висвітлення правдивої інформації, розкриття маніпуляцій та перекручень, розвитку медіаграмотності та критичного мислення громадян. Важливою умовою перемоги на інформаційному фронті є також свобода слова та співпраця між журналістською спільнотою, громадськими організаціями й урядовими структурами. Тільки об'єднавши зусилля, ми зможемо знищити ворога та захистити суверенітет своєї держави.

Література:

1. «Українці сіли всім на голову». Російська дезінформація щодо українських біженців у соціальних мережах. URL: <https://www.stopfake.org/uk/ukrayintsi-sili-vsiv-na-golovu-rosijska-dezinformatsiya-shhodo-ukrayinskih-bizhentsiv-u-sotsialnih-merezhah>
2. War Speeches. 190 днів пропаганди, або "Еволюція" заяв російських політиків. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/09/5/7366144>

Білоусов Микита Валерійович,
*аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА БЕЗПЕКА ІНФОРМАЦІЇ В ЄС: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

З появою Інтернету стало значно простіше отримувати, зберігати і поширювати інформацію. Інформація – це один з найцінніших і важливих активів людства, повинна бути належним чином захищена. Для Європейського Союзу (далі – ЄС) інформаційна безпека має важливе значення, оскільки є

невід’ємною складовою безпеки всієї організації, безпеки держави, кожного окремого громадянина.

Розглядаючи питання про інформаційну безпеку та безпеку інформації в ЄС, автор відштовхується від того, що інформаційна безпека в ЄС не зводиться винятково до захисту інформації [5, с. 333]. Адже, в наукових колах ЄС існують два ключові поняття: “Data Protection Europe” («Захист даних в Європі») або “The EU’s Cyber Security” («Кібербезпека ЄС»). Натомість в українській науці ми розглядаємо терміни «безпека інформації» й «інформаційна безпека». Тож для кращого розуміння відмінностей у цих поняттях слід дати визначення кожному терміну окремо.

Безпека є одним із основних засобів захисту даних. У загальному розумінні, безпека даних – це інформаційні активи, які часто включають особисту інформацію (яку також називають персональними даними). Безпека інформації – це захист інформації від недбалих, випадкових, неавторизованих або умисних розголошень даних або злому системи [3, с. 205-207].

Конфіденційність – це захист повідомлень або інформації, що зберігається від перехоплення і перегляду людьми, які не мають на те право.

Для інформаційної безпеки це означає, що конфіденційні матеріали компанії не можуть бути взяті або доступні громадськості чи іншій компанії. Конфіденційність завжди має бути пріоритетною, навіть над інформаційною безпекою. Конфіденційність дуже важлива, оскільки вона тісно пов’язана з особистим життям [3, с. 208].

Декілька визначень поняття «інформаційна безпека» наводиться у монографії В. М. Брижка, який зазначає, що:

1. Інформаційна безпека – це стан захищеності інформаційного середовища суспільства, який забезпечує його формування, використання й розвиток в інтересах громадян, організацій, держави [1, с. 76].

2. Інформаційна безпека – це стан захищеності потреб в інформації особи, суспільства й держави, при якому забезпечується їх існування та прогресивний розвиток незалежно від наявності внутрішніх і зовнішніх інформаційних загроз [1, с. 77-78].

Інформаційна безпека стосується способів і засобів захисту друкованої, електронної чи будь-якої іншої форми приватної та конфіденційної інформації чи даних від несанкціонованого доступу, використання, неправильного використання, розголошення, знищення, модифікації чи порушення.

Є. Макаренко звертає увагу на те, що інформаційна безпека має кілька аспектів: забезпечення цілісності даних в найширшому розумінні цього терміну; забезпечення доступності інформації; забезпечення конфіденційності інформації; характер цілеспрямованого впливу інформації з боку державних органів влади, різних соціальних груп, спецслужб іноземних держав [4, с. 224-225].

До принципів забезпечення інформаційної безпеки в ЄС дослідник Дж. Ховорт відносить: законність, баланс інтересів особистості, суспільства і

держави, комплексність, системність, інтеграцію з міжнародними системами безпеки, економічну ефективність і т.д. [10, с. 116-117].

О. Запорожець у своїй статті приходиться до висновку, що у рамках ЄС інформаційна безпека розглядається, насамперед, як такий стан інформаційних мереж і систем, що забезпечує достатній рівень захисту цілісності, доступності, автентичності й конфіденційності інформації та належний рівень протидії зовнішнім негативним впливам. Пріоритетами політики країн ЄС в сфері інформаційної безпеки є створення і впровадження програм та різних технічних засобів захисту інформаційно-комунікаційних технологій; розробка нормативно-правових актів, які встановлюють перелік злочинів в ІТ-сфері та кримінальну відповідальність; забезпечення високого рівня обізнаності громадськості щодо ризиків, загроз та способів захисту своїх інформаційних систем/мереж від небажаних впливів [2, с. 36-37].

С. Троян стверджує, що інформаційна безпека займає надзвичайно важливе місце у політиці ЄС і спрямована на захист інформаційних мереж і систем від негативних зовнішніх впливів і створення умов для безпечного функціонування особи, суспільства і держави в інформаційному просторі [6, с. 28-29].

Інформаційна безпека ЄС є таким станом системи інформаційної безпеки, при якому вона, з одного боку, здатна протистояти дестабілізуючому впливу зовнішніх і внутрішніх інформаційних загроз, а з іншого – її функціонування не створює інформаційних загроз для елементів самої системи і зовнішнього середовища.

Щоб гарантувати мінімальний рівень інформаційної безпеки, починаючи з 1990-х рр. на рівні ЄС, був прийнятий комплекс відповідних правових актів у складі системи правового регулювання телекомунікацій і захисту інформації. Слід зазначити, що право на захист персональних даних включено Хартією ЄС про основні права 2007 р. в каталог основних прав громадян ЄС (ст. 8) [7].

В ЄС 25 травня 2018 р. набув чинності закон про захист персональних даних – «General Data Protection Regulation» (GDPR) [9]. GDPR є найсуворішим законом про конфіденційність і безпеку в світі. Незважаючи на те, що Закон був розроблений і прийнятий ЄС, цей нормативно-правовий акт накладає зобов'язання на всі організації, якщо вони займаються збором даних, пов'язаних з людьми в ЄС [12].

GDPR встановлює принципи і вимоги до захисту персональних даних. Мета прийнятого закону – зміцнити права суб'єктів персональних даних. GDPR має на увазі більш серйозну відповідальність за недотримання правил зберігання і обробки персональної інформації, встановлює глобальні стандарти захисту даних і регламентує їх транскордонну передачу [12].

Для підвищення довіри до цифрового середовища необхідно забезпечити захист персональних даних і захист об'єктів критичної інфраструктури. Зрозуміло, що збій в роботі об'єктів критичної інфраструктури може відбитися на безпеці і добробут не тільки окремих держав, а й самого ЄС в цілому. Серйозні наслідки може мати втрата контролю над персональними даними.

Сьогодні уже сформувалася «тіньова» цифрова економіка, в якій ключовим товаром є дані [11, с. 201-202].

Мета стратегії кібербезпеки ЄС «Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace» (Стратегія кібербезпеки ЄС: відкритий, надійний та безпечний кіберпростір) – підвищення стійкості і нарощування потенціалу в області кібербезпеки держав-членів ЄС (посилення боротьби з кіберзлочинністю, формування ефективною інфраструктури забезпечення безпеки, розробка принципів міжнародної політики в області кібербезпеки) [8, с. 177].

Слід зазначити, що сьогодні практично неможливо домогтися єдиного рішення з проблем кібербезпеки, прийнятого на загальноєвропейському рівні. Не всі країни ЄС сьогодні готові сформулювати на національному рівні відповідь на інциденти в сфері комп'ютерної безпеки. Немає єдиного органу, здатного приймати загальноєвропейські рішення в цій сфері.

Отже, інформаційна безпека в ЄС не зводиться виключно до захисту від несанкціонованого доступу до інформації, це принципово ширше поняття. Відмінність полягає в тому, що безпека інформації захищає від втрати контролю над особистими даними, тоді як інформаційна безпека захищає конфіденційність, цілісність і доступність мереж передачі даних. Безпека інформації в ЄС – це індивідуальне право, закріплене в конституціях більшості європейських країн, тоді як інформаційна безпека стосується механізму, спрямованого на захист систем даних від незаконного доступу або використання певною організацією, включаючи як людей, так і програмне забезпечення.

Література:

1. Брижко В.М. Інформаційне право: нормативні та методологічні засади упорядкування інформаційних відносин: монографія. Київ: НДЦПІ АПрН України, 2009. 290 с.
2. Запорожець О.Ю. Політика Європейського Союзу в сфері інформаційної безпеки // Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2009. Випуск 87 (Частина II). С. 36-45. С. 36-37.
Карпенко В.О. Інформаційна політика та безпека: Підручник. Київ: Нора-Друк, 2006. 320 с.
3. Макаренко Є.А. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози. Київ: Центр вільної преси, 2006. 916 с.
4. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика: навчальний посібник. Київ: Знання, 2006. 663 с.
5. Троян С.С. Інформаційно-безпекова політика Європейського Союзу // Зовнішні справи : суспільно-політичний журнал. 2019. № 2/3. С. 28-32.
6. Charter of fundamental rights of the European Union // European Parliament: official web-site. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
7. Christou G. Cybersecurity in the European Union: Resilience and Adaptability in Governance Policy New Security Challenges. Springer, 2016. 222 p.
8. General Data Protection Regulation // *EU GDPR*: official web-site. URL: <https://gdpr-info.eu/>
9. Howorth J. Security and Defence Policy in the European Union. Macmillan International Higher Education, 2014. 320 p.

10. Tzanou M. Personal Data Protection and Legal Developments in the European Union. IGI Global, 2020. 375 p.

11. What is GDPR, the EU's new data protection law? // *EU GDPR*: official web-site. URL: <https://gdpr.eu/what-is-gdpr/>

Волошин Роман Олексійович,
*аспірант Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова, (м. Київ, Україна),*
Сапотюк Анна Юріївна,
*студентка, Національний медичний університет
імені Олександра Олександровича Богомольця, м Київ Україна)*

«ЛЮБЛІНСЬКИЙ ТРИКУТНИК» ЯК ПРИКЛАД БЕЗПЕКОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ДЕРЖАВ РЕГІОНУ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Неспровокована збройна агресія Російської Федерації проти України у лютому 2014 року, анексія українського Криму, окупація частини східних територій поставила питання державної безпеки на порядок денний багатьох країн. Окрім просування своїх наративів у різних частинах світу, Кремль активно декларував імперські ідеали та прагнення на домінування у регіоні Центральної та Східної Європи.

Перед обличчям мілітарної загрози, пропаганди, кібернетичних атак та кремлівського лобі в парламентах Європи у 2020 році держави регіону створили новий майданчик для спільного протистояння викликам – «Люблінський трикутник». Засновниками нової платформи стали Україна, Литва і Польща, а її завдання поділялися на кілька тематичних рівнів. Одразу однією з найважливіших складових співпраці держав стало питання зміцнення системи безпеки у регіоні та протидії агресії.

Багато політиків і науковців вважають, що передумовою створенню формату співпраці стали тісні стосунки держав, об'єднавчі приклади зі спільної історії та геополітичне самовизначення народів. Литва та Польща після розпаду Радянського Союзу обрали шлях швидкої інтеграції до західних структур НАТО та ЄС. Натомість Україна довгий час перебувала в економічній, політичній і ментальній залежності від новоутвореної Російської Федерації та взяла вектор на вестернізацію дещо пізніше. Водночас, і Польща, і Литва одразу після проголошення результатів всеукраїнського референдуму першого грудня 1991 року одразу ж визнали незалежність України другого та четвертого грудня відповідно. Попри деякі розбіжності у векторі розвитку та поглядах на трактування окремих історичних питань, держави регіону зберігали тісні та дружні взаємини.

Стосунки між державами, у тому чи іншому вигляді, зберігалися впродовж сотень років. Деякі території сучасної України в різний період належали до складу обох держав і навпаки. Відомий український науковець Іван Лисак-

Рудницький у книзі «Історичні есе» говорив, що Україна ніколи в історії не переживала доби раптового й примусового «узахіднення», адже від своїх початків була суттєво європейською та додає: «Європейський характер України скріплювався завдяки впливам і контактам з іншими європейськими країнами» [1, с. 2] та з-поміж інших окремо виділяє держави «Середньо-Східної Європи», зокрема Польщу та балтійські й скандинавські, серед яких виокремлює Литву.

Європейські науковці здебільшого притримуються односпайної позиції щодо історичної геополітичної ролі центрально-східних територій Європи. Колишні австрійські дипломати та науковці Еміль Брікс та Ерхард Бузек у книзі «Ще раз про Центральну Європу: чому майбутнє Європи вирішується саме тут» наголошували: «Історичний імператив центральноєвропейських держав полягає в тому, що ніщо не визначає поведінку й можливості цих держав і народів більше, ніж їх питання їх захищеності від зовнішнього світу» [2, с. 81] та підкреслили занепокоєння держав регіону перед обличчям загрози з боку Росії.

Більш сучасним прикладом взаємодії країн Люблінського трикутника є створення у 2014 році спільної військової бригади імені Великого гетьмана Костянтина Острозького LITPOLUKRBRIG з місцем дислокації в Любліні, що мала на меті підтримувати реформування Збройних сил України й сприяти тіснішому контакту з НАТО як члена програми розширених можливостей.

Повномасштабне вторгнення російських регулярних військ, бомбардування усієї території України 24 лютого 2022 року вкотре підтвердило важливість міжнародної співпраці. Президенти та очільники Урядів різних держав та інституцій ЄС неодноразово відвідували Україну протягом 2022 року, зокрема й представники Польщі та Литви. Під час зустрічі держав Люблінського трикутника у листопаді 2022 року Денис Шмигаль, Прем'єр-міністр України, виокремив декілька пріоритетних завдань формату й наголосив: «Перше і беззаперечне — це перемога України у війні, відновлення територіальної цілісності нашої держави у міжнародно визнаних кордонах. Я отримав запевнення від своїх колег, що Литва та Польща будуть з нами до нашої перемоги». [3] Результатом зустрічі в межах формату стало підписання очільниками урядів України, Польщі й Литви Спільної заяви, у якій, поза рештою, відзначено значну роль Люблінського трикутника у консолідації міжнародної підтримки України у протидії збройній агресії Росії, важливість розслідування її воєнних злочинів та притягнення винних до відповідальності, а також необхідності подальшого посилення військової, фінансової і гуманітарної допомоги Україні. [4]

Тож формат Люблінського трикутника повністю виправдовує очікування, значно спрощує комунікацію між державами та зміцнює позиції держав регіону у світі, зокрема в питаннях безпеки та має значний геополітичний потенціал.

Література:

1. Лисак-Рудницький І. Історичні есе. В 2 т. Том 1 / Пер. з англ М. Бадік, У. Гавришків, Я. Грицак, А. Дешиця, Г. Киван, Е. Панкєєва К.: Основи, 1994. 554 с.
2. Еміль Брікс, Ерхард Бузек. Ще раз про Центральну Європу: чому майбутнє Європи вирішується саме тут / ДІПА К., 2019. 192 с.

3. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Публікація від 26 листопада 2022 року. URL: <http://surl.li/eyhpd>

4. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України. Публікація від 26 листопада 2022 року. URL: <http://surl.li/eyhpd>

Бандига Тарас Петрович,
*студент агробіологічний факультет,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Кичкирук Тетяна Василівна,**
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

МІЖНАРОДНЕ БЕЗПЕКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Зв'язок між російсько-українською війною та європейською і світовою системою міжнародних відносин є складним та багатограним.

Війна України є випробуванням для збереження миру та безпеки в Європі. Російсько-українська війна спричинила найбільшу гуманітарну кризу в Європі з часів Другої світової війни, що викликає обурення та занепокоєння у світі, викликає дискусії щодо ролі міжнародного права у міжнародних відносинах, зокрема щодо дотримання суверенітету та територіальної цілісності держав.

Російсько-українська війна показала недостатність міжнародних механізмів вирішення конфліктів. Ця війна стала випробуванням для Організації Об'єднаних Націй та Європейського Союзу, оскільки ці організації не змогли зупинити війну та знайти рішення.

Ця війна має наслідки для геополітичного балансу в Європі та світі. Цей конфлікт став випробуванням для відносин між росією та Заходом та призвів до посилення ролі країн ЄС та НАТО в регіоні.

Російсько-українська війна відображає складність та непередбачуваність міжнародних відносин у світі. Вона показує, що в сучасному світі дипломатія та міжнародне право не завжди є ефективними інструментами для вирішення міжнародних конфліктів. Тому потрібна постійна робота над поліпшенням міжнародного права та зміцненням міжнародної співпраці в цілому.

Цей конфлікт має важливий вплив на економіку та торгівлю в регіоні. Санкції, які були запроваджені проти росії, та зменшення торговельних оборотів в регіоні можуть вплинути на економічну стабільність та розвиток країн Європи та світу.

Російсько-українська війна має соціальні наслідки, які можуть вплинути на громадянське суспільство та міжнародні відносини. Біженці та переселенці, які були змушені залишити свої домівки внаслідок війни, можуть стати джерелом напруги та конфліктів у різних країнах світу.

Російсько-українська війна має вплив на міжнародну безпеку та стабільність. Ця війна може спричинити зростання напруженості та конфліктів у різних регіонах світу, а також вплинути на взаємовідносини між різними державами. Тому, щоб забезпечити світову безпеку, потрібна спільна робота країн у межах міжнародних органів

Білоконенко Максим Сергійович,
*студент агробіологічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Кичкирук Тетяна Василівна,**
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

БЕЗПЕКОВИЙ ПРОСТІР У СВІТІ НА ФОНІ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Тривала російсько-українська війна має значні наслідки для політичних відносин між країнами Європи, Азії та Америки. Ця війна завдала великої шкоди та відкрила численні питання щодо безпеки країн у всьому світі.

Війна в Україні, що почалася у 2014 році після вторгнення росії триває, і характеризується насильством, включаючи військові дії та порушення прав людини. Конфлікт також призвів до анексії Криму росією, що ще більше ускладнило ситуацію. У результаті багато країн були втягнуті в конфлікт через санкції.

Війна в Україні суттєво вплинула на безпеку країн у всьому світі. Країни були змушені стати на чиюсь сторону, і це призвело до зростання напруженості між ними. Наприклад, відносини між росією та Сполученими Штатами значно погіршилися, і це має негативний вплив на інші країни світу. Країни Європи також постраждали від війни, і багато з них стурбовані не без підставно своєю безпекою.

Однією із значних загроз, які несе війна в Україні для політичних відносин, є ризик масштабного конфлікту, тому що напруженість в світі зростає, і будь-яка маленька помилка чи прорахунок може його спровокувати. Це особливо актуально з огляду на те, що і США, і росія є ядерними державами, і конфлікт між ними може призвести до катастрофічних наслідків.

Ще одна загроза – це розмивання глобальної системи співпраці. Міжнародне співтовариство створило систему співпраці, яка покликана запобігати конфліктам і сприяти миру. Однак війна в Україні свідчить, що ця система крихка і її легко можна підірвати.

Сьогодні вся світова спільнота повинна об'єднатися і спільно працювати над вирішенням міждержавних конфліктів та створювати безпечний простір, який сприятиме миру та стабільності як у регіоні, так і у світі в цілому.

Мудренко Дарина Геннадіївна
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович**,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОСІЙСЬКІ ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ КАМПАНІЇ: ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ

Дезінформаційні вкидання – це є боєприпаси та несмертельна зброя в сучасній інформаційній війні, що вони, на думку вчених, призначені радше для підкорення супротивників ніж міркування з ними [1, с. 146]. Російські дезінформаційні кампанії взаємодіють з опонентами міркувань і покликані призвести до прийняття помилкових рішень. Така стратегія має назву рефлексивний контроль.

Концепція рефлексивного контролю була вперше розроблена в розпал Холодної війни в 1960-х роках як «процес, за допомогою якого один супротивник переказує причини або підстави для прийняття рішень іншому» [2, с. 238].

Американське застосування інформаційної зброї зробило чи не більше шкоди для поразки Радянського Союзу, ніж будь-яка інша зброя [2, с. 280]. Рефлексивний контроль відбувається, коли керуючий суб'єкт надає супротивникові інформацію, що вона підводить противника до бажаного рішення. Цей «контроль» описується як «рефлексивний», тому що ключовим компонентом цієї стратегії є процес повернення супротивника від поточних міркувань до бажаного результату і (або) необхідної поведінки [2, с.280].

Головне завдання рефлексивного контролю - знайти і використати слабкі ланки в оцінці інформації під час прийняття рішень. Не йдеться про російські стратегії дезінформації просто подати неправду і заплутати супротивників. Швидше, метою є поширення дезінформації, яка б схилила супротивників до прийняття помилкових рішень на користь Росії як контролюючого агента.

Інструментарій рефлексивних технологій управління на сьогодні описується в 4D вимірах: відкинути, спотворити, відволікти, збентежити. Відхилення представляє докази таким чином, що приховує цілі контролюючого агента або заперечує представлені докази. Спотворення змінює сприйняття реальності, подаючи різноманітну неправду: від вигаданих «фактів» до характеристик установ і людей (дефамацийні техніки).

Відволікання створює реальну чи уявну загрозу або відкриває нові докази, які змушують супротивника переглянути рішення. Виникає страх, збентеження, що вони посилюють та різко загострюють ситуацію, щоб перешкодити

опонентів ухвалити правильну дію. З появою цифрових технологій рефлексивне управління було адаптовано до ведення пропаганди та кібервійни.

Останні дослідження змінили традиційне визначення дезінформації та пропаганди і враховують його цифрову та програмовану складову. Для опису використовується обчислювальна пропаганда сукупність платформ соціальних медіа, автономних агентів і великих даних, які використовуються задля колективного маніпулювання громадською думкою. Найвідоміше джерело російської пропаганди є ІРА, російська «армія тролів», яка була офіційно зареєстрована 2013 року.

Кібервійні, як і іншим військовим операціям, потрібні свої солдати, серед яких можуть бути боти та маріонетки. Боти — це програми, які автоматизують онлайн-діяльність облікових записів соціальних мереж, включаючи розсилання масових повідомлень та контент-ретвітів. Маріонетки, тим часом є фальшивими особами, якими керують реальні люди. Персонаж маріонетки додає значення та довіри до дискурсу соціальних медіа [3, с. 145].

Дещо докладніше розберемо явище ботів, а саме їхнє скупчення. Ботоферма — це звичайний комп'ютер, на який встановлене спеціалізоване програмне забезпечення. Зловмисник має кілька десятків смартфонів та сім-карток, які постійно будуть в онлайні. Зазвичай, працівник ферми курує від сотні таких рейкових акаунтів. Він отримує текст із чітко окресленим інформаційним меседжем і розповсюджує його. Раніше тролі прославляли Росію та поливали брудом Майдан та бандерівців. Нині такі повідомлення не спрацьовують, тому Кремль використовує мовні теми, економічні та одну із найболючіших — коронавірус. І залучає, як правило, уже не росіян, а часто тих, хто не від того, щоб на цьому заробити гроші.

Проросійських ботів називають найнижчим та найпримітивнішим рівнем гібридної війни. Фактично, це навіть не люди, а обладнання, що множать вкрай дивні коментарі. Наприклад, під нашим сюжетом про антивакцинаторів з'явився користувач, який пише всілякі провокаційні речі. Можливо, у нього заклинило клавіатуру, але, якщо відкрити сторінку, то там абсолютна порожнеча.

Література:

1. Lukito, J., Suk, J., Zhang, Y., Doroshenko, L., Kim, S. J., Su, M.-H., Wells, C. (2020) The wolves in sheep's clothing: How Russia's Internet Research Agency tweets appeared in U.S. news as voxpopuli. *International Journal of Press/Politics*
2. Mejias, A., & Vokuev, E. (2017) Disinformation and the media: The case of Russia and Ukraine. *Media, Culture & Society*
3. Pomerantsev, P. (2015) Nothing is true and everything is possible: The surreal heart of the new Russia. New York, NY: Public Affairs

Мудренко Дарина Геннадіївна
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: Асатуров Сергій Костянтинівич,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЗАВДАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ КОНФЛІКТУ

Інформаційна війна є найбільш інтелектуальним варіантом військового протистояння, оскільки і суб'єктом і об'єктом впливу тут є людський розум. І сила, і слабкість тут містяться у когнітивних здібностях людини. Якщо звичайна війна орієнтована на тіло людини, то інформаційна – на його розум.

Інформаційні війни налаштовані не лише на військові цілі, а й на цілі в економічному, соціальному, політичному, релігійному просторах. Приклад виборів як політичних цілей є в голові у кожного. Але реально війна ідей, у якій людство живе все своє життя, є прикладом нескінченної інформаційної війни.

Інформаційна війна – це маніпулювання інформацією, якій довіряє об'єкт, без відома об'єкта, щоб об'єкт приймав рішення проти своїх інтересів, але в інтересах того, хто веде інформаційну війну. Стейн писав: «У своїй основі інформаційна війна має справу з ідеями та епістемологією, одним словом, це означає, що інформаційна війна – це про те як люди думають і ще важливіше як люди приймають рішення. І хоч інформаційна війна вестиметься в основному, але не тільки, через комунікативні мережі суспільства чи військових, вона принципово не про супутники, зв'язок і комп'ютери, вона має справу з впливом на людей і рішення, які вони приймають» [1 с.54].

Отже, спробуємо, хоч у першому наближенні, окреслити завдання інформаційної війни, за нашою думкою, вони можуть бути наступні:

- створення атмосфери бездуховності, негативного ставлення до культури та історичної спадщини у суспільстві конкурента чи ворога;
- створення політичного напруження та стану, близького до хаосу;
- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями та рухами з метою розпалення конфліктів, стимулювання недовіри, підозри, загострення ворожнечі, боротьба за владу;
- провокування соціальних, політичних, національно-етнічних і релігійних зіткнень;
- провокування, застосування репресивних дій з боку влади щодо опозиції;
- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади та управління, інспірація помилкових управлінських рішень;

- уведення населення в оману щодо роботи державних органів влади, їх авторитету, дискредитація їх дій;
- ініціювання страйків, масових заворушень, інших акцій протесту та непокори;
- підрив міжнародного авторитету держави, її співпраці з іншими державами;
- створення чи посилення опозиційних угруповань чи рухів;
- дискредитація фактів історичної, національної самобутності народу; зміна системи цінностей, які визначають спосіб життя і світогляд людей;
- применшення та нівелювання визнаних світових досягнень у науці, техніці та інших галузях, перебільшення значення помилок, недоліків, наслідків хибних дій та некваліфікованих урядових рішень;
- формування передумов до економічної, духовної чи військової поразки, втрати волі до боротьби та перемоги;
- представлення свого способу життя як поведінки та світогляду майбутнього, які мають наслідувати інші народи;
- підрив морального духу населення і, як наслідок, зниження обороноздатності та бойового потенціалу;
- здійснення іншого деструктивного ідеологічного впливу;
- нанесення шкоди безпеці інформаційно-технічної інфраструктури (машинно-технічним засобам, програмному забезпеченню, засобам та режиму захисту від несанкціонованого витоку інформації);
- захист від іншого деструктивного і інформаційно-психологічного та інформаційно-технічного впливу[2].

Таким чином, можна зауважити, що сучасна війна не може вестися без участі в ній інформаційної складової. Інформаційна безпека перестала бути цікавою тільки професіоналам. Зростає сила інформаційного озброєння, що вона змушує аналізувати типи загроз, оскільки прийшов час потужної зброї – інформації. Перебудова і бархатні революції, кольорові революції, включаючи арабські, – все базувалися на інтенсивному використанні саме інформаційного компонента, за допомогою якого були переграні всі інші варіанти сил.

Література:

1. Почепцов Г. Г. Информационные войны. Новый инструмент политики. К.: Алгоритм, 2015. 328 с.
2. Петрик В. О. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. URL: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222>

Матвеева Дарія Ігорівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Шевченко Наталія Володимирівна,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Сучасний модернізований світ відкрив нам багато новітніх унікальних можливостей, але водночас створив безліч лиходійних загроз, які ніколи не були такими різноманітними та складними. Оскільки, захист особистого віртуального простору є надзвичайно важливим елементом у теперішньому сьогоденні. Саме за це і відповідає поняття “інформаційна безпека”, що включає в собі елементи та процеси, які різноманітні структури та організації використовуються для захисту власних відомостей.

Перш за все, інформаційна безпека захищає конфіденційну інформацію від несанкціонованих дій, включаючи перевірку, модифікацію, записування та будь-яке порушення чи знищення. Мета полягає в тому, щоб забезпечити безпеку та приватність важливих даних, таких як деталі облікових записів клієнтів, фінансові дані, тощо. Підтвердженням даної мети є таке поняття як “інформаційна культура”, що відображує здатність суспільства ефективно використовувати наявні інформаційні ресурси і засоби інформаційних комунікацій у звичайному житті. [2, с.20] Так як, правильне володіння новинами різноманітного характеру є досить важливим питанням у нинішніх реаліях. [1, с.23] Як результат, саме інформація має змогу контролювати суспільство, впливати на суспільну свідомість в цілому. Для прикладу, сучасна російсько-українська війна повністю окреслює наскільки важливо вірно використовувати інформації з тих чи інших джерел тому, що у випадку розміщення недостовірної інформації, в мережі Інтернет, особа буде покарано Згідно із Законом України "Про правовий режим воєнного стану" передбачений у статті 8 про можливість втручання в діяльність ЗМІ та обмеження поширення певної інформації.[3, с.35] Також, іще однією однією із видів зброї РФ є саме хакерські атаки, які продовжують цілеспрямовано завдавати шкоди Міністерство цифрової трансформації України, Міноборони України та Нацагентствам з питань держслужби, тощо. Нещодавно оприлюднена статистика просто вражає, а саме кількість спроб зламування українських користувачів під час війни збільшилась на 95%.[3, с.38] Це є відображенням того, що Росія продовжує надалі чинити свої злочинні діяння не тільки на полі бою, а й в віртуальному інформаційному просторі у підсумку здійснює різного роду психологічні атаки на українців. Як наслідок, звідси і виник новітній

термін “кібербезпека”, що являє собою середовище, яке постійно змінюється, нові технології розвиваються щодня, створюючи можливості для хакерів, які постійно шукають нові способи використання як окремих осіб, так і компаній. [1, с.40] Затим, що чисельність кібер-зловмисників зростає – це підтверджується тим, що кількість злочинів в Інтернеті збільшується. В свою чергу, – це є свідченням того, що будь-який хакер-початківець може легко знайти в Інтернеті безкоштовні інструменти для планування тієї чи іншої кібератаки. Таким чином, кібербезпека у нинішніх реаліях потрібна так само, як Землі потрібен озоновий шар, щоб захистити планету від шкідливого ультрафіолетового випромінювання Сонця. Справа в тому, незалежно від того, чи є ви фізичною особою, малим підприємством чи великою багатонаціональною компанією, ви щодня покладаєтеся на комп’ютерні системи як результат роль інформаційної безпеки зростає з кожним днем так як – це є основою життєдіяльності у сьогочасному світі. [2, с.50] Очевидно, що інформація стає однією з основних цінностей сучасного суспільства тому, що знання тих чи інших відомостей стають основною складовою добробуту суспільства, а отже, фактором стабільності та сталого розвитку суспільства. Через те, що розмаїття інформаційного потоку відіграє життєво важливу роль майже в усьому, що ми робимо в новочасному суспільстві.

Отже, інформація – це факти, дані, цифри, зображення, документи, звук або дії особи, які мають бути передані одержувачу з метою пояснення, інформування та перевірки того, що одержувач може використовувати таку інформацію для будь-якої конкретної мети. Так, вважається, що якісна інформація покращує прийняття рішень, підвищує ефективність і забезпечує конкурентну перевагу організації, яка знає більше, ніж опозиція. Таким чином, роль інформації зростає з кожним днем, бо люди стають більш залежними від технологій як результат ризик злочинності підвищується під впливом цього гарантування інформаційної безпеки є необхідністю, бо – це стає атрибутом звичайного сучасного життя.

Література:

1. Степанов В. Ю. Інформаційна культура сучасного інформаційного суспільства / В. Ю. Степанов // Вісник Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. 2009. Вип. 27. С. 91–97
2. Шнипко О. С. Національний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і конкурентоспроможність / О. С. Шнипко // Економіка і прогнозування. 2007. №1. С. 116 - 129.
3. Інформаційне право: Навчально-методичний посібник / Р. Б. Тарасенко. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка. 2010. 512 с.

Гаврилук Юлія Анатоліївна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Шевченко Наталія Володимирівна,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ У ХХІ СТОЛІТТІ

Початок ХХІ століття відзначився новою політичною та економічною ситуацією, в якій опинилася Україна. Держава активно і послідовно відстоює свої національні інтереси в глобальному світі. До цих інтересів відноситься участь України в міжнародних інформаційних процесах, які тісно пов'язані з питанням забезпечення безпеки держави, суспільства, суб'єктів господарювання та всіх громадян. Сучасний стан суспільного розвитку в Україні характеризується становленням інформаційного суспільства, впровадженням сучасних інформаційних технологій значно прискорило процес отримання, обробки та аналізу інформації. Широкий оперативний доступ до інформації підвищує ефективність її використання, робить її невід'ємною частиною управління всіма інституціями та процесами. Тому питання інформаційної безпеки є важливим компонентом усієї системи національної безпеки країни.

Інформаційна безпека – це сукупність засобів забезпечення інформаційного суверенітету України, захисту держави та її громадян від зовнішніх та внутрішніх інформаційних загроз, яка охоплює всі сфери держави: економічну, політичну, військову, гуманітарну і промислову [3]. Відповідно до Закону «Про основи національної безпеки України», однією з головних загроз національній безпеці України у сфері розвідки є маніпулювання свідомістю громадян, особливо шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації [1]. Розширений перелік основних напрямів державної інформаційної політики визначено ст. 3 Закону «Про інформацію». У ст. 3 Закону «Про основи національної безпеки» визначено три об'єкти безпеки серед яких визначено – особу і громадянина, суспільство та державу [2]. Більш того, інформаційна безпека являється складним, системним, багаторівневим явищем, на стан і перспективи розвитку якого мають вплив зовнішні та внутрішні чинники такі як: 1) політичне становище у світі; 2) наявність потенційних зовнішньо-внутрішніх загроз; 3) стан і рівень інформаційно-комунікаційного розвитку держави; 4) внутрішньополітична ситуація в країні. Проте інформаційна безпека залишається складною, динамічною, цілісною соціальною системою, компонентами якої є підсистеми безпеки особистості, держави і суспільства. Прикладом порушення інформаційної та територіальної

безпеки України постає: захоплення терористами у 2014 році районів Донецької та Луганської областей Російської Федерацією. Під час якого провайдери кабельного телебачення вимкнули українські телеканали, тобто громадянин позбавили права на отримання інформації з диверсифікованих джерел, що у подальшому призвело до формування уявлення про ситуацію в країні і світі на основі неякісних, недостовірних, а часто брехливих повідомлень. Навіть після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, країна - терорист продовжує вести «гібридну війну» шляхом надання спотвореної інформації, яка відповідає дійсності, для громадян які проживають на окупованих територіях. Цими діями РФ хоче добитися зневіри українського народу, та насадити свою «правду» нашим людям. Тому українська держава бориться та створює нові можливості, щоб донести громадянам правдиву інформацію з перевірених джерел [4].

Підсумовуючи, потрібно зазначити, що інформація є складним, але водночас важливим компонентом для безпеки країни, яка функціонує в різних сферах. Окрім суто корисливих цілей, у сучасному контексті інформаційні загрози розпалюють міжнаціональну, міжрелігійну та іншу ворожнечу, дискредитують правоохоронні системи та національну владу в цілому, загрожують особистій честі, асоціюються із заподіянням шкоди до гідності та ділової репутації, створюючи «образи ворога», або навіть «зомбування» населення для управління колективною свідомістю. Потенціал інформаційної сфери через її сутнісну природу та здатність «проникати» в інші сфери суспільства недостатньо реалізується політиками та правоохоронними органами. Також залишається загроза «гібридної війни» яка впливає і на інформаційну безпеку України та на інформаційну інфраструктуру, інформаційні ресурси, на суспільство, свідомість та підсвідомість особистості з метою нав'язуванням власної системи цінностей, поглядів, інтересів і рішень у життєво важливих сферах суспільної й державної діяльності. Саме нормативно-правова регламентація формування єдиного інформаційного простору України повинна сприяти гармонійному розвитку інформаційних ресурсів, інформаційних послуг та інформаційного продукту в країні. Важливість проблеми розвитку законодавства у сфері інформації та інформаційної безпеки, становлення інформаційного суспільства визначається тією обставиною, що норми законів цієї сфери суттєво впливають на законодавче регулювання відносин суб'єктів у всіх сферах життя держави. Тому законодавча база України щодо інформаційної безпеки має поліпшуватися та створювати нові вимоги для забезпечення громадяни правдивою інформацією.

Література:

1. Закон України від 19.06.2003 «Про основи національної безпеки України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> (дата звернення 27.01.2023)
2. Закон України від 02. 10. 1993 «Про інформацію». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/2657-12> (дата звернення 24.01.2023)
3. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посібник. К.: Кондор, 2004. 384 с.

4. Литвиненко О. Інформаційна складова у сучасній гібридній війні проти України: виклики й загрози. Українознавчий альманах. 2017. Вип. 19. С. 171-174.

Товкун Інна Іванівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОПАГАНДИ У ВИСВІТЛЕННІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ПРОВІДНИХ РОСІЙСЬКИХ ТЕЛЕВІЗІЙНИХ КАНАЛАХ

Інформаційна війна РФ розгортається так само активно, як і бойові дії в Україні. Пропагандисти переконують своїх глядачів, що Україні вкрай необхідна «денацифікація» та «демілітаризація». Причому робить вона це активно як на внутрішній, так і на зовнішній арені, використовуючи цинізм і безпринципність, множинність варіантів правди, постійне вкидання дезінформації. Сьогодні перед пропагандистською машиною стоїть виклик – посилити внутрішню пропаганду, щоб якось виправдати тисячі загиблих на війні солдатів, а також жорсткі економічні санкції з боку Заходу.

На російському телебаченні працює ціла когорта журналістів, які розгорнули відкриту пропагандистську арену проти України. Познайомимося з найбільш топовими серед них.

Дмитро Кисельов – це флагман російської пропаганди, найвідоміший телеведучий Росії та великий медіаменеджер. Він веде кремлівську пропаганду не тільки у Росії, а й за кордоном. Роки брехні обернулися війною з Україною. У ефірі своєї програми "Вісті тижня" він відкрито агітував жителів Росії вирушити на війну з Україною, на яку він відправив і свого племінника.

Ольга Скабєєва знаменита своєю агресивною антиукраїнською риторикою, трансляцією головних наративів Кремля, нахабною манерою, образами співрозмовників, політиків, та спілкуванням із опонентами у студії на підвищених тонах. У неї прізвисько «залізна лялька Путінського ТБ». Ця жінка, маючи власну доньку, безжалісно, з ненавистю говорить в ефірі про загиблих українських дітей. Скабєєвій заборонено в'їзд в Україну, в'їзд до країн Євросоюзу. Проте у себе на батьківщині Скабєєва входить до десятки журналістів, які користуються найбільшою повагою та довірою.

володимирсоловйов – ще один російський пропагандист, телеведучий, публіцист. Його ще називають рупором кремля. Він відомий своїми антиукраїнськими висловами та проросійською пропагандою. володимирсоловйов неодноразово грозив світу ядерною війною. В ефірі свого шоу володимирсоловйов відкрито заявив, що російська федерація не зупиниться на війні проти України.

З російського телебачення ллється така лавина безглуздя, нісенітниць, хворих галюцинацій, з якими важко справитися непідготовленому мозку. Увесь телевізійний контент направлений саме під розповсюдження пропагандистських наративів кремля, насадження патологічної ненависті до України й українців, і до усіх країн, які підтримують Україну. Ми не можемо зрозуміти росіян, які підтримують, війну, які підтримують путіна, які виправдовують всі вбивства, згвалтування, все те божевілля, яке роблять росіяни в Україні. Це все незрозуміло звичайній нормальній людині. І незрозуміло нам, як може ціла країна мовчати, коли все це варварство відбувається. Хоча і є поодинокі випадки протестів, арештів активістів, виїзду активної антивоєнної інтелігенції за кордон, але для 140 мільйонної країни це – капля в морі [2].

Російські пропагандисти зробили свою роботу – їм вдалося вставити в свідомість росіян свою ієрархію пропаганди, яка дає можливість зрозуміти мотиви та настрої росіян в російсько-українській війні. Головними меседжами путінської пропаганди є: "ЕСТЬ ПУТИН – ЕСТЬ РОССИЯ!", "РОССИЯ ВСЕГДА ПРАВА", "СИЛЬНАЯ АРМИЯ", "ВЕЗДЕ ВРАГИ", «ЕДИНАЯ (ВЕЛИКАЯ, БОГАТАЯ) СТРАНА, ОБЪЕДИНЯЮЩАЯ РАЗНЫЕ РЕГИОНЫ И НАРОДЫ», «БУДУ ЗАЩИЩАТЬ РОДИНУ», «СИЛЬНАЯ ВЕРТИКАЛЬ ВЛАСТИ», «МОСКВА – СТОЛИЦА НАШЕЙ РОДИНЫ» [1].

Щоб зрозуміти рівень зазомбованості жителів недоімперії, їхню віру в праведність політики «бункерного діда» і його священну боротьбу проти України й НАТО, треба уявити, як працюють сьогодні російські ЗМІ, зокрема російське телебачення. Теза перша на російському телебаченні – російська армія воює з НАТО. Навіть у мирний час російське телебачення згадувало про Україну тільки в покровительських або принизливих тонах. Але після початку повномасштабного вторгнення тон і форма подачі інформації радикально змінилися. Тепер усі новини починаються з подій в Україні. Причому, розповідаючи про хід так званої спеціальної воєнної операції, українців навіть не згадують. Теза друга - «все, за що ми воюємо, руська земля». Перетворення нашої держави в ще один електоральний осередок новоросії або входження до складу московії на правах додатка якогось федерального округу рф – головна мета окупантів. Тому російська пропаганда робить усе можливе, щоб закласти у свідомість кожного ординця думку: все, за що зараз воює рф, – їх земля, їх власність [3].

В умовах російської загарбницької війни проти України путінська пропагандистська машина запрацювала з подвійною активністю. путіну не

вдалося реалізувати початковий план своєї злочинної «спеціальної операції» та отримати бажану для них перевагу на інформаційному фронті [4].

Більшість технологій, які російська влада використовує з часів повномасштабного вторгнення в Україну, мало чим відрізняються від тих, які вона поширювала, починаючи з 2014-го року. Все обертається довкола того, щоб люди сприймали інформацію виключно в такому ключі, як це вигідно росії. У російській інформаційній війні традиційно працюють два вектори – просування вигідних для росії наративів; напускання туману, щоб нічого не було зрозуміло [5].

Поки російські війська бомблять українські міста і вбивають мирних людей та дітей, телебачення рф розповідає, що розбомблені будинки і безневинні жертви – це все справа рук українських неонацистів. Ведучі пропагандистських російських телеканалів агресивні, войовничі та безкомпромісні. Головним своїм ворогом росіяни вважають президента Зеленського, який, за їхніми словами, сидить у бункері в Польщі. У різних програмах вони його порівнюють з Гітлером.

Отже, росіяни просто не можуть усвідомити, що навіть після 84 ракет в один ранок єдність українців залишатиметься непорушною. Скабеевій та соловйову легше думати, що все, що може відбуватися на вулицях українських міст - робота влади. Що будь-яка активність і тут, і в усьому світі неможлива без дозволу згори. Це і є та брехня, яку вони роками будували навколо себе, яку вони несли у свій викривлений світ. І яка, зрештою, згорить, як незнищений Кримський міст. [3] За поширення пропаганди війни, ненависті та участі у геноциді російські пропагандисти повинні понести юридичну відповідальність на рівні з керівниками росії, тими хто безпосередньо віддавав наказ про початок повномасштабної збройної агресії проти України.

Література:

1. Богуш Д. ІЄРАРХІЯ ПРОПАГАНДИ РФ 2022 5 серпня 2022. Режим доступу: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bogush/62ed05e27f4a6/>
2. Близнюк С. Газета "Вісті Борзнянщини" від 16.06.2022. Режим доступу: https://m.gorod.cn.ua/news_138194.html
3. Думанська В. Як брешуть пропагандисти: від "заготовок" під вибух Кримського мосту до "бомбардування" Верховної Ради // Українська правда 12 жовтня 2022.
4. РБК –УКРАЇНА Зовнішній фронт. Як українська дипломатія працює під час війни з Росією. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/vneshniy-front-ukrainskaya-diplomatiya-rabotaet-1656539404.html>
5. РБК Минобороны обвинило Украину в провокации со звонками «из военкомата» Военная операция на Украине , 26 марта 2022. Подробнее на РБК:<https://www.rbc.ru/society/26/03/2022/623ee8549a7947391df3ea12>

Щука Олеся Олегівна
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Шевченко Наталія Володимирівна**,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНА АНАЛІТИКА ТЕЛЕГРАМ КАНАЛІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ З НИХ

Актуальність цього дослідження безумовно почала набирати обертів, коли на українських землях розв'язався військовий конфлікт, а також у той момент, коли він переріс у повномасштабну російсько-українську війну.

Важливим моментом у інформаційній аналітиці загалом є правильний аналіз даних та їх подальше розповсюдження. В умовах які склались в нашій країні на сьогоднішній день та неймовірно високий рівень інформатизації суспільства такі джерела як телеграм канали стали щоденними та найбільш корисними для нас. Тому постала необхідність у аналізі інформації, її фільтруванні та подальшому розповсюдженні.

Головним чином, інформаційна аналітика дозволяє людям виділяти коректну інформацію з усієї яку вони мають. Нажаль, зараз, через велику кількість проросійських та окупаційних телеграм каналів, дезінформація поширюється з неймовірною швидкістю і далеко не кожна людина готова аналізувати її та пропускати через призму. Специфіка сьогодення потребує вірної і достатньою кількості аналітичної інформації для прийняття правильного рішення і висновків, яке буде ефективним в умовах непередбаченості і кризових моментах у війні між росією та Україною [2]. Загалом, майже кожен громадянин України може зробити свій внесок в розповсюдження достовірної інформації. Завданням інформаційної аналітики є збір, накопичення, обробка та аналіз даних з метою обґрунтування та їх подальшого поширення. Для пересічної людини не є важким пройти кілька етапів аналізу даних, які було отримано з певних джерел, а саме:

- перегляд інформації на збіги з кількох джерел;
- виділення однакових частин з кожної статті;
- структурування даних та їх узагальнення;
- реалізація готової та проаналізованої інформації в наступні джерела.

Варто пам'ятати, що якісні медіа можуть розчарувати тих читачів, глядачів і слухачів, які розраховують отримати багато яскравих ексклюзивів тощо. Адже професійні журналісти застосовують раціональну самоцензуру, не публікуючи те, що наполегливо просить не публікувати військове керівництво, уникають думок, які розпалюють внутрішні конфлікти. В цілому, аналіз інформації та не

розповсюдження дезінформації дозволить урядовій еліті вірніше вибудувувати свою стратегію, та впевненіше оприлюднювати інформацію, яку б могли подати невірно [5].

З огляду на вище сказане, варто зазначити, що телеграм став базовою платформою для оприлюднення інформації і звітів урядовими особами та структурами. Саме вони є першоджерелами. Серед них наймасовішими стали: «Оперативний ЗСУ» (503 тисячі підписників), «Служба безпеки України» (380 тисяч підписників), «Верховна Рада України» (208 тисяч підписників), «Офіс Президента» (162 тисячі підписників)[3]. Також варто згадати, що після повномасштабного вторгнення були створені військові обласні адміністрації та їх телеграм канали для оприлюднення військової ситуації в області. Найчисельнішими стали наступні: «Віталій Кім/ Миколаївська ОДА» (680 тисяч підписників), «Віталій Коваль / Рівненська ОДА (ОВА)» (190 тисяч підписників), «Максим Козицький/Львівська ОВА (ОВА)» (174 тисячі підписників), «Ігор Табурець | Начальник Черкаської ОВА» (163 тисячі підписників) [4].

Телеграм канали, де автор може надсилати необмежену кількість повідомлень підписникам та залишитись анонімним, і стали головним джерелом отримання новин у телеграмі. Більшість з них, на сьогоднішній день, намагаються бути схожими на ЗМІ, проте далеко не всі, публікуючи новини, пам'ятають про журналістську доброчесність. Не зважаючи на це слідкувачів таких каналів безмежна кількість. Найчисельнішими телеграм каналами, під час повномасштабного вторгнення, стали: «Труха/Україна» (від початку був лише харківським, але згодом розширився; став відомий завдяки оперативності публікацій, має 2.7 мільйони підписників), «Україна Сейчас: новини, війна, Росія» (охоплює певну низку великих міст, відомий завдяки безперервному опублікуванню новин, має 1.7 мільйонів підписників), «Реальная Война/Україна» (від початку створення публікував новини про військові дії усього світу, відомий завдяки повсякчасним публікаціям, має 1.43 мільйони підписників) [6].

Можна зробити висновок, що інформаційно-аналітична діяльність у меседжерах певною мірою убезпечує, захищає державні структури, урядовців від ризиків, небезпек і викликів сьогодення, рекомендуючи те чи інше ефективне управлінське рішення, прогнозуючи наперед наслідки його прийняття чи неприйняття, чи бездіяльності. При цьому вказуються як позитивні так і негативні наслідки прийняття чи неприйняття таких рішень [1].

Література:

1. Варенко В. М. Інформаційно-аналітична діяльність: Навч. посіб. К.: Університет «Україна». 2014. 417 с.
2. Жугай В. Й., Кузнецова Т.Г. Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 32 (71) № 6 Ч. 3 С.120-125

3. Офіційні джерела: телеграм-канали державних органів. URL: <https://www.nrada.gov.ua/ofitsijni-dzherela-telegram-kanaly-derzhavnyh-organiv/> (дата звернення 23.01.2023)
4. Офіційні Telegram-канали військових адміністрацій – список. URL: <https://bukinfo.com.ua/oblasna-vlada/oficiyni-telegram-kanaly-viyskovykh-administracij-spysok> (дата звернення 26.01.2023)
5. Як добирати джерела інформації під час війни. URL: <https://thegard.city/articles/204984/yak-dobirati-dzherela-informacii-pid-chas-vijni> (дата звернення 04.02.2023)
6. Від «Трухи» до Гордона: найпопулярніші канали українського сегмента Telegram. URL: <https://detector.media/monitornh-internetu/article/202665/2022-09-09-vid-trukhy-do-gordona-naypopulyarnishi-kanaly-ukrainskogo-segmenta-telegram/> (дата звернення 01.02.2023)

Рябушкіна Олеся Володимирівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Шевченко Наталія Володимирівна,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ДЕЗІНФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ – ПРИЧИНИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ АНАЛІЗУ

У контексті зростаючої тенденції до правої пропаганди та військовим діям розпочатим на території України з 2014 року, деякі українські ЗМІ розповсюджують дезінформацію, коли заявляють про незалежність від Заходу, прозорість і правдивість інформації, що пов'язана з внутрішнім та військовим становищем у державі. Дослідження показують, що українські ЗМІ іноді спотворюють інформацію. Наприклад подають негативну інформацію про західні суспільства або країни, які підтримують Україну, або коли повідомляють про злочини, пов'язані з діями Росії, багато українських ЗМІ подають скривджену інформацію про участь західних країн в антиросійському русі, залишаючи багато питань щодо політики Заходу. Іншим прикладом є примусова мобілізація, із-за значних втрат української армії, яку всіляко намагаються перекрити іншими новинами, або спростувати аргументацією: «Це резерв, який не потребує відправки у гарячі точки» [2]. Українські медіа брешуть за різними темами, але найважливішими були питання про військові діяльності на Донбасі та питання про початок конфлікту між Україною та Росією. Що йому передувало, чому Українська сторона також вина у конфлікті, та як влада хотіла здати Східну частину держави?

Існує ряд причин, по яким ЗМІ подають недостовірну інформацію. Зазвичай це відбувається, коли сторони або дії потребують анонімності або конфіденційності, якщо правда може призвести до небажаних політичних або соціальних наслідків. Також можливо, що редакція була змушена відхилити або обмежити інформацію про події, які вона подала на розгляд, бо це могло не відповідати закону про розповсюдження інформації [4], або ними було отримано державну заборону. Одним з прикладів є заяви про кількість загиблих українських військових. На сторінці Американського BBC NEWS 10. 11. 2022 р., було оприлюднено, що Американська розвідка має дані, що під час повномасштабного вторгнення загинуло більш ніж 100 тис. військових ВСУ, так сама стаття але з українським перекладом, містить у собі відомості «до 100 тис. загиблих та поранених», на ці данні влада ніяк не відреагувала [5]. Але, під час виступу 30. 11. 2022 р., голова Єврокомісії Урсула фон дер Ляйн також назвала цифру у 100 тис. загиблих з боку ВСУ, на що була моментальна реакція та прохання видалити виступ «з невірною інформацією», та публічно оскаржити невірні дані [1].

Тому, я вважаю, що кожен свідомий громадянин має вмінати аналізувати та фільтрувати інформації, яка надходить до нього. Багато ресурсів, які з'являються під час пошуку, можуть бути неточними або недостовірними, не слід відкидати факт гібридної війни, у якій інформаційний потік інколи розповсюджується з шаленою швидкістю [3]. Тому важливо перевіряти інформацію, використовуючи кілька джерел. Це допоможе забезпечити більш точну та надійну інформацію, та наближати себе до більш достовірних фактів. І також слід пам'ятати, що читаючи державні медіа треба акцентувати увагу на виступи політичних діячів. Наприклад, Міністр або Президент транслює абсолютно різні меседжі до зарубіжних та національних ЗМІ. У чому причина? Задля заспокоєння свого народу, верхівка подає меседжі, які зменшують моральний тиск на натовп, але для всесвітнього оприлюднення проблеми акцентують увагу на можливих кризах, або захопленнях територій.

Тому, можу стверджувати, ЗМІ в Україні часто подають хибні факти або надають упереджену інформацію через політичний чи корпоративний вплив. Особливо це стосується телевізійних ЗМІ, які з роками стають все більш політизованими. Крім того, відсутність належного неупередженого регулювання та нагляду за ЗМІ означає, що неправдиву інформацію можна легко поширити або спожити.

Література:

1. В Еврокомиссии заявили, что Украина потеряла в войне с РФ 100 тысяч военных. В ВСУ не понимают, откуда данные. Громадське телебачення - Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні. URL: <https://hromadske.ua/ru/posts/v-evrokomissii-zayavili-cho-ukraina-poteryala-v-vojne-s-rf-100-tysyach-voennyh-v-vsu-ne-ponimayut-otkuda-dannye> (дата звернення: 18.02.2023).

2. Вручали повістку стусанами: в Одесі жорстоко побили чоловіка (відео). Новини України - останні новини України сьогодні - УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/society/v-odesi-pracivniki-viyskkomatu-zhorstoko-pobili-cholovika-video-novini-odesi-12145233.html> (дата звернення: 17.02.2023).

3. «Детектор медіа». Які обмеження та особливості роботи медіа діють в Україні під час великої війни. detector.media. URL: <https://detector.media/infospace/article/203615/2022-10-11-yaki-obmezheniya-ta-osoblyvosti-roboty-media-diyut-v-ukraini-pid-chas-velykoi-viyny/> (дата звернення: 17.02.2023).

4. Про інформацію. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 17.02.2023).

5. BBC News. Ukraine war: US estimates 200,000 military casualties on all sides. BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-63580372> (date of access: 18.02.2023).

Рибак Євген Миколайович,
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ УКРАЇНИ У ВИРШЕННІ ПРОБЛЕМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬСТВОМ КРАЇН АФРИКИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Весь світ увійшов в новий віток продовольчої кризи, за оцінкою ООН голод у світі додатково охопить приблизно 50 млн. людей, насамперед постраждають країни Африки. Оскільки в Українських портах з початку 2022 року через агресію РФ, було заблоковано 20 млн. тон сільськогосподарської продукції, на світовий ринок не потрапило 14 млн. тон зерна та кукурудзи, 6 млн. тон соняшникових (олії, макухи та інш.), в результаті виниклого дефіциту відбувся різкий підйом цін у низки країн Африки. Так, найбільше постраждав Ліван де доля української пшениці перевищувала 60%, згідно з дослідженнями влітку 2022 року ціна на хліб сягнула 6 Євро, більше ніж на 40% від початку повномасштабної російсько-української війни у лютому.

Зростання цін на продукти харчування та блокування імпортованих потоків через війну, ймовірно, ще більше погіршать ситуацію із затримкою росту серед дітей віком до 5 років в Африці, яка становила близько 30% у 2020 році (порівняно з 20% в Азії та близько 5% у Європі та Океанії).

Однак, сьогодні Україна активно допомагає країнам Африки попередити та подолати проблеми з продовольством, а саме 26.11.2022 року стартувала продовольча програма Grain from Ukraine. Програма реалізується в партнерстві з Всесвітньою продовольчою програмою ООН (World Food Program) та за координації Офісу Президента України. Мета продовольчої програми – врятувати від голоду щонайменше 5 мільйонів людей до кінця весни 2023 року.

За підсумками 2021 року Україна увійшла у п'ятірку найбільших експортерів сільськогосподарської продукції в світі після США, Канади,

Франції та Росії. У 2019/2020 роках ми зібрали 98 млн. тон с/г продукції з якої експортували 62 млн.тон., у 2020/2021 роках зібрали 84.2 млн. тон. з яких експортували 48.8 млн. тон, у 2021/2022 зібрали 106 млн. тон з яких експортували 61.5 млн тон, а у надскладному 2022 році аграрії зібрали 83.3 млн. тон на площі 24.1 млн га експорт якої триває в теперішній час.

За даними ООН Україна годує понад 400 млн. людей у країнах Африки та Азії. Важливість ролі України особливо виявилася під час пандемії COVID-19, коли було зруйновано глобальні ланцюги постачання товарів. Україна продовжила виконувати свої зобов'язання та істотно сприяла продовольчій безпеці своїх партнерів на Близькому Сході, в Європі, Південно-Східній Азії та Північній Африці.

У 2021 р. Україна увійшла до складу Комітету зі всесвітньої продовольчої безпеки ООН, який підпорядковується Генеральній Асамблеї ООН через економічну і соціальну Раду ООН і конференції Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО).

Саміт ООН із продовольчих систем, який відбувся у вересні 2021 р., надав додаткового поштовху Україні в напрямі трансформації продовольчої системи для просування Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року. Для України результатом саміту стало підписання Президентом Указу № 41/2022 від 07.02.2022 р. «Питання національних пріоритетів трансформації продовольчих систем в Україні» і розроблення Кабінетом Міністрів України плану заходів на його виконання щодо трансформації продовольчих систем в Україні на період до 2030 р.

Однак, військова агресія РФ проти України, вкрай негативно вплинули на функціонування продовольчих систем: порушення цілісних ланцюгів постачання продукції сільського господарства та харчових продуктів; зрив посівної кампанії, що є особливо загрозливим, зважаючи на високі світові ціни на газ і, відповідно, міндобрива. Активні бойові дії наразі відбуваються в тих областях, де вирощують більшу частину пшениці — Харківській, Одеській, Запорізькій; ускладнений експорт української продукції на зовнішні ринки через блокування портів України з боку РФ (60 % сільськогосподарської продукції України експортується морем), що негативно вплине насамперед на країни, які залежать від імпорту харчової продукції; подальшого підвищення світових цін на продовольство (згідно з прогнозом ФАО від 11.03.2022, через війну в Україні світові ціни на продукти харчування та корми можуть зрости на 20 %); глобального стрибка інфляції, якою передусім буде вражено країни з малорозвиненою нестабільною економікою на Близькому Сході та у Північній Африці.

Висновок: Ключову роль України як «житниці світу» важко переоцінити, а тому для мінімізації виявів глобальної продовольчої кризи необхідно якнайшвидше захистити і підтримати виробництво сільськогосподарської продукції в Україні в умовах воєнного стану, скориставшись можливостями впливу України на глобальну продовольчу політику, які вона здобула завдяки досягненню провідних позицій на світових ринках окремих видів

сільськогосподарської продукції, а також активізації співпраці з міжнародними й міжурядовими організаціями. Це буде основою надійному забезпеченню населення світу продовольством, підвищенню економічної і фізичної доступності харчових продуктів, недопущенню зривів експортних контрактів сільгосппродукції.

Література:

1. Сидорчук К., Король В. Глобальні проблеми сучасності. Львів 2022, с.4.
2. Бойко К. Характеристика впливу економіко-географічного впливу України Київ 2022. с. 36.
3. Кравченко О. URL: https://lb.ua/economics/2022/12/15/539300_grudni_kraini_vidpravili.html
4. Чижмков Г. Звіти Торгово-промислової палати України за 2022 рік. Курс на Африку 2023. с.10.

Колмацуй Євгеній Валентинович,
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Лановюк Людмила Петрівна,**
*кандидат історичних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ПРОБЛЕМА ПРОДОВОЧОЇ БЕЗПЕКИ АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ В УМОВАХ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Досить серйозною проблемою для Африки була і є саме забезпечення продовольчими товарами, потреба в яких існувала завжди, а нині загострюється як результат швидкого зростання чисельності населення і платоспроможного попиту. За недостатнього внутрішнього виробництва продуктів харчування в країнах континенту продовольча проблема вирішується за рахунок імпорту, масштаби якого досить значні. Африканські країни сьогодні у більшості українців асоціюються переважно з чимось далеким та екзотичним. Проте зміни, які відбуваються у цьому регіоні впродовж останніх десятиліть і мають усі підстави тривати принаймні до середини нинішнього століття, перетворюють його на один із найперспективніших ринків збуту для українських товарів. Потужний потенціал України в даній сфері та зацікавлені платоспроможні країни Африки сприяють розвитку економічних відносин, які будуть взаємовигідні для обох сторін. Україна має досить стійкі відносини з африканськими країнами у сфері експорту, адже нині країни Африки в експорті продуктів харчування з України займають третє місце після країн ЄС та Азії.

Стрімкий розвиток держав континенту зумовив глобальну ланцюгову реакцію. Саме завдяки цьому росту економічний інтерес України в Африці стає все більш пріоритетним. Демографічний ріст континенту збільшує попит на продукти харчування, а з тим і на сільськогосподарське обладнання. Розвиток міст привертає увагу будівельних компаній, а ускладнення структури економіки вимагає використання нових технологій обробки сировини. Усе це – можливості, які почасти використовує Україна для налагодження торговельних зв'язків із материком. З іншого боку, Африка, завдяки особливостям клімату чи географії покладів корисних копалин, має ресурси, необхідні для підтримки та розвитку української економіки. Так, наприклад, із Гвінеї ми імпортували боксити, необхідні для металургійної промисловості, а з Кот-д'Івуару – какао для кондитерських виробів.

Нова українська політика на цьому пріоритетному напрямі, визначена Президентом України Володимиром Зеленським, ґрунтується на Стратегії розвитку відносин з державами Африки, затвердженій у січні 2022 р. Ще до повномасштабного російського вторгнення МЗС провело ретельну підготовку задля тіснішої взаємодії з державами Африки. З лютого 2022 р. відбулися 18 розмов Президента України з африканськими лідерами, 9 з яких - вперше в історії двосторонніх відносин (Гана, Гвінея-Бісау, ДРК, Замбія, Кот-д'Івуар, Малаві, Мозамбік, Нігер, Ботсвана). У жовтні Україну відвідав Президент Гвінеї-Бісау та чинний голова Економічного співтовариства країн Західної Африки Умаро Ембало. Це стало першим офіційним візитом в Україну лідера держави Підсахарської Африки з 2004 р. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба мав 35 змістовних телефонних розмов та зустрічей з африканськими колегами.

У жовтні 2022 р. відбулося перше в історії української дипломатії африканське турне міністра закордонних справ України, що охопило Сенегал, Кот-д'Івуар, Гану та Кенію. Спеціальний представник України з країн Близького Сходу та Африки Максим Субх, призначений в липні 2022 р., додатково відвідав 5 африканських країн. В ході турне досягнуті важливі домовленості, передусім у сфері економіки та освіти. У 2021 р. Україна здійснювала зовнішньоторговельні операції з усіма 48 країнами Субсахарської Африки. Експорт товарів та послуг склав майже 1 млрд дол. США, або 1,6 % від загального експорту товарів і послуг України. Імпорт товарів і послуг становив майже 0,6 млрд дол. США, або 1 % від загального імпорту товарів і послуг України. У товарній структурі експорту України до країн Африки провідне місце посідають чорні метали, на які в 2021 р. припадало 47,6 % від експорту товарів до країн цього регіону. Також відносно помітною була частка зернових культур (17,1 %), жирів та олій (10,2 %). На ці три товарні позиції припадало три чверті експорту товарів до Африканського континенту.

Україна зміцнює свої позиції на світовому аграрному ринку – входить до десятки найбільших світових виробників зерна і олійного насіння та займає лідируючі позиції серед експортерів цієї продукції. Динамічне зростання експортних можливостей України сприяє розширенню її ринків збуту. Варто

звернути увагу на ринок Африки, адже сьогодні це один із регіонів, що має досить високі темпи розвитку. Узагальнювати ці проблеми не слід, адже кожна з 54 суверенних держав має свої політичні та культурні особливості. Іноді українські виробники стикаються з недобросовісними імпортерами, які змінюють умови контракту в останній момент. Український виробник має бути готовим до того, що в деяких країнах африканці можуть затягувати перемовини та всіляко уникати повної оплати. Багато українських компаній, які не працюють з великими корпораціями, побоюються потрапити на гачок до шахраїв. Щоб гроші або товар не потрапили до рук шахраїв, українські компанії перевіряють надійність імпортера, отримуючи консультації в українських посольствах, асоціаціях, торгово-промисловій палаті або у відкритих реєстрах. Для протидії шахраям використовують акредитив – спеціальний банківський інструмент, який захищає і продавця, і покупця.

Африканський континент сьогодні та в перспективі є одним з основних імпортерів сільськогосподарської продукції, це дає змогу Україні як країні-експортеру реалізувати свої можливості у нарощуванні експорту.

СЕКЦІЯ 3

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Асатуров Сергій Костянтинович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

Мартинов Андрій Юрійович,
*доктор історичних наук, професор,
Інститут історії України НАНУ (м. Київ, Україна)*

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ВИМІРИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

На гарячому етапі широкомасштабної війни Росії проти України після 24 лютого 2022 року висвітлювалася проблема правового забезпечення євроінтеграції України. Європейський Союз перебуває у кризі після виходу Великої Британії. Готовність прийняти нові країни-члени сумнівна. Європейському Союзу необхідно адаптувати свої інституції та вдосконалити свої правові норми, щоб забезпечити прийняття країн Західних Балкан, України та Молдови. 28 лютого 2022 року Президент України В. Зеленський подав заявку на членство в Європейському Союзі з проханням про спеціальну процедуру усиновлення. 24 червня 2022 року Європейська Рада визнала Україну кандидатом на вступ до Європейського Союзу за умови боротьби з корупцією та судової реформи. Вирішальною є проблема правової адаптації України до вступу до Європейського Союзу.

Метою роботи є аналіз тенденцій розвитку правового забезпечення європейської інтеграції України. Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Проаналізувати правові передумови європейської інтеграції України.
2. Висвітлити політичні аспекти європейської інтеграції України.

Заради досягнення поставлених завдань були використані наступні загальнонаукові методи: проблемно-хронологічний, який дав можливість висвітлити політико-правові передумови європейської інтеграції України; політико-аналітичний, який дозволив показати особливості взаємодії України та ЄС на сучасному етапі.

Головні політично-правові передумови європейської інтеграції України пов'язані з накопиченим нормативним комплексом співпраці у різних сферах

взаємодії України та ЄС. Перший такий правовий документ – Угода про партнерство і співробітництво була підписана у червні 1994 р. та набула чинності після ратифікації за чотири роки. Їй на зміну прийшла Угода про асоціації та Угода про зону вільної торгівлі 2014 р., які формалізували політико-правові та інші аспекти відносин України та Європейського Союзу.

Україна співпрацює з Єврокомісією над погодженням процедури переговорів про вступ до Європейського Союзу. Європейський Союз має різні стратегії ведення переговорів про вступ нових країн. Переговори про вступ з Австрією, Швецією та Фінляндією були рекордними. Вони розпочалися у 1994 р. і завершилися вступом цих країн до ЄС 1 січня 1995 р. Конкретні переговори щодо вступу країн Балтії та Вишеградської четвірки до ЄС розпочалися у 1998 р. і були успішно завершені 1 травня 2004 р. Натомість, переговори про вступ Туреччини до ЄС розпочалися в лютому 2005 року і досі тривають. Стратегія, як і тактика переговорів, повинні бути раціонально конструктивними. Бажано визначити коло питань на переговорах (корупція, судова реформа), щоб не втратити високий темп переговорів і побачити кінцеву мету. Україна назавжди зупинить війну в Європейському Союзі.

*Кропивко Олена Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМ У СФЕРІ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини» (2000), зі змінами внесеними Законами № 2268-ІХ від 22.05.2022, № 2566-ІХ від 06.09.2022, культурною спадщиною є сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів: визначних місць, споруд (витворів), комплексів (ансамблів), їхніх частин та пов'язаних з ними рухомих предметів, територій чи водних об'єктів (об'єктів підводної культурної та археологічної спадщини), інших природних, природно-антропогенних або створених людиною об'єктів незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність.

До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО віднесені культурно-архітектурні та природні об'єкти: Собор Святої Софії та прилеглі монастирські споруди, Києво-Печерська Лавра; Ансамбль історичного центру у м.Львів; Геодезична «Дуга Струве»; «Резиденція митрополитів Буковини та Далмації»; «Стародавнє місто Херсонес Таврійський та його хора»; «Дерев'яні церкви Карпатського регіону України та Польщі»; «Історичний центр Одеси»; «Букові

праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи»; українські біосферні заповідники: «Чорноморський»; «Асканія-Нова»; «Карпатський»; «Дельта Дунаю», «Східні Карпати»; «Деснянський», «Західне Полісся», «Розточчя».

До Репрезентативного списку нематеріальної спадщини людства входить Петриківський розпис, «Традиція Косівської мальованої кераміки», Орьнек, «Козацькі пісні», Культура приготування українського борщу.

Станом на початок 2012 року в Україні нараховувалося 1,4 тис. міст і селищ, понад 8 тис. сіл із цінною культурною спадщиною. Фонд історичних будівель і споруд у цих населених пунктах перевищував 70 тис. об'єктів. Важливими центрами збереження культурної спадщини були 64 історико-культурних заповідники, 21 зі статусом національного. У Списку історичних населених місць України входив 401 населений пункт.

Питання захисту культурних цінностей перебувало у фокусі уваги Міністерства культури України від початку агресії росії проти України у 2014 році.

В анексованій АРК функціонувало 35 музейних закладів, де зберігалося 928 177 музейних предметів державної частини Музейного фонду України (у м. Севастополі відповідно 5 і 322 406). У Донецькій області 26 музейних закладів, 8 філіалів музеїв та 15 відділів; у Луганській області 18 музейних закладів, 4 філіали та 15 відділів.

Одразу ж постала проблема облікової документації на музейні предмети, що зберігалися в музейних закладах та на підготовки їх до можливої евакуації. Для її вирішення співробітниками Мінкульту у рамках відряджень до дев'яти областей, наближених до зони АТО у 2014 році, були проведені зустрічі з директорами та зберігачами державних і комунальних музеїв цих областей.

Від початку повномасштабної агресії росії проти України було нанесено шкоду понад 500 об'єктам культури на території 14 областей; найбільших руйнувань зазнали об'єкти культури Донецької, Харківської, Київської, Луганської областей.

Серед них 234 вже перевірені ЮНЕСКО, зокрема у Чернігові замість 38 об'єктів, які офіційно фігурували у списку знищених, на практиці виявили вдвічі більше.

Пошкодження та руйнування такої кількості об'єктів вимагає об'єднання зусиль українських урядових структур і громадських організацій з міжнародними фондами, музеями, організаціями.

Україна активно співпрацює з *ЮНЕСКО*, *Міжнародною радою пам'яток та визначних місць (ICOMOS)*, *Міжнародним центром з дослідження збереження та реставрації культурних цінностей (ICCROM)*. Представники двох останніх та *Aliph Foundation* – організації, котра надає фінансову допомогу інституціям для збереження культурної спадщини в часи катастроф та збройних конфліктів, 12-13 липня 2022 року відвідали зруйновані міста Київської та Чернігівської областей. У рамках візиту було досягнуто домовленості щодо: залучення експертів та теми тренінгів для українських фахівців; розвитку

фахової мережі на підтримку культурної спадщини; фінансової підтримки проєктів; підтримки документування пошкоджень.

ЮНЕСКО спільно з *Blue Shield Denmark* ініціювали створення платформи «*Backup Ukraine*», де збирають цифрові 3D-копії пам'ятників та важливих історичних споруд України.

Окрім вищезазначених, значну практичну допомогу (необхідні матеріали для захисту і транспортування пам'яток, цінні поради та консультації) надав польський *Комітет допомоги українським музеям. Мережа захисту культурних цінностей України* об'єднала низку німецьких профільних організацій, які займаються дослідженням збереження українського спадку. Центральним органом мережі став Німецький національний комітет *ICOM. Організації Фінляндії* надали допомогу пакувальними матеріалами та засобами для забезпечення оптимальних умов зберігання колекцій. Федеральне відомство культури *Швейцарії* виділило 750 000 франків на збереження культурної спадщини України, а її Уряд профінансував створення книжкового фонду українською мовою. Крім того, *Міжнародний альянс захисту культурної спадщини в зоні конфліктів* виділив 2 мільйони доларів для підтримки невеликих музейних установ Києва та Сходу України. Сайт *Мережі європейських музейних організацій* створив окрему онлайн-платформу *Museums support Ukraine*, де зібрані міжнародні ініціативи та гранти, спрямовані на збереження культурної спадщини України у війні, фінансову підтримку, забезпечення роботою українських спеціалістів галузі тощо. У Австрії створено вебархів «*Saving Ukrainian Cultural Heritage Online*», у Канаді громадська ініціатива «*UART*» разом із місцевими державними закладами та університетськими партнерами підготувала безпечне сховище для збереження даних (архівних колекцій, польових досліджень, баз даних, усних історій тощо).

Британським видавництвом *Thames&Hudson* видано проілюстровану книгу про культурну спадщину України «*Treasures of Ukraine: Nation's Cultural Heritage*».

У жовтні 2022 року *Європарламент* прийняв резолюцію «Культурна солідарність з Україною та механізм надзвичайного спільного реагування для культурного відновлення Європи», в якій запропонував створити спеціальний механізм надзвичайного реагування та опору для культурної сфери України, посилити допомогу країн ЄС «у відбудові культурних пам'ятників», у «збереженні творів мистецтва та культурної спадщини шляхом застосування всіх правових інструментів для захисту та запобігання торгівлі або незаконному експорту культурної спадщини під час війни», надання допомоги Києву у документуванні «ймовірних воєнних злочинів, скоєних проти об'єктів, захищених міжнародними конвенціями».

Ситник Світлана Володимирівна,
кандидат політичних наук, доцент,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ УКРАЇНИ

Європейська ідея об'єднаної Європи має глибокі історичні витоки та пронизує всю політику формування її інституційних засад та європейської інтеграції. Паризький договір (1951 р.) та Римський договір (1957 р.) ЄЕС окреслюють період економізації євроінтеграційних процесів. Успішне досягнення економічних цілей поставлених у цих договорах, посилює прагнення до створення все більш згуртованого союзу народів Європи. На Європейському саміті в Копенгагені (1973 р.), глави держав та урядів дев'яти держав-членів розширеного Європейського Співтовариства схвалюють концепцію європейської ідентичності та оголошують про наміри її запровадження у свої спільні зовнішні відносини. У 80-х роках Європейська Комісія звертається до глав держав та урядів із закликом надати новий політичний поштовх концепції народної Європи. Дослідники європейської ідентичності зазначають, що протягом двох десятиліть від запуску цієї концепції, Європейський Союз вже мав власний прапор, власний гімн, забезпечив чотири свободи та створив спільну валюту. Та головне, що майже всі нововведення, були результатами пошуку спільної європейської ідентичності. [1]. Маастрихтський договір, підписаний 7 лютого 1992 року в Нідерландах, засвідчив перехід на новий етап в процесі європейської інтеграції, розпочатому створенням Європейських співтовариств.

Історія формування європейської ідентичності – це процес пошуку як змістового наповнення, так і інструментів її створення та відтворення. Щодо механізму дії ідентичності, то тут хотілося б виокремити думку Л. Нагорної, яка в одній із своїх праць зауважувала, що «ідентичність можна розглядати як своєрідну імунну систему організму; вона може бути сильнішою або слабшою, але без неї організм нежиттєздатний» [2, с. 18]. І з такою тезою важко не погодитися, Європейський Союз в міру свого оформлення у цілісну політичну систему, став потребувати формування європейської ідентичності як своєрідного клею. Вона мала стати одним із маркерів наявності цієї цілісності, ознакою появи властивості ємерджентності, стабільності функціонування даного політичного організму, згуртованості, що проявлялася у політичних діях. Дослідження інституціоналізації політики європейської ідентичності показує, що вона у більшій мірі є конструктом урядових зусиль. Процес від появи самої ідеї щодо ролі європейської ідентичності у політичному розвитку ЄС до її втілення у реальній політиці, пройшов тривалий час, який став процесом пошуку інструментальних можливостей нової політичної ідентичності. Пошук концептуальної моделі європейської ідентичності,

наповнення її змістом, пошук потенційних механізмів її формування, стали передумовами формування реальної політики. Варто відмітити, що серед множинної кількості європейських політик, політика формування європейської політики є одним із яскравих прикладів застосування наукових підходів у досягненні урядових цілей. Численні дослідницькі проекти та програми (ELDIA, CRIC, EuNaMus, ENRI EAST, EURO-FESTIVAL, IME, EUROIDENTITIES, LINEE, RECON, MEDIA&CITIZENSHIP), що активно реалізовувалися в ЄС особливо протягом 2006-2013 років, та мали за мету шляхом створення наукових мереж, об'єднати дослідницькі можливості науковців у вивченні складових "європейської ідентичності", чинників, які впливають на її формування та забезпечують стійкість. Створення такої цілісної системи знань була, перш за все, необхідною для переходу з політичного до інституціонального порядку денного та запуску циклу з розробки політики з конструювання європейського публічного простору. Пошук європейської ідентифікаційної моделі у формі політики концептуалізації європейської ідентичності, виявився складним і до сьогодні не завершений. Актуальність її створення буде зберігатися по мірі існування заінтересованості в існуванні Європейського Союзу як чітко окресленого політичного, соціального, інституційного й орієнтаційного простору, де серед інструментів його конструювання та розвитку, чільне місце займає європейська ідентичність.

Прийнятий Закон України № 834-IX від 13.12.2022 "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності", став вираженням політичної волі правлячої еліти щодо розбудови національної ідентичності. Виокремлення цього процесу як державної політики є прикладом того, що національна ідентичність вже розглядається не лише як соціо-культурне явище, як результат соціо-культурного становлення та розвитку нації, але й як механізм, який може бути сконструйований і, який має виконувати інструментальну роль у досягненні цілей стратегічного розвитку української держави, посиленні її спроможностей реагувати на сучасні загрози та виклики. Досвід ЄС з конструювання європейської ідентичності є важливим для України як в контексті її євроінтеграційного поступу, так і розвитку національної ідентичності. Ми вважаємо, що національна ідентифікаційна модель потребує своєї концептуалізації, вона не є статичною і є необхідність конструювання динаміки її розвитку. Публічний простір України потребує свого наповнення. У механізмі формування європейської ідентичності публічний простір розглядається як певна арена, яка не обмежується виключно культурними взаємодіями, а окреслює все те, що може відображати причетність людей до певної спільноти. Безперечно це і наративи, які культивуються та підтримуються насамперед засобами масової інформації, це і мова, релігійна ідентичність, спільні цінності, політичні орієнтири та все те, що не лише відтворює механізм єдності спільноти, а й живить її солідарні дії.

Література:

1. Bjørnbekk Andreas Civic and Ethnic Nationalism in European Union Identity Creation ARENA Centre for European Studies University of Oslo, 2020. 171 p. URL: <https://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-reports/2020/report-2-20-bjornbekk.pdf>
2. Нагорна Л. П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ : ПІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.

Зінченко Алла Григорівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет «Києво-
Могилянська академія» (м. Київ, Україна)*

СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Євроінтеграційний курс України передбачає сприяння розвитку корпоративної соціальної відповідальності та звітності, а також заохочення ведення соціально відповідальної господарської діяльності (стаття 422 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони) та впровадження на національному рівні відповідних міжнародних стандартів та поступового наближення до права ЄС у сфері бухгалтерського обліку та аудиту (п. 1b) статті 387, Додаток XXXV до цієї Угоди) [1].

На виконання Угоди, Україна імплементувала положення Директиви 2013/34/ЄС та Директиви 2014/95/ЄС щодо розкриття визначеними типами підприємств фінансової та нефінансової інформації у 2017 р. до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. З 2018 року всі великі підприємства України повинні готувати звіти про управління – «документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності» (п.7. ст. 11 Закону «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні») [2]. У Звіті про управління повинні розкриватися наступні види інформації: цілі і завдання компанії; результати фінансово-господарської діяльності (ліквідність, прибутковість, ефективність використання майна та їх зміни протягом 3 років; нарахування і перерахування до бюджету відповідно до законодавства дивідендів, чистого прибутку); результати діяльності; інформацію стосовно закупівель і інвестицій; середньомісячна заробітна плата працівників, в т.ч. і керівництва, заборгованість із заробітної плати, тощо.

Військове вторгнення Росії у лютому 2022 року нанесло значні втрати українській економіці: загальна сума прямих задокументованих збитків

житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі у грудні 2022 року склала понад \$137,8. млрд (за вартістю заміщення) [3]. В умовах війни український бізнес став більш стійким. Компанії не тільки відновили свою діяльність, а і надають гуманітарну підтримку громадам що знаходяться в зоні бойових дій, матеріальну підтримку Збройним силам України, забезпечили безпеку та підтримку співробітникам, допомагають мобілізованим співробітникам, переселенцям та волонтерам.

В період відновлення пріоритетними питаннями сталого розвитку українського бізнесу стануть питання охорони довкілля. Проект Плану відновлення України, який був представлений у липні 2022 року на Міжнародній конференції в Лугано (Швейцарія) будується на принципах прозорості, підзвітності, верховенства права; гендерній рівності та інклюзії; сталого розвитку [4, с.3]. План передбачає відновлення економіки країни до 2032 року. Програма «Відновлення чистого та безпечного довкілля» передбачає синхронізацію з Європейською «Зеленою угодою» та передбачає зменшення на 65% викидів CO₂ до 2032 року у порівнянні з 1990 роком [5, с.6, с.8]. Тобто, українському бізнесу потрібно перебудовувати свої бізнес моделі з урахуванням всіх вимог Європейського зеленого курсу та активізувати впровадження програм з охорони довкілля в стратегіях сталого розвитку.

Підсумовуючи, слід підкреслити, що сталий розвиток українського бізнесу в контексті євроінтеграційних зусиль спрямований на підвищення рівня прозорості та підзвітності діяльності компаній та посилення програм з охорони довкілля.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Загальна структура прямих збитків, завдана інфраструктурі України через війну, зросла до майже \$138 млрд. 24 січня 2023 року. Київська Школа Економіки. – URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zbitkiv-zavdana-infrastrukturi-ukrayini-cherez-viynu-zrosla-do-mayzhe-138-mlrd/>
4. Підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022) «Декларація Лугано». Лугано, 4–5 липня 2022 року - URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62cd2e0ba5613c953a9b52d4_Lugano%20Declarati on_UA.pdf
5. План Відновлення України, 07.2022 р. – URL: https://uploads-ssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf

Тодоров Ігор Ярославович,
доктор історичних наук, професор,
Ужгородський національний університет
(м. Ужгород, Україна)

ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОЇ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ІНВАЗІЇ

Взаємини України з НАТО в умовах повномасштабного російського вторгнення мали певні коливання. Не дивлячись на конституційне закріплення євроатлантичного курсу на початку 2019 року.

Ще до ескалації російської агресії в середині лютого 2022 р. від офіційних осіб лунали думки щодо можливості відмови від євроатлантичної інтеграції на користь якихось інших гарантій безпеки. Вірогідно, це був один з останніх сигналів Росії не розпочинати широкомасштабне вторгнення. Такі саме меседжі були надіслані російській делегації під час переговорів в Білорусії та Стамбулі вже після ескалації агресії. Втім Росії цього було недостатньо. Водночас в українському суспільстві були невідповідно високі очікування від НАТО, які певною мірою стимулювалися окремими очільниками країни.

Варто згадати, що ще після окупації Росією Криму та частин Донецької і Луганської в 2014 році НАТО зайняла тверду позицію щодо повної підтримки суверенітету та територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів. Союзники по НАТО призупинили всю практичну цивільну та військову співпрацю з Росією [1].

На Мадридському саміті НАТО 2022 р. керівники держав і урядів держав-членів НАТО визнали, що війна РФ проти України є фундаментальним викликом цінностям і нормам, що сприяли безпеці та добробуту європейського континенту, а також офіційно задекларували наміри протидіяти російській агресії, допомагати владі та народу України та захищати безпеку союзників. Російська агресія була визнана безпосередньою загрозою для безпеки Альянсу, а допомога Україні — невід'ємною складовою протидії зазначеній загрозі [2].

Втім, у декого, і не лише в Україні, існує відчуття, що Організація Північноатлантичного договору недостатньо відповідає на виклики російської агресії, що справедливою є розшифровка НАТО як No Action Talk Only. Проте така критика Альянсу обумовлена нерозумінням його сутності і механізмів функціонування. Країни НАТО будь що намагаються уникнути ескалації до рівня власної війни з Росією. І це абсолютно раціонально з їх боку.

Наприкінці вересня 2022 р. було оголошено про подачу Україною заявки на вступ до НАТО. Варто нагадати, що «заявка» про вступ до НАТО не має юридичного значення. Процедура вступу до НАТО (на відміну від ЄС) взагалі не передбачає потреби подавати заявку. Процедура приєднання до Альянсу потребує передусім консенсусу серед союзників і запрошення країні-аспіранту. Відповідно Вашингтонського договору (стаття 10) ініціатором розширення є сам Альянс. Варто зауважити, Київ звернувся до НАТО у момент, коли прихильність інтеграції до Альянсу серед українців сягнула 83%. [4].

Принципово важливо, що в заявці йдеться про перспективу членства без ПДЧ. З одного боку після 1999 року всі нові члени Альянсу проходили через виконання Плану дій щодо членства, але майбутнє членство Фінляндії та Швеції без ПДЧ творить прецедент яким хоче скористатися Україна. І має на це підстави. Справа лише не в боездатності ефективності збройних сил. В НАТО вступають не армії, а держави. Україна з 2009 року виконує Річні національні програми які структурно і змістовно схожі з ПДЧ, хоча не завжди РНП імплемтувалися належним чином. Тому деякі країни Альянсу вважають, що Україна не відповідає саме політичним критеріям членства, зокрема стосовно рівня дієвості демократії. Найголовніше те, що в Україні залишаються, та навіть, поглиблюються проблеми у частині демократії та верховенства права. І наші постійні заяви про те, що Україна «вже відповідає усім стандартам НАТО» фактично не відповідають дійсності. Таких питань до кандидатів Фінляндії та Швеції, країн-членів ЄС немає. Втім певна частина питань до України може бути знята через виконання умов Європейського Союзу для початку переговорів про членство в ЄС.

Дуже важливо, що керівництво держави, здається, відкинуло ідею відмови від членства в НАТО на користь інших типів гарантії. Підготовлений як тимчасовий «договір», так званий Kyiv Security Compact схожий за можливими наслідками на Будапештський меморандум.

В умовах російсько-української війни вступ України до НАТО не є можливим. Проте це не знімає з української дипломатії обов'язку ретельно працювати з усіма країнами-членами Альянсу з метою досягнення консенсусу щодо приєднання України. Досі не є медійно помітною робота Місії України в НАТО. Отже, в умовах війни Україна продовжує свій непростий, але безальтернативний шлях до євроатлантичної спільноти демократичних націй.

Література:

1. Заява Комісії Україна – НАТО 1 квітня 2014 р. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natolive/news_108499.htm (дата звернення: 07.12.2022).
2. Декларація Мадридського саміту. Прийнята главами держав і урядів НАТО учасників засідання Північноатлантичної ради в Мадриді 29 червня 2022 року. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_196951.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 03.07.2022)
3. Підтримка вступу України в НАТО сягнула 83%, в ЄС – 86%. URL: <https://pmg.ua/life/110601-pidtrymka-vstupu-ukrainy-v-nato-syagnula-83-v-yes-86> (дата звернення: 04.10.2022).

Amit Kumar Goel
P.G.D.B.M, M. Com Assistant Professor
Department of Commerce & Business Management,
Integral University (Lucknow, India)

Dr. Asma Farooque
PhD- Marketing, MBA Associate Professor
Department of Commerce & Business Management,
Integral University (Lucknow, India)

DEEPENING OF COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND NATO IN THE FACE OF RUSSIAN AGGRESSION

Abstract:

Form last twelve months the entire world had witnessed the Ukraine- Russia war. Russia's latest invasion of Ukraine, the outcome of the war remains unclear. The Russian military appears incapable of taking Kyiv or occupying a major portion of the country. Ukrainian forces have enjoyed three months of success on the battlefield and could well continue to make progress in regaining territory. The war also could settle into a more drawn-out conflict, with neither side capable of making a decisive breakthrough in the near term. This paper is an attempt to find out the role of NATO with Ukraine, is the NATO is responsible for the outbreak is this war? And many other questions in this light.

Introduction:

with the invasion of Crimea in 2014, Ukrainian citizens are bound to live their life in fear of war with Russia for nearly eight years. Russia and Ukraine have been at odds for a long time, with Russia claiming Ukraine as a part of its country and opposing Ukraine's developing ties to the west. Russian president wants to recapture the former Soviet Union Republic commonly known as USSR.

Genesis of the Conflict:

- The heat between Russia and Ukraine, a former Soviet republic, have existed for a decent amount of time, they began to escalate out of control in early 2021.

- Ukraine's President hinted the US President to allow Ukraine to join the NATO forces in January of last year.

- This Russia is highly infuriated , which began sending soldiers near the Ukrainian border for "training exercises" in the spring of last year and boosted the number in the fall. The US began to hype that there is a deployment of Russian troops, American President had threatened Russia with heavy sanctions if Russia attacked Ukraine.

- Russia wants a legally enforceable promise from the US that NATO forces will not conduct any military operations in eastern Europe, especially in Ukraine. According to the Russian President, Ukraine is merely a puppet of the US and was never a real sovereign country in the first place.

•This isn't the first time that conflicts between Russia and Ukraine have erupted. Russia had previously invaded Ukraine in 2014.

Role of NATO- Russia- Ukraine War:

The North Atlantic Treaty Organisation, or NATO, was created in 1949 by US, Canada and several western European nations to provide collective security against the them Soviet Union. The objective of NATO is to promotes democratic values and enable members to consult and cooperate on defence and security-related issue to solve problems, build trust and in the long run prevent conflict.

Ukraine has repeatedly stated its intention to become a NATO member. Ukraine applied for a NATO Membership Action Plan (MAP) in 2008. Still Ukraine is not a member of NATO, but the alliance is a key player in the ongoing conflict with Russia.

NATO stands with the people of Ukraine and its legitimate, democratically elected president, parliament and government. The alliance with always maintain its full support for the territorial integrity and sovereignty of Ukraine with its internationally recognised borders.

Conclusion:

The war between Russia and Ukraine, we see a disaster on date. Russia has not achieved much in the war. The weakness of Russia have also been highlighted. NATO members have extended continuous support to Ukraine with a defence system to safeguard its cities. Support of missile system, artillery and drone has helped Ukraine in giving a lesson to Russia invasion planning.

NATO has supported Ukraine and its defence system along with its allies in the present war. The support of NATO towards Ukraine also indicate threat this is a strategic step to stabilise the atmosphere in the Euro- Atlantic areas. NATO and its allies are also working on mechanism for facing chemical, biological, radiological and nuclear threat in future. They are also working on their societies and infrastructure to stay strong in though times.

Михальський Ігор Сергійович,

доктор історичних наук, професор,

*Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка (м. Полтава, Україна)*

Алтухов Олексій Анатолійович

кандидат історичних наук,

*старший викладач Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка (м. Полтава, Україна)*

ЕТАПИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНА – НАТО В ПЕРІОД РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

За останні 8 років Україна стала свідком агресивних дій Російської Федерації, які призвели до окупації Криму та війни в Україні. У цих умовах

співпраця України та НАТО стала одним з найважливіших факторів забезпечення безпеки та стабільності в регіоні.

Україна та НАТО мають довгу історію співпраці. У 1994 році Україна стала першою країною-партнером НАТО, а в 1997 році стала членом Партнерства заради миру. У рамках цієї програми НАТО надає Україні допомогу в проведенні різноманітних миротворчих операцій, навчання військовослужбовців та реформуванні оборонної галузі. Одним з ключових документів, що регулюють співпрацю між Україною та НАТО, є Індивідуальний план партнерства (Individual Partnership Action Plan, IPAP). Цей план був розроблений в рамках програми «Партнерство для миру» та підписаний між Україною та НАТО у вересні 2002 року. IPAP містить низку конкретних завдань та проектів, що повинні бути реалізовані для зміцнення співпраці між сторонами.

У 2008 році Україна виразила бажання вступити до НАТО, проте цей процес було призупинено через події, що відбуваються в країні.

У 2015 році Україна та НАТО підписали Спільну декларацію про партнерство, в якій зазначається, що Україна та НАТО зобов'язані до зміцнення партнерства та співпраці в галузі безпеки та оборони, а також до підтримки реформ в українських силових структурах. Декларація засвідчує готовність України до поглиблення співпраці з НАТО та реформування своїх сил та засобів безпеки відповідно до стандартів НАТО. Проте, співпраця між Україною та НАТО не є безпроблемною. Росія засуджує зближення між Україною та НАТО та вважає це порушенням своїх інтересів. У грудні 2014 року Росія ввела санкції проти НАТО відповідно до своєї нової воєнної доктрини, яка передбачає розвиток військової потужності Росії та збільшення контролю за її кордонами.

В 2020 році НАТО також продовжила місію Advisory and Training Mission in Ukraine (AMAN), яка була запущена в 2015 році. Метою цієї місії є підтримка реформ у секторі безпеки та оборони України та зміцнення її обороноздатності. Місія AMAN включає тренування українських військових, консультування з питань розвитку оборонної галузі та підтримку реформ.

У 2021 році НАТО запустила ініціативу «Зелений коридор», яка передбачає спрощення процедур та покращення координації для переміщення військ та техніки між країнами-членами НАТО та їх партнерами. Це може бути важливим для України, яка знаходиться в зоні конфлікту та знає, наскільки важливо швидко переміщувати війська та техніку для забезпечення безпеки.

У липні 2022 року Україна офіційно звернулась до НАТО з проханням про надання кандидатури на приєднання до Альянсу. Президент України Володимир Зеленський заявив, що набуття повноправного членства в НАТО є головним стратегічним пріоритетом для України. У відповідь на це генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що НАТО буде продовжувати підтримувати Україну і розвивати співпрацю з нею.

У серпні 2022 року НАТО провела пленарне засідання Ради з партнерству, на якому обговорювалися питання співпраці з Україною та підтримки України

в контексті конфлікту з Росією. Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг заявив, що НАТО надає значну підтримку Україні та продовжує зміцнювати свою присутність у Чорноморському регіоні.

Загалом, співпраця між Україною та НАТО продовжує зміцнюватись, забезпечуючи зростання безпеки та стійкості в регіоні. НАТО підтверджує свою підтримку України в боротьбі з агресією Росії та виконанні необхідних реформ в секторі безпеки та оборони. Водночас, Україна продовжує реалізовувати свою стратегію європейської та євроатлантичної інтеграції, зміцнюючи свої зв'язки з країнами-членами НАТО та поглиблюючи співпрацю в різних напрямках.

У 2022-2023 роках військова співпраця між Україною та НАТО продовжує зміцнюватись. НАТО надає підтримку Україні в підвищенні здатності боротися з агресією Росії, зокрема, надаючи технічну та фінансову допомогу, проводячи спільні навчання та вправи, покращуючи військову техніку та зброю.

У листопаді 2022 року НАТО оголосила про розширення співпраці з Україною та іншими партнерами на сході та на півдні Альянсу. За словами генерального секретаря НАТО Єнса Столтенберга, Альянс планує збільшити фінансування проектів у сфері оборонної галузі для своїх партнерів, включаючи Україну, Грузію та інші країни.

У 2022-2023 роках Україна та НАТО продовжують співпрацювати в рамках численних програм та ініціатив, які спрямовані на підвищення безпеки та стабільності в регіоні. Зокрема, Україна бере участь у програмі НАТО "Рішуча підтримка" (Resolute Support), яка спрямована на підтримку Афганістану в процесі його відродження та розвитку.

Україна активно співпрацює з НАТО у рамках програми "Наука заради миру та безпеки" (Science for Peace and Security), яка має на меті розробку та впровадження нових технологій у військовій сфері та забезпечення мирного та стабільного розвитку регіонів. Крім того, Україна бере участь у програмі "Партнерство проти загрози тероризму" (Partnership Against Terrorism), яка спрямована на підвищення здатності країн-учасниць до боротьби з тероризмом та іншими загрозами безпеці. НАТО також надає Україні фінансову та технічну підтримку в реалізації реформ у військовій та безпековій сферах. У 2022 році Україна стала одним з 30 країн-учасників програми "Збройні сили на службі у громадян" (Armed Forces in the Service of Citizens), яка спрямована на зміцнення взаємодії між військовими та громадянським населенням та підвищення довіри до військових.

Україна активно співпрацює з НАТО у сфері кібербезпеки та кіберзахисту. У липні 2022 року українські військові взяли участь у міжнародних навчаннях "Кібершторм" (Cyber Storm), які проводилися за підтримки НАТО. НАТО і Україна також планують продовжувати співпрацю у майбутньому. В лютому 2023 року під час зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів НАТО було підтверджено, що співпраця з Україною є важливою для Альянсу, і було оголошено про збільшення фінансової підтримки для України в рамках програми "Партнерство заради миру". Крім того, сторони домовилися про

проведення спільних навчань та взаємодію у сфері кібербезпеки. Україна також продовжує просуватися в напрямку отримання статусу кандидата на вступ до НАТО. У вересні 2022 року було оголошено про створення "Дорожньої мапи до НАТО" (Roadmap to NATO), яка має допомогти Україні виконати необхідні реформи для вступу до Альянсу.

Отже, співпраця між Україною та НАТО в умовах російської агресії у 2022-2023 роках є активною та розвивається у багатьох напрямках. Обидві сторони продовжують взаємодіяти в рамках різноманітних програм та проектів, що спрямовані на підвищення безпеки та стабільності в регіоні. Україна, зі свого боку, активно працює над реформами у військовій та безпековій сферах, щоб виконати необхідні умови для вступу до НАТО, зокрема зобов'язалася виконати ряд завдань з підвищення ефективності своїх військових реформ, зміцнення дисципліни та прозорості, підвищення кібербезпеки та здатності до протидії гібридній агресії. В цілому, співпраця України та НАТО є важливою для забезпечення безпеки та стабільності в регіоні, а продовження співпраці в майбутньому може стати ключовим для захисту миру та безпеки у Європі.

Киридон Алла Миколаївна,
доктор історичних наук, професор,
Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво»
(м. Київ, Україна)

«РАМШТАЙН» ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

Російсько-українська війна оприявнила нинішню кризу європейської системи безпеки. Лідери країн НАТО і провідні європейські політики «так послабили безпекову ситуацію на континенті, що, по суті, призвели до нової повномасштабної війни» [1, с. 20]. Дослідження цих помилок потребує глибокого міждисциплінарного аналізу, позаяк на їхню появу вплинула низка чинників різного походження. Водночас виразнюється базова хиба — «європейська ліберально-демократична довірливість до історично невиліковної кремлівської підступності». Політика «заплющених очей», яка дещо скидається на Мюнхенську угоду 1938 р, потурання брутальному порушникові норм міжнародного права з огляду на відомі події в Молдові, Грузії, а згодом і в Україні (початок збройної агресії 2014 р. і млява реакція ЄС та НАТО) – усе це призвело до того, що росія увірувала у власну безкарність і можливість вдаватися до дій, які не корелюють ані з міжнародними угодами, підписантом яких вона є, ані навіть зі здоровим глуздом» [2, с. 44].

Метою повідомлення є привернення уваги до нового формату антикремлівської коаліції, окреслення мети та формату зустрічей Контактної

групи з питань оборони України (при цьому у статті не йдеться про аналіз всіх зустрічей, що відбулися, та прийнятих на них рішень).

26.04.2022 р. було закладено основи нової міжнародної коаліції на підтримку України – відбулася перша зустріч Контактної групи з питань оборони України (Ukraine Defense Contact Group), або ж зустріч у форматі Рамштайн, або Рамштайн (найпоширеніша в ЗМІ, іноді — зі зазначенням порядкового номера зустрічі). Назва пов'язана з місцем проведення перших обговорень, що відбувалися на базі Повітряних сил США «Рамштайн» (у м. Рамштайн-Мізенбах, Німеччина). Формально організатором та господарем цієї зустрічі були Сполучені Штати Америки, однак вибір німецького міста як локації її проведення не був випадковим: це мало б посилити вже й так значний міжнародний тиск на ФРН, щоб переконати її уряд дозволити постачання важких озброєнь Україні. Врешті керівництво Берліна змінило свою позицію.

Звернемо увагу на ще один нюанс: формат Контактної групи з питань оборони України був ініційований саме Сполученими Штатами, а не НАТО [4, с. 66].

Зустрічі у форматі Рамштайн — серія дипломатичних зустрічей міністрів оборони та представників вищого військового керівництва кількох десятків країн світу для узгодження надання військової допомоги Україні. Основна мета Рамштайну — обговорення, синхронізація та прискорення надання військової допомоги, зброї та спорядження Україні для прискорення закінчення війни; координація зусиль союзників щодо як короткострокової, так і середньо- та довгострокової оборонної підтримки України для перемоги над ворогом. Також на зустрічах обговорюють питання, пов'язані з підтримкою України після перемоги (в повоєнний час). Водночас це є способом оприсутнення ролі й позиціонування Сполучених Штатів та НАТО. «Рамштайн» став реальністю на фоні поразки російських військ у перший період війни.

Перша зустріч у форматі «Рамштайн» відбулася 26.04.2022 р. на американській військово-повітряній військовій базі «Рамштайн» за участі керівників оборонних відомств понад 40 країн Світу (НАТО, ЄС, Африки, Близького Сходу, Перської затоки та Азійсько-Тихоокеанського регіону, був присутній і Міністр оборони України О. Резніков). Зустріч відбулася з метою координації військової допомоги та підтримки України у війні проти Росії. Фактично був оголошений новий політичний курс Сполучених Штатів (і низки союзних країн) щодо війни РФ проти України. Учасники домовилися про створення «Коаліції на підтримку України для протистояння російській агресії» (антикремлівська коаліція), обговорювалися питання передання Україні новітнього озброєння, налагодження логістичних ланцюжків, домовленості про ремонт військової техніки та підготовку українських захисників на території партнерів. Ухвалено рішення про щомісячне проведення зібрань Контактної групи з оборони України (формати: за присутності сторін, віртуально або у змішаному режимі). Ця установа

зустріч 26.04.23 поклала початок безкомпромісній підтримці України до переможного закінчення війни посередництвом безперебійного постачання зброї західних зразків в Україну [3].

Створення «Коаліції на підтримку України для протистояння російській агресії» («Рамштайн») порівнюють зі створенням Антигітлерівської коаліції в роки Другої Світової війни (військово-політичний союз держав, у якому на 01.1942 було 26 країн) проти Німеччини та її європейських союзників у Другій світовій війні.

Станом на лютий 2023 р. відбулося вже дев'ять зустрічей (остання (Рамштайн-9) відбулася в Брюсселі 14.02.2023 р.). Цього разу в ній брали участь 54 представники різних держав (свідчення зміцнення антикремлівської коаліції). Серед ключових рішень: сформована танкова коаліція з восьми держав, яка постачатиме, обслуговуватиме машини «Leopard-2» і надаватиме боєприпаси до них; продовження передачі Україні радянських танків від трьох держав; вирішувалося питання постачання боєприпасів для української артилерії.

Кількість проведених зустрічей є показником важливості українського питання для світу. Висхідна динаміка кількості країн-учасниць та характер прийнятих рішень свідчать: коаліція з військової поступово перетворюється на політичну. З огляду на це можна констатувати наявність взаємоспрямованих процесів: з одного боку, результати війни впливають на провідних гравців, що шукають обрис оновленого світового порядку, з іншого — бачення цими гравцями перспектив світового порядку визначатиме обсяги та темпи допомоги Україні, потужність тиску на Росію, отже впливатимуть на результати війни. Колективна протидія Росії уже перетворилася на один із символів оновленої західної єдності. Рамштайн — це нова позиція, нова конфігурація світу. Фактично «Рамштайн» зараз виконує функції тих міжнародних організацій, які не працюють (ООН, НАТО, Червоний хрест, Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітня організація торгівлі тощо). Хоча поки не існує жодних підписаних та ратифікованих міжнародних документів (статуту чи договору) на найвищому рівні між країнами учасницями «Рамштайну», на перспективу зустрічі у форматі «Рамштайн» можуть стати своєрідним майданчиком створення майбутнього союзу держав задля зміцнення колективної безпеки (зараз це координаційна група держав для протидії Російській Федерації) [5].

Принагідно зауважимо, що для протидії російській дезінформації та пропаганді Міністерство культури та інформаційної політики запропонувало створити «Інформаційний Рамштайн» — єдиний інформаційний фронт України та країн-союзниць.

Література:

1. Гуменюк Б. Війна Росії проти України: її вплив на регіональні та глобальні процеси // Україна дипломатична Київ, 2022. С. 18–30.
2. Гуменюк Б. Національно-визвольна війна України проти РФ та її вплив на регіональні та глобальні процеси // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія

22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2022. Вип. 31. С. 42–52.

3. Клімкін П. Війна з Росією: п'ять важливих висновків після Рамштайна // ZN,UA. 3 травня 2022. URL: <https://zn.ua/ukr/international/vijna-z-rosijeju-pjat-vazhlivikh-visnovkiv-pislja-ramshtajna.html>

4. Потехін О. НАТО та повномасштабне вторгнення РФ до України // Україна дипломатична Київ, 2022. С. 66-83.

5. Рій Г. Чи може «Рамштайн» перетворитися на нову ООН? <https://nv.ua/ukr/opinion/istorik-rozpoviv-chi-mozhe-ramshtayn-zamititi-oon-viyna-rosiji-ostanni-novini-50271980.html>

Marharyta Lymar,

*Ph. D. in Political Sciences, Senior Teacher
Petro Mohyla Black Sea National University
(Mykolaiv, Ukraine)*

AMERICAN SUPPORT FOR UKRAINE DURING THE RUSSIAN- UKRAINIAN WAR (2022-2023)

Russian military aggression against Ukraine (de-facto, *the undeclared full-scale war* that is recognized by the international community) aimed at occupying parts of its territory started not on 24 February 2022. The military invasion we observe today is a well-planned act formed years ago. Actually, it started in 2014 and obtained the clear outlines, when Russia sneakily attacked the territory of Ukraine on the night of 23-24 February 2022.

Along with its European partners, the United States reacted strongly to Russia's aggression against Ukraine and condemned it, since, since Ukraine boldly stands for the protection of universal values, the natural right of peoples to safe development, and the sovereignty and indivisibility of the countries formed by them within the borders defined by the international legal order.

Karen Donfried from the U.S. Department of State stresses that Ukraine's struggle for its independence and unity has become a factor in uniting Europe and the entire international community, which resolutely rise «defending the rules-based international order that has brought unprecedented peace and prosperity not only to Europe, but to the world» [5]. This statement outlines a key reason for American support for Ukraine.

Actually, the United States has supported Ukraine in the following ways. It has provided broad, coordinated support in a variety of areas with European partners. On March 24, 2022, President Joseph Biden and President of the European Commission Ursula von der Leyen jointly declared their readiness to make every effort to collect evidence of war crimes committed by the Russian occupiers. Among other steps, it was also significant that on May 9, 2022, U.S. President Biden signed the Ukraine Democracy Defense Lend-Lease Act of 2022. Later, the United States announced its military build-up across Europe and further “NATOization of Europe” at the NATO

Summit in Madrid on June 29–30, 2022. Strengthening European partners with U.S. forces is one of the steps to support Ukraine, given their involvement in Ukraine's defense. Moreover, NATO members announced that they will support Ukraine with non-lethal weapons, contribute to the defense of its integrity and sovereignty and, no less important, make «efforts on its path of post-war reconstruction and reforms» [4].

In mid-June 2022, President Biden spoke on behalf of the United States and NATO allies. In fact, U.S. officials, political scientists and researchers are well aware that much is at stake for the United States and Europe in Ukraine. Taking the hesitancy of some European actors, the United States exerts moderate pressure, aware of the fact that only coordinated actions of international partners and multilateral external efforts can help Ukraine to speed up the victory, which will be both a victory for the United States and a triumph of European values. And this is also one of the reasons for the stable financial support for Ukraine. Thus, American cooperation with Ukraine was reinforced by the unprecedented U.S. defense assistance, which generally amounted \$4 billion during 25 February – 1 June 2022 [3], and \$3.75 billion during 15 June – 19 August 2022 [2].

Another unprecedented step was the U.S. support with \$2.98 billion for training and equipping the Ukrainian armed forces, which was symbolically announced on the 31st anniversary of Ukraine's independence, on 24 August 2022. Later, on 28 September 2022, the Department of Defense announced approximately \$1.1 billion in additional security assistance to Ukraine under the Ukraine Security Assistance Initiative (USAI) [2].

Actually, as of September 2022, the United States has transferred over 1,400 Stinger anti-aircraft systems to Ukraine for defense purposes; 8,500 Javelin anti-armor systems; 32,000 other anti-armor systems; HIMARS and NASAMS with munitions; 20 Mi-17 helicopters; and about forty other types of various weapons, systems, techniques and equipment. Active U.S. support has continued [2]. In total, the Biden Administration has committed more than \$31.7 billion in security assistance since the start of the 2022 war [1].

Security assistance packages for fiscal years 2022 and 2023 are mostly being funded via \$48.7 billion in supplemental appropriations. This amount includes \$25.93 billion to replenish Department of Defense (DOD) equipment stocks sent to Ukraine via presidential drawdown authority; \$18 billion for DOD's Ukraine Security Assistance Initiative and \$4.73 billion in Foreign Military Financing for Ukraine and “countries impacted by the situation in Ukraine” [1].

President Biden's visit to Ukraine on February 20 was a landmark event in early 2023. This happened on the eve of the anniversary of the war in Ukraine, which caused a moral boost for both Ukrainians and their allies. Finally, by February 27, the Biden Administration has authorized third-party transfers of U.S. defense articles and equipment from several NATO and EU members to Ukraine. In this regard, NATO and EU members and other allies announced about \$17 billion in security assistance to Ukraine [1].

With their courage, dedication, and resolute resistance to external military aggression, the Ukrainian people have inspired their transatlantic partners with the

reality of victory over a state that until recently was considered one of the strongest in the world. NATO Allies, led by the United States, pledged to support Ukraine with weapons, to help protect its integrity and sovereignty, and, last but not least, to assist in its post-war reconstruction and reform efforts. The United States and its European partners are increasingly convinced that a peaceful and secure future for Europe is impossible without Ukraine, its victory in the struggle for such European values as freedom, equality, the right to self-determination, and ultimately the right to a secure life, cultural development, and respect for historical roots and cultural heritage.

Literature:

1. Arabia Ch. L., Bowen A. S., Welt C. U.S. security assistance to Ukraine // Congressional Research Service (CRS). 2023, February 27. URL: <http://surl.li/fhxdx>
2. Kotlyar Y., Lymar M., Ahieieva-Karkashadze V. The U.S.-European coordination for assisting Ukraine, reviving the alliance and protecting European Values // American History and Politics. 2022. № 14. P. 7–20. Doi: 10.17721/2521-1706.2022.14.1
3. Lymar M., Tykhonenko I. American security assistance to Ukraine: Mechanism and practical implementation // American History and Politics. 2022. № 13. P. 16–25. Doi: 10.17721/2521-1706.2022.13.2.
4. Madrid Summit Declaration issued by NATO heads of state and government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Madrid 29 June 2022 // North Atlantic Treaty Organization. 2022. July 22. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_196951.htm.
5. U.S. policy on Russia, Ukraine, and Europe // U.S. Department of State. 2022, June 8. URL: <http://surl.li/divuy>

СУХУШИНА Олена Вікторівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького (м. Черкаси, Україна)*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ КРАЇН ЗАХІДНИХ БАЛКАН: РЕЗУЛЬТАТИ І НОВА ДИНАМІКА

Балканський регіон для Європейського Союзу є важливою геополітичною територією і включення балканських країн до його складу є пріоритетним напрямком. Пактом Стабільності для Південно-Східної Європи 1999 р., країнам колишньої Югославії і Албанії було обіцяно приєднання до НАТО, Євросоюзу і інших міжнародних організацій. Першими з країн Західних Балкан членами ЄС стали 2004 р. Словенія і 2013р. Хорватія. Шість країни Західних Балкан – Албанія, Боснія та Герцеговина (БіГ), Республіка Косово (РК), Республіка Північна Македонія (РПМ), Сербія, Чорногорія (далі ЗБ-6) свій шлях до вступу в Євросоюз почали з саміту Європейської Ради в м. Салоніки 2003 року. Вступ одночасно країн ЗБ-6 не передбачався, а запроваджувався індивідуальний підхід [1]. 2013 р. в м. Брдо (Словенія, словен. – Brdo-Brioni) Словенія і Хорватія започаткували дипломатичну

ініціативу щодо співпраці і стабілізації на Балканах та вступу країн ЗБ-6 до Євросоюзу. 2014 р. Німеччина запропонувала від низки країн ЄС усім державам ЗБ-6 співпрацю з поживлення взаємозв'язків, регіональне співробітництво та в галузі інфраструктури. Протягом 2014–2022 рр. в рамках Брдо-Бруїнського і Берлінського процесів щорічно проходили саміти підтримки процесу інтеграції країн ЗБ-6 до Євросоюзу. П'ять країн ЗБ-6 – Албанія, РПМ, Сербія, Чорногорія, БіГ мають на 1 січня 2023 р. статус кандидата, який веде переговори про вступ до ЄС. Кожна із них має власну історію і особливості цього курсу.

Республіка Північна Македонія отримала статус кандидата в грудні 2005р., пройшла шлях (1991–2019 рр.) визнання назви країни і в березні 2020р. здобула право розпочати переговори про вступ до Євросоюзу. Однак, спекуляція на трактуванні спільної болгарсько-македонської історії завадила розпочати переговори. Болгарія наклала вето [2].

Албанія подала заявку на членство в Євросоюзі у квітні 2009 р., а в червні 2014 р. отримала статус кандидата. Протягом 2014–2020 рр. Албанія реалізовувала модернізацію економіки, здійснювала розвиток інфраструктури, енергетики і транспорту [3, с. 68–69].

Після скасування Державного союзу Сербії і Чорногорії в 2006 р. обидві країни почали самостійний рух до Євросоюзу. 2008 р. Сербія і ЄС підписали Угоду про стабілізацію і асоціацію [4, с. 4]. Сербія отримала офіційний статус країни-кандидата 1 березня 2012 року. З цього часу Євросоюзом для Сербії було запроваджено і реалізовано значну кількість проектів. Їй надають допомогу у реформах державного управління, сільського господарства, захисту навколишнього середовища. Серед країн Західних Балкан Сербія стала основним отримувачем допомоги від фондів Євросоюзу [2]. Процес нормалізації відносин з Республікою Косово з 2018 р. значно погіршився. Сербсько-албанське протистояння 2022 р. щодо номерних знаків штучно роздмухується принциповою позицією Сербії.

В грудні 2008 р. Чорногорія подала заяву на членство і в червні 2012 р. Євросоюз почав з нею переговори про вступ. На 2020 р. Європейська комісія оцінювала Чорногорію як найперспективнішого кандидата до вступу в ЄС. Просербський і проросійський уряд Чорногорії з його антизахідною політикою останнім часом гальмує шлях країни до ЄС .

Боснія та Герцеговина 2016 р. подала заявку на членство до ЄС. На березень 2019 р. біля 20 питань опитувальника ЄС залишались без відповіді; країна не впоралась з вимогами Євросоюзу щодо критеріїв верховенства права, демократії, основних прав і свобод, функціонування держінституцій, реформи держуправління [5].

Республіка Косово так само як БіГ серед країн ЗБ-6 знаходяться знизу переліку країн, котрі прагнуть до євроінтеграції. Після проголошення 2008 р. незалежності Косово діяльність Євросоюзу в регіоні була спрямована на налагодження діалогу між Республікою Косово і Сербією [2].

Агресія росії проти України, яка порушує міжнародне право, створила нову динаміку в політиці сусідства та розширення Європейського Союзу. 27 червня 2022 р. Болгарія зняла блокування переговорів між РПМ і Євросоюзом щодо вступу і 18 липня 2022 р. Рада Євросоюзу ухвалила рішення розпочати переговори з Албанією і РПМ про вступ до ЄС [2]. Незважаючи на відверту антиєвропейську політику керівництва Республіки Сербської (частина БіГ), його негативного відношення до України, необхідності реформ у БіГ, Євросоюз знизив планку вимог для Боснії і Герцеговини [2; 5].

Динаміці інтеграційного руху країн ЗБ-6 спряли рішення саміту ЄС – Західні Балкани 6 грудня 2022 р. в Тирані. Було зазначено необхідність діалогу Белград – Приштина, збереження єдності БіГ. Євросоюз визначив допомогу країнам регіону в оборонній сфері і 1 млрд євро задля пом'якшення енергетичної кризи [6; 7]. Керівництво Сербії в нових умовах дотримується проросійської політики, у той же час воно розуміє, що майбутнє країни неможливо без євроінтеграції. Крім того, дослухавшись порад ЄС на грудневому 2022 р. саміті [7] керівництво Сербії планує розпочати переговори з Республікою Косово. 15 грудня 2022 р. БіГ отримала статус кандидата в члени Євросоюз [5].

Підтримка України і приєднання до антиросійських санкції стали маркером для країн-кандидатів їх європейських прагнень. Албанія, РПМ, Чорногорія, БіГ повністю підтримують зовнішню політику ЄС у зв'язку з російською агресією проти України. Позиція Сербії чітко не визначена.

Країни Західних Балкан залишаються геостратегічним пріоритетом для Євросоюзу. На динаміку їх руху до європейської інтеграції, на нашу думку, буде справляти вплив і активізація деструктивної політики путінської росії в регіоні. За таких умов щоб забезпечити стійкий мир на Балканах і панування загальнолюдських цінностей, керівництво об'єднаної Європи покvapиться на приєднання у недалекому майбутньому (експерти визначають 2025 р.) країн Західних Балках до Євросоюзу.

Література:

1. Thessaloniki European Council 19 and 20 June 2003 Presidency conclusions URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/DOC_
Навіть якщо ЄС зникне, продовжимо боротись за членство: особливості євроінтеграції на Балканах URL: <https://www.rfi.fr/uk/>
2. Скрипник О. Особливості процесу інтеграції Республіки Албанія до Європейського Союзу. *Європейські історичні студії*. 2021. № 18. С. 63–77. URL: https://drive.google.com/file/d/1_t68ZU3Qo_CSbENEzGt9Te2jrYEILC1F/view
3. Чумаченко О. А. Проблеми вступу Сербії до Європейського Союзу: політичний аспект. Науково-дослідний інститут європейської інтеграції Київського міжнародного університету. 2019. URL: <http://vmv.kyumu.edu.ua/series/vmv/vipusk7/7.pdf>
4. Євроінтеграція Боснії та послаблення Росії URL: https://lb.ua/world/2022/12/20/539575_ievrointegratsiya_bosnii.html
5. Tirana Declaration, 6 December 2022. EU-Western Balkans Summit. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/60568/tirana-declaration-en.pdf>

6. Підсумки саміту ЄС та держав Західних Балкан URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/pidsumky-samitu-yes-ta-derzhav-zakhidnykh-balkan>

Герасименко Олександр Григорович,
*науковий співробітник,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І.Ф. Кураса (Київ, Україна)*

«ОСНОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ І МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СХІДНОЇ ЄВРОПИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ»

Діяльність неурядових (в тому числі громадських) організацій в світі бере свій початок ще з часів Давнього Світу. Перші неурядові організації з'явилися як добровільні об'єднання громадян з метою відстоювання і захисту спільних інтересів, надання взаємодопомоги і вирішення питань на які державна юрисдикція поширювалась недостатньо ефективно.

В сучасному розумінні, становлення і розвиток неурядових (громадських) організацій в світі бере свій початок з періоду закінчення Другої Світової війни. Саме після того, як було скоєно один з найжахливіших злочинів проти людства, виникла потреба у створенні ефективних міжнародних організацій та установ які дали б змогу ефективно вирішувати будь-які гуманітарні, економічні, безпекові та інші нагальні питання людства.

Між неурядовими міжнародними організаціями є важливий аспект кореляції. Міжнародні організації можуть мати міжурядовий і неурядовий характер. Відповідно, вони можуть мати правосуб'єктність і законодавчий потенціал або не мати його. Так, наприклад, ЄС, НАТО, ООН – міжнародні (урядові) організацій, до керівних органів яких входять представники урядів різних країн. Такі організації можуть видавати нормативно-правові акти, які матимуть юридичну силу і певний обсяг юрисдикції. [2, с.1]

Міжнародні неурядові організації мають декілька видів:

- екологічні («Грінпіс», «Всесвітній фонд дикої природи»)
- гуманітарні («Міжнародний комітет Червоного Хреста», «Лікарі без кордонів»)
- правозахисні («Міжнародна амністія», «Міжнародна федерація з прав людини», «Всесвітня організація боротьби проти тортур», «Нагляд за правами людини», «Міжнародна Комісія юристів»)
- наукові («Римський клуб»)
- релігійні (Всесвітня Рада Церков)
- спортивні (Міжнародний Олімпійський Комітет) [3, с.1]

Таким чином, вони також беруть активну участь у регулюванні основних сфер суспільного життя. Однак, не володіють повноваженнями видавати нормативно-правові акти загальнообов'язкового характеру.

В Україні діють урядові і неурядові міжнародні організації. В 69 міжнародних (між)урядових організаціях Україна є повноправним членом. Серед міжнародних організацій Західної Європи, Україна співпрацює з 24-ма з них. В загальному, Україна уклала понад 1966 законодавчих акти з міжнародними організаціями. [3, с.1]

Співпраця з такими організаціями зі Східної Європи значно посилилась з початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Таким чином, з 24 лютого 2022 року активізувала свою діяльність в Україні організація церков світу «act alliance», до якої входять церкви з понад 140 країн світу.

Також, в межах даної організації на території України діють такі неурядові організації Східної Європи як:

- Угорська екуменічна служба допомоги (Угорщина)
- Фінська церковна допомога (Фінляндія)
- Християнська допомога (Велика Британія)
- Світова лютеранська федерація (Велика Британія)
- Д'яконська допомога (Німеччина)
- Швейцарська церковна допомога (Швейцарія)
- Армія визволення (Велика Британія) [1, с.1]

Взаємодія Української держави і неурядових організацій Східної Європи відбувається в багатьох напрямках. Однак, найбільше ця взаємодія стосується безпекових, економічних, торговельних, соціальних та гуманітарних питань.

В той же час, членство Росії в ряді міжнародних організацій припиняється. Так, після 24 лютого, Росію було виключено з таких міжнародних організацій як:

- Рада Європи
- Всесвітня туристична організація ООН
- Програма «Горизонт 2020» та «Еразмус +»
- Рада ООН з прав людини
- Міжнародний газовий союз
- Рада міжнародної організації з цивільної авіації при ООН
- Міжнародний параолімпійський комітет [4, с.1]

Даний факт свідчить про зменшення рівня співробітництва Росії з міжнародними організаціями, а також наростання недружніх до Росії настроїв в міжнародній спільності. Це є очікуваним і закономірним кроком з боку міжнародних інституцій з огляду на порушення Росією системи міжнародного законодавства, а також посягання на територіальну цілісність і суверенітет незалежної держави Україна.

Розвиток взаємодії України з міжнародними організаціями після початку Росією війни набуває характеру постійного і надійного партнерства:

• Уряд України отримує фінансову допомогу від міжнародних організацій та сусідніх держав.

• Населення України має змогу взяти участь у фінансових, гуманітарних та інших видах програм допомоги постраждалим від війни.

• Громадяни України мають можливість отримувати фінансову допомогу та пільги безпосередньо в країнах Європи та світу.

• Спрощено низку процедур отримання тимчасових посвідчень на перебування в країнах Європи.

• Існує механізм подання заявок на отримання компенсації за збитки заподіяні війною Росії проти України.

Тому, тенденції розвитку і посилення співпраці і взаємодії України і міжнародних організацій набувають все масштабнішого і всеохоплюючого характеру. В той же час, Росія позбувається членства в таких організаціях. Цей факт може виступати свідченням посилення позицій України на міжнародній арені, а також зменшення впливу Росії у цій сфері.

Отже, можна спрогнозувати продовження і посилення укріплення позицій і членства України в міжнародних організаціях, збільшення коли питань співпраці з такими організаціями, а також появу нових і ефективних взаємовідносин між Україною та світом в рамках наявних і нових міжнародних організацій.

Література:

1. Where we work – Forums – Europe | ACT Alliance. ACT Alliance | ACT Alliance is a coalition of 137 churches and faith-based organisations working together in over 100 countries. URL: <https://actalliance.org/where-we-work-forums-europe/>

2. Діяльність європейських неурядових організацій в Україні - Журнал Віче. Віче - журнал Верховної Ради України. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4543/>

3. До яких міжнародних організацій входить Україна, і що це дає. VoxUkraine | «Вокс Україна» — більше ніж найкраща аналітика про Україну. URL: <https://voxukraine.org/> Між радянським минулим та європейською інтеграцією: огляд співпраці України з міжнародними організаціями та спільнотами держав (voxukraine.org)

4. Ізоляція: з яких міжнародних організацій та програм вигнали росію після 24 лютого. Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/11/18/infografika/polityka/izolyacziya-yakux-mizhnarodnyx-orhanizacij-ta-prohram-vyhnauly-rosiyu-pislya-24-lyutoho>

Михтуненко Вікторія Вікторівна,
*кандидат історичних наук,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка (м. Суми, Україна)*

СХІДНА ЄВРОПА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ТА ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Розмірковуючи, яку ж роль відіграють країни Східної Європи в сучасній геополітиці та визначаючи їх цивілізаційні особливості, виходить, що фактично вони належать до західного табору, але, як і раніше, багато в чому мають

властиві пострадянські характеристики [0, с. 92]. Щоб дослідити витоку цього феномену, варто розглянути історичний контекст.

Невизначеність із співвідношенням країн і народів, які проживають у географічному центрі Європи, обумовлена економічними, культурними, конфесійними та політичними ознаками. Країни Східної Європи були виділені з європейського контексту через їхні культурні та історичні особливості. Ці держави, що входили історично до імперій, після світових воєн розташовувалися між великими державами і служили вододілом між Заходом і Східною Європою, з якою асоціювалася радянська Росія. За ослаблення політичного центру, у якому трималася створена владна вертикаль, східноєвропейські країни почали шукати нову опору.

Подальша еволюція країн Східної Європи набула незворотного західно-центричного характеру. Для надання впорядкованості процесу зближення постсоціалістичних держав із західноєвропейськими країнами у червні 1993 р. у Копенгагені на сесії Європейської ради було сформульовано критерії вступу до ЄС, які стали орієнтиром для країн-претендентів. У ХХІ ст. розпочався процес масового вступу до Європейського союзу, який досі не завершений. У міру лібералізації економічної та демократизації політичної сфери нові незалежні держави, що з'явилися після розпаду Радянського Союзу, ставали і досі стають претендентами на членство у Європейському Союзі.

Однак після початку збройної агресії Росії в 2014 року проти України (анексія Криму та війна на сході України) і санкції, які були накладені на неї, значно зменшився вплив РФ у східноєвропейському регіоні та обмежився історично та географічно сформованою залежністю від енергоресурсів [5, с. 29]. Саме агресивні зазіхання Росії на території суверенних сусідніх держав призвели до того, що країни Східної Європи закріпили свої проамериканські погляди та переорієнтувалися на Західну Європу.

Крім того, дискредитовані міжнародні безпекові домовленості та робота деяких міжнародних організацій, як ОБСЄ. Війна в Україні показує фактичну неспроможність забезпечити хоч якусь безпеку за допомогою цих інструментів. Ця ситуація призводить і до певної зневіри у власній безпеці і серед громадян деяких країн НАТО, зокрема це стосується країн Балтії, де суттєво зросла частка людей, що бояться потенційної війни з Росією.

На наш погляд, проект об'єднання Східної Європи міг би сприяти реалізації таких завдань: нейтралізувати чи, принаймні, мінімізувати спроби Росії розглядати пострадянські країни як сферу своїх особливих інтересів; виробити загальноприйнятні підходи, форми і методи поступового об'єднання Східної і Західної Європи на основі загальноєвропейських демократичних норм, економічних і політико-соціальних стандартів з урахуванням особливостей країн Східної Європи; протистояти намаганням законсервувати Східну Європу у якості традиційного сировинного придатку або ринку збуту продукції Західної Європи і Росії; сприяти відновленню системи загальноєвропейської колективної безпеки через інтеграційний

політико-економічний процес шляхом посилення ролі НАТО і, можливо, переформатування ОБСЄ.

Таким чином, резюмуючи усе вищесказане, можемо зробити висновок, що будь-який з проектів об'єднання Східної Європи вимагає роки кропіткої дипломатичної та економічної роботи на всіх фронтах від відразу декількох країн.

Література:

1. Брусиловська О. І. Політика США у Східній Європі: концепції і реальність. Правова держава. 2000. № 2. С. 90-95.
2. Погорська І. І. Відносини США – Європа: криза парадигми трансатлантизму. Політикус: наук. журнал. 2019. № 5. С. 59-64.
3. Михтуненко В. В. Особливості зовнішньополітичного курсу США у Східній Європі в період президентства Д. Трампа. Американська історія та політика. Київ, 2022. № 13. С. 26-35.
4. Михтуненко В. В. Ініціатива «Тримор'я» як стратегічний проєкт «нової» Європи. Консенсус. Суми, 2022. № 3. С. 83-89.
5. Тодоров І. Геополітичний проєкт Міжмор'я і Російська агресія. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2016. № 2 (17). С. 27-40.
6. Худолій А. Зовнішня політика США у Східній Європі та перспективи розвитку України в 90–х роках ХХ століття. Науковий вісник Ужгородського університету. Вип. 12. С. 194-198.
7. Шевченко О. Концепція «Міжмор'я» в сучасних геополітичних умовах. International relations, part "Political sciences". 2016. С. 27-31.

Близняк Ольга Анатоліївна,
кандидат політичних наук,
Національний університет «Острозька академія»
(Україна, Острог)

«ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ТРИСТОРОННЬОГО ОБ'ЄДНАННЯ «ЛЮБЛІНСЬКИЙ ТРИКУТНИК»

Чи не наймолодшим форматом тристоронньої взаємодії Києва, Варшави та Вільнюса є об'єднання під назвою «Люблінський трикутник». 28 липня 2020 р. у Любліні Міністри закордонних справ України Дмитро Кулеба, Польщі – Яцек Чапутович та Литви – Лінас Лінкявічус у присутності запрошених почесних гостей підписали спільну декларацію про заснування «Люблінського трикутника». Міністри наголосили на спільних викликах та загрозах для своїх країн, особливо беручи до уваги російську агресію, що триває в Україні. Про важливість об'єднання зусиль для протидії спільним загрозам і викликам свідчать слова національного координатора «Люблінського трикутника» Василя Боднара: «нас об'єднують не лише спільні цінності та інтереси, але і спільна відповідальність за майбутнє наших країн і регіону, в якому ми живемо»

і який протягом останніх років перебуває в центрі подій глобальної політики» [2].

У спільній декларації, яку сторони прийняли у ході інавгураційної зустрічі зазначається, що Україна, Польща та Литва відіграють дедалі більшу роль у процесах формування сучасних політичних, культурних та соціальних реалій у регіоні Центральної Європи та усвідомлюють переваги подальшого посилення політичних, економічних, інфраструктурних, безпекових, оборонних та культурних зв'язків між своїми країнами у сучасному світі [3]. Про важливість «Люблінського трикутника», як нового тристороннього формату співпраці Д. Кулеба зазначив, що це не просто об'єднання до якого Україна прагнула долучитись, це організація у якій наша держава є співзасновницею.

Сторони домовились, що одним із основних завдань «Люблінського трикутника» має стати координація дій трьох держав з ефективної протидії актуальним викликам і загрозам спільній безпеці. Пріоритетним завданням у співпраці було визначено спільну протидію гібридним загрозам з боку Росії передусім у боротьбі з дезінформацією. Учасники зустрічі висловили готовність координувати свою діяльність з метою забезпечення дотримання міжнародного права, як на рівні тристороннього співробітництва, так і в рамках міжнародних організацій (НАТО, Європейський Союз, ООН, Рада Європи, ОБСЄ).

Серед іншого, сторони зобов'язалися зміцнювати контакти між людьми та співпрацю між громадянськими суспільствами, зокрема серед наукових та експертних кіл, підтвердили непохитну відданість розвитку Східного партнерства на. Партнери декларували намір активізувати дії з розвитку торгівлі та інвестицій, забезпечення кращого доступу до регіональної інфраструктури та підвищення її якості шляхом активізації амбітних проєктів, що сприяють згуртованості в регіоні [3]. Разом з тим, сторони підтвердили бажання поглиблювати і розширювати українсько-польсько-литовське співробітництво між збройними силами, як на двосторонньому, так і тристоронньому рівні, а також використовувати у повній мірі відповідні можливості, створені в рамках НАТО [3].

Для налагодження тісної співпраці в окреслених напрямках, тристоронній формат «Люблінський трикутник» мав стати платформою для політичного, економічного та соціального співробітництва між Україною, Польщею та Литвою. У ході установчої зустрічі було визначено, що сторони проводитимуть регулярні зустрічі на рівні міністрів закордонних справ, зокрема на полях багатосторонніх заходів, та за участі обраних партнерів. У інституційному контексті сторони домовились про те, що вони організовуватимуть консультації на рівні керівництв МЗС своїх країн та утворять в міністерствах закордонних справ посади представників з питань співробітництва в рамках «Люблінського трикутника» [3]. Координаторами цього тристороннього механізму співробітництва визначені заступники глав зовнішньополітичних відомств Василь Боднар (Україна), Марцін Пшидач (Польща) і Далюс Чекуоліс (Литва).

Якщо говорити про результати роботи у рамках цього тристороннього об'єднання, то лише за рік в Люблінському трикутнику відбулися дев'ять зустрічей: три зустрічі міністрів закордонних справ, одна зустріч національних координаторів Люблінського трикутника, дві зустрічі керівників відомств з національної безпеки, три зустрічі парламентарів. За рік міністри Люблінського трикутника підписали чотири документи: Люблінську декларацію, Дорожню карту співробітництва, Спільний план з протидії дезінформації, Декларацію про спільну європейську спадщину та цінності [1]. З початком повномасштабної війни в Україні співпраця Польщі, Литви та України активізувалась передусім у військово-технічній, гуманітарній, дипломатичній, політичній площині. Варшава та Вільнюс показали свою невідому, правдиву сутність і чіткими діями довели свою дружбу, підтримку, стурбованість та відданість, надаючи різнопланову допомогу Україні.

Функціонування «Люблінського трикутника» демонструє його важливість і результативність. Сторонам вдалося говорити спільним голосом з багатьох важливих питань, особливо в умовах російської агресії. Таким чином заснування «Люблінського трикутника» стало початком справді нового тренду в інтеграційних процесах XXI століття, коли перевага надається малим, гнучким регіональним об'єднанням, в основі яких глибокі дружні відносини між учасниками.

Література:

1. Дмитро Кулеба: Люблінський трикутник - один з ключових елементів нової безпекової стратегії України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/dmitro-kuleba-lyublinskij-trikutnik-odin-z-klyuchovih-elementiv-novoyi-bezpekovoji-strategiyi-ukrayini> (дата звернення: 17.02.2023).

2. Міністри закордонних справ України, Польщі і Литви зустрінуться в Києві в рамках формату Люблінського трикутника. URL: <https://mfa.gov.ua/news/ministri-zakordonnih-sprav-ukrayini-polshchi-i-litvi-zustrinutsya-v-kiyevi-v-ramkah-formatu-lyublinskogo-trikutnika> (дата звернення: 17.02.2023).

3. Спільна декларація міністрів закордонних справ України, Республіки Польща та Литовської Республіки щодо заснування «Люблінського трикутника». URL: <https://archive.ph/20200804172645/https://www.kmu.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ministriv-zakordonnih-sprav-ukrayini-respubliki-polshcha-ta-litovskoyi-respubliki-shchodo-zasnuvannya-lyublinskogo-trikutnika#selection-3495.0-3495.140> (дата звернення: 17.02.2023).

Васильченко Олена Олегівна,
*старший викладач кафедри економіки і бізнесу,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного (м. Запоріжжя, Україна)*

ДОПОМОГА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН УКРАЇНІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ З БОКУ РОСІЇ

Західна Європа першою стала на підтримку України від початку російської агресії. Починаючи з 24 лютого 2022 р., Європейський Союз кожного дня

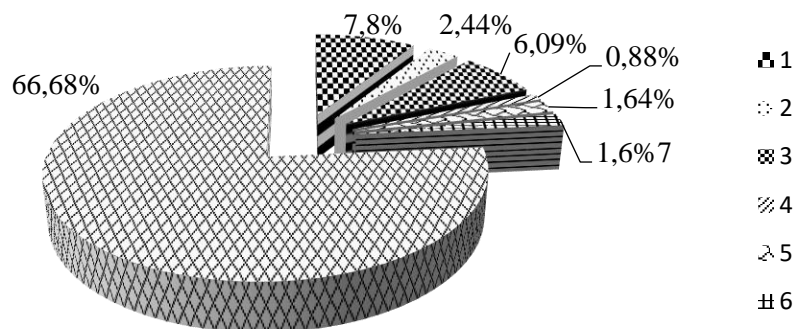
словом та ділом висловлює свою солідарність з Україною. Вже 11 березня 2022 р. Єврокомісія виділила 300 млн. євро на надзвичайну макрофінансову допомогу Україні [1].

Допомога, надана Євросоюзом та іншими країнами Західної Європи під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, відбувається по різних напрямках: фінансова, військова, гуманітарна та економічна допомога, розміщення та підтримка вимушених переселенців з України, правова, політична та моральна підтримка.

Протягом року від початку російської агресії ЄС, його держави-члени та фінансові інститути в рамках підходу «Команда Європи» виділили 37,8 млрд. євро на підтримку загальної економічної, соціальної та фінансової стійкості України [1].

Структуру пакету допомоги «Команди Європи» наведено на рис. 1.

Парламентом Євросоюзу 24 листопада 2022 р. було прийняте рішення про надання Україні пакету макрофінансової допомоги у вигляді довгострокових позик на загальну суму 18 млрд. євро на період з 1 січня 2023 р. по 31 грудня 2023 р. з можливістю здійснити виплати до 31 березня 2024 р. [2]. Загалом від початку 2023 р. фінансова допомога від Євросоюзу склала 4,7 млрд. євро [3].

- 1 – допомога від держав-членів ЄС у вигляді грантів, позик і гарантів;
- 2 – інші види допомоги; 3 – кредити ЄІВ; 4 - екстрений пакет; 5 – бюджетна допомога; 6 – гуманітарна допомога; 7 – макрофінансова

Вагомою є підтримка Світового банку, який, починаючи з лютого 2022 р., мобілізував для України 18 млрд. дол. США фінансової підтримки. Станом на початок лютого 2023 р. понад 16 млрд. дол. вже надійшли до України [4].

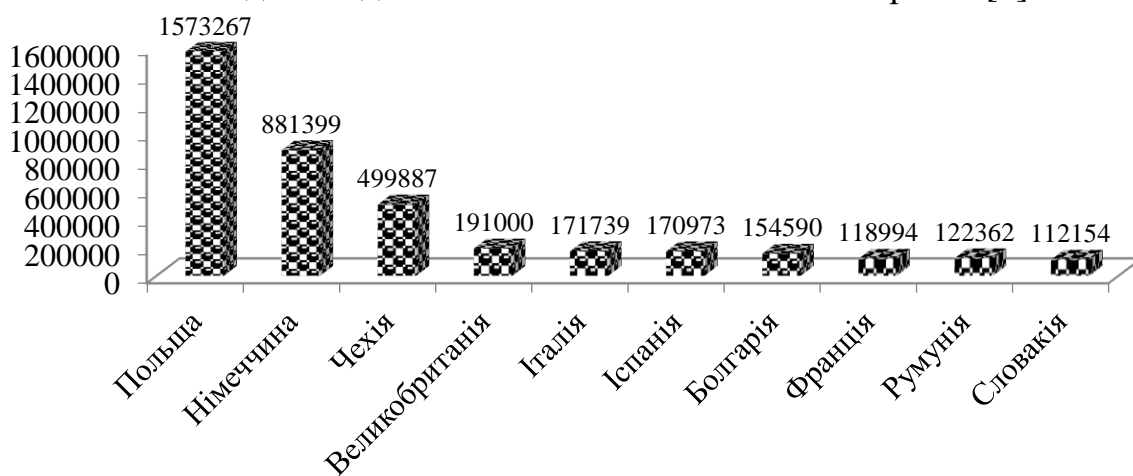
Важливе значення має військова підтримка. ЄС уже виділив 2,58 млрд. дол. через Європейський фонд миру для посилення можливостей супротиву Збройних сил України та захисту її мешканців від військової агресії. На 3,3 млрд. дол. військової допомоги надала Велика Британія. Німеччина та Польща – відповідно на 2,58 млрд. дол. та 1,75 млрд. дол. Країни Прибалтики та Скандинавії надали військової допомоги на 1 млрд. дол. [5].

За допомогою Механізму цивільного захисту ЄС Україні надають допомогу 32 країни: 27 держав-членів ЄС, Норвегія, Туреччина, Північна Македонія, Ісландія та Сербія. Загальна сума допомоги, наданої через механізм цивільного захисту ЄС, перевищила 516 млн. євро. Крім цього, Євросоюз

виділив 523 мільйони євро на гуманітарну допомогу мирним жителям, які постраждали від війни в Україні. Понад 13,6 млн. осіб отримали гуманітарну допомогу в Україні завдяки ЄС та іншим донорам [1].

У березні 2022 р. ЄС ввів у дію Директиву про тимчасовий захист. Вона дає переміщеним особам, які рятуються від війни в Україні, певні права в ЄС, включаючи дозвіл на проживання, доступ до ринку праці та належне розміщення або житло, медичне обслуговування та доступ до освіти для дітей.

Станом на 20 березня 2023 р. по всій Європі було зафіксовано понад 8157230 біженців з України, з яких 4946920 осіб були зареєстровані для тимчасового захисту або подібних національних схем захисту. Найбільше статусів біженців надали Польща та Німеччина, за ними йде Чехія (рис. 2). Але пропорційно до розміру своєї країни Чехія на першому місці: українські біженці становлять понад 4% від загальної кількості населення країни [6].

Рис. 3. Рейтинг ТОП-10 країн Західної Європи в які прийняли біженців з України станом на 20 березня 2023 року. осіб [6]

За оцінками Управління Верховного комісара ООН у справах біженців 17,6 мільйона людей в Україні потребують термінової гуманітарної підтримки, у тому числі **понад 5 мільйонів людей, внутрішньо переміщених внаслідок війни** [6].

Євросоюз тимчасово лібералізував торгівлю з Україною та пішов на інші торгові поступки щодо деяких українських товарів. У травні 2022 р. Європейська комісія та прикордонні держави-члени ЄС заснували «смуги солідарності» між ЄС та Україною, що є найважливішими коридорами для експорту сільгосппродукції з України, а також експорту та імпорту інших товарів. Електромережі України були синхронізовані з континентальною європейською мережею у березні 2022 р., а у червні Україна та ЄС розпочали торгівлю електроенергією [2]. Для задоволення невідкладних потреб в енергетичній галузі було виділено понад 157,5 млн. євро в рамках Фонду енергетичної підтримки України, заснованого Енергетичною спільнотою [1].

У листопаді 2022 р. Комісія, Чеська Республіка, Польща, Румунія, Словаччина, Республіка Молдова, Україна, Європейський інвестиційний банк,

Європейський банк реконструкції та розвитку та Група Світового банку мобілізували 1 млрд. євро для «смуг солідарності» з метою зміцнення глобальної продовольчої безпеки та забезпечення рятувального кола для економіки України [1].

У лютому 2023 р. Комісія та Україна підписали угоду про асоційовану участь України у Програмі єдиного ринку. Ця угода забезпечить Україні підтримку бізнесу, сприятиме доступу до ринків, розвитку ділового середовища, сталого зростання та інтернаціоналізації.

З початку війни ЄС активізував свою екстрену підтримку щодо зміцнення кіберстійкості України, надавши на 10 млн євро обладнання, програмного забезпечення та іншу пов'язану з цим підтримку. Ще 15 мільйонів євро із пакета у розмірі 330 мільйонів євро було виділено для підтримки стійкої цифрової трансформації [1].

ЄС також підтримує боротьбу з безкарністю в Україні за допомогою проекту вартістю 7,5 млн. євро для підтримки розслідування Міжнародним кримінальним судом скоєних Росією військових злочинів [1].

Отже, наразі разом із ресурсами, наданими для допомоги державами-членами з метою задоволення потреб українців, які рятуються в ЄС від війни, загальна підтримка для України та українців становить близько 67 млрд. євро [1]. ЄС надає підтримку шляхом гарантій ЄС, виданих фінансовими установами, такими як ЄІБ та ЄБРР, що забезпечить українському уряду можливість кредитування та дозволить українським компаніям пропонувати життєво важливі послуги.

Підтримка України, яка стала жертвою російської агресії, є найвищим пріоритетом Європейського Союзу, що підкреслюється у всіх його інститутах кожного дня, починаючи з 24 лютого 2022 р.

Література:

1. Солідарність ЄС з Україною. URL: <https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu>
2. Що вже зробив для України її головний помічник – Євросоюз. URL: <https://www.dw.com>
3. Денис Шмигаль: Україна отримала ще 1,5 млрд євро макрофінансової допомоги від ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news>
4. Допомога групи Світового банку Україні у період війни та відновлення країни. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya>
5. Країни за розміром наданої Україні військової допомоги – рейтинг. URL: <https://thepage.ua/ua/economy>
6. УВКБ ООН – надзвичайна ситуація в Україні. URL: <https://www.unhcr.org>

STUKALO Olena Anatoliivna,
senior lecturer,
Dnipro State University of Agriculture and Economics (Dnipro, Ukraine)

COOPERATION BETWEEN NATO AND UKRAINE

The history of NATO-Ukraine cooperation dates back to January 1992 when Ukrainian representative participated for the first time in the meeting of the High Level Working Group of the North-Atlantic Cooperation Council. The first visit of the NATO's Secretary General Manfred Worner to Kyiv occurred on February 22-23, 1992. Then, on June 8, 1992 the Ukrainian President Leonid Kravchuk paid official visit to the NATO's headquarters. The cooperation with NATO has enhanced widely when Ukraine joined the Partnership for Peace program in 1994.

The Charter set political commitments of both sides to continue developing on high level a "distinctive and effective" partnership, which will promote further stability and common democratic values in Central and Eastern Europe. Also it formed the basis on which NATO and Ukraine agree to consult in the context of Euro-Atlantic security and stability and in the areas such as conflict prevention, crisis management, peace support and humanitarian operations. The NATO-Ukraine Commission (NUC) has been created as a forum to ensure that NATO and Ukraine are developing their relationship and implementing the provisions of this Charter to the fullest extent possible.

On April 24, 1999 the Ukrainian President Leonid Kuchma took part in the first high level meeting of the NATO-Ukraine Commission during the NATO Washington Summit. This meeting gave a new powerful incentive to our partnership with NATO which has been reflected in the "Declaration of the Heads of State and Government participating in the NUC.

The NATO-Ukraine Action Plan and the NATO-Ukraine Annual Target Plan for 2003 were approved on November 22, 2002 during the next high level meeting of the NATO-Ukraine Commission during the NATO Prague Summit.

The national interests of Ukraine in the light of the country's cooperation with NATO are determined by the role the North-Atlantic Alliance plays supporting peace, stability and security in the world, contributing to the improvement of the common climate of trust in the Euro-Atlantic region, creating a new system of regional security in Europe, elaborating new coordinated approaches in fostering disarmament, implementing arms control and WMD nonproliferation policy.

Nowadays the cooperation between the Alliance and Ukraine is really active and it covers a wide range of spheres. Ukraine participates in numerous projects held together with NATO member-states and its partner-countries.

NATO-Ukraine cooperation runs in political, military, technical, scientific, economic, ecological spheres and in the civil emergency situations area.

The dialogue and relations between our country and the Alliance are based on practical and constructive principles, and common wish to undertake joint efforts that

would lead to productive and mutually beneficial results aimed at developing new, peaceful and stable Europe.

Taking into consideration the real role and potential of NATO, Ukraine realizes that the development of the stable cooperation with the Alliance opens the way to:

- strengthen the guaranties of the Ukraine's national security, in particular, the country's political independence, territorial integrity and inviolability of frontiers;
- actively contribute to developing cooperation of Ukraine with the European and Euro-Atlantic structures as it is an important factor in creating the new architecture of security on the Euro-Atlantic space;
- receive the updated information on the experience of NATO member-states and its partner-countries to use it during reform process of the national Armed Forces of Ukraine and the state military organization as a whole;
- use NATO's and its member-states' practical experience to provide appropriate level of civil control over the military units;
- contribute to the establishing and developing the compatibility with armed forces of NATO with the purpose of strengthening the capabilities and preparedness of Ukrainian Armed Forces to participate in the peacekeeping operations under the aegis of the UN, OSCE and NATO (in the limits set by the Constitution of Ukraine and its legal basis);
- undertake joint efforts using NATO's powerful potential in confronting the consequences of the civil emergency situations to protect population from the consequences of the man-caused accidents, catastrophes and the acts of God, and use NATO's and its member-countries' assistance therefore.

At present, the agenda of NATO-Ukraine relations includes the problems of further intensifying and upgrading the level of cooperation, stirring up mutual efforts and interaction aimed at consolidating peace and stability in Europe, improving the trust climate and strengthening European democratic and legal standards to meet the criteria of the new European community.

Ukraine-NATO relations are pivotal for European and global security. The Euro-Atlantic aspirations of Ukraine reflect the dreams of its society in helping to defend peaceful and prosperous development, in Europe and beyond. At the same time, the military aggression, staged by Russia on Ukraine since 2014, 24 February, this year transformed into a full-scale war. This war has severe consequences on Ukraine's economy, climate and infrastructure.

By effectively and efficiently impeding the Kremlin's imperial ambitions – and thereby defending Europe's democracy and freedom – Ukraine should be an integral part of the NATO of tomorrow, maybe not as an alliance member yet, but at least as a highly valued and increasingly integrated partner.

Iлона Pashentseva,
*A foreign language teacher, Detachable Subdivision,
Boyarka Professional College of National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine (Boyarka, Ukraine)*

UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION AND THE CONCEPT OF A MODERN FOREIGN LANGUAGE TEACHER

Ukraine has reaffirmed its European choice and foreign policy course, its commitment to European integration and globalization. Ukraine recognizes English as a key competence in the context of economic integration and globalization, a tool for international communication, a means of joining the European educational, scientific and professional space, a condition for effective integration and a factor of economic growth. The full-scale war unleashed by Russia has forced millions of Ukrainians to leave their homes and seek refuge in the EU and neighbouring countries for their personal safety and the safety of their children. Thus, the need to speak a foreign language has forced Ukrainians to develop their foreign language skills and adapt to the culture and traditions of the EU countries.

European integration is the main and unchanging foreign policy priority of Ukraine, and further development and deepening of relations between Ukraine and the EU is based on the principles of political association and economic integration. The Constitution of Ukraine stipulates that the protection of Ukraine's sovereignty and territorial integrity are the most important functions of the state and the business of the entire Ukrainian people. Ukraine's foreign policy activities are aimed at ensuring its national interests and security by maintaining peaceful and mutually beneficial cooperation with members of the international community in accordance with the generally recognized principles and norms of international law.

The languages of international communication in the EU are French, German, Spanish, and Italian, but English is preferred because it is widely used in the EU.

In modern Europe, much attention is paid to the environment, the importance of foreign languages and conditions, the need for high-level specialists in various specialties and foreign language learning. Ukraine ranks 44th out of 100 countries in terms of its population's knowledge of English. These are the findings of a study by EF EPI based on the results of testing 2.2 million adults. Compared to European countries, Ukraine lags behind in terms of demographic motivation. According to the Eurobarometer "Europeans and their languages", more than half of the EU residents speak at least two foreign languages.

To implement modern reforms in the field of higher and vocational education through the implementation of new educational programs with the support of the EU member states. The EU supports the modernization and reform of Ukraine's education through competitions for mobility and capacity building projects for HEIs and VET institutions within the framework of educational and research programs such as: Tempus, Erasmus Mundus, Erasmus+, Jean Monnet, etc. [1].

As part of the implementation of the projects, teachers undergo training, internships, and professional development, studying the experience of different

countries, applying it in practice, and have the opportunity to learn about teaching methods in the project partner countries during study visits. Educational and methodological complexes are also being developed, and the material and technical base of educational institutions and foreign language learning software are being developed.

European integration processes increase the importance of foreign language proficiency, especially English as a "lingua franca." The educational system must constantly respond to changes in the latest technologies. That is why the training of foreign language teachers plays a special role in the adjustment of the European educational system.

References:

1. Materialy konkursiv prohramy YeS «Erasmus+». URL: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/funding_en
2. Chovhan I. V. Perspektyvy hlobalizatsii vyshchoi osvity Ukrainy. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2011/162-150-17.pdf>

Секунова Юлія Володимирівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

Пухальська Ілона Василівна,
*студентка, Національний університет біоресурсів
та природокористування України (м. Київ, Україна)*

«УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

Україна та Республіка Польща – країни сусіди, історія яких тісно пов'язана з самого початку появи на політичній арені Європи. Політичні відносини між Україною та республікою Польщею будувались протягом багатовікової історії, в період незалежності України, і на сьогодні продовжується налагодження та нарощування міжнародної співпраці між цими державами.

Ми маємо багато спільного, а інколи навіть взаємозалежного, у нас були непорозуміння та протистояння, але це вже історія. На сучасному етапі Україна та Польща – дві незалежні держави, які тісно співпрацюють.

Новітня історія відкриває нові можливості для побудови двосторонніх відносин, заснованих на довірі та взаємній вигоді. Цими можливостями скористалися Польща та Україна. Наші держави поділяють спільні погляди на питання безпеки у Європі, підтримують один одного в деяких питаннях і вважають один одного стратегічними партнерами.

З самого початку російсько-української війни (2014 р.), Польща є одним із головних наших партнерів та державою, яка підтримує Україну та її народ всіма можливими шляхами. Польща допомагала українцям з перших годин

війни. Вона приймала мільйони українських біженців, створювала гуманітарні центри на прикордонних пунктах, збирала і відправляла гуманітарну допомогу, розуміла всі потреби України у цій війні. Вона є голосом підтримки України на всіх міжнародних рівнях.

Президент Республіки Польща, Анджей Дуда приїзжав із візитом до України перед самим повномасштабним вторгненням 23 лютого 2022 року, щоб підтримати Україну, український народ. І, як згадує Президент, в нього була думка, що можливо, це остання зустріч із Президентом Володимиром Зеленським, також Анджей Дуда підкреслює, ми хотіли показати, що ми з Україною, ми завжди були з Україною! Оскільки ніхто не знав масштабів майбутнього вторгнення. Аналізуючи інтерв'ю з Президентом Анджеем Дудою українській журналістці вже 19 лютого 2023 року, майже через рік після повномасштабного вторгнення, він наголошує, що російський імперіалізм пробудився про, що свідчить вторгнення до Грузії у 2008 році, в Україну у 2014 році, було відомо хто атакував Крим. Саме тому Польща на сьогодні перебуває в підвищеній бойовій готовності.

Так сталося, що наступ росії на нашу державу відкрив нові можливості для польсько-української співпраці у сфері оборонної промисловості. Тому можна вважати, що настає епоха плідного розвитку військово-промислових галузей двох держав.

Щодо подальшої співпраці та перспектив, держави повинні поглибити стратегічне партнерство. Цілком можливо, що такий альянс створив би потужний регіональний блок держав, які протистояли б загрозам зі Сходу та виступали б єдиним голосом у діалозі із Заходом, були б головним гравцем у Європі та в усьому світі, а також невід'ємною частиною нової глобальної архітектурної безпеки.

Оскільки інтеграція України з Європейським Союзом може тривати надто довгий для нас час, а інтеграція з НАТО через війну також залишається під великим питанням, першим кроком у цьому напрямку могло б стати приєднання України до Тримор'я під час його саміту у Ризі 20-21 червня цього року.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Польща надзвичайно зацікавлена у якомога швидшому закінченні російсько-української війни, припиненні російської агресії та відновленні територіальної цілісності нашої держави. Тому, Варшава продовжує докладати зусилля на двосторонньому та міжнародному рівнях для підтримки та допомоги Україні. Однак, вже сьогодні Польща дивиться у майбутнє, в якому прагне зайняти провідні позиції в регіоні Центральної та Східної Європи, з Україною включно, з перенесеним східним кордоном сфери впливу ЄС і НАТО з польського на український кордон.

Сьогоднішнє не стабільне положення нашої держави, підірване російською агресією, на зміцнення якого піде ще не один рік, не дозволить Україні перетворитись на самостійного регіонального лідера, хоча Україна почала відігравати ключову роль на міжнародній арені. Тому, у найближчій перспективі нашій державі слід скористатись і продовжувати підтримувати ті

зовнішньополітичні зусилля Польщі, які співпадають з українськими національними пріоритетами. До них слід віднести протидію агресивній політиці росії, підвищення рівня присутності та ефективності дій НАТО на Сході, перезапуску Східного партнерства та перетворення його на простір демократичного розвитку, сприяння процесу європейської інтеграції та відповідним реформам в Україні.

Література:

1. Курнос А. Новий українсько-польський союз: реалії і перспективи // Радіо свобода, 31 травня 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-polshcha-soyuz-spivpratsya/31877283.html>
2. Желіховський С. Як змінилися відносини України та Польщі за час великої війни LB.ua, 4 січня 2023. URL: https://lb.ua/world/2023/01/04/540931_yak_zminilisy_vidnosini_ukraini.html
3. Секунова Ю.В., Ваніна О.Ю. Міжнародні зв'язки України з Республікою Польща: історичний аспект та перспективи розвитку // Науковий погляд в майбутнє. 2019. Вип. 13 (2). С. 105-110.
4. Секунова Ю.В., Дзуг М.С. Міжнародні відносини України та Республіки Польща: проблемні сторінки історії та перспективи розвитку // Науковий погляд в майбутнє. 2019. Вип. 13 (2). С. 114-118.
5. Зростання неминуче, – експерти про найближчі перспективи українсько-польського бізнесу // Все про Польщу для українців, 4 серпня, 2022. URL: <https://uapl.info/zrostannia-nemynuche-eksperty-pro-najblyzhchi-perspektyvy-ukrainsko-polskoho-biznesu/>

Лис Людмила Михайлівна
*викладач, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

Ткаченко Марина Іванівна
*студентка, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

УКРАЇНА – НАТО: НЕВІЙСЬКОВИЙ ВИМІР

НАТО продовжує висловлювати непохитну солідарність з Україною перед лицем російської агресії. Співпраця НАТО з Україною триває майже 30 років.

Сам Альянс сьогодні описує свої стосунки з Україною як одні з найбільш «міцних» партнерських відносин. Проте Київ, схоже, не наблизився до досягнення своїх амбіцій щодо членства в НАТО.

Розбіжності в поглядах НАТО та України на пріоритети оборонних реформ з 2014 року, невідповідності в критеріях НАТО стосовно успіху реформ та відсутність чіткого бачення того, які збройні сили потрібні Україні – все це сприяло появі нинішніх складнощів у партнерських відносинах НАТО з Україною.

У протистоянні російській військовій агресії Україна не отримала безпосередньої військової підтримки Альянсу у вигляді втручання, оскільки вона не є членом НАТО і, відповідно, не входить до його системи безпеки [1, 115].

На даний час активізувався розвиток особливого співробітництва між Україною і НАТО у невійськовому вимірі. Останній, наряду з непрямою військовою допомогою у вигляді підготовки українських військовослужбовців інструкторами НАТО, проведення таких спільних навчань, як Rapid Trident і Saber Guardian, та постачання обладнання й екіпіровки, є надзвичайно важливим як для розвитку нашої держави, так і для протистояння російській військовій загрозі. Чотири з п'яти Цільових фондів НАТО з допомоги Україні, а саме щодо кіберзахисту, логістики, переходу від військової кар'єри і медичної реабілітації, стосуються невійськової співпраці. Розвиваючи їх, Україна отримує потужну міжнародну підтримку, допомогу у медичному забезпеченні, проведенні внутрішніх реформ, подоланні наслідків природних лих, забезпеченні енергетичної та інформаційної безпеки.

Важливим напрямком допомоги НАТО Україні стали лікування і медична реабілітація поранених, а також забезпечення обладнанням медично-лікувальних закладів України та підготовка спеціалізованого персоналу. Підписана 27 квітня цього року Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Агенцією НАТО з підтримки надала Україні можливість в рамках відповідного Цільового фонду Альянсу отримати допомогу з фізичної реабілітації військовослужбовців, поранених в антитерористичній операції в Донецькій та Луганській областях. Вже близько 300 українських військових пройшли або продовжують проходити лікування та реабілітацію в медичних закладах країн-членів НАТО, зокрема, США, Німеччини, Польщі, Литви. Перспективним у цьому плані видається підвищення спроможностей українських медиків надавати медичну допомогу українським пораненим, що передбачає забезпечення українських медичних підрозділів, госпіталів та лікарень необхідним обладнанням для врятування життя українських воїнів.

З врахуванням особливостей російської гібридної війни важливою є співпраця у галузі кіберзахисту та інформаційної безпеки. Питанню протидії російській пропаганді, наприклад, було присвячене засідання Комітету цивільного виміру безпеки ПА НАТО 17 травня цього року, на якому була присутня делегація українських депутатів. Комітет обговорив постійні інформаційні атаки РФ проти країн Євroatлантичного регіону, відзначив недостатність дій НАТО, що дозволило Росії отримати певну перевагу в інформаційному просторі, і запропонував ввести заборону на російські пропагандистські ЗМІ та збільшити допомогу найбільш вразливим країнам.

У межах своїх можливостей Україна робить значний внесок в операції Альянсу, так як Київ чітко заявив про свій євроатлантичний вибір. У свою чергу НАТО висловило свою рішучу підтримку та солідарність. Значно активізувалася допомога в галузі реформування сектору безпеки та оборони, і ці зусилля вже принесли свої плоди [2, 128].

Сьогодні Альянс об'єктивно відмовляється від безпосереднього втручання у російсько-український конфлікт та зволікає з наданням летального озброєння Україні. Тому невійськовий вимір співпраці Україна-НАТО набуває більшої актуальності, особливо в умовах розпочатої Росією гібридної війни, коли суто військові засоби відіграють лише свою обмежену роль. Метою такої війни є боротьба за ідентичність, цінності, розум людей, сфери впливу та ресурси. Україна вже отримує від Альянсу допомогу для перемоги у цій боротьбі та продовжує її розвивати, адже вона буде особливо необхідною після врегулювання конфлікту.

В перспективі поглиблена невійськова співпраця з НАТО дозволить Україні наблизитись до стандартів Альянсу, здійснити внутрішні демократичні перетворення та підвищити ефективність цивільних секторів безпеки нашої країни. Крім того, ця сторона співробітництва надасть можливість великій частині українського населення безпосередньо відчувати її результати та краще зрозуміти сутність Організації Північно-Атлантичного Договору.

Література

1. Україна. 30 років незалежності. Стислий довідник / За ред. д. і. н., проф. Киридон А. М. Київ : Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво», 2021. 536 с.
2. Українська призма: Зовнішня політика 2020. Аналітичне дослідження / Редкол.: Н. Бурейко, Г. Максак, Г. Шелест. Київ : ГО «Рада зовнішньої політики «Українська призма»; Фонд ім. Ф. Еберта, 2021. 344 с.

Соколов Олександр Єгорович,
*аспірант кафедри міжнародних відносин і суспільних наук
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА НАТО В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Ескалація агресії Російської Федерації проти України в 2022 році докорінно змінила відносини між Україною та Північноатлантичним Альянсом. Це трапилось не в останню чергу, тому що НАТО змінило свою стратегію по відношенню до РФ, оскільки Росія за правління В. Путіна перетворилась на сильного геополітичного суперника, що намагається розширити свою сферу впливу і захистити свої інтереси .в тому числі й на території держав Альянсу.

Агресія РФ проти України показала готовність й рішучість РФ до воєнного вирішення конфліктів й бажання обмежити державний суверенітет окремих своїх сусідів та вплинути на їх зовнішню та внутрішню політику. У свою чергу Україна в умовах масштабного наступу РФ була змушена шукати не лише союзників, але й звернутися по допомогу до міжнародних організацій та світового співтовариства, не в останню чергу значні надії були покладені саме на НАТО, членство в цьому союзі є однією з цілей євроатлантичної інтеграції

нашої держави. Фактично до багатьох західних політиків та експертів після 24 лютого 2022 року прийшло усвідомлення, що намагання Росії підкорити Україну, позбавивши її незалежності й розділити її територію є однією з основних геостратегічних цілей РФ, від яких вона не збирається відмовлятися[2].

В таких умовах відносини між Україною та Альянсом зазнали відчутної трансформації, яка в подальшому може призвести до налагодження більш тісного співробітництва з можливістю перетворення нашої держави на повноцінного члена військово-політичного союзу. На думку Г. Перепелиці та Д. Бритова, унаслідок усвідомлення керівництвом Альянсу й держав-членів масштабу ризиків та глибини помилкового сприйняття російського противника, наразі розпочалась принципово нова сторінка в історії взаємодії України та НАТО, яка характеризується найбільш масштабною фактичною інтеграцією України до Північноатлантичного Альянсу за весь період діалогу сторін[1, с. 18]. Розпочата повномасштабна збройна агресія Росії проти України з 24 лютого 2022 року продемонструвала на весь світ, і державам-членам НАТО, як можна у XXI столітті зневажати міжнародне право, скористатися своїм вагомим статусом і порушити світовий безпековий порядок. При цьому фактично НАТО незважаючи на поглиблення і розширення співпраці на сьогодні не готове до рішучих кроків по реалізації плану з набуття повноправного членства в Альянсі нашою державою[3, с. 213]. При цьому підтримка України є високою з боку як Альянсу, так і його членів, зокрема США, Великої Британії, Польщі, країн Балтії.

У першу чергу слід згадати, що НАТО в політичній площині послідовно підтримує територіальну цілісність та суверенітет України й рішуче засуджує агресію РФ проти України, анексію Криму, окупацію її територій ще з 2014 року. Починаючи з 24 лютого 2022 року позиція НАТО не зазнала змін. Підтвердженням важливості для Альянсу розвитку співробітництва з Україною, є те, що цей напрям діяльності знайшов своє відображення й в керівних документах організації, зокрема в п. 35 Стратегічної концепції оборони і забезпечення безпеки членів Організації Північноатлантичного Договору [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Також в цьому документі саме РФ визнана найбільш джерелом небезпеки для держав-членів НАТО, що безперечно є не в останню чергу дипломатичною перемогою України, адже дозволяє Україні мати аргументи для стимулювання співробітництва з Альянсом. Нова Стратегічна концепція оборони не випадково була прийнята на Мадридському самміті НАТО 28-30 червня 2022 року, не в останню чергу через ескалацію агресії РФ проти України й значне порушення системи миру та безпеки в Європі.

В цілому можна стверджувати, що розвиток відносин між Україною та НАТО після 24 лютого 2022 року має кілька важливих напрямків, серед яких наступні: використання наявних розвідувальних та контррозвідувальних спроможностей Альянсу для підтримки України; створення спільних разом з українськими фахівцями цільових робочих груп в рамках НАТО з протидії

Росії, зокрема і за кордоном на основі апаратів військових аташе; реформа та перезавантаження оборонно-промислового комплексу України з його приведенням до виробництва сучасного озброєння та військової техніки за західними стандартами; реформування всього сектору безпеки та оборони України; програм підготовки особового складу Збройних Сил України та інших органів сектору безпеки та оборони у відповідних закладах країн Альянсу, що дозволить використовувати Україні нові зразки озброєння та військової техніки; сприяння залучення України до нарощування власного воєнного потенціалу шляхом розширення сфери застосування технологій штучного інтелекту; збільшення кількості навчальних програм, тренувань з обміну досвідом між військовослужбовцями України та держав-членів НАТО [1, с. 19].

Підсумовуючи, слід зазначити, що повномасштабна агресія РФ проти України стала каталізатором розширення і поглиблення співробітництва України та НАТО і в подальшому це може стати міцною основою для реалізації плану з набуття повноправного членства в Альянсі нашою державою.

Література:

1. Перепелиця Г., Бритов Д. Роль НАТО в урегулюванні міжнародних конфліктів у сучасних умовах. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка: Сер.: Міжнародні відносини. 2022. Вип. 1. № 55. С. 16–19. Режим доступу: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4260>
2. Пошук стратегічних орієнтирів у поствоєнний період : аналітичний матеріал Національного інституту стратегічних досліджень від 11.03.2022 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/poshuk-stratehichnykh-oriyentyriv-u-postvoyennyy-period>
3. Приполова Л. Перспективи інтеграції України до НАТО за нових геополітичних умов. The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces : Scientific monograph. [science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach, O. Tsebenko]. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. p. 206-218 DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-225-8-15>

Маринюк Артем Андрійович,
*студент агробиологічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: Кичкирук Тетяна Василівна,
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

СПІВПРАЦЯ УКРАЇНА – НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

З 2014 року, в контексті незаконної анексії Криму росією, співпраця між Україною та НАТО в ключових сферах продовжує поглиблюватися. Відколи

росія розпочала повномасштабне вторгнення в Україну в лютому 2022 року, НАТО та його країни-члени надали Україні безпрецедентну підтримку.

На політичному рівні з самого початку російської агресії НАТО засуджувало дії Москви та повністю підтримувало суверенітет і територіальну цілісність України, про що йдеться у заяві Північно-Атлантичної Ради від 2 березня 2014 року та тодішнього Генерального Секретаря НАТО Андерса Фог Расмуссена під час зустрічі з Прем'єр-міністром України Арсенієм Яценюком 6 березня 2014 року. Надалі такі сигнали підтримки лунали на різних рівнях, але Альянс не обмежився одними тільки деклараціями.

Важливими напрямками допомоги Україні з боку НАТО стали лікування та медична реабілітація поранених, а також забезпечення лікувальних закладів України обладнанням та навчання спеціалізованого персоналу. Угода про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та агенціями підтримки НАТО, підписана 27 квітня 2022 року, надала Україні можливість отримати допомогу в рамках відповідного Цільового фонду Альянсу для фізичної реабілітації військовослужбовців, поранених під час антитерористичної операції в Донецькій та Луганській областях. Близько 300 українських військовослужбовців пройшли або продовжують проходити лікування та реабілітацію в медичних закладах країн-членів НАТО, зокрема, США, Німеччини, Польщі та Литви. Перспективним у цьому плані видається підвищення спроможності українських лікарів надавати медичну допомогу пораненим в Україні, що передбачає забезпечення українських медичних частин, госпіталів та лікарень необхідним обладнанням для порятунку життів українських воїнів.

Активна співпраця між Україною і НАТО в сфері протидії надзвичайним ситуаціям дозволяє спільно нейтралізувати виникаючі природні лиха в Україні та сусідніх країнах-членах Альянсу в рамках роботи Спільної Україна-НАТО групи з цивільного планування в надзвичайних ситуаціях, а також сприяє отриманню від Альянсу допомоги у ліквідації наслідків бойових дій на сході України.

Сьогодні Альянс об'єктивно відмовляється від прямого втручання в російсько-український конфлікт і зволікає з поставками в Україну смертоносної зброї. Тому невійськові аспекти співпраці України з НАТО стають дедалі важливішими, особливо в контексті гібридної війни Росії, де суто військові засоби можуть відігравати лише обмежену роль. Мета цієї війни — змагання за ідентичність, цінності, розум людей, сфери впливу та ресурси. Україна вже отримує від Альянсу допомогу для перемоги у цій боротьбі та продовжує її розвивати, адже вона буде особливо необхідною після врегулювання конфлікту.

Література:

URL: [http://www.ucipr.org.ua/ua/?option=com_content&view=article&id=82:nev-yskova-].

Войтовець Ярослав Анатолійович
*студент агробиологічного факультету,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: Кичкирук Тетяна Василівна,
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА-НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

З моменту розпаду радянського союзу та набуття Україною статусу вільної та незалежної держави, було чітко визначено напрямок у зовнішньо-політичних відносинах. На мою думку, більшість українців бачать майбутнє нашої держави саме в тісних взаємовідносинах з ЄС та НАТО. Тому з початку набуття незалежності почалося нове «прокладання» маршруту для вступу в Євросоюз. У подальшому це дало б змогу нам вийти на новий рівень життя. Однак, як бачимо нам «пощастило з сусідом», який не може прийняти нашу прихильність до ЄС. Уже не одне десятиріччя ми слухаємо тільки обіцянки про те, що Україна незабаром стане повноправним членом Альянсу, але успіху в цій сфері немає. Я вважаю, що саме теперішній час та умови в яких ми живемо дають підстави ЄС та НАТО переглянути свою позицію відносно України.

Давайте спробуємо згадати як розгорталася російська агресія на початку 2014 року. Анексія півострова Крим та введення військ в Луганську та Донецьку області. У цей момент Україна могла розраховувати тільки на власні війська та вище військове керівництво. Однак, як показує досвід, що саме тоді потрібно було давати відсіч ворогу і не підпускати його ближче.

Тепер на противагу вище сказаного, варто пригадати перші дні початку повномасштабної війни. Як ми пам'ятаємо, перший тиждень війни від ЄС та НАТО ми не чули ніяких заяв, щодо війни в Україні. Це тому що в український народ просто ніхто не вірив, адже «друга армія світу» напала на Україну. Для країн Європи ця війна мала б тривати лише до 10 днів, але... Завдяки чітким діям Президента, а також військового керівництва, ЗСУ дали достойний опір противнику. Після вдалих дій ЗСУ весь світ почав по іншому дивитися на нашу країну. Одні з перших, хто прийшов нам на допомогу були Велика Британія, США та Польща. Саме ці країни наважилися першими надати нам сучасну зброю, яка стоїть на озброєнні НАТО.

Минув уже рік війни. За цей рік Україну почали поважати у всьому світі. Зараз ми бачимо як налаштовуються дружні, партнерські взаємовідносини з багатьма розвиненими країнами не тільки у Європі, а й у світі в цілому. Можна з впевненістю сказати, що наданий момент ми стоїмо на порозі вступу до ЄС та НАТО. Звісно, не можна казати про те, що ніяких стосунків з НАТО до війни не було, це буде не правильно. Однак, на той момент ці взаємовідносини не були такими дієвими як тепер. На даний момент уже підписано велику кількість

договорів про співпрацю та взаємодопомогу. У дійсності ми також можемо бачити яку кількість озброєння передає Альянс для швидкої перемоги над ворогом. Коли на початку війни ми розраховували на отримання протитанкових комплексів, стрілецької зброї та інших менш цінних екземплярів, то на теперішній стан мова йде про отримання танків, літаків, засобів ППО та ін.. Цим знову ж таки потрібно підкреслити віру країн Альянсу та світу в нашу Перемогу. Українці впевнені, що після завершення війни на нас чекає світле майбутнє в складі Європейського Союзу та НАТО. Завдяки цьому наша країна зможе вийти на новий рівень розвитку, що неодмінно станеться.

Ця болючу тему не можливо описати коротко. Вона глибоко проникає в свідомість і змушує говорити й говорити, але загалом потрібно сказати, що завдяки мужності та силі українського народу, а також підтримці союзників – Україна обов'язково здобуде довгоочікувану перемогу, незважаючи ні на що. Тому віримо в ЗСУ! Віримо в нашу Перемогу!

Шкеліберда Аліна Вікторівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ПОГЛИБЛЕННЯ СПІВПРАЦІ УКРАЇНА – НАТО В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Майже рік тому всіх шокувала новина про повномасштабне вторгнення Росії в Україну. Наша країна стала щитом від війни для всієї Європи, і ми мужньо продовжуємо виконувати цю роль. Відносини між Україною та НАТО дійсно не можна назвати простими, але ситуація поступово змінюється, зокрема з розв'язанням Росією агресії проти України. Спочатку, наші північно-атлантичні партнери ставились скептично до закликів про допомогу, але як тільки всі зрозуміли, що сильна і незалежна Україна має першорядне значення для євроатлантичної безпеки, почали активізувати співробітництво.

У протистоянні російській військовій агресії Україна дійсно не отримала безпосередньої військової підтримки Альянсу у вигляді втручання, оскільки вона не є членом НАТО і, відповідно, не входить до його системи безпеки. Таке військове втручання, та ще й без міжнародного мандату, який без сумніву заблокує російська сторона, може спровокувати військове протистояння між НАТО й Росією і створити реальну загрозу глобальній безпеці та передумови для виправдання Кремлем своїх агресивних дій. Досить очевидним є небажання НАТО переходити певні «червоні лінії» у конфронтації з Росією.

Та все ж можемо відзначити, що держави–члени Альянсу засуджують та ніколи не визнають незаконну та нелегітимну анексію Криму Росією, а також її дестабілізуючі й агресивні дії на сході України та у Чорноморському регіоні. НАТО у найсуворіший спосіб засуджує загарбницьку війну Росії проти України та незаконні спроби Росії здійснити анексію чотирьох тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській, Херсонській і Запорізькій областях. Ця війна істотно підриває міжнародну безпеку і стабільність і становить тяжке порушення міжнародного права. Голосування у Генеральній Асамблеї ООН, надіслало чіткий і потужний сигнал того, що Росію ізольовано і що увесь світ на боці України, на захисті заснованого на правилах міжнародного порядку.

Разом із політичною підтримкою значно зростала й реальна допомога Україні з боку держав-членів НАТО. Одразу після незаконної та нелегітимної анексії Криму Росією у 2014 році міністри закордонних справ країн-членів НАТО погодили низку заходів, спрямованих на підвищення здатності України захищати власну безпеку. Також було прийнято рішення про подальше розширення практичної допомоги НАТО Україні за рахунок значного посилення поточної програми співпраці та запровадження нових важливих ініціатив.

На саміті НАТО в Мадриді в 2022 році члени альянсу вирішили розширити Комплексну програму допомоги (КПД) для подальшого збільшення підтримки України. Розширена КПД включає ініціативи, спрямовані на значне посилення довгострокової підтримки України з боку НАТО та забезпечення екстреної, короткострокової, нелетальної військової допомоги країні. Починаючи з березня 2022 року, у рамках Цільового фонду Комплексної програми допомоги Україні, Альянсом було реалізовано низку проєктів, за якими надано сприяння у різноманітних галузях таких, як бойові пайки, паливні матеріали (включаючи авіаційне пальне), армійське взуття, предмети медичного призначення (включаючи аптечки і фармацевтичні препарати), військове навчальне обладнання й обладнання для знешкодження вибухонебезпечних предметів. Інші проєкти, включаючи надання Україні додаткової підтримки у галузі «С4» (командування, управління, зв'язок і комп'ютеризація), нині знаходяться на різних стадіях розробки і виконання. Водночас держави–члени НАТО істотно збільшили двосторонню підтримку і надають ще більше зброї і техніки, щоб Україна була в змозі реалізувати своє право на самооборону, закріплене у Статуті Організації Об'єднаних Націй. Держави–члени Альянсу також виділяють вагомому фінансову допомогу і забезпечують гуманітарну підтримку, зокрема, приймаючи мільйони українських біженців в усіх країнах Альянсу. Вони вирішили активізувати і продовжувати надання допомоги Україні – скільки це буде необхідно для забезпечення її перемоги.

НАТО стоїть на боці народу України, її демократично обраних президента, парламенту і уряду. Альянс завжди непохитно підтримуватиме незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України в межах її міжнародно визнаних кордонів, включаючи територіальні води.

Тривала співпраця та наявність довіри між Альянсом та Україною сприяла наданню Україні зброї та введенню санкцій проти країни-агресора після початку повномасштабної війни Росії проти України. Ці дії вживають держави-члени НАТО, а не власне Альянс, однак у цих питаннях він виконує координуючу роль. Крім того, завдяки поглибленій співпраці з Альянсом Україна отримала можливість проводити обмін розвідданими з державами-членами НАТО. Внаслідок підтримки з боку держав-членів НАТО в Україні було зроблено перші кроки на шляху до встановлення демократичного та цивільного контролю над збройними силами – введено норму, що міністром оборони має бути цивільна особа; було запущено реформи СБУ та розвідки; відбулись позитивні зміни у ЗСУ: реформування сержантського корпусу ЗСУ, покращене медичне забезпечення військових тощо.

ВИСНОВОК

Попри те, що Україна не отримала від північно-атлантичних партнерів безпосередню військову допомогу як від Альянсу, держави-члени НАТО продовжують постачання озброєння в Україну. Боєприпаси, різні види легкої та важкої військової техніки, зокрема, протитанкові комплекси і системи ППО, гаубиці і безпілотні апарати. Донині держави-члени Альянсу надали Україні військову техніку вартістю у мільярди євро. День у день, це реально змінює розстановку сил на полі бою і сприяє тому, щоб Україна була в змозі реалізувати своє право на самооборону. НАТО допомагає координувати запит України на підтримку та сприяє наданню гуманітарної та нелетальної допомоги від союзників. Загалом кажучи, завдяки статті 5 НАТО та твердому зобов'язанню гарантувати колективну оборону всіх членів, члени Альянсу можуть бути впевнені, що їх власна безпека не буде поставлена під загрозу, якщо зброя буде відправлена в Україну. До того ж члени Альянсу надають Україні фінансову допомогу. Багато союзників забезпечують гуманітарну допомогу цивільним людям і дають притулок мільйонам українських біженців. Спільно з іншими відповідними зацікавленими міжнародними партнерами держави-члени Альянсу докладають зусиль для притягнення до відповідальності усіх винних у воєнних злочинах, включаючи сексуальне насильство у контексті конфлікту. Держави-члени Альянсу також тісно співпрацювали у рамках зусиль міжнародної спільноти забезпечити експорт українського зерна і сприяти розв'язанню глобальної продовольчої кризи. У довгостроковій перспективі Альянс готовий і надалі підтримувати Україну, взяти участь у повоєнній відбудові і сприяти реформам.

Література:

1. Комплексний пакет допомоги для України. URL: <http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/>.

Проект Річної національної програми під егідою Комісії Україна–НАТО. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-uhvaliv-proekt-richnoyi-nacionalnoyi-programi-pid-egidoyu-komisiyi-ukrayina-nato-na-2022-rik>

2. Александров О. С. Україна – НАТО: нові умови та реалії співробітництва; Національний інститут стратегічних досліджень. К., 2011. 56 с.

3. Вонсович О.С. Безпековий вимір європейського геополітичного регіону. Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : зб. наук. праць, 2012. Вип. 59(№ 4). С. 739–748.

4. Партнерство заради безпеки: досвід країн НАТО та українська перспектива / за ред. О. І. Соскіна. Київ : Інститут трансформації суспільства, 2017. 336 с.

Колмацуй Євген Валентинович.
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Асатуров Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ З ЄС В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Оскільки війна в Україні триває 11 місяців, повернення конфлікту на європейський континент продовжує шокувати. Відвага українців та єдність їхніх партнерів були визначальними рисами першого етапу війни. Замість того, щоб зазнати краху, Україна та її прихильники продемонстрували надихаючу рішучість і солідарність перед обличчям агресії. На жаль, перспектив завершення війни мало. Часом насильство може вщухнути, але відсутність будь-якого вирішення означатиме, що воно може спалахнути знову в будь-який момент. Українці та їхні прихильники в Європі та інших країнах готові до довгострокового конфлікту.

Українці будуть і повинні приймати власні рішення про те, як вони хочуть організувати свій опір вторгненню Росії. Але європейці як найближчі нам друзі не одноразово допомагали нам та продовжують постачати на територію України військову техніку, медичні препарати, а також європейські волонтери багато стараються для наших людей у гарячих точках. Їм не варто чекати лідерства США в цих питаннях – Україна є сусідом Європи, а не Америки. Гірше того, політична нестабільність Сполучених Штатів та інші їхні невідкладні глобальні зобов'язання означають, що вони не є цілком надійним партнером у цій справі. Європейці взяли на себе відповідальність за надання допомоги Україні в обороні і внесли левову частку. Ефективна європейська підтримка України, яка ґрунтується на сильній стратегічній логіці, фактично дозволив нашій країні утриматися на плаву при зтяжних наступках російських військ зі сходу.

Іноземна військова допомога стала рятівним кругом цієї війни. У тривалій війні буде життєво важливо зміцнити військовий потенціал України та запобігти будь-якій подальшій ескалації війни, коли Росія відпочине та переоснастить свої сили. Партнери України, зокрема ЄС та країни-члени,

допомагають Україні в досягненні цих цілей. Ці зусилля можуть тривати незалежно від будь-яких зусиль просування України в якості кандидата в НАТО чи ЄС. Вони необхідні для того, щоб європейські військові могли ефективно продовжувати протягом тривалої війни надавати допомогу, яку вони надавали Україні в останні місяці.

Ще більш гострою проблемою, яку вже продемонструвала війна, була необхідність переходу України на володіння та використання обладнання західного виробництва. Ланцюжки постачання, що покладаються на російські запасні частини та боєприпаси, є ненадійними, а закупівля вживаної радянської техніки або запасів з інших країн є в кращому випадку тимчасовими заходами. Тому європейці повинні прагнути зробити українську армію більш сумісною з армією НАТО. У рамках цього Україна також зможе створити добре оснащені сили швидкого реагування, які дозволять їй реагувати на різні непередбачені ситуації ескалації.

Сьогодні всередині України підтримка вступу до ЄС зросла до найвищого рівня. Опитування громадян України, показує зростання підтримки членства в ЄС на 20% порівняно з довоєнним періодом. Багато в чому це пов'язано зі сплеском підтримки вступу серед населення півдня та сходу країни – загалом зараз 86% українців підтримують членство. Слід зазначити, що більшість підтримують вступ України до ЄС у всіх вікових групах. Проте, згідно з основними принципами політики розширення ЄС, країна-кандидат має відповідати ряду суворих умов, викладених у Маастрихтських критеріях конвергенції. Будь-який успішний кандидат повинен мати стабільну демократію та мати діючу ринкову економіку. Нові члени також повинні включити всі існуючі правила та норми ЄС у свою національну законодавчу базу, включно з антимонопольними нормами, ефективністю системи правосуддя, захистом споживачів та інвесторів та багато іншого. У цьому контексті оцінка Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 року продемонструвала здатність України впроваджувати суворі реформи. Незважаючи на те, що попереду ще багато роботи, Україна вже зробила значні кроки в напрямку наближення до *acquis communautaire* ЄС. Українська влада розробила рамки для посилення внутрішнього банківського нагляду та правил рекапіталізації. Декілька проблемних приватних банків було націоналізовано і зараз є прибутковими, а ще більше триває. Український енергетичний сектор також поступово лібералізується. Очікується, що реформи сприятимуть інвестиціям у застарілу енергетику та інфраструктуру передачі, а також зростатимуть інвестиції у відновлювані джерела енергії. Таким чином, Україна багато зробила для узгодження з *acquis communautaire* ЄС, зокрема для усунення технічних бар'єрів у торгівлі та покращення державних закупівель практика, статистика та обмін інформацією, оподаткування, захист прав споживачів та телекомунікації. В інших сферах економічної та політичної чутливості, наприклад, коли йдеться про юстицію, конкуренцію та боротьбу з корупцією, Угода про асоціацію послужила основою – і мотивацією – для сприяння реформам.

Крім того, Україна має амбіції наблизитися до Єдиного цифрового ринку ЄС і до європейської політики «Зеленої угоди». У контексті Угоди про асоціацію з 2017 року розпочато наближення енергетичного ринку України до енергетичного ринку ЄС. Країни ЄС намагаються введенням санкцій зупинити агресора, дати йому формальну відсіч, яка допоможе змінити майбутнє на краще. Президент РФ В. Путін не має належної реакції на всі ці дії, точніше – реакції на яку сподівалися і Україна, і держави ЄС, і країни Вишеградської групи та Балтії. Багато держав обмежувалися не лише заявами, вони проводили саміти, переговори, здійснювали політичну, фінансову та гуманітарну підтримку, більшість держав Балтії та Вишеградської четвірки висловлювали підтримку обмежень санкціями щодо країни-агресора.

Нова якість відносин Україна-ЄС, що обумовлено набуттям Україною кандидатського статусу, безпрецедентною інтенсивністю контактів на високому та вищому рівнях, високим рівнем довіри, лібералізацією торгово-економічних відносин, спільним протистоянням російській експансії. Саме політико-дипломатична підтримка, військово-технічна, фінансово-економічна, гуманітарна допомога країн ЄС є критично важливими для України в умовах війни. З початком широкомасштабної агресії офіційний Брюссель активізував і зміцнив курс щодо лобювання і відстоювання інтересів України на міжнародних майданчиках і водночас засудив агресію і підтримав політичну ізоляцію росії. Протягом останніх місяців завдяки зусиллям країн ЄС: (а) були ініційовані та ухвалені проукраїнські резолюції і рішення в рамках ГА ООН, ЄС, ПАРЄ, НАТО, ОБСЄ, G7, G20; (б) ПАРЄ, Європарламент і низка парламентів країн ЄС визнали росію державою-спонсором тероризму; (в) представників рф виключили зі складу Ради Європи, позбавили членства в Раді ООН з прав людини і Парламентської Асамблеї ОЧЕС, виключили з інших авторитетних міжнародних організацій.

З початку російського вторгнення ЄС активізував і розширив фінансово-економічну допомогу та гуманітарну підтримку України. Брюссель ініціював низку грантових програм, позик, кредитів і гуманітарних поставок. Зокрема в червні 2022р. Рада ЄС схвалила €9 млрд. термінової макрофінансової допомоги на 2022р.16 У грудні 2022р. лідери ЄС затвердили план надання Україні у 2023р. регулярної макрофінансової допомоги в обсязі до €1,5 млрд. щомісяця, на загальну суму €18 млрд. Важливою складовою гуманітарної допомоги ЄС є надання притулку та допомоги українським біженцям. За оцінками експертів ООН, станом на вересень 2022р., число українських біженців, зареєстрованих в Європі, перевищило 7 млн.18 У березні 2022р. Рада ЄС ввела в дію Директиву про тимчасовий захист громадян України на території країн об'єднаної Європи. Цей механізм передбачає доступ до ринку праці, житла, соціального забезпечення, медичної допомоги, освіти для мільйонів громадян України, які тимчасово перебувають у країнах ЄС.

ВИСНОВОК

Україна в умовах широкомасштабної війни активно продовжує рух до ЄС, впроваджує проєвропейські реформи, поглиблює секторальне співробітництво з

Брюсселем, виконує положення Угоди про асоціацію і рекомендації Єврокомісії. Російська збройна інтервенція прискорила євроінтеграційні процеси в нашій країні, сприяла об'єднанню нації, зміцнила солідарність України та ЄС, а також консолідувала країни Євросоюзу у спільному протистоянні агресії кремля. Виникла нова якість відносин Києва і Брюсселя, складовими якої є отримання Україною статусу кандидата на вступ до ЄС, високий рівень довіри та безпрецедентна інтенсивність взаємних контактів, лібералізація торговоекономічного співробітництва. Водночас російська експансія негативно вплинула та уповільнила європейську інтеграцію України, яка під час війни зазнала величезних людських та економічних втрат і має зосереджувати значні ресурси на протистоянні російській інтервенції. У нинішніх умовах політична підтримка, військова, фінансова, гуманітарна допомога країн ЄС є критично важливими для України. Також дієвим інструментом протистояння країні -агресору є санкційна політика ЄС, координувана з іншими країнами світу.

Література:

1. Солодкий С., Фахурдінова М. Зима наближається: як зберегти підтримку України з боку європейських суспільств. Київ, 2022.
2. Пилипенко Я. Як ЄС може послабити головний двигун російської економіки. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/27/686294/>
3. Сидоренко С. Євростратегія Зеленського: як Україна планує боротися за вступ до ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2021/04/12/7121997/0>
4. Герасимчук С. Реакція найближчих до України країн на напад Росії. URL: <http://prismua.org/russian-attack/>
5. Шаров. О. Економіка ЄС: санкції проти Росії та їхній зворотний вплив. Журнал європейської економіки. 2017. Т. 14. №2. С. 166-182.

Дзись Іван Валерійович,
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: Асатуров Сергій Константинович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВІДНОСИНИ ЄС І УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Формати співпраці Україна-ЄС у воєнний час, звісно, великою мірою обумовлені потребами України. Так, спільні закупівлі зброї через Інститут підтримки миру дозволяють країнам-членам Союзу координувати зусилля щодо забезпечення потреб Збройних Сил України на полі бою. Поєднання заходів щодо скасування мит для українських товарів, посилення спроможності

транспортних коридорів Україна-ЄС та лібералізація перевезень мають допомогти нам економічно.

Водночас «дороги солідарності» для українських товарів – це й захід економічної безпеки, адже вони роблять український експорт принаймні частково незалежним від морського транспорту та «зернової ініціативи».

Окрім потреб української сторони, ініціативи підтримки з боку Союзу, їхній зміст та швидкість імплементації прямо відображають структуру й динаміку процесів інтеграції всередині ЄС. Складні політичні дебати супроводжують зовнішньополітичні й безпекові рішення, укладення яких потребує погодження всіх країн-членів.

Однак ініціативи, які євроінституції можуть ухвалювати самостійно, приймалися дуже швидко, а їхній спектр свідчить про залученість усіх чи майже усіх директоратів Єврокомісії та успішну координацію між ними. Не останню роль у цій координації відіграє Група підтримки України в Єврокомісії, яка виступає зв'язуючою ланкою між різними структурами ЄС, які опікуються співпрацею з Україною.

Досить умовно формати співпраці Україна-ЄС до вторгнення можна розподілити на три категорії:

- політичний діалог на різних рівнях;
- взаємодія щодо імплементації Угоди про асоціацію як формальна – в рамках органів асоціації, так і розвиток неформальних фахових мереж;
- проекти допомоги ЄС, зокрема для фінансування засадничих політичних реформ: децентралізації, публічної адміністрації, а також судів та правоохоронної системи.

Крім того, до вторгнення в Україні вже функціонували дві місії Євросоюзу, які опікувались питаннями безпеки: Консультативна місія ЄС та Місія ЄС щодо прикордонної допомоги Молдові та Україні.

Із початком повномасштабної війни багато з цих проєктів переорієнтувалися на задоволення потреб воєнного часу. Наприклад, проєкт із децентралізації та регіонального розвитку U-LEAD почав збирати інформацію про гуманітарні потреби серед громад і розподіляти між ними відповідну допомогу від ЄС та держав-членів. Мандат КМЄС було доповнено, аби місія могла підтримувати українських експертів у розслідуваннях воєнних злочинів РФ.

Отже, один із чинників швидкого запровадження ЄС нових ініціатив у сфері державотворення й безпеки – структури, фонди, співробітники та мережі контактів, які вже функціонували в Україні.

Література:

1. Офіційний сайт Міжнародного центру перспективних досліджень. URL: <http://www.icps.com.ua>
2. Офіційний сайт ЄС в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://euukrainecoop.net>
3. Офіційний сайт Європейської статистики. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat>

Товкун Інна Іванівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Шевченко Наталія Володимирівна,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄС

XXI століття називають століттям імміграції. Збільшення розмірів, напрямів і складу міграційних рухів стали важливим чинником розвитку глобалізованого світу. Міграційна політика лише поступово і з великими перипетіями стала предметом спільних зусиль у рамках Європейського Союзу. У перші роки європейської інтеграції міграційним питанням приділялася мінімальна увага. У 1980-ті роки вони вирішувалися здебільшого шляхом неформальних міжурядових відносин, у 1990-ті – набули формалізованих форм і лише після 1999 р. розпочався період розроблення і запровадження єдиної для ЄС міграційної політики і практики.

У Європейському Союзі відсутній єдиний алгоритм розподілу біженців. Позиції країн щодо запровадження квот для біженців розділилися. У 2015 році країни-члени ЄС затвердили розподіл біженців і мігрантів відповідно до квот, хоча кілька країн проголосували проти. Проте, вже з 2020 року, майже всі члени ЄС виступили проти довгострокового запровадження квот [4].

Із того часу, велику увагу Євросоюз приділяв зміцненню своїх зовнішніх кордонів, а саме, унеможливленню безперешкодному перетині кордону біженцями. Питання закритого кордону, навіть, було представлено на саміті у 2018 році. Після того, коли всупереч Дублінській угоді, Греція, Хорватія, Словенія, Італія, Угорщина, Австрія та деякі інші країни пропустили біженців через свою територію без реєстрації. ЄС було запроваджено ряд важливих заходів задля того, щоб і процес надання притулку розпочинався в тій країні, куди вперше потрапляє біженець, коли опинився на території ЄС, щоби таким чином запобігти безконтрольному в'їзду до Євросоюзу. Але сьогодні все це функціонує лише частково. За даними Євростату, у третьому кварталі 2019 року найбільша кількість подань про надання притулку від сирійських, афганських, венесуельських громадян була подана в Німеччині та Франції. Хоча ці країни не є першими, куди прибули прохачі притулку, коли опинилися на території ЄС, і не мусять нести відповідальність за цих людей [1].

У період 2015-2022 років Євросоюз запровадив цілу низку методів ухвалення рішень про надання притулку або про депортацію. Проте ні один з цих методів так і не вдалося реалізувати. Активною була лише угода між ЄС і Туреччиною з питань міграції. В її межах Анкара приймала назад біженців з

території ЄС, а сам Євросоюз, у свою чергу, пообіцяв їй фінансову допомогу в шість мільярдів євро. Ця концепція добре працювала доки президент Туреччини не перестав дотримуватися домовленостей з ЄС [3].

Сьогодні Європейський союз активно працює у напрямку створення ефективної гуманної і безпечної європейської міграційної політики, в рамках Женевської конвенції і з огляду на захист прав людини. Задля впровадження ефективної міграційної політики, було окреслено п'ять важливих аспектів діяльності:

- 1) організацію легальної імміграції відповідно до пріоритетів, потреб та можливостей окремих країн, забезпечення інтеграції мігрантів;
- 2) запобігання нелегальній міграції, забезпечення повернення нелегальних мігрантів до країни походження чи транзиту;
- 3) підвищення ефективності прикордонного контролю;
- 4) розбудову європейської системи притулку;
- 5) поглиблення співробітництва з країнами походження мігрантів з метою забезпечення синергетичної взаємодії між міграцією та розвитком.

Окрім цього, Європейський союз розробив шляхи управління легальними міграційними потоками щодо осіб, які шукають притулку, висококваліфікованих робітників, студентів та науковців, сезонних працівників, возз'єднання сімей. Щодо інших міграційних потоків, ЄС ухвалив загальні правила обробки запитів про надання притулку та угоди про реадмісію для повернення нелегальних мігрантів. Переселення дозволяє біженцям, які потребують захисту, легально та безпечно в'їхати до ЄС, не ризикуючи своїм життям, здійснюючи небезпечні подорожі [6].

7 жовтня 2021 року Рада прийняла директиву про синю картку. Нові правила, які замінюють існуючі, додатково узгоджують умови в'їзду та проживання висококваліфікованих працівників із країн, що не входять до ЄС та підвищують привабливість блакитної карти [6]. Члени ЄС ефективно працюють в рамках національних схем для висококваліфікованих працівників, паралельно зі схемою блакитної карти ЄС. Проте поява нових правил запровадить ряд положень, які гарантують, що власники карт ЄС та їхні сім'ї не перебувають у невивідному становищі порівняно з власниками національних дозволів.

Також запроваджена Загальна європейська система надання притулку (CEAS). Ця система гарантує та встановлює правила для надання належної допомоги шукачам притулку та обробляє заявки в цього питання по всьому Європейському союзу. Така система виникла внаслідок необхідності реформування правил ЄС, через різну поведінку по відношенню до біженців та мігрантів у різних країнах ЄС. Унаслідок цього з'явилася тенденція, що мігранти подають заявки лише в ті країни, у яких, на їхню думку, вони зможуть мати вищі шанси належного міжнародного захисту [5].

У рамках більш загальної реформи правил ЄС щодо міграції та надання притулку 23 вересня 2020 року Європейська комісія запропонувала новий пакт. Пропозиція передбачає всеосяжну спільну європейську структуру для

управління міграцією та наданням захисту, включаючи декілька законодавчих пропозицій [6].

Реформа спільної європейської системи притулку створена задля створення спільної структури, яка сприяє комплексному підходу до управління наданням захисту та міграції, надання системі більшої ефективності та стійкості до міграційного тиску, усунення факторів тягу, а також вторинних рухів, боротьби зі зловживаннями та підтримки найбільш постраждалих країн-членів ЄС.

Після розв'язання Росією повномасштабної війни проти України мільйони українських громадян були вимушені залишити свої домівки. Значна кількість українців виїхали за кордон, а саме в країни ЄС та країни Західної Європи. Після переїзду українці стикнулися з низкою проблем: пошук житла, медичне обслуговування, забезпечення освіти для дітей, пошук роботи, вивчення місцевих мов, культурна адаптація тощо. Питання масової вимушеної міграції українців має багато вимірів для вивчення та осмислення їх наслідків. Є зрозумілим, що українські біженці, серед яких більшість становлять жінки працездатного віку та малолітні діти, – це великий демографічний ресурс. За цей ресурс Україні доведеться змагатися, коли припиниться війна і настане час післявоєнного відновлення.

Отже, не дивлячись що на сьогодні питання міграції стало занадто гарячою темою в ЄС, в найближчі десятиліття воно, безсумнівно, стане ще більш важливою темою. Міграційна політика ЄС у своєму формуванні пройшла надскладний і довготривалий шлях, який переслідували компроміси, непорозуміння і порозуміння. Це шлях створення єдиного розуміння, спільного бачення й утворення якісної системи. Ця система для когось здається провальною (міграційна криза 2015 р.), проте всі алгоритми цієї системи є виваженими і продуманими. Європа піклується про захист основних прав людини (окрім економічної вигоди). Першочерговим принципом ЄС у міграційній політиці є створення належних умов для іммігрантів, які легально прибули на територію іншої країни. Вони законно отримують однакові права та обов'язки, як і місцеві жителі. Перевагою європейської міграційної системи є її змінність, вона не зациклилася в Маастрихті, а продовжує удосконалюватися і адекватно реагувати сучасним викликам.

Література:

1. Адамсон, ФВ (2006). Перетин кордонів: міжнародна міграція та національна безпека. Міжнародна безпека, 31 (1), 165–199.
2. Глобальна стратегія ЄС : веб-сайт.
URL: <https://europa.eu/globalstrategy/en/language-versions> (дата звернення 11.02.2023)
3. Коллетт, Е. Майбутня розробка політики ЄС щодо імміграції та надання притулку: розуміння проблеми (серія короткого огляду політики, випуск № 4) : веб-сайт. URL: <http://www.migrationpolicy.org/research/future-eu-policy-development-immigration-and-asylum-understanding-challenge> (дата звернення 11.02.2023)
4. Міжнародна міграція та розвиток. Доповідь Генерального секретаря / Організація Об'єднаних Націй: веб-сайт. URL: http://www.un.org/russian/esa/economic/a5-9_325.pdf (дата звернення 11.02.2023)

5. EU asylum reform / Council of the European Union: веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/eu-asylum-reform/> (дата звернення 11.02.2023)

6. How the EU manages migration flows / Council of the European Union: веб-сайт. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-migration-policy/managing-migration-flows/> (дата звернення 11.02.2023)

Гладченко Богдана Русланівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)
Науковий керівник: Асатуров Сергій Костянтинівч,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)**

ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ ЄС З УКРАЇНОЮ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вже кілька років поспіль пріоритетним напрямком у зовнішній діяльності України залишається вступ до Європейського Союзу. Це прагнення стало основним каталізатором рішучих демократичних змін та впровадження нових реформ всередині держави.

Розвитку даного вектору зовнішньої політики сприяло декілька причин. По-перше, українці мають спільне історичне минуле та поділяють цінності ЄС і тому пов'язують своє майбутнє з ним. По-друге, з початку російської агресії членство в цій організації розглядалося як гарантія збереження незалежності та безпеки Української держави.

З моменту повномасштабного вторгнення Російської Федерації до України, ЄС постійно надає допомогу нашій державі. Так, у 2022 році було ухвалено низку важливих документів, що дозволило втримати українську економіку на плаву.

Однією із них є прийнята Радою ЄС постанова про тимчасову лібералізацію торгівлі з Україною терміном на один рік. Вона передбачала скасування стягнення всіх мит та квот на український експорт до європейських країн, а також зупинення дії антидемпінгових мит на імпорт з України [3].

Ще одним важливим документом стала Угода про лібералізацію автоперевезень, мета якої полягала у покращенні і прискоренні логістики між Україною та ЄС. Після її підписання українські перевізники отримали можливість перетинати кордони країн ЄС без спеціальних дозволів. Це було дуже суттєвою підтримкою України на економічному фронті з боку західних партнерів, з огляду на те, що більшість українських портів були заблоковані і,

як наслідок, потреба у експорті автомобільним транспортом і у дозволах на міжнародні перевезення зросли у декілька разів.

Варто відзначити, що така диверсифікація логістичних маршрутів стане в нагоді Україні і після закінчення війни, оскільки вона буде менш залежною від морського експорту навіть після розблокування і повернення всіх портів. І, безумовно, це сприятиме подальшій інтеграції України до ЄС [4].

Українська влада сподівається на продовження лібералізації торгівлі та автотранспортного руху між Україною і ЄС у 2023 році, оскільки ці заходи значно полегшують скрутне становище українських виробників та експортерів, викликане російським військовим вторгненням. На саміті Україна-ЄС, який відбувся 3 лютого 2023 року у Києві, президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн запевнила українську сторону в тому, що дія безмитної торгівлі однозначно буде продовжена. Окрім того, на цій зустрічі були порушені питання інтеграції України до внутрішнього ринку Євросоюзу і адаптації національних законів до європейських [5].

Необхідно зазначити, що ЄС став найбільшим торгівельним партнером України у період війни. У 2022 році частка українського експорту до європейських країн склала 63% від загального обсягу торгівлі держави, тоді як у 2021 році цей показник був меншим і становив 41%. Як зазначили у Мінекономіки, у 2022 році зовнішня торгівля з європейським регіоном зросла на 4,2% порівняно з попереднім роком [2].

Також нещодавно активізувалася робота над підготовкою підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятності промислових товарів. Її прийняття буде означати, що українським виробникам промислової продукції більше не треба буде отримувати додаткового європейського сертифіката для експорту, оскільки достатньо мати український [1].

Таким чином, 2022 рік став великим викликом для України і всього світу, але наша країна змогла втриматись. Звичайно, усе це стало можливим завдяки підтримки наших європейських партнерів. Вони пішли на безпрецедентні кроки: лібералізували торгівлю та автоперевезення з Україною. Крім того, попри сподівання Росії, війна значно прискорила процес євроінтеграції України.

Література:

1. Громов О. Промисловий безвіз: ще один крок до ЄС / Урядовий кур'єр. 2023. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/promislovij-bezviz-she-odin-krok-do-yes/>
2. Експорт до ЄС за попередніми підсумками 2022 року зріс на 4,2%, - Юлія Свириденко / Урядовий портал. 2023. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/eksport-do-ies-za-poperednimu-pidsumkamy-2022-roku-zris-na-42-iuliiia-svyrydenko>
3. Рада ухвалила постанову про тимчасову лібералізацію торгівлі з Україною / Євроінтеграційний портал. 2022. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/node/4614>
4. Транспортний безвіз із ЄС почав діяти / Урядовий кур'єр. 2022. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/transportnij-bezviz-iz-yes-pochav-diyati/>
5. Шварц Д. На шляху до ЄС: як українській економіці швидше інтегруватись з європейською / УНІАН. 2023. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/na-shlyahu-do-yes-yak-ukrajinskiy-ekonomici-shvidshe-integrivatis-z-yevropeyskoyu-12138699.html>

Траченко Ксенія Олегівна
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: Асатуров Сергій Костянтинович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В АГРАРНІЙ СФЕРІ: НАПРЯМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Євроінтеграційний курс є невід’ємною частиною суспільно-політичного та економічного поступу сучасної України, адже це - шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Це запорука стандартів демократії, громадянського суспільства, верховенства права та забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Повномасштабна війна та агресія Російської Федерації дала точне усвідомлення українцям напрям реалізації та інтеграції політики та економіки України. Майже весь світ відчув цю війну – продовольча криза, нестача продуктів харчування, логістика.

Питання аграрного сектору завжди було актуальним для ЄС. В умовах євроінтеграції економіки України перед сільським господарством та агропродовольчим ринком, які традиційно вважаються важливими ланками національної економіки постають нові задачі щодо зростання та стимулювання експортного потенціалу та ризику, які обмежують можливості українських виробників агропродукції.

Таким чином, для вирішення поставлених задач необхідно визначити найбільш дієві чинники і передумови диверсифікації українського аграрного експорту на європейський ринок сільськогосподарських товарів та змодельовати сучасні партнерські відносини України з країнами ЄС в умовах дії «Східного партнерства».

В нинішніх умовах глобальний агропродовольчий ринок характеризується наступними тенденціями: по-перше – це поступове збільшення потреб населення в продуктах харчування, порівняно з обсягами їх виробництва, а звідси й підвищення темпів приросту сукупного попиту на продовольчі товари, порівняно із темпами нарощування обсягів пропозиції.

По-друге – сталі тенденції зростання цін на продовольчі товари. Звідси, проблема фізичної та економічної доступності продуктів харчування для населення загострюється, а в окремих регіонах залишається не вирішеною.

По-третє – інтенсивний розвиток біоенергетики – галузі, яка тісно пов'язана із сільськогосподарським виробництвом, що зумовлює кардинальний перегляд країнами-експортерами структури посівних площ в бік "паливних" культур.

По-четверте – зниження рівня світових запасів продовольства, зокрема, зумовлене попередніми факторами. У контексті зазначених тенденцій та з урахуванням глобалізації світового господарства можна зробити висновок, що виробництво аграрної продукції та продовольства втрачає свою національну ізольованість така ситуація, в цілому, може задовольняти як виробника, так і споживача.

Досліджуючи умови та перспективи інтеграції економіки України у міжнародну світову спільноту слід зауважити, що її трансформація у рівноправного партнера економічно розвинених країн стримується невисокою продуктивністю і культурою с/г виробництва; застосуванням несучасних технологій, що визначає низьку якість та високу собівартість продукції. Тому, ресурсна орієнтація українського експорту робить зовнішньоторговельні позиції України вразливими, оскільки попит на сировинні товари є непостійним і характеризується значною ціновою мінливістю.

Варто звернути увагу, що САП складається з трьох основних елементів – ринкової політики, структурної політики та політики з розвитку сільських регіонів. Тобто політика спрямована на регулювання ринків, розвиток агропромислового виробництва та забезпечення економічного зростання в країнах ЄС. Слід враховувати, що вона об'єднує країни з різним рівнем економічного розвитку та невирішеними проблемами.

Спільний ринок, сформований через САП, передбачає: вільне переміщення товарів у межах угруповання; «природний пріоритет» вітчизняної продукції, єдині ціни та спільне фінансування. Лібералізація торгівлі с.-г. продукцією була складнішою, ніж іншою продукцією.

Література:

1. Гайдуцький П. І. Україна і ЄС: проблеми інтеграції [Електронний ресурс] / П. І. Гайдуцький. – Режим доступу : <http://gazeta.dt.ua/international/ukrayinayes-problemi-integraciyi-.html>.
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Експорт української сільгосппродукції до ЄС зріс на 16% [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://agroconf.org/content/eksport-ukrayinskoyisilgospprodukciji-do-ieszris-na-16>.
4. Гайдуцький П. І. Україна і Митний Союз: проблеми інтеграції [Електронний ресурс] / П. І. Гайдуцький. – Режим доступу : http://dt.ua/columnists/ukrayina-imitniy-soyuz-problemi-integraciyi-119273_.html.

Мишаківська Людмила Олександрівна,
*студентка, Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка (м. Кременець, Україна)*

СУТНІСТЬ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Кожна країна на певному етапі свого розвитку часто стикається з проблемою необхідності об'єднання з тією чи іншою країною у військовий чи економічний блок, інтеграції в ту чи іншу спільноту, з можливою частковою втратою свого суверенітету, але з можливістю економічного процвітання або досягнення в інших сферах. Відмова від участі в цьому процесі може призвести до серйозних збитків.

Вже з 1990-х років, інтеграційні об'єднання по всьому світу процвітали та зростали. Було сформовано багато груп на різних рівнях інтеграції та конвергенції. Більшість із них заявляють, що мають на меті вихід на етап економічного співробітництва та інтеграції. Це, зокрема, такі блоки, як Європейський Союз, НАФТА, АСЕАН тощо.

Слово інтеграція походить від латинського слова *integrāre*, що означає бути об'єднаним. Відповідно до Merriam-Webster, інтеграція означає «об'єднання». Крім того, Merriam-Webster вказує, що слово інтеграція також може означати «акт або процес об'єднання» [1]. По суті, є три основні аспекти «інтеграції». Перший – це «інтенція», яка стосується того, як нації сприймають одна одну. Другий – «розширення», коли країни об'єднуються, щоб створити союз. Останній аспект інтеграції полягає в тому, як нація повинна керувати собою відповідно до ідеалів основних націй. Кожен із цих аспектів сприяє почуттю єдності нації.

Аспектом інтеграції, який зазвичай неправильно розуміють, є концепція асиміляції проти емуляції, або те, чи повинні нові країни-члени асимілювати чи наслідувати основні нації. Асиміляція передбачає прийняття всіх основних характеристик без будь-яких додавання або віднімання. З іншого боку, емуляція передбачає, що нові учасники повинні додавати власні характеристики замість того, щоб приймати основні гуртом. Незалежно від того, яку інтерпретацію застосувати, можна побачити, що і асиміляція, і емуляція мають своє місце в інтеграції нових націй у вже встановлену систему. По суті, бувають випадки, коли необхідно йти на компроміс у питанні для досягнення більшої мети, як-от досягнення політичної єдності після громадянської війни або об'єднання роздробленої нації після війни проти окупаційних сил. Тому компроміс необхідний для досягнення політичної єдності та підтримки спільних цілей після такого важкого періоду відбудови та національного зцілення.

Зокрема, інтеграція передбачає делегування повноважень щодо прийняття рішень керівним органам, службовці яких не представляють інтереси країни, в якій проживають їхні громадяни. Водночас рішення не обов'язково повинні бути одностайними, вони також є обов'язковими для всіх держав-членів.

Рішення інтеграційних органів мають виконуватися без подальшого узгодження та обговорення національними законодавчими органами, створюючи нову наднаціональну правову структуру, повноваження якої фактично перевищують повноваження національних законодавчих та адміністративних структур, що беруть участь.

Інтеграції у світову економіку поки не спостерігається. Це відбувається лише в деяких областях. Таким чином, «інтеграція як процес» може вважатися глобальною, а «інтеграція як відносини» формується як регіональний стан.

Сьогодні ці елементи не є обов'язковими для створення міжнародних чи міжурядових організацій. Сучасна людина чітко усвідомлює необхідність життя в країні, що розвивається. І найшвидший шлях розвитку країни – це співпраця з іншими країнами. Тому з'являються такі міжнародні організації, як ООН чи Червоний Хрест. Саме ці організації «ліквідують» кордони між державами, оскільки наділені наднаціональними правами та обов'язками.

Ця наддержавна влада надає такій організації право приймати рішення, які є загальнообов'язковими для держав-учасниць організації, тим самим «усуваючи» кордони. І плюси переважають мінуси. У сучасному світі без взаємодопомоги досить важко, адже саме взаємодопомога керує процесом розвитку націй і прискорює розвиток через спільні дії між націями.

Тому європейська інтеграція – це природний розвиток європейських країн на вищій рівень політичної економії та соціокультурних відносин, власне, становлення наднаціональних інститутів і розширення сфери їхнього впливу. Європейська інтеграція – велика сила, яка об'єднує нації. Ця сила вимагає чіткого контролю, управління якістю та постійних реформ у гонитві за досконалістю.

Література:

1. Britannica, редактори енциклопедії. «Словник Merriam-Webster». *Encyclopedia Britannica*, 23 січня 2023 р. URL: <https://www.britannica.com/topic/Merriam-Webster-dictionary> (дата звернення 15 лютого 2023 р.).

Данюк Дмитро Олегович,
*студент, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: Асатуров Сергій Константинович,
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Євроінтеграційний курс є невід'ємною частиною суспільно-політичного та економічного поступу сучасної України, адже це – шлях модернізації

економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок ЄС. Це запорука стандартів демократії, громадянського суспільства, верховенства права та забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

24 лютого 2022 почалося повномасштабне російське вторгнення в Україну. Після цього 28 лютого Україна подала заявку на вступ до ЄС, а підтримка вступу до ЄС в Україні зросла до рекордних 91 %.

У ніч з 10 на 11 березня у знаменитому Версалі відбувся екстрений саміт лідерів ЄС, присвячений питанням, які поставила російська агресія проти України. Утім одним з найбільш спірних положень, що обговорювалися, стало питання щодо прагнення України вступити до ЄС форсованими темпами. Дискусія за закритими дверима щодо цього тривала 5 годин. Ухвалене рішення щодо нашої європерспективи звучить наступним чином: «Європейська Рада визнала європейські прагнення та європейський вибір України, як зазначено в Угоді про асоціацію. 28 лютого 2022 р. президент України, реалізуючи право України обирати свою долю, подав заявку України на вступ до Європейського Союзу».

Надання Україні 23 червня 2022 р. статусу кандидата на вступ до Європейського Союзу юридично закріпило на загальноєвропейському рівні українські прагнення щодо незворотності цивілізаційного вибору. Дієвим аргументом у багаторічних переговорах щодо надання цього статусу стала саме суспільна підтримка цього інтеграційного курсу як єдино бажаного для громадян України.

Вступ до ЄС відбувається в кілька етапів, Україна знаходиться на четвертому з цих етапів, минувши другий завдяки спрощеній процедурі та прискоривши третій завдяки умовам, що виникли в лютому 2022 р. З 23 червня Україна отримала статус кандидата ЄС. Процес вступу займає кілька років. Наприклад, Болгарія подала заявку на вступ в 1994 р., а в 2007 р. стала членом ЄС, проте вона не мала повномасштабної війни, як в нашому випадку, тому це питання має бути вирішене якнайшвидше.

Одночасно із рекомендацією затвердження статусу кандидата Брюссель висунув на адресу Києва вимоги щодо проведення реформ, надавши список із семи пунктів.

2 лютого 2023 р. Європейський парламент ухвалив резолюцію, текст якої «вимагає від ЄС «працювати над початком переговорів про вступ і підтримати дорожню карту, яка окреслює наступні кроки для приєднання України до єдиного ринку ЄС». За підсумками саміту Україна-ЄС 3 лютого 2023 президент Володимир Зеленський, президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляен та голова Європейської Ради Шарль Мішель виступили зі спільною заявою, якою підтвердили, що членство України в ЄС – невідворотне. Проте конкретного року вступу або терміну, за який Україна може сподіватися на членство, озвучено не було.

Те, що не буде конкретних термінів вступу, очікувалося. Експерти писали напередодні саміту, що не варто чекати проривних рішень. На даний момент йдеться про оцінку виконання Україною домашнього завдання, 7 кроків для збереження кандидатства. Зараз ми вступаємо в тривалу насичену змістовно фазу здійснення реформ до вступу. Як правило, між отриманням статусу кандидата до початку переговорів про вступ проходить мінімум рік або більше, вони починаються не відразу.

«Вирішальним аргументом про прискорення євроінтеграції стане наша перемога. Як події минулого року прискорили наше кандидатство, так і наша перемога стане каталізатором вступу України до ЄС» – Володимир Фесенко, політолог.

Література:

1. Олександра Захарова, Саміт Україна-ЄС 2023: що сказали Україні про вступ та як прискорити євроінтеграцію. URL: <https://thepage.ua/ua/politics/samit-ukrayina-yes-2023-chomu-ukrayini-ne-obicyayut-shvidkogo-vstupu-do-yes>
2. Мирослав Ліскович, ЄС сказав українській євроінтеграції – YES! URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3427317-es-skazav-ukrainskij-evrointegracii-yes.html>
3. Олександр Резнік Євроінтеграційні прагнення українців: від амбівалентності до увиразнення. URL: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiyi-pragnennya-ukraintsiv-vid-ambivalentnosti-do-uviraznennya>

Миколайчук Софія Олегівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Асатуров Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ ПРОТИСТОЯННЯ РОСІЙСЬКІЙ АГРЕСІЇ

1. Участь України в міжнародних організаціях є невід'ємною частиною зовнішньої політики країни. Діяльність в цих організаціях дає можливість для взаємодії практично з усіма державами світу в межах багатосторонньої дипломатії. Найбільшими сферами співпраці України з міжнародними організаціями є безпека, соціальна політика, економічне та торгівельне співробітництво, а також інформаційна політика та культура. У кожній із цих сфер Україна уклала або приєдналася до понад 100 міжнародних документів.

2.3 1991 року найбільшим партнером України у сфері безпеки і оборони є Північноатлантичний Альянс — НАТО. Співробітництво України та спроби отримання плану дій щодо членства в НАТО неодноразово блокувалися тиском Росії на міжнародному рівні, так і політичною верхівкою всередині України. Для того, щоб вступити до НАТО, Україна має продовжити та прискорити впровадження стандартів альянсу у військовій сфері. На Мадридському саміті НАТО у 2022 році держави-члени Альянсу ухвалили рішення щодо розширення Комплексної програми допомоги (КПД) і подальше збільшення підтримки України. До розширеної КПД увійшли ініціативи, покликані істотно зміцнити підтримку України з боку НАТО у довгостроковій перспективі і забезпечити надання військової допомоги. З початку війни країни-учасниці Альянсу допомагають Україні з переходом на озброєння новітніх зразків та запчастинами для військової техніки. Загалом з 24 лютого країни НАТО передали Україні військової допомоги на суму близько \$8 млрд.

3. Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 року, після офіційного визнання незалежності України. 23 червня 2022 року Європейська Рада на саміті у Брюсселі ухвалила рішення про надання Україні статусу країни-кандидата в члени Європейського Союзу. Важливим компонентом відносин Україна-ЄС у найближчий час стане виконання Угоди про асоціацію, перемовини про майбутнє членство та відбудова зруйнованої інфраструктури. Статус кандидата –ключовий політичний важіль, за допомогою якого Євросоюз може впливати на виконання Україною її зобов'язань за Угодою та в рамках перемовин про членство. Не менш важливою частиною співпраці можуть стати інвестиції на відбудову зруйнованих об'єктів інфраструктури, зокрема в контексті Зеленого курсу ЄС. Таким чином, успішний проєкт відбудови України – який, на думку ЄС, може зайняти до 10 років, є ініціативою перспективної синергії. Варто зазначити, що на швидкість і успішність відбудови вплине й сталість та розширення форматів співпраці, які утворюються під час війни. Значний потенціал має, зокрема, збереження автомобільних "доріг солідарності", а також ширше використання залізничного й річкового транспорту.

4. Повномасштабна війна, яку Росія розпочала 24 лютого проти України, стала випробуванням для української дипломатії і показала реальні можливості міжнародної системи безпеки з протидії збройним конфліктам. Війна в Україні дала зрозуміти, що світова система безпеки потребує реформування. Найголовніше - позбавлення країни-агресора права ухвалення на міжнародному рівні рішень щодо країн, які стали жертвою агресії.

Література:

1. Українська призма: Зовнішня політика 2020. Аналітичне дослідження / Редкол.: Н. Бурейко, Г. Максак, Г. Шелест. Київ [б. в.], 2021. - 344 с.: ГО «Рада зовнішньої політики “Українська призма”»
2. Офіційне інтернет-представництво Президента України <https://www.president.gov.ua/>

Товкун Інна Іванівна,
*студентка, гуманітарно-педагогічний факультет,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Кропивко Олена Михайлівна,**
*кандидат історичних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

НЕВІЙСЬКОВА ДОПОМОГА НАТО УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Відносини України з НАТО ніколи не були простими. Не дивлячись на неоднозначне ставлення українського суспільства до Альянсу, ця ситуація почала докорінно змінюватися з початком російсько-української війни. Сьогодні українці, висловлюючи підтримку Альянсу, в першу чергу виступають проти росії, тим самим виражають свій протест проти її агресивних дій.

З перших днів війни проти України росія все робила для того, щоб зняти з себе усю відповідальність за розв'язання кровопролитної війни, активно закидала надумані свої наративи. Один із таких наративів – «Ворожа поведінка НАТО». росія активізувала пропаганду у цьому напрямку. Із-за відсутності вагомої альтернативи російським пропагандистським ЗМІ на сході України виникла ситуація, що більшість населення цього регіону продовжує вважати НАТО агресивним військовим блоком.

Прикро, що багато прихильників членства України в НАТО не знають саме про невійськові напрямки діяльності Альянсу. В першу чергу це політична співпраця, розвиток цінностей демократії, індивідуальної свободи, верховенства права та внутрішніх реформ, протидія надзвичайним ситуаціям, науково-технічне співробітництво, розвиток цивільного персоналу сектору безпеки, протидія кіберзагрозам, енергетична безпека. Ці невоєнні напрямки діяльності НАТО були ініційовані у 1956 р. Комітет Трьох рекомендував розвивати ці невоєнні напрямки для посилення внутрішньої солідарності, узгодженості та єдності Альянсу, для кращого розуміння у країнах, які не є членами НАТО, діяльності цього воєнно-політичного блоку. На Уельському Саміті НАТО у вересні 2014 р., із врахуванням природи розв'язаної росією гібридної війни, була відзначена важливість невійськової складової Альянсу, яка «сприяє ефективності спільної безпеки» [1].

Україна не член НАТО і не входить до системи безпеки НАТО. Саме тому Україна не отримала безпосередньої військової підтримки Альянсу, не було військового втручання, яке може спровокувати військове протистояння між НАТО й росією і створити реальну загрозу глобальній безпеці та передумови для виправдання кремлем своїх агресивних дій. Країни-члени

НАТО не підтримали рішення надати Україні озброєння. Головною причиною відмови є побоювання, що росія вдасться до ескалації конфлікту на Донбасі.

Між Україною і НАТО активізувався розвиток Особливого співробітництва у невійськовому вимірі. Це непряма військова допомога - підготовка українських військовослужбовців інструкторами НАТО, проведення спільних навчань (Rapid Trident і Saber Guardian), постачання обладнання й екіпіровки. Ці дії НАТО є надзвичайно важливими як для розвитку нашої держави, так і для протистояння російській військовій загрозі. До невійськової співпраці НАТО з Україною відносяться кіберзахист, логістика, перехід від військової кар'єри і медичної реабілітації. Україна отримує потужну міжнародну підтримку, допомогу в медичному забезпеченні, проведенні внутрішніх реформ, подоланні наслідків природних лих, забезпеченні енергетичної та інформаційної безпеки.

На політичному рівні Організація Північно-Атлантичного Договору засудила дії Москви та повністю підтримала суверенітет і територіальну цілісність України, про що сказано у відповідних заявах Північно-Атлантичної Ради від 2 березня 2014 року [2].

Одним із важливих напрямків допомоги НАТО Україні стали лікування і медична реабілітація поранених, забезпечення обладнанням медично-лікувальних закладів України та підготовка спеціалізованого персоналу. Північно-Атлантичний Альянс бере безпосередню участь у вирішенні одного із найголовніших для українського суспільства завдань – реформуванні України. На Саміті НАТО в Уельсі у вересні 2014 року була задекларована підтримка всеохопних реформ в Україні не тільки у сфері безпеки та оборони, але й в інших сферах [3]. З цією метою, у 2021 р. було прийняте рішення про посилення Офісу зв'язку НАТО в Україні додатковими експертами. У липні 2022 р. у НАТО за участю представника України був розроблений проєкт типової навчальної антикорупційної програми для сектору безпеки і оборони, яка забезпечуватиме доброчесність, цілісність, прозорість та зниження корупційних ризиків у роботі оборонних і безпекових інституцій. Надалі важливим аспектом реформування українського сектору безпеки та оборони буде посилення демократичного цивільного контролю над збройними силами та службами безпеки. Важлива роль тут відводиться парламентському контролю, тісній комунікації між силовими структурами і громадськими організаціями та вже досить активному міжпарламентському співробітництву Україна - НАТО.

Тісна співпраця між Україною і НАТО в сфері протидії надзвичайним ситуаціям дозволяє спільно нейтралізувати виникаючі природні лиха в Україні та сусідніх країнах-членах Альянсу, а також сприяє отриманню від Альянсу допомоги у ліквідації наслідків бойових дій на сході України. На засіданні міністрів оборони країн-членів НАТО у червні 2022 р. була досягнута принципова згода про створення додаткового Цільового фонду допомоги Україні з розмінування і ліквідації вибухових пристроїв, що дозволить Україні

отримати допомогу для очищення від вибухових речовин уже звільнених територій та у подальшому усього Донбасу.

На сьогодні важливою є співпраця у галузі кіберзахисту та інформаційної безпеки. Питанню протидії російській пропаганді було присвячене засідання Комітету цивільного виміру безпеки ПА НАТО 17 травня 2022 р. Комітет обговорив постійні інформаційні атаки РФ проти країн Євroatлантичного регіону, відзначив недостатність дій НАТО, що дозволило Росії отримати певну перевагу в інформаційному просторі, і запропонував ввести заборону на російські пропагандистські ЗМІ та збільшити допомогу найбільш вразливим країнам [4]. У розвиток співробітництва між Україною і НАТО у цій сфері, 18-19 червня 2022 р. у Брюсселі була досягнута домовленість між українською делегацією та представниками НАТО про допомогу у створенні в Україні національної системи стратегічних комунікацій та боротьби з пропагандою. Альянс вже надає Україні дорадчу і фінансову підтримку з цих питань та підтримав Український кризовий медіа-центр і видання «Kyiv Post» щодо оприлюднення реальної ситуації на окупованих територіях в Криму і на Донбасі.

Отже, в перспективі поглиблена невійськова співпраця з НАТО дозволить Україні наблизитись до стандартів Альянсу, здійснити внутрішні демократичні перетворення та підвищити ефективність цивільних секторів безпеки нашої країни. Крім того, ця сторона співробітництва надасть можливість великій частині українського населення безпосередньо відчувати її результати та краще зрозуміти сутність Організації Північно-Атлантичного Договору.

Література:

1. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm.
2. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_107681.htm?selectedLocale=en.
3. http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm
4. <http://www.nato-pa.int/Default.asp?CAT2=3697&CAT1=32&CAT0=3&SHORTCUT=3899>).

Ковальова Софія Анатоліївна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Гольцов Андрій Геннадійович,**
*Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРАГНЕННЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Однією важливою закономірністю сучасного світового розвитку стало розгортання процесів інтеграції та глобалізації, які є головними чинниками

трансформації людської цивілізації. Дуже значним на сьогоднішній день є вплив міжнародних інтеграційних процесів на функціонування не лише регіональних міжнародних систем і встановлення нового міжнародного порядку, але й окремих суспільств та держав, їх внутрішньої політики та впливу на щоденне життя людей. Таким прикладом, який ми спостерігаємо безпосередньо, є прагнення України вступити до Європейського Союзу аби стати повноправним членом європейської спільноти. Це прагнення належить до стратегічних інтересів України, адже у сутності цієї цілі лежить необхідність у модернізації власного виробництва, імплементація європейського законодавства та судочинства в українське, а також загальна зміна інерційного індустріального розвитку країни на інноваційний. Узагальнюючи вище сказане, для України рух у напрямі європейської інтеграції є головним засобом ефективності її включення в існуючу систему розподілу функцій і ролей у сучасній світовій економічній і політичній системі.

Проте ми маємо розуміти, що це доволі непроста задача для української влади, адже існували та існують певні фактори, що зумовлюють стримування чи створюють значні перешкоди у євроінтеграції нашої держави. Такими факторами можна вважати як геополітичне положення та історичну спадщину України, що споконвічно зумовлювали її багатовекторність зовнішньополітичного курсу (з настанням повномасштабної війни 2022 року ці фактори частково видозмінилися, проте й надалі вони займають визначне місце в історичному розвитку зовнішньополітичного курсу України), так і важливу проблему усієї світової спільноти зараз – повномасштабна війна на території України, є головною причиною, що стримує ці стрімкі процеси євроінтеграції. Під багатовекторністю варто розуміти, намагання держави йти одночасно у протилежних, несумісних напрямках зовнішньої політики. Саме явище багатовекторності доволі дискусійним. Одночасна орієнтація на різні між собою центри сили та балансування на протиріччях є потенційно небезпечною для національної безпеки країни. Хоч і багатовекторність є ефективною тимчасовою тактикою зовнішньої політики, проте, взагалі вона є поганою стратегією для подальших перспектив і побудови належних взаємовідносин держави з іншими учасниками МВ.

До початку російсько-української війни у 2014 році одним із пріоритетних напрямів, крім зближення з ЄС, була також підтримка дружніх, партнерських відносин з Росією та країнами СНД. Ця багатовекторність створювала дискусії та критику серед суспільства і певні труднощі у встановленні потрібних взаємозв'язків з іншими світовими державами. Доволі стрімко прослідковувалися тенденції «зближення» та «імплементація» російської сфери впливу та медіа простору на всі структурно-владні, економічні та суспільні елементи України, що в більшості шкодили їй. Але вже після початку російської агресії та подій, що передували їй, відбулися суттєві зміни у вищезгаданих тенденціях зовнішньополітичного курсу України, а саме : вектор, спрямований на поглиблення стратегічного партнерства зі США та інтенсивний розвиток відносин з Європейським Союзом, хоч і початок реалізації стратегії

євроінтеграції був ще задовго до 2014 року. Першим кроком до налагодження зв'язків між Україною та ЄС стала «Угода про партнерство та співробітництво» (УПС) від 14 червня 1994 р. Саме вона започаткувала співпрацю України з Європою з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. 22 грудня 2011 р. було підписано важливий верифікаційний документ про завершення переговорів. Саме реалізація цього документу створила необхідні умови для поступової інтеграції ринку України у Спільний ринок ЄС.

Слід зазначити суттєві зрушення у сфері законодавства щодо співпраці України та ЄС протягом наступних 10 років: підписання закону України «Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським Союзом про внесення змін до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про спрощення оформлення віз», Закон України від 12 березня 2013 року «Про невідкладні заходи щодо європейської інтеграції України», прийняття посиленої Угоди про лібералізацію візового режиму та розробка законопроекту про вдосконалення антикорупційної політики. Це все неодмінно впливало на інтенсивне зближення України та держав Європейського Союзу.

Дуже важлива подія відбулася 11 березня 2022 року – на саміті у Версалі глави держав та урядів ЄС обговорили заявку України на членство у ЄС. А вже незабаром – 23 червня 2022 р. сталося отримання статусу Україною кандидата у члени Євросоюзу – важлива подія, що засвідчує, що Україна насправді зможе стати частиною Європейського Союзу, та всі євроінтеграційні процеси, власні прагнення і стратегії нашої держави не є марними.

Отже, як ми можемо спостерігати, Україна перебуває на важливому етапі пошуку свого місця в новій системі міжнародної спільноти, побудові нових відносин саме з європейськими структурами. Процеси євроінтеграції є важливими складовими зовнішньополітичного курсу України, що сприяють реалізації її прагнень щодо входження не лише до європейської спільноти, але світової загалом. Цей рух України до ЄС є непростим, проте саме ці євроінтеграційні прагнення та процеси дадуть змогу нашій державі посісти гідне місце в європейському та світовому просторі.

СЕКЦІЯ 4

КУЛЬТУРНІ, НАУКОВО-ОСВІТНІ, РЕЛІГІЙНІ ТА СПОРТИВНІ СКЛАДОВІ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАПРЯМИ

Ніколаєнко Станіслав Миколайович,
*доктор педагогічних наук, професор,
академік Національної академії педагогічних наук України,
ректор Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТУ ТА СИСТЕМИ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

У демократичному суспільстві, якому притаманна конкуренція численних світоглядних парадигм, а тим більше в інформаційному суспільстві, значну частину економіки якого формує цифрова або електронна інформація, зрештою в середовищі, яке постійно піддається різного роду інформаційним атакам, інформаційна безпека суспільства, держави, а з іншого боку, представника суспільства є наріжним каменем соціальної стабільності та сталого розвитку. Звідси постає закономірне питання, які соціально-політичні інститути та як мають підтримувати на належному рівні інформаційну безпеку, а також яке місце і роль системи освіти загалом та університету зокрема в забезпеченні інформаційної безпеки.

Між тим, інформаційна безпека – досить ємне поняття і, як виявляється, досить розмите. Проблема насамперед полягає у відсутності належного понятійного інструментарію, достатнього, аби чітко визначитися з феноменом «інформація». Спираючись на практику, можна виділити як мінімум два різновиди інформації. Перший різновид інформації пов'язаний з налагодженням та підтриманням комунікації за допомогою слова, символу, знаку, жесту тощо. Такий різновид інформації, по суті, є відомостями – інформація, яка дозволяє чи сприяє нарощуванню порогу поінформованості. Тому відомості завжди є усвідомлюваними.

Другий різновид інформації – це цифрова або електронна інформація. Це свого роду техногенна інформація, тобто така інформація, яка перебуває в закодованому стані. Для кодування, передачі (поширення) та декодування такої інформації потрібні технічні пристрої. Цифрова або електронна інформація є свого роду носієм і засобом зберігання відомостей в закодованому стані.

Однак двома згаданими вище різновидами спектр можливих проявів інформації принципово не обмежується. Є підстави говорити, як мінімум, про

третій різновид інформації. Він не піддається безпосередньому усвідомленню, однак є атрибутом існування та функціонування будь-якої системи, починаючи зі Всесвіту і аж до окремої клітини або й дрібніших елементів буття. Такий різновид інформації умовно можна назвати глибинною інформацією. Глибинна інформація є необхідною і достатньою умовою підтримання стабільності будь-якої умови, оскільки забезпечує синхронність змін в усіх елементах системи та системі загалом внаслідок певного впливу на елемент або систему загалом. В поточному досвіді глибинна інформація може бути представлена як подразник або спонукальна причина до дії, яка безпосередньо впливає на індивіда, але не відображається в його свідомості, щось на кшталт інтуїції.

Ураховуючи фіксацію трьох різновидів інформації, очевидно, є підстави говорити про три пласти або напрями інформаційної безпеки в сучасному інформаційному суспільстві. Перший пов'язаний із захистом громадської думки та свідомості індивіда від різного роду інформаційних атак та завдання таким чином шкоди як спільноті на різних планах, так і індивіду, особливо його психоемоційному стану. Другий – із захистом від несанкціонованого проникнення у середовище цифрової або електронної інформації та різного роду маніпулювання цифровою інформацією з обмеженим рівнем доступу. Третій – із захистом психіки (свідомості) члена спільноти від різного роду маніпулювання та тиску на його психоемоційний стан, а також мотиваційну сферу без відома, а, тим більше, згоди на те самого індивіда.

Оскільки освітня сфера насамперед пов'язана в ідеалі зі всебічним та гармонійним розвитком людини, і, як наслідок, зі становленням особи, а вже далі з підготовкою фахівця, в основу забезпечення і реалізації освітнього процесу автоматично закладено формування навиків, необхідних для збереження стійкості до різного роду засобів виведення із рівноваги, соціального зомбування тощо. Інша річ, настільки ефективно забезпечується освітній процес, настільки успішно формуються ті чи інші навички в дошкільний та шкільний періоди, а також в позашкільному середовищі, особливо в лоні сім'ї.

Що ж до університету як завершальної ланки інституціолізованої освіти, то в його розпорядженні є як освітні засоби, які сприяють відточуванню навичок особистості протистояти застосуванню різноманітних технік і технологій впливу на мотиваційну, ціннісну та інші сфери людини, так і наукові засоби, необхідні і достатні для продукування різних за своїм спектром дії механізмів протидії інформаційним атакам. Йдеться як про наукові розробки щодо захисту громадської думки від інформаційних атак та особистості від інформаційного тиску і маніпулювання, так і про розробку програмного забезпечення та інших технічних засобів, спрямованих на боротьбу з несанкціонованим оперуванням цифровою або електронною інформацією.

Національний університет біоресурсів і природокористування України у своєму розпорядженні має потужний науково-професійний потенціал у сфері інформаційної активності. По-перше, освітній процес у стінах НУБіП України вибудований таким чином, щоб сприяти кристалізації і доведенню до стану

досконалості раніше сформованих навичок самоорганізації, розширенню і впорядкуванню світогляду, трансформації ціннісної ієрархії таким чином, аби максимально сприяти духовному зростанню тощо. Зокрема над розробкою відповідних методик і методологій та їх апробацією працюють фахівці гуманітарно-педагогічного факультету під керівництвом Савицької І.М. На згаданому факультеті також розроблена і впроваджується в освітній процес низка спецкурсів, пов'язана з інформаційною безпекою, self- та time-менеджментом абощо.

По-друге, університет силами НПП факультету інформаційних технологій під орудою О.Г. Глазунової готує фахівців у сфері інформаційних технологій, спроможних оперувати цифровою інформацією на рівні світових стандартів, гідно конкуруючи з випускниками відповідних факультетів провідних західноєвропейський вишів.

По-третє, публічна діяльність представників університету, як і загалом університету як потужного просвітницького центру на теренах України сприяє розвіюванню інформаційного туману та або подоланню порогу невідання представниками спільноти, оприлюднюючи експертні висновки, поширюючи результати наукових розвідок тощо.

Тому роль освітньої сфери загалом та університету, у т.ч. НУБіП України у забезпеченні інформаційної безпеки годі переоцінити

Література:

1. Ніколаєнко С.М. (2005). Вища освіта – джерело соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. – К.: Знання.
2. Савицька І.М. (2014). Проблема філософії свідомості: історико-філософський вимір / Науковий вісник НУБіП України. Серія: Гуманітарні студії.
3. Глазунова О.Г. (2008). Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі / Н.В. Морзе, О.Г. Глазунова // Інформаційні технології і засоби навчання, Т 6., № 2.
4. Калуга В.Ф. (2020). Міжнародна інформація у професійній діяльності : навчальний посібник. – Київ : НУБіП України.

Амеліна Світлана Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ВІРТУАЛЬНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК НОВА ФОРМА МІЖНАРОДНОЇ ОСВІТНЬОЇ СПІВПРАЦІ

Останнім часом у сфері освіти відбуваються трансформаційні процеси, пов'язані з розвитком нових форм освітньої й наукової діяльності. Дедалі більшої популярності набуває віртуальна академічна мобільність, зокрема й у межах міжнародної співпраці. Ця форма академічної мобільності надає

студентам і викладачам можливість навчатися або викладати шляхом віддаленого доступу за допомогою цифрових інструментів і платформ без потреби їхати до іншого вітчизняного чи зарубіжного університету. Зважаючи на низку чинників, зокрема, економічних, віртуальна академічна мобільність є перспективною, особливо під кутом зору розвитку міжнародної співпраці.

Підвищення мобільності й впровадження інноваційної педагогіки може спиратись на цифровий кампус, який стане центром Європейських альянсів вищої освіти і об'єднає студентів, викладачів та адміністраторів. Прикладом можуть бути альянси вищої освіти EDUC і CIVIS, які дають уявлення про етап створення університетських альянсів [3]. Європейський цифровий університет (European Digital UniverCity (EDUC)) є об'єднанням восьми університетів з семи країн, спрямованим на зміну структури і створення європейського простору вищої освіти, де студенти, викладачі та дослідники з університетів-партнерів можуть вчитися, викладати і працювати разом. EDUC створює спільний, інклюзивний простір для людей з різними культурами й досвідом. Зосереджуючись на цифровізації, альянс створює нові простори для європейського обміну, підтримки та спільних дискусій [2].

Метою Європейського громадського університету (European Civic University (CIVIS)) є створення унікального європейського міжуніверситетського кампусу, де студенти, викладачі, дослідники отримують можливість співпрацювати так само вільно, як і в межах своїх університетів. Альянс об'єднує одинадцять університетів й планує розвивати глибокий рівень європейської інтеграції, включаючи спільні освітні програми й надання дослідницьких можливостей. Він прагне стати простором для інноваційного та відповідального викладання, досліджень, культурних обмінів та громадянської активності у Європі. Спираючись на інноваційну освітню та наукову діяльність в кожній установі, CIVIS об'єднає зусилля та досвід для розвитку Європейського університету, який буде тісно пов'язаний з місцевим соціальним та географічним середовищем та орієнтацією на глобальні виклики. Це сприятиме соціальному, культурному та економічному динамізму як на місцевому, так і на глобальному рівнях. До його цілей належать: спільна довгострокова стратегія в галузі освіти, досліджень та інновацій; створення європейського міжуніверситетського кампусу; розробка нових педагогічних моделей та моделей мобільності; покращення соціальної інклюзивності та географічного балансу; підготовка нових поколінь до майбутніх змін за допомогою визнаних у Європі спільних освітніх програм на рівні бакалаврату, магістратури та докторантури; розвиток дослідницьких та інноваційних проектів у відповідь на регіональні та глобальні виклики; підвищення рівня мобільності студентів [1].

Віртуальна академічна мобільність є одним із відображень тенденції диверсифікації мобільності, а відтак створює умови для урізноманітнення та модулювання наявних форматів академічних обмінів.

Література:

1. European Civic University. URL: <https://civis.eu/en>

2. European Digital UniverCity. URL: <https://www.uni-potsdam.de/de/educ>

3. Hopp A. Digitalisierung macht sichtbar und mobil. URL: <https://www2.daad.de/der-daad/daad-aktuell/de/77148-digitalisierung-macht-sichtbar-und-mobil/>

Циганенко Лілія Федорівна,
*доктор історичних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет,
стипендіат фонду Герди Хенкель (Німеччина)*

ПІДТРИМКА НІМЕЧЧИНОЮ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРИКІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 р. принесло багаточисельні жертви серед військового та цивільного населення нашої держави. Мільйони співвітчизників стали або тимчасово переміщеними особами, або біженцями, які шукали безпеку та притулок в державах Європейського Союзу.

Не оминула ця участь й українських науковців, значна частина яких була вимушена залишити свої домівки та університети. Певна кількість українських учених виїхали за кордон. На порядку денному перед багатьма стали пошуки прихистку, житла, роботи. Закордонні інститути, університети й лабораторії надали й досі надають вагому підтримку українським колегам.

Програми в різних країнах (Латвія, Польща, Литва, Естонія, Німеччина, Австрія, Фінляндія, Чехія тощо) мають свої особливості, спеціальні умови, але важливо, що це реальна допомога українським науковцям. Так, на кінець літа 2022 р. існувало понад 2 500 індивідуальних пропозицій для української наукової спільноти.

У перші кілька місяців війни європейські науковці пропонувати українським вченим участь у власних проектах і грантах. Як зазначає О. Іващенко, одна з волонтерок платформи «Science For Ukraine», закордонні колеги, які мали індивідуальні гранти на власні дослідження, пропонували українцям: «У мене є кошти, я створюю тимчасову позицію... Якщо ви працюєте в цій спеціальності, приїздіть» [1]. З квітня 2022 р. до програм підтримки науковців стали долучатися європейські університети та різноманітні фонди. Ближче до літа 2022 р. з'явилися національні ініціативи для українських науковців, коли уряд держави виділяв кошти на підтримку саме цієї категорії. Ця практика продовжилася й у 2023 р.

Одним із напрямків підтримки українських вчених стало створення різноманітних електронних платформ, на яких міститься інформація з різних країн світу з пропозиціями для українських фахівців. Це й конкретні пропозиції тимчасової або постійної роботи, й участь у різноманітних грантах та проектах, менторські або індивідуальні програми. Серед найбільш відомих платформ

можна назвати: #ScienceForUkraine; портал Європейської Комісії ERA4Ukraine; Ukrainian Global University; Memory Studies Association; The Royal Swedish Academy of Sciences; Програма JESH, PAUSE program та багато інших. На національній платформі Взаємодія також існує можливість пошуку відповідної інформації.

Однією з перших європейських країн, академічна спільнота якої прийшла на допомогу українським ученим, стала Німеччина. Служба академічних обмінів (DAAD) ще наприкінці березня 2022 р. звернулася до німецького уряду з проханням про виділення 80 млн євро на рік для програми допомоги українським студентам і науковцям. Фактично кожен імецький університет відкрив свою власну програму партнерства чи допомоги українцям. Це університети в Гамбурзі, Мюнхені, Вюрцбурзі, Берліні, Дюссельдорфі, Мюнстері, Бремені, Хайдельберзі, Франкфурті на Майні тощо.

У Німеччині діє ціла низка фондів та програм фінансування українських науковців: Ініціатива Філіппа Шварца Фонду Гумбольдта (Philipp Schwartz Initiative of the Humboldt Foundation); Фонд Фольксвагена, фінансування науковців-біженців з України (Volkswagen Foundation, Funding for Refugee Scholars and Scientists from Ukraine); Фонд підтримки дослідників Герди Хенкель (Gerda Henkel Foundation); DFG (Німецький дослідницький фонд), програма ім. Вальтера Беняміна (Walter-Benjamin-Programm) та ін. Стипендіальні програми для українських учених діють в Північно-Східному інституті (IKGN eV) в Люнебурзі, Мюнхенському інституті історії та культури німців в Південно-Східній Європі; Інституті Макса Планка у Геттінгені, університеті Фридриха Олександра Ерланген-Нюрнберг (FAU), Німецькому інституті археології тощо.

Важливими позитивними маркерами діяльності українських істориків стала їх участь (весна-літо 2022 р.) у циклі семінарів «Історики і війна. Переосмислення майбутнього», які були організовані Німецько-українською комісією істориків спільно з Канадським інститутом української науки (Альберта), кафедрою східноєвропейської історії університету Людвіга-Максиміліана в Мюнхені, українським науковим журналом «Україна Модерна». Приблизно в цей же період, під патронатом Німецько-української комісії істориків було проведено низку цікавих наукових заходів за участю українських науковців – конференції «SOS. Українські культурні цінності під загрозою війни: оцінка руйнувань – порятунок – збереження» та «Війни в Україні ХХ-ХХІ ст.: медіа, експерти, дезінформація». З 12 по 15 вересня 2022 р. Німецько-українська комісія істориків провела «Літню академію істориків», яка стала реальною платформою для обговорення дискусійних питань сучасними європейськими науковцями.

Підтримка з боку німецького уряду, університетів і інститутів, фондів і установ дозволяють українським науковцям, долаючи складнощі військового часу, відчувати себе частиною європейської академічної спільноти. Користуючись нагодою, хочу висловити слова глибокої вдячності керівництву фонду Герди Хенкель за надану можливість продовжувати наукову діяльність.

Література:

1. Онищенко О. Із початком війни можливостей для виїзду науковців за кордон стало більше. <https://zn.ua/ukr/science/kudi-zaprosujut-ukrajinskikh-naukovtsiv-pid-chas-vijni.html>

Морозова Ольга Станіславівна,
*доктор історичних наук, доцент,
ад'юнкт Ягеллонського університету (м. Краків, Польща),
науковий дослідник Варшавського університету
(м. Варшава, Польща)*

ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2022 Р.

Становлення демократичної Польщі й незалежної України наприкінці ХХ ст. супроводжувалось активізацією польсько-українських відносин. Республіка Польща всебічно підтримувала українців у їхньому прагненні до розбудови незалежної європейської держави. Актуальним питанням для обох країн стало переосмислення історичного досвіду, пов'язане з відмовою від усталених міфів і стереотипів.

Багатовікове сусідство українців і поляків, їхні різноманітні взаємини залишили у пам'яті двох народів чимало як позитивних, так і негативних моментів. Найбільш контроверсійним періодом українсько-польської минувшини виявилася перша половина ХХ ст., коли обидві нації, здобуваючи право на незалежну державу, опинилися то по різні боки у протистоянні, то спільно (угода Ю. Пілсудського і С. Петлюри) боролися й перемагали ворога. Глибокий слід у свідомості обох суспільств залишили криваві зіткнення між поляками й українцями в роки Другої світової війни, що в публіцистиці Польщі отримали назву «польсько-української війни». Як відомо, у той час два народи долею обставин на певний час стали розділеними, фактично ворогами. Тоталітарні держави-агресори намагалися використати найменші непорозуміння і стереотипи для роздмухування протистояння між українським і польським населенням. Це призвело до жорсткого конфлікту ОУН і УПА з АК. Його тяжким наслідком виявилася Волинська трагедія, що позбавила життя десятки тисяч мешканців регіону з обох боків. Відлунням цього протистояння після Другої світової війни стали масові переселення українців і поляків, що завершилися сумнозвісною операцією «Вісла». Той психологічний бар'єр, що сформувався протягом віків у вигляді синдрому упередженості, негативних історичних стереотипів довгий час зберігався у свідомості обох суспільств і був головною перепоною для формування стратегічного партнерства двох країн.

Згадані проблеми потрапили у поле фахового обговорення польських істориків вже від перших повоєнних років. Утім, їх об'єктивному осмисленню в ПНР заважала пануюча ідеологія, натомість в діаспорних наукових осередках

гостро відчувався брак історичних джерел. На зламі 80–90-х років ХХ ст. польська історіографія вступила в новий етап свого розвитку, що характеризувався свободою творчого пошуку, появою сприятливих умов для проведення ретельних наукових досліджень і був позначений достатньо активним вивченням історії України з акцентом на першу половину ХХ ст.

Протягом останнього тридцятиліття була здійснена серйозна робота у напрямку дослідження історії України першої половини ХХ ст. У результаті проведення численних конференцій, наукових обмінів, реалізації спільних польсько-українських проєктів з'явилися цінні джерельні видання, монографії, наукові статті, матеріали конференцій, книжкові огляди та рецензії, вийшли у світ науково-популярні та публіцистичні праці, біографічні й бібліографічні покажчики, довідкові видання й інтерв'ю. Внаслідок цього, непрості відносини між українцями і поляками набули більш об'єктивної оцінки й тлумачення. Українсько-польське протистояння на початку ХХ ст., польсько-українська війна 1918–1919 рр., військова співпраця поляків і українців часів Директорії, національна політика Речі Посполитої, діяльність ОУН у міжвоєнний період, політика уряду Української Народної Республіки (УНР), діяльність української політичної еміграції, українського підпілля, Волинська трагедія, повоєнні переселення й операція «Вісла», лемківське питання – це далеко не повний перелік проблем, які порушили вчені Польщі й України. Науковцям вдалося частково ліквідувати лакуни щодо широкого кола складних питань спільного минулого. Однак, на жаль, і до сьогодні між українцями і поляками залишається непорозуміння щодо багатьох подій історичної давнини.

Російсько-українська війна 2022 р. внесла серйозні корективи в українсько-польські стосунки й дослідження проблем історії України в Польщі зокрема. Активна позиція поляків щодо підтримки українського народу у війні з російським агресором стала стимулом до пошуків вивчення актуальних подій української історії польськими дослідниками.

З огляду на зазначене, авторка ставить за мету показати актуальний стан наукових студій польських вчених подій в Україні, проаналізувати їх вплив на розвиток українсько-польського наукового діалогу та українсько-польських стосунків у цілому. Запропонована тема є інноваційною ґрунті історії історіографії. Дослідження також має перспективу в майбутньому. У процесі роботи були використані методи суспільних та гуманістичних наук. Цінним також вивчення діяльності локальних культурно-освітніх центрів, а також представників місцевих наукових еліт. Тож, авторкою були задіяні також методи з галузі антропології культури, *memory studies* тощо. Окремим методологічним інструментом є порівняльний метод, що ґрунтується на вибраних *case studies* в Польщі та Україні.

Мартинюк Ірина Анатоліївна,
*кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна).*

НЕОБХІДНІ НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Необхідність відстоювання незалежності власної держави в умовах російської агресії неминуче веде до усвідомлення важливості трансформації сфери вищої освіти України в її орієнтації на відмову від найменшої можливості будь-якого впливу країни-злочинця, на культивування власної унікальності, на удосконалення інтернаціональної академічної мобільності.

Вища освіта як царина соціального життя має потужний вплив як на сьогодення, так і близьке й віддалене майбутнє держави. Тому в критичний для суспільства історичний період у вищій освіті мають бути зроблені рішучі, швидкі й досить значні кроки задля забезпечення необхідних змін й досягнення бажаних для країни результатів.

Перший із окреслених напрямів (орієнтацій) у трансформації вищої освіти в Україні потребує реалізації таких важливих кроків:

- відмова від використання мови агресора в наукових, навчальних, методичних виданнях, заходах тощо;

- обмеження використання наукових, навчально-наукових та навчально-методичних видань, засобів навчання російського походження;

- відмова від використання дослідницького інструментарію (насамперед стосується психологічної науки), розробленого чи такого, що пройшов адаптацію на російській вибірці досліджуваних без адаптації на українській вибірці, оскільки відмінності в менталітеті наших народів є разючими.

Другий напрям, на наш погляд, має здійснюватись як система взаємопов'язаних дій:

- активне вивчення науковими й науково-педагогічними працівниками доробку українських вчених, практиків у різних галузях з метою його висвітлення у навчальній літературі для студентства;

- перегляд наявної навчальної літератури (особливо гуманітарного циклу) на предмет представленості в ній досягнень українських науковців з подальшим допрацюванням;

- активізація емпіричних, експериментальних досліджень різних галузей з неухильним дотриманням наукових вимог до процедури їх проведення, розміщення дослідницьких даних у міжнародних репозиторіях (Mendeley Data Search, Social Science Research Network (SSRN), Elsevier Data Search, Harvard Dataverse, OSF Preprint, Google Dataset Search, Microsoft Research Open Data, Zenodo, CogPrints) та оприлюднення їх результатів в електронних виданнях;

- підготовка навчальних відеоматеріалів українською мовою та їх розміщення на електронних ресурсах;

- розробка сучасного вітчизняного дослідницького інструментарію (що особливо актуально для психологічної науки з огляду на необхідність врахування особливостей української вибірки досліджуваних);

- отримання ліцензій на переклад українською мовою науково-популярних фільмів зарубіжних компаній (таких, як наприклад BBC) та їх активне використання;

- приділення уваги якості поліграфії україномовних навчально-наукових видань зі збільшенням у них частки ілюстрування поданої інформації;

- заохочення науково-педагогічних працівників до удосконалення методики викладання шляхом забезпечення функціонування міжуніверситетської академічної мобільності студентства.

Третій напрям може бути реалізований у такий спосіб:

- удосконалення англomовної компетентності науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України;

- обов'язкове закордонне стажування для кожного науково-педагогічного працівника;

- розробка лекцій з урахуванням досягнень закордонних вчених і практиків;

- введення до списку рекомендованих до опрацювання студентами джерел іноземних наукових та навчально-наукових праць (опублікованих різними мовами);

- використання в якості засобів навчання англomовних відеоматеріалів, доступних у мережі Інтернет;

- заохочення студентів до представлення результатів власних наукових досліджень на міжнародних конкурсах та конференціях;

- активізація використання науковими, науково-педагогічними працівниками, студентами закладів вищої освіти України можливостей програм академічної мобільності та грантових досліджень;

- участь представників закладів вищої освіти України у зарубіжних наукових конференціях та подання наукових праць до публікації у зарубіжних виданнях;

- удосконалення українських наукових видань з метою входження до наукометричних баз даних;

- заохочення викладачів до створення авторських навчальних курсів та їх викладання англійською мовою.

Трансформація вищої освіти в Україні за описаними напрямами, на наш погляд, стане важливим внеском у збереження її суверенності й неподільності, а також повоєнного відновлення і розквіту.

Оліцький В'ячеслав Олександрович,
*кандидат історичних наук,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка (м. Суми, Україна)*

МІСЦЕ ТА РОЛЬ РПЦ У ВІЙСЬКОВІЙ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 2022 Р.

Переважна більшість населення України сповідує християнство східного обряду. Сучасне українське православ'я розділене за юрисдикційною приналежністю, а не за догматичними розбіжностями. Частина віруючих українців належить до Православної Церкви України (ПЦУ), частина – до Української Православної Церкви Московського патріархату (УПЦ МП). Попри заяви останньої про самостійний статус та спроби представити для віруючих видимість юрисдикційної незалежності, вона де-факто перебуває у складі Руської Православної Церкви. Завдяки цьому російський релігійний фактор має вплив на частину українського суспільства, а російська влада, як державна так і релігійна, намагається використати його у власних цілях, зокрема для пропаганди проросійських ідей, колабораціонізму, підтримки ідеї війни проти України як метафізичного явища.

Разом із тим, необхідно відзначити, що війна росії проти України спричинила зменшення підтримки УПЦ МП як серед українського суспільства в цілому, так і серед її віруючих. Проявами такої ситуації є активний перехід парафій до ПЦУ. Один із провідних чинників у даних змінах полягає в ролі РПЦ у російській військовій агресії проти України. Дана релігійна структура не лише не засудила війну, у тому числі проти своїх віруючих в Україні, але й повністю її підтримує, а її очільник фактично благословив війну та закликає російських віруючих долучитися до неї, виправдовуючи агресію та військові злочини росіян в Україні.

Говорячи за місце РПЦ у російській військовій агресії проти України, необхідно звернути увагу на той факт, що сучасне російське православ'я перетворилося на політичну релігію. Воно відіграє одну із провідних ролей в державній ідеології та втілення ідей «русского мира». Ці ідеї не лише знайшли підтримку у широких російських церковних колах, але й сакралізовані, що перетворило їх на частину російського православ'я. Однією зі складових даного вчення виступає теорія єдності українців, росіян та білорусів. Це своєю чергою унеможливорює сприйняття російською церковною верхівкою самого факту існування української нації, держави, церкви тощо.

Російське православ'я як політична релігія сконцентрувало в собі фактично непокдані версії політичної релігії попередніх епох. Як наслідок воно пропагує ідеологеми царської та радянської версій намагаючись поєднати їх у єдине ціле. Це сформувало сучасну версію ідеології «русского мира», яка знайшла широку підтримку в середовищі РПЦ. Патріарх Кирило взагалі заявляє про «русский мир» як окрему цивілізацію, яку становлять українці, росіяни,

білоруси та інші не слов'янські народи, за умови, що вони сприймають її моральні та духовні цінності. Така ідея об'єднання східнослов'янських народів означає не що інше, як відновлення кордонів колишньої Російської імперії. Зближення політичної еліти росії із ієрархією РПЦ призвело до широкої пропаганди подібних ідей та їх сакралізації. Реалізація пропагованої ідеології неможлива іншим шляхом ніж завдяки військовій агресії, що перетворило РПЦ на одну зі складових підготовки до війни. Саме ця релігійна структура із її місцевими осередками відіграла роль поширення таких ідей серед віруючих, створюючи широку підтримку, а фактично проводячи підготовку для колабораціонізму. Під час військової агресії 2014 р. саме РПЦ та її частина в Україні – УПЦ МП відіграли значну роль в даних процесах. Відомі факти переховування зброї та російських військових і українських сепаратистів у храмах і монастирях УПЦ МП, колабораціоністські проповіді духовенства, організація ним віруючих для перешкоджання діям української армії тощо. Саме РПЦ відіграла одну із провідних ролей і в агресії 24 лютого 2022 р. проти України. Усе це перетворює релігійний фактор на важливу складову російсько-української війни.

Напередодні повномасштабного вторгнення, 23 лютого 2022 р., патріарх Кирило звернувся із привітаннями на адресу політичного, військового керівництва російської федерації та її військовослужбовців. В цих привітаннях підкреслювалася їх важлива роль у захисті державних інтересів. Окремо відзначалася співпраці церкви та держави у питаннях збереження національної, історичної пам'яті та утвердження традиційної моралі в суспільному житті. Зважаючи на те, що подібні наративи використовувалися для виправдання військового наступу, можна стверджувати, що РПЦ напередодні повномасштабного наступу висловила підтримку таким діям. Протягом війни в Україні як патріарх Кирило так і інші ієрархи та духовенство систематично у своїх проповідях неодноразово виправдовували військові дії, закликали парафіян у росії долучатися до армії тощо.

Крім того, церква використовувалася для депортації населення, зокрема дітей, із окупованих територій. На міжнародній арені також активно використовувався релігійний фактор для виправдання дій російських військових в Україні. Через міжнародне представництво РПЦ не лише здійснювалися спроби послаблення персональних санкцій але і формування негативного образу України у світі та консолідації проросійського населення на протигагу масовим проукраїнським мітингам.

Сьогодні відомі також факти колабораціонізму священників УПЦ МП на тимчасово окупованих територіях України, проросійська діяльність частини її ієрархів, збереження проросійської літератури, символіки тощо.

Таким чином, можна говорити, що РПЦ відіграла значну роль як на етапі підготовки військового нападу на Україну так і в процесі війни. Її діяльність спрямовується як на посилення підтримки дій влади в середині росії так і на міжнародній арені. Церква в росії ще важливішу роль відіграла у процесі

формування та просування ідеології «русского мира», фактично сакралізувавши його.

Степаненко Микола Іванович,
*доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВОЄННІ ДІЇ В УКРАЇНІ 2022–2023 рр.: ЕНЦИКЛОПЕДІЙНА РЕЦЕПЦІЯ

Важливим для досліджуваної проблеми є засадниче положення, згідно з яким мовна картина світу системно й послідовно об'єктивує концептуальну картину світу, наслідком чого є лінгвалізація всього того, що 1) вже стало історією, 2) відбувалося зовсім недавно і 3) є викликом часу, злобою дня, конкретною реакцією із широким її відрефлексувальним радіусом на динамічні процеси сьогодення, які мають різну значущість та силу вияву.

Без використання соціологічних обстежень і їхніх валідних результатів маємо підстави твердити, що 2022–2023 рр. український соціолінгвістичний простір наскрізь пронизує опозиція «війна / мир», компоненти якої експліцитно реалізують притаманне їм первинне значення, унаслідок чого вона набуває семантично конкретизованого змісту «організована збройна боротьба між державами, народами / відсутність збройної боротьби між державами, народами».

Вирізане протиставлення запобутувало в українському суспільному дискурсі, починаючи з 2014 року. Кардинально нового змісту йому надало анексування Росією Криму, захоплення територій на Сході України та силомічне легітимізування псевдодержавних утворень з окремих районів Донецької та Луганської областей. Відносини, які склалися до цієї радикальної події між Україною і Росією, у добу незалежності передає інша опозиція – «перен. війна / мир» – із таким значеннєвим описом: «стан ворожнечі між державами, народами / відсутність незгоди, ворожнечі, сварок між державами, народами».

Видові назви хрононіма «воєнні дії на Донбасі: квітень 2014 – лютий 2022 року» сформували розлогу номінативну парадигму, компоненти якої різняться значеннєвими відтінками, що віддзеркалюють специфіку, сутнісні грані аналізованого денотата, та конотативними властивостями, які відображають об'єктивно-суб'єктивні оцінні параметри його.

Воєнні події на Сході України номінують по-різному. На переконання керівників російської держави, росіян, адептів «Русского мира», українців із проросійськими поглядами та переконаннями, події на Донбасі, що тривали з квітня 2014 до лютого 2022 рр., – *громадянська війна, братовбивча війна, громадянська братовбивча війна*. Те, що відбувалося в той час у так званих

«ДНР» і «ЛНР», з 14 квітня 2014 року офіційно названо *Антитерористичною операцією на території Донецької і Луганської областей*, а з 30 квітня 2018 року – *Операцією об'єднаних сил*. Для неофіційних номінацій характерна інша ідентифікувальна сема, що утворює градаційний ряд і цим вияскравлює диференційні ознаки подієвого денотата, – ‘відсутність миру’. Це, зокрема, лексичні одиниці на зразок *протистояння, конфлікт, вторгнення, напад, війна, агресія: конфлікт на сході України, український конфлікт, російське вторгнення в Україну, війна на Донбасі, гібридна війна проти України, справжня війна, кривава війна, вітчизняна війна, російсько-українська війна, війна Росії проти України, путінська війна в Україні, агресія РФ проти України* тощо.

Аналогічна когнітивна еволюція притаманна опозиції «війна / мир» іншого часового виміру – 2022–2023 рр. Нові загарбницькі прагнення держави-терориста замасковано під найменуванням *спеціальна військова операція* із розлогим набором його конкретних реалізацій: *російська спеціальна військова операція на Україні, спеціальна військова операція на Донбасі, спеціальна військова операція РФ на Україні, спеціальна військова операція проти київського режиму* й т. ін. Термін «*військова операція*» фіксують російські видання як заголовки гасел, у яких повідомлено про демілітаризацію та денацифікацію України, а то й просто про визволення «братнього народу» чи російськомовного населення.

Українці та світ, який їх підтримує, оперують іншими номінативними категоріями, що корелюють із реальними станом речей: ***повномасштабне вторгнення, повномасштабне збройне вторгненням, путінське повномасштабне вторгнення, повномасштабне вторгнення в Україну, вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року*** й под. Функційної активності в енциклопедичному дискурсі набувають найменування з компонентами *агресія та війна: повномасштабна військова агресія проти України, широкомасштабна російська військова агресія проти України, широкомасштабна агресія рашистської шовіністичної орди, неспровокована та невиправдана війна проти України, повномасштабна війна з Росією, російська війна в Україні, війна проти українського народу, російсько-українська війна* та ін.

Що ж до прогнозів безальтернативної назви досліджуваного денотата і його енциклопедійної перспективи, то є підстави констатувати, що нею може стати найуживаніша в публіцистично-політичному дискурсі сполука, утворена за зразком комбінованої моделі «війна» / «рушійні сили (рушійна сила)» / «час» – *російсько-українська війна (2022–)*. Вона логічно розширює номінативну парадигму воєн, які велися за безпосередньою участю Росії давно [*російсько-польські війни (1632–1634; 1654–1667), російсько-шведські війни (1656–1658; 1700–1721, 1778–1790; 1808–1809), російсько-австрійсько-французька війна (1805), російсько-пруссько-французька війна (1806–1807), російсько-іранські війни (1804–1813; 1826–1828); російсько-турецькі війни (1676–1681; 1686–1700; 1710–1713; 1735–1739; 1768–1774;*

1787–1791; 1806–1812; 1828–1829; 1853–1856), російсько-японська війна (1904–1905)] і зовсім недавно [Перша російсько-чеченська війна (1994–1996), Друга російсько-чеченська війна (1999–2009), російсько-грузинська війна (2008)]. Процес випрацювання офіційної назви воєнних дій в Україні останніх років триває, позаяк у розпалі перебуває сама подія. Сьогодні для Української держави надважливою є перемога над ворогом – Російською Федерацією – і зміцнення європейського вектора розвитку.

Шевчук Вікторія Вікторівна,
кандидат наук з державного управління,
Миколаївський базовий медичний
фаховий коледж (м. Миколаїв, Україна)

СВІТОГЛЯДНИЙ ВИМІР ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ» В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Російська агресія проти України різко загострила цілий комплекс проблем, як внутрішньополітичних, так і зовнішньополітичних. Одним з вимірів нової реальності стала загроза російського вторгнення самому існуванню української державності і української нації.

Російсько-українська війна йде у площині абсолютного діаметрального сприйняття українським та російським суспільством ціннісно-сміслових вимірів самої війни.

Відкрита російська агресія виступила потужним каталізатором самоідентифікації української нації. За різними підрахунками частка українців та українок, які ідентифікують себе передусім як громадян України, становить 85% чи 72%, залежно від методології та конкретного терміну проведення опитування. Ці показники є історичним максимумом. Одним з наслідків війни стало також зростання позиціонування українців самих себе, як – європейської нації. Це є свідомим розмежування українського ціннісного світу і концепції «руського миру».

Надзвичайно важливим у цьому контексті є викладання курсу «Історія України» як світоглядноформуючої дисципліни.

Разом з тим, наразі є ряд чинників, якими обумовлена складність вивчення в українській школі тем, пов'язаних із подіями 2014-2022 рр.:

- безпосередня близькість у часі того, що закладається у програми та має бути висвітлено у підручниках;
- фактологічне наповнення матеріалу, який є постійним новинним рядом у ЗМІ, однак не має усталеної академічно-історичної дослідницької основи;
- гібридний характер війни (перший етап 2014 – 2022 рр.);
- проблеми суспільного сприйняття причин та можливого перебігу збройного конфлікту на основі різного особистісного досвіду та

близькості/віддаленості від лінії бойових дій як самих учнів та їх сімей, так і педагогів;

- потреба балансу між знаннями, яких вимагають сучасні програми, та виробленням ціннісного ставлення підлітків у дискурсі будівництва миру та одночасної героїзації української армії.

Актуалізованими проблемами щодо викладання курсу «Історія України», як загальноосвітнього в ЗВО різного рівня акредитації, з нашої точки зору, є акцентування уваги саме на правах людини в термінології міжнародного гуманітарного права, міжнародного кримінального права та міжнародного права прав людини, оскільки у ньому роз'яснюються поняття: війна, збройна агресія РФ проти України, війна та гібридна, «проксі» війна.

Окремий аспект є пояснення концепції перехідного правосуддя – комплексу заходів, які необхідно здійснити після завершення війни для переходу України до сталого миру. Ці заходи передбачені чотирьома елементами перехідного правосуддя: притягнення винних до відповідальності за злочини; відшкодування жертвам завданої шкоди; встановлення правди, повне розслідування злочинів, які мали місце в період війни; інституційні реформи, які гарантують неповторення таких порушень і самої війни, та офіційна констатація історичної правди.

В умовах війни в суспільстві, особливо серед тієї його частини, яку збройна агресія торкнулася безпосередньо, абсолютно нового смислового наповнення набули такі поняття, як війна, полон, віра у справедливість, оптимізм, солідарність, підтримка і допомога. Особливо гострими та болючими постали питання ставлення до «іншого» (в етнічному, культурному, політичному та інших вимірах); розрізнення на «свій» – «чужий» у найближчому оточенні і в ширшому соціальному середовищі; емоційна пам'ять про жахливі події тощо.

Змінюються розуміння та інтерпретації навколишньої дійсності, поглиблюється ціннісний розкол, посилюється самоідентифікація людини з регіоном, країною і, відповідно, утверджується громадянська ідентичність; ускладнюються зв'язки і по соціальній вертикалі, і по горизонталі (у міжособистісних відносинах, у родинному оточенні); загострюються конфлікти у просторі «символів», відбувається мобілізація інтелектуальних та емоційних сил особистості та соціальних груп для ефективного протистояння інформаційній агресії, політичному тиску та маніпулюванню; формується готовність до співпраці, конструктивної взаємодії з різними групами співгромадян щодо різноманітної протидії російській агресії. Саме це середовище і є реальністю яка формує концептуальні засади викладання «Історії України».

Отже, як школам, так і ЗВО необхідно прийняти той факт, що саме вони є тими найважливішими місцями, де зберігаються і передаються найважливіші цінності та засади людських відносин. Оскільки, педагоги у навчальних закладах мають великий потенціал для формування ціннісних орієнтацій у суспільстві. У своїй професійній діяльності вони безпосередньо впливають на

формування світогляду і опосередковано мають вплив на їхнє близьке оточення.

Яременко Наталія Віталіївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОЇ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Однією з ознак сьогодення стали різноманітні інтеграційні процеси, які визначають сутність сучасного життя в усіх сферах та напрямках. Взаємодія різних соціально-політичних та економічних процесів, перш за все міжнаціонального характеру, стала невід'ємною частиною сучасного світу. В свою чергу інтеграція в культурному полі обумовлює посилення інших інтеграційних процесів.

Одним з результатів міжнаціональної інтеграції є необхідність усунення мовного бар'єру між її учасниками. Відповідно до цього забезпечення оволодіння іноземною мовою для вільного спілкування є найважливішим завданням системи освіти на сучасному етапі розвитку. Зростання освітнього, виховного й розвивального значення іноземних мов у житті суспільства й кожної людини, а також наявність багатомовного й полікультурного середовища в усіх європейських країнах обумовили поширення спрямованості системи навчання на розвиток індивідуального мовного досвіду особистості.

Практичне вирішення зазначеного питання полягає насамперед у вдосконаленні методики викладання іноземної мови, а також оптимізації науково обґрунтованих та практично перевірених підходів до її вивчення. Зазначена необхідність обумовлена в першу чергу тим, що випускники ЗВО повинні володіти іноземною мовою на рівні, достатньому для особистісного та професійного спілкування, що потребує підвищення якості навчання та покращення якості знань студентів [1; 2; 3].

Слід зазначити, що у методичній літературі існує досить широкий вибір підходів до викладання іноземних мов в умовах Євроінтеграції. Однак, до найбільш популярних серед викладачів можна віднести комунікативний підхід, який полягає у прищепленні студентам уміння вільно спілкуватися іноземною мовою, охоплюючи як аспекти монологічного, так і діалогічного мовлення.

Науковці зазначають, що комунікативний підхід передбачає передусім поєднання як свідомих, так і підсвідомих компонентів у процесі вивчення іноземної мови. Таким чином процес засвоєння правил оперування іншомовними моделями відбувається одночасно з оволодінням їх комунікативно-мовленневою функцією. Поєднуючи в собі досвід соціальної

психології та лінгвістики комунікативний підхід відзначає мову в першу чергу як систему комунікації.

Базовими засадами комунікативного підходу є:

- розвиток монологічного та діалогічного мовлення студентів;
- організація роботи студентів у парах або малих групах, під час якої молоді люди ситуативно трансформують свої знання або обмінюються ними;
- навчальний матеріал має бути актуальним та не застарілим;
- із самого початку вивчення мови постійно проводиться інтеграція всіх умінь та навичок;
- викладач в першу чергу заохочує студентів до вивчення мови, розвиває їх мовленнєві навички, а виправлення помилок не є головним.

У цілому всі завдання, які використовуються у комунікативному підході у вивченні іноземних мов повинні бути комунікативно-спрямовані та налаштовувати студентів на правильне трактування проблемної ситуації, що вимагає розумового напруження та стимулює мовленнєву активність студентів у процесі обговорення початкової проблеми.

Так, працюючи зі студентами – майбутніми фахівцями транспортної галузі, доцільно спочатку визначити слова та терміни, які можуть їм бути потрібні під час професійного спілкування, наприклад *departure, shipment, weight, batch number, bill of entry, by mail, by post, cargo, load, supply, in bond* тощо. Після цього викладач може дати завдання обговорити з клієнтом умови та терміни доставки вантажу, використовуючи активну лексику. Студентам можна також запропонувати роботу у малих групах, завданням яких є провести робочу нараду. У цьому випадку один студент (з більш високим рівнем знань) виступає у ролі керівника, всі інші - співробітники. Якщо студенти володіють мовою досить вільно- завдання можна ускладнити, запропонувавши студентам більшу свободу для фантазії (наприклад, розібрати помилки, які були допущені під час роботи одного із співробітників). Зазначимо, що у рамках цього підходу ефективним, на наш погляд, є розподіл студентів на малі групи як з однаковим рівнем знань, так і з різним рівнем знань в залежності від мети заняття. Організуючи комунікативну діяльність студентів, доцільно створювати малі групи з однаковим рівнем знань серед студентів, що сприятиме підвищенню активності кожного студента під час виконання завдання. У цьому випадку вони будуть відчувати себе в однакових умовах та комунікативна діяльність буде проходити жваво. Організуючи роботу з граматичним матеріалом, можна навпаки об'єднати в одній підгрупі студентів з різним рівнем знань. Тоді, більш сильні студенти під час виконання завдання будуть пояснювати незрозумілі моменти, що також сприяє кращому усвідомленню нового матеріалу.

Таким чином, активний курс України на євроінтеграцію та поширення Болонської системи обумовлює необхідність оволодіння іноземною мовою. Отже, найпоширенішою методикою викладання іноземної мови, зокрема англійської, є комунікативна.

Література:

1. Бакаєва Г. Є. Програма з англійської мови для професійного спілкування / Г.Є. Бакаєва, О.А. Борисенко, І.І. Зуєнок та інші. К.: Ленвіт, 2005. 119 с.
2. Коваленко О. Реформа рухається вперед / О. Коваленко // English. 2003. № 6 (150). С. 7
3. Нові технології навчання : Наук.-метод. Зб. / Кол. авт. К.: Наук.-метод центр вищої освіти, 2004. Спецвипуск. 187 с.

Якушко Катерина Григорівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м.Київ, Україна)*

АСПЕКТИ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У ТЕМАТИЧНОМУ ПЛАНІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ МАЙБУТНІМИ ЕЛЕКТРОТЕХНІКАМИ

На даний час загострення політичної ситуації пожвавлюється інтерес до вивчення іноземної мови як стратегічного потенціалу для входження в іншомовне середовище фахівцями різних галузей знань у цілому та електротехніками зокрема.

Нашою метою є представлення зразків вправ, дотичних до тематики аспектів міжнародного співробітництва на практичних заняттях студентів ННІ енергетики, автоматики та енергозбереження Національного університету біоресурсів і природокористування України із англійської мови за професійним спрямуванням у першому семестрі.

Зразком таких вправ є, насамперед, огляд слухачами вищої освіти електротехнічної галузі знань порад по вивченню англійської та вибір найактуальніших для практичного використання конкретним студентом. Інший різновид вправ дотичний до пояснення понять *«електротехнік закордоном», «перекладач», «носій мови», «іноземне електротехнічне обладнання», «вітчизняні електротехнічні розробки», «спільне між європейцями та українцями», «відмінне між європейцями та українцями», «пам'ятки культури іноземних країн до уваги електротехніка у відрядженні», «пам'ятки культури України до уваги іноземного колеги-електротехніка Контактний телефон», «робочі, наукові та особисті інтереси з вивчення англійської»,* тощо й пошук відповідних асоціацій. Також аспекти міжнародного співробітництва доцільно розвинути у майбутніх електротехніків через засвоєння та використання у діалогічному мовленні таких кліше сприйняття іноземної мови, як *«I took you for a Englishman - our foreign colleague», «Do you understand me? - I did not catch. A bit slower please», «What do you mean?», «How to translate?», «Please, spell this word, repeat the last phrase», «Have you ever been abroad? - Yes, I have but I have never been to England itself»,* таких виразів для телефонних перемовин, як

«Answer the phone, please», «There is no answer», «The line is out of order», «Go ahead», «May I speak to...», «Hold the line», «He is out now», «May I ask who is speaking?», «What is your message to...», «I'd like to inform that...», «Would you try again later?», «He will call you later», «What is your number?», «Thanks for electrotechnical conversation about... » або таких виразів для становлення ділових відносин, як *«It's your colleagues from Ukraine», «Congratulations! Be healthy, wealthy and strong», «The best wishes of joy, happiness, business success and flourishing», «We'd like to invite you to conference (exhibition)-It will be held on July,11,2025», «We hope to continue our cooperation», We hope to meet you soon», «Sincerely yours», «to book accommodations and two way tickets beforehand»* тощо.

Вважаємо за доцільне врахувати аспекти міжнародного співробітництва у тематичному плані вивчення англійської мови майбутніми електротехніками, зокрема через виділення навчального часу на опрацювання вправ розвитку іноземного мовлення щодо теми «Technical English».

Перспективою дослідження є включення аспектів міжнародного співробітництва до розробки тематичних планів із вивчення англійської мови широким колом слухачів вищої освіти програми бакалаврату та магістратури – майбутніх представників технічних галузей знань: механіки, конструювання, будівництва, автоматики, теплотехніки, біоінженерії тощо.

Гурковська Світлана Сергіївна,
*кандидат технічних наук, доцент,
Донбаська державна машинобудівна академія
(м. Краматорськ, Україна)*

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Розвиток системи освіти в галузі комп'ютерних технологій в Україні має стати однією з основних пріоритетних напрямків в умовах євроінтеграції країни. Комп'ютерні технології стали необхідністю для функціонування усіх сфер життя і діяльності, тому розвиток системи освіти в цій галузі є дуже важливим для успішної інтеграції України в європейський освітній простір.

Одним із ключових елементів розвитку системи освіти в галузі комп'ютерних технологій є підготовка висококваліфікованих фахівців, які володіють сучасними знаннями і навичками в цій галузі. Для цього потрібно розвивати не лише загальноосвітні школи, а й вищі навчальні заклади, технікуми та коледжі. Крім того, слід забезпечувати постійне професійне навчання для вже працюючих фахівців, оскільки комп'ютерні технології постійно розвиваються і змінюються.

Щоб поглибити співпрацю українських університетів з європейськими, можна вжити такі заходи:

1. Залучення до співпраці нових університетів та партнерів із країн ЄС. Це можна зробити через проведення спільних конференцій, візитів та взаємних відвідувань.

2. Організація спільних дослідницьких проектів. Це дозволить українським та європейським університетам обмінюватися досвідом та знаннями, а також збільшити можливості для наукових досліджень та публікацій.

3. Розвиток міжнародних програм обміну студентів та викладачів. Студенти та викладачі зможуть отримати новий досвід, розширити свій кругозір та поглибити знання в певній галузі.

4. Розробка спільних навчальних програм та курсів. Така діяльність допоможе студентам отримувати знання за європейськими стандартами та підготувати їх до міжнародного ринку праці.

5. Підвищення кваліфікації викладачів та співробітників університетів, що дозволить їм отримати нові знання та практичний досвід, який можна буде використовувати в своїй роботі та передавати студентам.

Важливо також забезпечити розуміння та підтримку європейських цінностей та стандартів серед українських університетів та їх працівниками та студентами.

Окрім того для успішного розвитку системи освіти в галузі комп'ютерних технологій важливо також забезпечити необхідне фінансування. Інвестиції в освіту є необхідним чинником для створення відповідної інфраструктури, розвитку сучасних методів навчання та забезпечення необхідного обладнання. Крім того, важливим є залучення іноземних інвестицій та грантів для підтримки наукових досліджень та створення інноваційних проектів у галузі комп'ютерних технологій.

Співпраця українських університетів із європейськими колегами має великий потенціал для розвитку освіти та науки в Україні. Така співпраця може бути вигідною для всіх сторін, оскільки вона дозволяє обмінюватися знаннями та досвідом, створювати нові партнерства, отримувати доступ до нових ресурсів та залучати фінансування для спільних проектів.

Вознюк Тетяна Михайлівна,
*асистент, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ФАКТОР МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У сучасному суспільстві на ринку праці потрібні фахівці високої кваліфікації, які мають неабиякі знання, вміють творчо підходити до проблем, що виникають у процесі трудової діяльності, постійно підвищують свою кваліфікацію шляхом вивчення новітніх досягнень науки і техніки. До

висококваліфікованого фахівця висувається безліч вимог і практичне оволодіння іноземною мовою є однією з них.

Володіння іноземною мовою відкриває студенту безліч можливостей, починаючи від вільного спілкування з іноземцями до працевлаштування за кордоном. Тому знання іноземної мови, зокрема англійської, є суттєвою перевагою у різних видах діяльності. Іноземна мова розширює межі академічної взаємодії та сприяє розвитку особистісних якостей. У зв'язку з цим у процесі навчання іноземної мови в університеті необхідно орієнтуватися на комплексний розвиток загальнокультурних та професійних компетенцій та становлення академічної мобільності як особистісної якості студентів.

У розвитку академічної мобільності в Україні важливу роль має Програма Еразмус +, яка є програмою Європейського Союзу. Вона створена з метою підтримки проектів співпраці, партнерства, заходів і мобільності у сфері освіти, професійної підготовки та головною потребою є відповідні знання англійської.

Академічною мобільністю є переміщення студентів або викладачів в іншу освітню установу, у межах своєї країни або за кордон, на певний період, від одного семестру до року, для навчання, проходження практики, викладання або проведення досліджень, після чого студент, викладач чи дослідник повертається у свій основний навчальний заклад. Щоб студенти могли приймати активну участь у навчальному процесі вищого навчального закладу за кордоном, МОН України було впроваджено програму конкурсних відборів на навчання або стажування у провідних закладах вищої освіти світу для студентів та аспірантів [2].

Слід зазначити, що хоча феномен мобільності має порівняно невеликий досвід, він достатньо зміцнив свої позиції серед студентів у зв'язку з величезними перспективами. Так, на першому місці в цьому випадку існує можливість студентам реалізувати свої освітні потреби здобуття кількох дипломів, навчання з різних спеціальностей.

Академічна мобільність - це здатність студентів самим формувати свою освітню траєкторію. Іншими словами, в рамках освітніх стандартів обирати предмети, курси, навчальні заклади відповідно до своїх вподобань, прагнень та амбіцій. Студент набуває практичного досвіду використання іноземної мови, як у професійній сфері, так і для повсякденного спілкування. С. Робертсон, підкреслює, що академічна мобільність підвищує якість програм, зміцнює співпрацю, надає потенціал процесам академічної та культурної спрямованості вищої освіти сприяє розвитку особистості, вивченню відмінностей [5].

У науково-освітньому просторі англійська мова протягом останніх десятиліть є домінантною мовою, тобто мовою міжнародного спілкування. Близько 60% з сотні перших університетів світу розташовані в англійськомовних країнах. Окрім того, постійно зростає кількість європейських вищих шкіл, які вводять у навчальні програми предмети англійською мовою.

Багато університетів світу спеціально розробляють програми допомоги студентам у освоєнні англійської мови, щоб вони могли розуміти лекції, виконувати самостійні завдання та спілкуватися з викладачами та студентами.

Існує кілька напрямків цих програм. В деяких пропонуються різноманітні можливі ситуації або гіпотетичні проблеми/труднощі, які, можливо, вимагатимуть від них зусиль і незвичайних підходів. Також під час навчання студенти відкривають для себе принципи дієвості аргументування своєї позиції. В інших програмах студентів навчають техніці швидкого читання англійською мовою, можливості розуміти цілі та відношення автора, а також розпізнавати або вгадувати з контексту значення слів і виразів. Викладачі намагаються показати студентам, чия рідна мова не англійська, що спеціалізована термінологія необов'язково є найвищою складністю у вивченні іноземної мови, адже потрібні слова можна подивитися у словнику. Набагато важливіше для студента не носія англійської мови вміння сконцентруватися на взаємозв'язку слів у реченні, щоб розуміти і самим створювати академічні тексти.

Академічна мобільність робить освіту доступнішою, створює можливості для особистісного зростання. Студенти та випускники всіх циклів освіти, викладачі та дослідники повертаються до своєї країни з новими знаннями, з культурним та академічним досвідом після навчання, стажування, участі у літніх школах, конференціях та семінарах. Головна мета академічної мобільності – дати студенту можливість здобути різнобічну освіту за обраним напрямом підготовки, забезпечити йому доступ до визнаних центрів знань, де традиційно формувалися провідні наукові школи, розширити пізнання студента у всіх галузях зарубіжної культури [3], опанувати іноземні мови та отримати нові знання та безцінний професійний досвід. Зростання академічної мобільності у сфері вищої професійної освіти забезпечує високу мотивацію до вивчення іноземної мови.

Література:

1. Василюшина Н. М., Скирда Т. С. Методичні рекомендації щодо академічної мобільності студентів у закладах вищої освіти в сучасному просторі. Київ: НАУ, 2020. 37 с.
2. Міхненко Г. Е. Формування інтелектуальної мобільності майбутніх інженерів в умовах освітнього середовища технічного університету.: автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2016. 23 с.
3. Сімак К. В. Віртуальна академічна мобільність студентів: досвід Канади. Український педагогічний журнал. 2017. № 2. С. 35–40
4. Warshauer M. The changing global economy and the future of English teaching. 2000, TESOL Quarterly # 34, 511-35.
5. Robertson S. L. Critical response to Special Section: International academic mobility. Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education. 2010. Vol. 31/5. pp. 641-647.

Харчук Олександр Олександрович,
*кандидат юридичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

МІЖНАРОДНА ПРОТИДІЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ: ПИТАННЯ ТА ЗАГРОЗИ

Екстенсивний економічний розвиток людства призводить до незворотного і негативного впливу на навколишнє середовище. Неодноразові спроби знайти спільний знаменник у питанні протидії зміні клімату не отримують втілення у дієвому інструментному чи інституційному механізмі. Численні міжнародно-правові ініціативи, метою яких мало б стати створення прозорої і чіткої системи зобов'язань, якщо не зазнають поразки, то принаймні не свідчать про стійке бажання держав брати на себе чіткі міжнародні обов'язки. Економічні інтереси розвинених держав призвели до виникнення явища диспропорції з ресурсними можливостями країн, що розвиваються.

Власне, саме транскордонність проблеми навколишнього середовища зумовлює можливість її вирішення на універсальному рівні. Фактично людство зіткнулося з потребою формування нової парадигми, яка має органічно поєднувати економічний розвиток і антропогенний вплив на навколишнє середовище, включаючи дієвий механізм міжнародно-правової відповідальності за завдану шкоду. Отже, протидія змінам клімату – визначальний виклик для поколінь, який стосується всіх сфер людської діяльності. Світ намагається прогнозувати майбутнє але у цьому контексті слід відзначити що щороку мова йде про одне й те ж саме: звіти, прогнози, заклики. Одним із визначальних факторів для питання протидії змінам клімату виступає недосконалість міжнародно-правового механізму відповідальності за порушення екологічних норм. Міжнародному співтовариству не вдалося створити дієвого універсального механізму міжнародно-правової відповідальності за порушення норм екологічного законодавства. Особливої гостроти це питання набуває в контексті відповідальності держав і захисту постраждалих суб'єктів міжнародного права внаслідок кліматичних змін та розуміння того, що зобов'язання щодо природного середовища – це зобов'язання *erga omnes*. Вочевидь відсутність єдиного універсального правозахисного органу з екологічних питань створює ілюзію безкарності в порушеннях екологічного законодавства. Сама відсутність такого інституційного утворення ставить під сумнів не лише розуміння потреби нагальності належного реагування на зміну клімату, а й бажання держав бути власне суб'єктом цієї відповідальності.

Наша держава не стоїть осторонь загальносвітових процесів. Але водночас Україна зіткнулася зі складними та комплексними екологічними викликами сьогодення. Зараз на порядку денному для нашої держави стоять питання пов'язані з відповідальністю за руйнування екосистеми держави з боку Російської Федерації. Україна – перша держава світу, яка зіткнулася із

різноплановістю екологічних проблем. Війна призвела до виникнення пожеж, втрати орних земель, можливого виникнення засухи на території Запорізької та Херсонської областей внаслідок руйнування шлюзового механізму Каховської ГЕС, мінування значної площі території, забруднення паливо-мастильними матеріалами як земель так і акваторії морів, масової загибелі водних біоресурсів, загрози радіаційної небезпеки на території Запорізької АЕС шляхом фактичного перетворення її на військовий об'єкт тощо. За таких обставин і умов навряд чи можна говорити про швидке відновлення екологічного балансу держави, адже без миру не може бути ефективної кліматичної політики.

Шляхами удосконалення міжнародної співпраці із запобігання зміни клімату можуть стати: надання зобов'язального характеру документам міжнародних організацій у галузі охорони навколишнього середовища; створення єдиної універсальної організації, метою якої було б регулювання відносин між державами в галузі кліматичного співробітництва; створення єдиного універсального міжнародного судового органу для вирішення справ, пов'язаних зі зміною клімату; прийняття уніфікованого універсального документа; схвалення національних стратегій із адаптації наслідків зміни клімату; гарантування мінімального стандарту екологічних прав людини в контексті глобальної зміни клімату; закріплення принципів *hard law* в міжнародному екологічному праві (окрім принципів обережності і відповідальності за завдану шкоду [1, с. 589-590] чи міжнародної співпраці і порушення прав народів і націй [2, р. 46] або зобов'язання держав вживати заходи щодо охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів [3, с. 89-90]).

Отже, проблема глобальної зміни клімату – проблема міжнародного права навколишнього середовища, яка за надзвичайно короткий термін стала першочерговою проблемою міжнародної спільноти. Враховуючи вищевикладені можливі шляхи удосконалення міжнародного механізму співробітництва держав у контексті боротьби зі зміною клімату, варто зазначити, що кліматична співпраця держав ґрунтується на недосконалому правовому підґрунті. Зволікання у реформуванні міжнародного механізму кліматичної співпраці ставить під сумнів усвідомлення державами нагальності та серйозності проблеми зміни клімату. Таким чином, виважено побудований алгоритм правових механізмів дасть змогу подолати існуючу прогалину удосконалення діючого міжнародного механізму співробітництва держав шляхом створення нової платформи.

Література:

1. Международное право = *Völkerrecht* / Вольфганг Граф Витцтум [и др.] ; пер с нем., 2-е изд. / [В. Бергманн, сост.]. М.: Инфотропик Медиа, 2015. 1072 с.
2. Schwarzenberger G. *Economic World Order ? A Basic Problem of International Economic Law* Hardcover – June 1, 1970, Oceana Pubns – 159.

3. Шемшученко Ю.С. Міжнародне екологічне право //Енциклопедія міжнародного права : у 3 т. // редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов та ін; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Т. 3. М-Я. Київ: Академперіодика, 2019. 992 с.

Степаненко Ніна Степанівна,
*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ДИПЛОМАТИЧНА МІСІЯ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА: ЕПІСТОЛЯРНО-ЩОДЕННИКОВА ВЕРСІЯ

Олеся Гончара по праву називають совістю української нації, світлом, явленим Богом для українців, народним дипломатом, що багато зробив для того, аби Україну знали у світі не як частину Росії, а як самостійну державу з величною історією та культурою, якій було нелегко, а то й зовсім неможливо пробиватися крізь імперську пільму. Він не був службовою особою, що безпосередньо займалася дипломатією, мала урядові повноваження для зносин з іноземними державами, але виконував іншу не менш значущу місію – уміло, тонко й тактовно діяв у стосунках з особистостями світового рівня.

Неофіційна дипломатія Олесь Гончара велася через різні канали. Зрозуміло, що найпотужнішою зброєю його було слово, а якщо ширше, то духовна сфера. А від неї, як відомо, прямо залежить успіх сьогодення і майбутній поступ. З позицій перебулих, які відрефлексовують у системних зв'язках здобутки та втрати, очевидним є те, що автор «Собору», «Тронки», «Твоєї зорі» проклав мости єднання України з державами й континентами. Перекладені майже 70 мовами світу твори письменника зіграли свою непроминальну роль в утвердженні миру на землі, у гуртуванні спраглого на чесні й благородні справи люду. Ця мистецька сторінка славного українця достойно поцінована на Батьківщині, у близькому й далекому зарубіжжі. Дослідники та шанувальники художнього хисту талановитого майстра слова одностайні в тому, що Олеся Гончара визнано інтелектуалом світу об'єктивно й заслужено.

Високої оцінки заслуговує діяльність О. Гончара як Голови Українського республіканського комітету захисту миру, як члена найвищого органу Руху прихильників миру – Всесвітньої Ради Миру. Завдяки самостійно набутому дипломатичному хистові вдалося багато зробити для налагодження творчих взаємин між Україною й різними державами. Важливі відомості про вияскравлену грань письменника вміщені в його тритомному щоденникові [3], а також в епістолярію, де Олесь Гончар адресант [2] і адресат [4]. За цими джерелами вибудовуються багаті на цінну інформацію сюжети про роль і місце не радянського, а українського історико-культурного дискурсу, передусім мистецького, у світовому контексті. Цю проблему аналізували такі відомі

гончарознавці, як М. Наєнко, М. Жулинський, А. Погрібний, В. Пашенко, В. Галич, О. Галич, М. Степаненко, В. Коваль, М. Гуменний. Органічно вливаються в цей науково-мистецький простір спомини В. Гончар [1].

Олесь Гончар підтримував творчі контакти із зарубіжними майстрами слова, політиками, борцями за мир. Це ще одна його дипломатична місія, яка щедра на сюжети, насичені досвідом толерантної і результативної комунікації без кордонів. Вона прислужиться і досвідченим дипломатам, і тим, хто лише стає на цю важливу для окремого суспільства й для людства загалом дорогу. Яскравою та змістовною є історія літературно-дипломатичних взаємин «Олесь Гончар – Віктор Батюк». «Друг-дипломат», а ще перекладач, із яким письменник «колись був в ООН» [3, т. 3, с 284], відома постать: Батюк – Постійний Представник УРСР у Відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві в 1978–1984 рр. У діаріуші, листовній царині Олеся Гончара міститься багато відповідей на запитання, що стосуються практики міжнародних відносин у визначенні внутрішньої та зовнішньої політики країни і втілення її в життя мирним способом. Що ж до проблеми війни та миру, то вона наскрізь пронизує щоденникові нотатки – від перших рядків (їх мережив Гончар-солдат Другої світової війни) і практично до останніх (їх виводив зболеною рукою всезнаний художник слова, світовий авторитет).

До голосу літератора, громадського діяча високого рівня прислухалися ті, на кого покладено несення дипломатичної служби в різних куточках Землі. І вони, якщо не заявили про це вголос, то, мабуть, повторювали про себе вслід за Едуардасом Межелайтісом: «З такими людьми, як Олесь Гончар, хочеться йти в ногу в найважчі походи в ім'я щастя людей». Про це також ідеться в діарійно-епістолярному доробкові.

Богдан Ігор-Антонич назвав себе малим хрущем на дереві нашої національної поезії. Олеся Гончара можемо ж беззастережно пойменувати малим хрущем на дереві нашої прагматичної національної дипломатії – умілої, тонкої і тактовної дії в стосунках з особистостями світового рівня і з духовною цивілізацією загалом.

Література:

1. Гончар В. «Я повен любові...»: (спомини про Олеся Гончара). К. : Сакцент Плюс, 2008. 448 с.
2. Гончар О. Т. Твори : в 12 т. / редкол. М. Г. Жулинський (голова) та ін. К. : Наук. думка. Т. 10 : Листи / упоряд. та комент. Я. Г. Оксюти. 2011. 808 с.
3. Гончар О. Щоденники : у 3 т. / упоряд., підгот. текстів, ілюстр. мат. В. Д. Гончар. К. : Веселка, 2008. Т. 1 (1943–1967). 455 с.; Т. 2 (1968–1983). 607 с.; Т.3 (1984–1995). 646 с.
4. Листи до Олеся Гончара : у 2 кн. / упоряд., передм., прим., комент. Миколи Степаненка. К. : Сакцент Плюс, 2016. Кн. 1 (1946–1982). 736 с.; Кн. 2. (1983–1995). 736 с.

Поліщук Анжеліна Володимирівна,
*старший викладач, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

THE MAIN CONCEPTS AND TRENDS IN UKRAINE'S HIGHER EDUCATION SYSTEM

The higher education system in Ukraine has undergone significant changes in recent years, with increased attention to international educational cooperation, new concepts, trends, and programmes. Despite the ongoing period of war in Ukraine from 2014 to 2023, universities have launched several initiatives and programmes to strengthen their international networks, promote study-abroad opportunities, and support students and teaching staff who want to study and work in foreign countries.

One of the most prominent initiatives is the Ukrainian Student Mobility Program, which was launched in 2020 and provides a variety of financial and academic support to students studying abroad. The program is open to both Ukrainian and international students and aids with tuition fees, health insurance, visa applications, and other related expenses. It also helps students find internship and research opportunities in other countries.

The Network of Higher Education Institutions project is another initiative that helps Ukrainian universities strengthen their relations with foreign institutions and facilitate cooperation and exchanges. This project helps universities establish international contacts, promote international educational initiatives, and create joint research projects. It also helps educational institutions in Ukraine to improve the quality of their education by implementing international standards and practices. For instance, Erasmus+ is an invaluable program that has contributed significantly to the development of the country's Higher Education system. Thousands of students have taken part in it. This project has encouraged students to obtain higher education and gain valuable knowledge in a global context while providing them with the opportunity to develop their professional and social skills.

Finally, universities in Ukraine are actively exploring new concepts and trends in higher education that are designed to improve the quality of education, expand access to international learning opportunities, and enhance the student experience. Many universities are introducing innovative course structures, alternative teaching methods, and new technologies to enable students to learn more effectively and interact using online resources. In addition, universities have started to introduce flexible learning options such as online courses and short-term courses to make it easier for students to acquire new skills and knowledge.

The government has implemented several initiatives to advance digital transformation in higher education. For example, the Ukrainian Digital Education Platform launched in our country provides access to online educational resources, as well as tools to facilitate collaboration between students, teachers, and university researchers.

Moreover, the Digital Science Center of Ukraine was established to provide a platform for research and development activities. This center is designed to facilitate collaboration between universities, research institutes, and industry.

Overall, the period of war in Ukraine has had a significant impact on higher education in the country, but universities continue to work hard to develop international cooperation and educational opportunities, improve the quality of higher education, and support research, development, and innovation.

Андрусик Павло Петрович,
*аспірант кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

НОВІ МОЖЛИВОСТІ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ У ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Цифрові технології, що динамічно розвиваються, надають нові можливості, ефективно доповнюють традиційні засоби для освітнього процесу, які багато педагогів все з більшою готовністю включають у свою методичну систему. Використання цифрових освітніх ресурсів (ЦОР) дає нові можливості для підвищення ефективності навчального процесу. ЦОР - оперативний засіб наочності в навчанні, помічник у відпрацюванні практичних умінь, в організації та проведенні опитування та контролю студентів, а також контролю та оцінки домашніх завдань, у роботі зі схемами, таблицями, графіками, умовними позначеннями і т. д., редагування текстів та виправлення помилок у творчих роботах тощо.

Використання ЦОР у сфері освіти дозволяє педагогам якісно змінити зміст, методи та організаційні форми навчання. Удосконалюються інструменти педагогічної діяльності, підвищуються якість та ефективність навчання. ЦОР мають масу переваг у порівнянні з традиційними засобами навчання.

Метою цифрових освітніх ресурсів є посилення інтелектуальних можливостей студентів в інформаційному суспільстві, а також підвищення якості навчання на всіх щаблях освітньої системи.

Можна виділити такі основні педагогічні цілі використання ЦОР:

- інтенсифікація всіх рівнів освітнього процесу за рахунок застосування засобів сучасних інформаційних технологій (підвищення ефективності та якості процесу навчання; поглиблення міжпредметних зв'язків; збільшення обсягу та оптимізація пошуку потрібної інформації; підвищення активності пізнавальної діяльності);

- розвиток особистості студента, підготовка індивіда до комфортного життя в умовах інформаційного суспільства (розвиток різних видів мислення; розвиток комунікативних здібностей; естетичне виховання за рахунок

використання комп'ютерної графіки, технології мультимедіа; формування інформаційної культури, умінь здійснювати обробку інформації) [1].

Нині розвиток інформаційних технологій змінюється з кожним днем, і розвиток і застосування мультимедійних технологій досягло плідних результатів. Технології мобільного Інтернету, Інтернету речей, великих даних, хмарних обчислень, віртуальної реальності, штучного інтелекту стають все більш зрілими, персональні термінальні пристрої, такі як комп'ютери, популярні вдома. Досягнення соціальних наук, освіти та гуманітарних досліджень, і портативні пристрої, такі як планшети, пристрої для читання електронних книг і смартфони, широко використовуються в роботі, навчанні та житті.

Інформаційні технології є умовою для розробки та використання цифрових освітніх ресурсів. З розвитком інформаційних технологій розробляється та застосовується все більше цифрових навчальних ресурсів, а різні інформаційні технології та їх перехресна інтеграція матимуть різний вплив на прояв і функції цифрових освітніх ресурсів [2].

Зазначимо, що цифрова революція продовжить кардинально змінювати спосіб життя, роботи та навчання громадян. Дух інновацій та підприємництва в освіті та навчанні має стимулюватися та підтримуватися чіткою політичною волею та зусиллями, спрямованими на впровадження інновацій у життя кожного. Необхідно ділитися, обговорювати та поширювати інноваційні практики.

У контексті нових підходів, які також включають цифрове навчальне середовище, завдяки цифровій участі як викладачів, так і студентів, вони повинні бути постійно зацікавлені в удосконаленні курсів і навчальних програм, самоусвідомлення необхідності постійного навчання цифровій грамотності, що значною мірою сприятиме трансформації цифрових університетів.

Нині великі університети відчинили свої двері в онлайн-сфері, у сенсі розширення доступу до освіти для будь-кого, незалежно від його географічного регіону, віку, статі, раси, етнічного походження.

Цифрові освітні ресурси дозволяють навчати велику кількість учасників освітнього процесу за різними цілями, інтересами, знаннями та навичками, щоб допомогти створити спільноту навчання протягом усього життя.

Література:

1. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Fitzgerald, M., Kruschwitz, N., Bonnet, D., & Welch, M. Embracing Digital Technology: A New Strategic Imperative. Capgemini Consulting Worldwide. MIT Sloan Management Review, 2013. 55(1), 1-13.

Дудник Юрій Ігорович,
*аспірант кафедри психології,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ДОСЛІДЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Події останніх років (пандемія COVID-19, повномасштабна війна росії проти України) зумовлюють велику кількість екстремальних умов існування, що так чи інакше позначаються на особистості та її діяльності, на суспільстві загалом.

Екстремальні умови – це ситуації, які є викликом для здатності людини адаптуватися до змін. Вони бувають фізичними, такими як природні катаклізми, або соціальними, наприклад, війна. В екстремальних умовах людина зіштовхується з підвищеним рівнем стресу та психологічної травматизації, які можуть вплинути на її психічне та фізичне здоров'я (Carver & Scheier, 2016).

Окрім безпосередніх стресорів, що діють на нас в екстремальних умовах, значну роль відіграє вторинна травматизація (Figley, 1999). Низка досліджень висвітлює негативний вплив вторинної травми на пізнавальні процеси, такі як увага, пам'ять, концентрація та інші, що особливо важливі в контексті навчальної діяльності (Huggard & Szer, 2013; Gottesman, 2016; Boyraz, Horne & Sayger, 2019).

Вплив екстремальних умов позначається практично на усіх видах людської діяльності. Зумовлений ефект відрізняється, залежно від конкретної ситуації та особистісних особливостей людини. Проте, деякі загальні впливи екстремальних умов можуть включати: зниження психологічної та фізичної дієздатності, зниження когнітивних функцій, зниження емоційного контролю, зниження мотивації (Litz & Gray, 2004).

Недостатньо вивченими залишаються особливості впливу екстремальних умов на навчальну діяльність. Результати досліджень зазначеної проблеми (Yaroslavsky, Goodkind, Kukla & Manly, 2015) засвідчують, що екстремальні умови впливають на навчальну діяльність студентів та учнів різними способами. Зокрема, можуть викликати труднощі з концентрацією та запам'ятовуванням інформації, знижувати мотивацію до навчання, підвищувати рівень тривоги та депресії, що може призвести до зменшення академічної успішності. Однак студенти, які пережили екстремальні ситуації, можуть також розвивати певні позитивні навички, такі як емоційна стійкість, гнучкість та рішучість. Також вони можуть мати більш виражену готовність до співпраці та виражену орієнтованість на соціальну підтримку як копінг-стратегію. Дослідження згаданих авторів також засвідчили, що навчальні програми, які враховують психологічні наслідки екстремальних умов та надають підтримку

студентам, можуть допомогти зменшити негативний вплив таких ситуацій на навчання.

На думку Masten A. S (Masten A. S, 2018), перспективними напрямками дослідження в цій царині є: розуміння індивідуальних різниць у відповіді на екстремальні умови; вивчення довгострокових наслідків екстремальних умов на навчання та розвиток; визначення стратегій навчання та підтримки, які можуть допомогти учням адаптуватися до екстремальних умов та досягати успіху в навчанні; вивчення взаємозв'язку між екстремальними умовами та соціальними чинниками, такими як культурні та економічні фактори.

Виходячи актуальності вивчення особливості навчальної діяльності студентської молоді в сучасних екстремальних умовах та наявних на сьогодні у психологічній науці даних, ми визначили предметом нашого дослідження характер здійснення навчальної діяльності в екстремальних умовах, результативність навчальної діяльності, мотивацію до її здійснення, вплив особистісних особливостей (таких, як стресостійкість) на характер, результативність та мотивацію навчання.

На даний час ведеться розробка пакету методик для проведення дослідження за порівняльною стратегією із використанням спостереження, опитування, аналізу результатів діяльності, експертного опитування.

Проведене дослідження дасть змогу добирати форми й методи навчання студентів для забезпечення якості освітнього процесу в екстремальних та постекстремальних умовах.

Література:

1. Boyraz, G., Horne, S. G., & Sayger, T. V. (2019). Examining the impact of secondary traumatic stress on undergraduate students: implications for educators and researchers. *Journal of College Student Development*, 60(6), 743-759.
2. Carver, C. S., & Scheier, M. F. (2016). Stress, Coping, and Health: A Conceptual Overview. *Annual Review of Clinical Psychology*, 12, 1-28.
3. Figley, C. R. (1999). Compassion fatigue: Toward a new understanding of the costs of caring. *Secondary traumatic stress: Self-care issues for clinicians, researchers, and educators*, 3-28.
4. Gottesman, M. (2016). Cognitive sequelae of secondary traumatic stress in first responders: a pilot study. *Journal of traumatic stress*, 29(4), 314-317.
5. Huggard, P., & Szer, J. (2013). Vicarious trauma in therapists working with trauma survivors. *Psychotherapy in Australia*, 20(4), 28-36.
6. Litz, B. T., & Gray, M. J. (2004). Early intervention for trauma: Current status and future directions. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 11(3), 221-238.
7. Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of family theory & review*, 10(1), 12-31. <https://doi.org/10.1111/jftr.12255>.
8. Yaroslavsky, I., Goodkind, J., Kukla, M., & Manly, J. T. (2015). The impact of war and posttraumatic stress disorder on academic achievement among child survivors: A meta-analysis. *Journal of School Psychology*, 53(5), 399-415.

Прядко Олександр Вікторович,
аспірант кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій виводить дистанційне навчання на зовсім інший якісний рівень розвитку, що дозволяє забезпечувати ефект безпосереднього спілкування між викладачем та студентом, який завжди є перевагою та відмінною рисою очного навчання. Новий етап розвитку дистанційної освіти дозволяє говорити про нову його форму, що інтегрує в собі системи очного і заочного навчання, що існували раніше. Значною мірою саме нові технологічні та освітні можливості ініціювали бурхливий розвиток системи дистанційної освіти в останні десятиліття [2].

Інформаційні технології надають великі можливості для розвитку професійних навичок та інтелектуального потенціалу у майбутніх фахівців. Необхідно якомога більше використовувати ці переваги [3].

Дистанційне навчання знаходиться найближче за характеристиками та деякими організаційними моментами до заочного навчання, але має суттєві, навіть зовні помітні відмінності. Наприклад, вільний графік у часі при процесі навчання, розширені можливості спілкування з викладачем із використанням засобів нових інформаційних технологій, спеціалізовані комплекти засобів навчання для ефективної самостійної роботи та ін.

Однією з головних особливостей дистанційного навчання є його багатосередовищність. Дистанційна освіта орієнтується на різноманітне задоволення студентів у процесі проведення навчальних курсів [1].

У дидактиці вищої школи самостійна робота студентів сприймається як основний шлях забезпечення творчої активності студентів у навчальному процесі. Вона розвиває у студентів ініціативу, завзятість у досягненні мети, виробляє вміння самостійно аналізувати факти та явища, вчить самостійному мисленню, що призводить до творчого розвитку. Самостійна робота служить головним засобом перетворення отриманих знань на вміння та навички.

Розкриваючи таку серйозну проблему, як організація самостійної роботи студентів, виявлення принципів самостійної роботи студентів ЗВО в умовах дистанційного навчання, на наш погляд, необхідно звернутися до питання про класифікацію самостійних робіт, оскільки класифікація завжди є системою підпорядкованих понять будь-якої галузі знання чи діяльності. людини, яка має фіксувати закономірні зв'язки між класами об'єктів, понять з метою визначити, вказати місце досліджуваного поняття у загальній системі. Відразу зауважимо, що у сучасній дидактиці відсутня єдина думка щодо класифікації самостійних робіт студентів.

Таким чином, дистанційне навчання висуває цілі групи нових педагогічних

засад організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Система розглянутих принципів навчання є відкритою системою, що розвивається. При цьому не можна принижувати роль класичних принципів традиційного навчання, саме вони регулюють процес навчання як взаємопов'язану діяльність викладача та студентів.

Революційний розвиток інформаційних технологій і дистанційного навчання стає тією основою, де можна практично реалізувати ідеї подолання кризи освіти, створення нової освітньої системи з урахуванням ідей і концепцій безперервної освіти, навчання протягом усього життя людини.

Література:

1. Глазунова О.Г. Проектування інформаційно-освітнього середовища вищого навчального закладу. Електронні засоби та дистанційні технології для навчання протягом життя: тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції, 15-16 листопада 2012 р. Суми: СумДУ, 2012. 31-32.
2. Дистанційне навчання. Умови застосування. Дистанційний курс: навчальний посібник / За ред. В. М. Кухаренко, О. В. Рибалко, Н. Г. Сиротенко. 3-тє вид., оновлен. Харків : НТУ «ХПИ», «Торсінг», 2002. 320 с.
3. Klepko S. Integrative Potential of Informatics and Computer Science in the Educational Process". *Pedagogy and psychology of professional education*. 1998. 2. 35-43.

Рахманіна Аліна Сергіївна
*аспірантка, Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

СИНХРОННЕ ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах воєнного стану та глобальних викликів для України заклади освіти мають залишатися безпечним місцем для навчання. Для продовження навчального процесу і умовах військових дій є багато шляхів, які освітяни можуть розглядати у відповідності до кожної конкретної ситуації. Деякі з них можуть бути підготовлені заздалегідь як частини плану дій у надзвичайних ситуаціях або план з безпеки. Забезпечення продовження процесу навчання означає надання освіти і інший спосіб, за рахунок чого учні матимуть доступ до навчання, не зважаючи на переривання звичайної системи освіти. Методи альтернативного надання освіти мають передбачатись, але не обмежуватись зміною місць навчання, неформальними програмами навчання, прискоренням навчальних занять, тимчасовими місцями для навчання або домашніми школами. Одним з ефективних методів навчання в умовах війни можливе використання дистанційних форм навчання [1].

Під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від

одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Дистанційне навчання сприяє формуванню таких особистісних якостей як активність, самостійність, креативність, творчість, відповідальність, цілеспрямованість тощо. Тому здобувач освіти має вчитися працювати у команді дистанційно, оволодіти *skill soft* (гнучкими навичками), підвищити власну інформаційно-цифрову компетентність, вміти виокремити та опрацювати необхідний зміст навчальної дисципліни, мотивуватися до здійснення освітньої діяльності та побудови власної траєкторії розвитку [5].

В у мовах воєнного стану необхідний рівень знань допоможе забезпечити дистанційне навчання, яке має ряд переваг над іншими формами отримання знань. По-перше, дистанційне навчання дозволяє самостійно визначати і встановлювати час вивчення того чи іншого питання. Воно дозволяє навчатися в зручний для людини час, без відриву від основної сфери діяльності. По-друге, навчатися дистанційно можна з будь-якої точки світу, маючи доступ в Інтернет [2].

Одним з методів дистанційного навчання є *синхронне навчання* – це дистанційне навчання у сучасному розумінні: віддалений «клас», група (рідше – окремий учень) перебувають у синхронній взаємодії з тьютором (методистом, викладачем або консультантом-наставником, що здійснює методичну й організаційну допомогу слухачам у рамках конкретної програми дистанційного навчання), віддаленою інформаційною базою, пристроєм, що тестує та ін [4].

Синхронний формат означає співпрацю в режимі реального часу. Його перевага в тому, що можна залучати учасників миттєво та у визначений час. Це «прямий ефір», у якому здобувачі освіти можуть контактувати через засоби зв'язку безпосередньо з викладачами через відео- чи аудіозв'язок, відбувається спілкування в чаті. До синхронного формату навчання можемо віднести вебінар, відеоконференцію, віртуальний клас, онлайн-тренінг.

До переваг синхронного навчання можна віднести те, що, синхронний формат передбачає для здобувачів освіти швидкий зворотний зв'язок від педагога (можна відразу пояснити ті концепції та поняття, які викликають у слухачів складнощі); організацію групових активностей; розвиток навичок комунікації та колаборації; мотивацію до навчання в процесі спілкування.

До недоліків синхронного формату навчання можемо віднести: необхідність синхронізувати графік і підлаштовуватися під загальний темп навчання; якщо індивідуальна увага педагога потрібна кільком слухачам, то іншим доводиться чекати; залежність ефективності навчання від особистості педагога; високі вимоги до якості зв'язку під час навчальних занять [5].

Отже, застосування дистанційного навчання в умовах воєнного стану підвищує та вдосконалює ефективність освітнього процесу, надає можливість навчатись з будь якої точки світу без переривання освітнього процесу, дає доступність до навчальних матеріалів, та можливість навчатись у власному темпі.

Література:

1. Локшина, О., Глушко, О., Джурило, А., Кравченко, С., Максименко, О., Нікольська, Н., & Шпарик, О. (2022). Організація освіти в умовах війни: рекомендації міжнародних організацій. *Український педагогічний журнал*, (2), 5-18.
2. Кухаренко, В. М., & Молодих, А. С. (2003). Методичні аспекти організації синхронного спілкування в дистанційному навчанні.
3. Наказ 25.04.2013 № 466. Про затвердження Положення про дистанційне навчання. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
4. Борисенко Т.І. Концепція та основні принципи створення корпоративної системи дистанційного навчання [Електронний ресурс] / Т. І. Борисенко.—Режим доступу до ресурсу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/3/08.pdf>
5. Ткаченко, Л. В., & Хмельницька, О. С. (2021). Особливості впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладу вищої освіти.

Голева Марія Сергіївна,
аспірантка кафедри управління та освітніх технологій,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)

ПРОЕКТНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ В ЄВРОПІ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ У ВІТЧИЗНЯНУ СИСТЕМУ ОСВІТИ

Актуальність дослідження зумовлена тим, що наразі одним із стандартних методів навчання у Європі є проектна технологія, яка вважається ефективним засобом для розвитку незалежності та відповідальності студентів. Цей підхід дає можливість практикувати соціальні та демократичні моделі поведінки та розвивати креативність та аналітичні здібності студентів.

Проектна технологія є продуктом прогресивного європейського руху у галузі освіти. Вона створена з метою підвищення якості навчання та формування особистості. У рамках проектної технології студенти працюють над проектами з різних предметних галузей, розвивають свої навички комунікації та співпраці, а також вчаться розв'язувати реальні проблеми.

Проектна технологія сприяє формуванню ключових компетенцій, необхідних для успішного функціонування у сучасному світі, таких як критичне мислення, творчість, комунікаційні та інтерперсональні навички. Вона також дає можливість студентам стати активними учасниками свого власного процесу навчання та розвитку, що сприяє їхньому самовизначенню та самореалізації.

Дослідженню даної проблеми присвячено праці ряду авторів. Один з провідних дослідників проектної технології – П. Хауелл, який спеціалізується на питаннях зв'язку між проектним навчанням та здобутком знань студентів. У своїй статті «Project-Based Learning: A Review of the Literature» він зосереджується на огляді літератури щодо проектної технології та її впливу на навчання [1].

Ще один дослідник проектної технології – М Майсон. У своїй книзі «Learning and Doing Mathematics Using Polyas Problem Solving Methods» він висвітлює використання проектної технології в навчанні математики. Він описує, які компетенції розвиває проектна технологія, та пропонує методи використання її у навчанні [2 с. 86].

Інший відомий дослідник – Х. Гарднер, який в своїй книзі «The Disciplined Mind: Beyond Facts And Standardized Tests, The K-12 Education That Every Child Deserves» описує проектну технологію як засіб розвитку критичного мислення та креативності студентів [3 с. 137].

Проектна технологія навчання широко використовується в різних країнах Європи. Наведемо кілька прикладів використання проектної технології в освітніх програмах Європи.

Швеція: у шведських школах використовують проектну технологію для вивчення іноземних мов. Студенти розробляють проекти на іноземну тематику, які включають написання текстів, створення відео та віртуальних презентацій. Проекти мають практичний характер і дозволяють студентам використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях.

Німеччина: проектна технологія використовується для розвитку навичок STEM-навчання (наука, технології, інженерія та математика) у німецьких закладах освіти. Студенти працюють в командах та розробляють проекти, які включають побудову роботів, розробку програмного забезпечення та розробку інноваційних рішень.

Фінляндія: проектна технологія використовується для вивчення соціальних та культурних питань у фінських ЗВО. Студенти працюють над проектами, які дозволяють їм зрозуміти соціальні виклики світу, в якому вони живуть, та розвивати навички роботи в команді [4].

Ці приклади показують, що проектна технологія навчання дозволяє студентам розвивати різноманітні навички та здібності, а також допомагає їм зрозуміти, як використовувати знання у реальному житті.

У зв'язку з поглибленням євроінтеграції в Україні і поступовою інтеграцією в єдиний європейський освітній простір, національна система освіти постійно вдосконалюється за допомогою впровадження нових інноваційних технологій навчання. Однією з таких технологій є проектна технологія, яка вимагає використання набору різноманітних досліджень, творчих методів, прийомів та засобів. Проектна технологія використовується в додаток до інших методів навчання і допомагає розвитку особистості як діяльнісного та соціального суб'єкта відносини. Освіта повинна бути інноваційною, і проектна технологія допомагає досягнути цієї мети.

Реалізація проектної технології в освітньому процесі має свої переваги та недоліки, проте її впровадження є перспективним напрямком для вітчизняних закладів освіти. При використанні такої технології слід приділити особливу увагу предметам практичного спрямування, які цікавлять студентів, щоб покращити не лише їх мотивацію, але й загальну якість освіти.

Література:

1. Howell, P. Project-Based Learning: A Review of the Literature. *On the Horizon*. 20(2). 2012 pp. 93-102.
2. Mason, M. *Learning and Doing Mathematics Using Polya's Problem Solving Methods*. Praeger Publishers. 2005. P. 348.
3. Gardner, H. *The Disciplined Mind: Beyond Facts And Standardized Tests, The K-12 Education That Every Child Deserves*. Penguin Books. 1999. P. 396.
4. Sánchez-Gómez, M. C., Sanz-Arazuri, E., & Rovira, A. Using project-based learning in engineering education: A systematic mapping study. *Journal of Cleaner Production*. 2019. pp. 238-239.

Шевцова Євгенія Сергіївна,
*аспірантка кафедри міжнародних відносин і суспільних наук,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

СТАТИСТИКА НАРОДОНАСЕЛЕННЯ І «РОСІЙСЬКИЙ КОМПОНЕНТ» ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ

Таврійська губернія Російської імперії – адміністративно-територіальна одиниця, що існувала 1802 по 1921 рр. з адміністративним центром у м. Сімферополь. Таврійська губернія від початку свого утворення залишалась своєрідною територіальною одиницею, через співіснування двох різних частин: за складом і віросповіданням населення, характером господарства, кліматичними особливостями краю.

Населення губернії, а особливо Кримського півострова, було багатонаціональним і через історичні особливості, і через планомірну політику Російської імперії, що вдавалась до примусових депортацій, переселень, обмежень, дискримінацій місцевого населення. На час приєднання Криму до Російської імперії найбільшу етнічну групу тут становили татари. Міста, розташовані на узбережжі, були заселені переважно греками, євреями та вірменами; гірські райони – караїмами, степи поблизу Перекопа – ногайцями. В умовах розрухи, голоду, епідемії чуми, військової диктатури, установа імперською владою на півострові, стихійно виникла татарська еміграція [3, с.6]

Друга, ще більша, хвиля еміграції мусульманського населення розпочалася внаслідок політичних і економічних причин після закінчення Кримської війни 1853–1856 рр. У цей час припинилася торгівля сільгосппродукцією за старими каналами, що підірвало економіку краю, а в основі державної політики лежала неприхована національна дискримінація Бикова. Довготривала політика штучної міграції народонаселення Кримського півострова і всієї Таврійської губернії призвели до гострої необхідності у проведенні статистичних досліджень краю [1].

Перші спроби проведення організованих земських статистичних досліджень у Таврійській губернії відносяться до середині 1870- рр. і стосуються земських установ, коли губернські збори доручили управі скласти програму для збору відомостей, "необхідних для земського господарства". Проект програми було передано на розгляд повітових управ, після чого його обговорила спеціально створена комісія [2]. Головною метою проведеного опитування було, перш за все, з'ясування матеріального становища населення і розвиток господарств і промислів.

Для з'ясування етнічного складу населення, перш за все, необхідно було спиратись на етнолінгвістичні дослідження. Можливість визначити мовний склад населення українських губерній у Російській імперії, на відміну від європейських країн, де переписи населення проводились кожні кілька років, вперше з'явилася лише наприкінці XIX ст., після того, як 1897 р. проведено Перший всезагальний перепис населення Російської імперії. Під час опитування населення зазначали рідну мову населення (записували мову, яку сам опитуваний уважав рідною мовою) та мову грамотності [4, с. 178].

На час Першого всеросійського перепису російське населення у Євпаторійському повіті становило 39%, Перекопському — 45,3%, Сімферопольському — 37,7%, Ялтинському — 30,2% та Феодосійському — 42,2%. У загальній структурі населення Таврійської губернії на росіян припадало 27,9% (404 463 осіб). Російське населення було найбільш урбанізованим — 49,1% росіян (142 062 особи) проживали у містах. У соціальному плані російські міські жителі склалися з робітників промислових підприємств, службовців та інтелігенції. Рівень писемності в їхньому середовищі становив 31,96% [5].

Так, очевидним є висновок, що російське населення в Таврійській губернії не складало більшості, а були штучно заселеними робітниками, підприємцями, інтелігенцією краю. Корінне населення безпосередньо Кримського півострову складалось із татар (в районі 35,6%); українці представляли верству селянства. Згідно з результатами перепису 1897 року, українці становили абсолютну більшість в материковій частині та відносну більшість в цілому по губернії (42,2%) [5].

Література:

1. Бикова Т.Б. Кримські татари в імперській Росії: витіснення з Батьківщини. *Український історичний журнал*. 2017. № 4. С. 47. URL: http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2017_4_6
2. Велецкий С. Н. Земская статистика. Справочная книга по земской статистике в двух частях. М., 1899. XL, 422 с.
3. Данильченко О.О. Етнічні групи півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. XX ст. К., 1993. С.6.
4. Лозинський Р. М. Переписи населення як джерело етнолінгвістичного дослідження території України. *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. геогр.* 2004. Вип. 30. – С. 175–183.
5. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. / под ред. Н. А. Тройницкого. Центр. стат. ком. М-ва внутр. дел. -СПб, Т. 41 : Таврическая губерния. 1904. 309 с., табл.

Івашківський Андрій Олегович,
аспірант, Національний університет
біоресурсів і природокористування України (м. Київ)

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства загострюється низка проблем, пов'язаних з його життєдіяльністю, екзистенційними цінностями й перспективами. Кризові економічні й екологічні явища зумовлюють посилення уваги до розуміння наслідків, зокрема, й правових, виробничої діяльності й відповідальності за її результати. Задеклароване прагнення до сталого розвитку безпосередньо відображається у низці обмежень у професійній діяльності співробітників багатьох компаній, задіяних у різних галузях. Все вище зазначене вимагає відповідної орієнтації підготовки майбутніх фахівців, які мають володіти не тільки професійними компетентностями, але й правовою культурою.

Особливого значення набуває проблема формування правової культури майбутніх фахівців аграрного профілю. Про це свідчить, насамперед, загострення продовольчої кризи, нагальні питання захисту клімату, пов'язані з аграрним виробництвом тощо. На окрему увагу заслуговують питання біоетики, які теж належать до правової сфери.

Актуальною проблемою вищої професійної освіти стає формування у майбутніх фахівців правової культури, здатності здійснювати професійну діяльність у обраній галузі, дотримуючись правових норм.

Правова культура особистості передбачає не тільки знання законодавства, але й уміння користуватись правовим інструментарієм у практичній діяльності. З огляду на це завданням закладів вищої освіти, у тому числі й аграрної, є формування у студентів правосвідомості й правового мислення, прищеплення основ правомірної поведінки загалом і особливо у сфері власної професійної діяльності. Знання права, розуміння його соціальної сутності має супроводжуватися вмінням користуватися своїми юридичними правами та усвідомленим виконанням своїх юридичних обов'язків.

Правова культура тісно пов'язана як з загальною культурою суспільства так і культурою особистості. На сьогоднішній день таке визначення як «правова культура» не містить у науковій літературі комплексного визначення цієї категорії. Проте, спільними рисами у визначенні є дотримання правил поведінки, моральні переконання, володіння правовими знаннями та вміння їх застосовувати, відповідальність особи за власну поведінку, усвідомлення правових цінностей.

Слід зазначити, що формування правової культури майбутніх фахівців перебуває в залежності від правової культури самого педагогічного працівника, який повинен мати правову компетентність, а також розроблений комплекс педагогічних умов, який сприятиме ефективному формуванню правової культури. На жаль, на сьогодні освітньо-методичний процес є недостатньо

забезпеченим. Отже, це впливає на вміння майбутнього фахівця застосовувати на практиці здобуті правові знання, бути готовим до динаміки змін законодавства, мати бажання такими змінами, особливо тими, які пов'язані з його майбутньою професійною діяльністю.

Кваснюк Владислав Вікторович,
*аспірант кафедри педагогіки,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

Прогресивність напрямів удосконалення підготовки кадрів у ЗВО характеризується тим, що інститут освіти повинен відображати зміни, що відбуваються в освіті, шляхом розробки нових принципів та перспективних технологій навчання, формування готовності фахівця до професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного середовища і тим самим забезпечити підготовку кваліфікованих кадрів, що задовольняють вимоги сучасного сільськогосподарського виробництва.

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва також безпосередньо пов'язана з вирішенням проблем інформатизації галузі. У зв'язку з цим у найближчі роки передбачається активне реформування виробничої сфери шляхом розробки, впровадження сучасних інформаційних систем та технологій на основі застосування комп'ютерів у комплексі з іншими технічними засобами.

Прогресивність напрямів удосконалення підготовки кадрів для аграрних закладів вищої освіти характеризується тим, що інститут освіти повинен відображати зміни, що відбуваються в агропромисловому комплексі, шляхом розробки нових принципів та перспективних технологій навчання, забезпечення готовності фахівця до професійної діяльності в умовах сучасного інформаційного середовища і тим самим забезпечити підготовку кваліфікованих фахівців, які задовольняють сучасне сільськогосподарське виробництво.

Аграрне виробництво потребує спеціалістів сучасного рівня, яке зумовило інтерес до проблеми готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності, зокрема до питань змісту, технології формування та діагностики рівня готовності майбутніх фахівців аграрних спеціальностей [1].

Підготовка студентів аграрних вищих закладів освіти як суб'єктів інноваційної діяльності зараз стає однією з актуальних проблем. Складність будь-якої інновації полягає в тому, що інновація є спробою подолати суперечність між культурою й організацією (агрофірмою). Особистісна культура аграрія може стати перешкодою процесу вдосконалення організаційних відносин, форм управління, методів та змісту виховання.

Інноваційна діяльність вимагає наявності в майбутніх фахівців аграрної сфери сформованого вміння змінювати ставлення та цінності [2].

Зміни в інформаційному просторі суспільства вимагають перегляду підходів у системі освіти, що передбачають впровадження нових інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітній процес. При цьому необхідно враховувати запити суспільства на високому рівні підготовленості фахівців до професійної діяльності.

Література:

1. Лакатош М. О. Професійна підготовка фахівців аграрного профілю як психолого-педагогічна проблема. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота : науково-практичний журнал. Ужгород, 2019. Вип. 2(45). С.115-118.

2. Шаргородська В. М. Олійник Н.А., Педагогічні умови праксеологічної підготовки студентів аграрних закладів вищої освіти як суб'єктів інноваційної діяльності. Науковий часопис. 2021. №84. 31-34.

Клаптюк Аліна Володимирівна,
*асистент кафедри англійської мови
для технічних та агробіологічних спеціальностей,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Зараз Україна знаходиться в епіцентрі чи не найтрагічніших подій сьогодення. Війна, що продовжується з 2014 року, стала не лише частиною щоденного життя та боротьби українського народу, а й поштовхом для розвитку цілого сегменту творів культури загалом та літератури зокрема. Окупація Криму, збройна агресія Росії на Сході України, широкомасштабне вторгнення на українську територію вже знайшли відображення в художній та науковій літературі, музиці, кінематографі та інших сферах мистецтва і ще неодноразово з'являться на сторінках українських і світових творів. Василь Слапчук 2015 р. у статті «Війна як дискурс» зазначав, що «сьогодні Розділ Україна веде війну, і ця війна дотична до всіх нас – українців, а тому неминуче мусить втрапити до сфери зацікавлень української літератури» [2].

Сучасний військовий дискурс є предметом опрацювання деяких вітчизняних літературознавців та літературних критиків, як-от В. Слапчука, І. Борисюка та ін. Окремі твори про російсько-українську війну детально аналізуються вченими, проте, зважаючи на обсяги цього сегменту текстів і невелику кількість узагальнених наукових розвідок, література воєнного часу досі залишається недостатньо вивченою. Метою дослідження є аналіз особливостей розвитку української мілітарної літератури та осягнення її ролі у міжкультурній комунікації.

Війна – безсумнівно руйнівне і трагічне явище, проте водночас вона стає тригером для низки якісних змін у багатьох сферах суспільного та культурного життя. Агресія Росії проти України зумовила більший інтерес читачів, критиків та дослідників до питоми українського літературного продукту і відкрила широкому загалу нові імена, тексти, тематику. Першою зміною, спричиненою війною, стало розширення ідейно-тематичного компонента літератури та появи у текстах нової специфічної проблематики – осмислення причин та передумов вторгнення Росії в Україну та окупації частини територій, тематика виборювання свободи та незалежності, розчарування в житті та ідеалах, втраченого дитинства. Боротьба за суверенітет зумовила необхідність переосмислити колишні цінності, знайти нове місце кожної окремої людини та нації в цілому в умовах воєнної реальності.

Сергій Жадан у романі «Інтернат» (2017) розкриває ідею того, що війна неминуче зачепить навіть усіх і врешті, громадяни, як і головний герой мають обрати, по який бік лінії розмежування вони знаходяться, розрізнити «своїх» та «чужих» і сформуванню свою національну позицію. У книзі безпосереднього учасника війни Влада Сорда «Безодня» можна побачити реальні історії, що транслюють прагнення усіх бійців – вижити і вистояти попри все. Гаська Шиян у романі «За спиною» (2019) розкриває інший невід’ємний аспект війни – життя родин і близьких наших військових. Авторка привертає увагу до «соціального тиск, що здійснює суспільство на жінок, які є дружинами чи вдовами героїв» [1]. Поетичні збірки «Вірші з війни» (Б. Гуменюк), «Абрикоси Донбасу» (Л. Якимчук) та низка інших покликані показати загалу почуття бійців на передовій, жителів прифронтових територій, людей, чий життя змінила війна на Сході. Попри весь біль і страждання, якими просякнуто багато творів, поезія війни, як і проза, несе ідею безсумнівної перемоги України.

Іншою важливою зміною в літературі стало привернення уваги до питань Криму і кримських татар, які не були достатньо висвітленими та проаналізованими до окупації півострова. Митці та науковці у своїх текстах розглянули пропагандистські теорії, якими російська влада виправдовувала свій загарбницький напад на півострів, показали реальні історії кримчан під час окупації, піднімають проблему примусової депортації татар із Криму після

Другої світової війни. Сергій Громенко у книзі «250 років фальші: російські міфи історії Криму» розглядає та розвінчує російські політичні міфи про споконвічну приналежність цієї території до Росії, «подарований Україні Крим», одностайне бажання кримчан приєднатися до країни-агресора. «Загублений острів. Книга репортажів з окупованого Криму» (Н. Гуменюк) та «Люди «сірої зони»: Свідки російської анексії Криму 2014 року» переповідають свідчення та історії очевидців подій 2014 року, які спростовують заяви про те, що акт анексії був безкровним та добровільним з боку місцевих жителів. Репортажі та розповіді показують як змінилося життя людей під час окупації.

Важливим аспектом розвитку воєнної літератури стала зміна ролі митця і тексту. В умовах нової реальності, значної ваги набувають просвітницька функція мистецтва та ідеологічне навантаження творів. Художня література

стала одним із важливих рупорів донесення правдивої інформації до читацького загалу як України, так і світу. Автори взяли на себе роль розвінчувачів російських імперських міфів. Твори перекладаються іноземними мовами і показують реальність України з позиції безпосередніх учасників чи свідків подій на противагу російським текстам. Таким чином, мілітарна література стає важливим засобом комунікації зі світом і транслявання подій в нашій державі.

Митці, які виборюють свободу України зброєю та силою слова, формують новий виток у сучасному літературному процесі. Вони сформували та розвивають якісно нову культурну парадигму, де не буде міфів про «братні народи» і «єдину культуру». Вони дають світові якісний український літературний продукт, який неминуче користуватиметься попитом.

Література:

1. Власенко В. Гаська ШИЯН: «Я дуже захотіла дати голос жінкам, чії чоловіки воюють». Урядовий кур'єр. 10 жовтня 2019 р. URL:[https://ukurier.gov.ua/uk/articles/gaska-shiyan-ya-duzhe-zahotila-dati-golos-zhinkam- /](https://ukurier.gov.ua/uk/articles/gaska-shiyan-ya-duzhe-zahotila-dati-golos-zhinkam-/).

2. Слапчук В. Війна як дискурс. ЛітАкцент. URL: <http://litakcent.com/2015/02/17/vijna-jak-dyskurs/>

Радченко Людмила Сергіївна,
*кандидат історичних наук, викладач-методист,
Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*
Третяк Валентин Антонович,
*студент, спеціальність «Комп'ютерні науки»,
Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

РЕНЕСАНС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК НОВИЙ ЕТАП УКРАЇНІЗАЦІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ

*«Мова – душа кожної національності,
її святощі, її найцінніший скарб»
«Сильна мова – непереможна держава!»*

Російсько-українська війна є надважким випробуванням для українського народу. Боротьба за незалежність України, за право називатися українцем дається українському народу надважкою ціною. В цей час головним атрибутом української державності виступає українська мова, що є вагомим чинником становлення сучасної української ідентичності. Під час війни мова слугує

ключовим маркером, вона зміцнює єднання українського суспільства, надає народу можливість протистояти ворогу.

Після століть лінгвоциту, що призвів до масової окупації більшої території України, українська мова за останні роки вкотре набуває нового етапу контрнаступу. З 16 липня 2022 р. чинності набирають норми Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». В них ідеться про застосування мови інтерфейсів комп'ютерних програм, мови в мережі Інтернет. Із цього дня за порушення Закону уповноважений із захисту державної мови має право здійснювати стягнення із громадян [1].

В три останні роки Закон про державну мову поширилася у різних сферах публічного життя та включає шість етапів:

- ✓ 16 липня 2019 р. – зміни у державній, комунальній сферах, освіті, публічному просторі;

- ✓ 16 січня 2020 р. – зміни в рекламі;

- ✓ 16 січня 2020 р. – норми закону поширюються у сфері науки, охорони здоров'я, використовується мова в документації, українською підписують транспортну інфраструктуру (порти, аеропорти, станцій, вокзали, зупинки і т.п.), українська мова широко застосовується в листуванні та звітності;

- ✓ 16 січня 2021 р. – під час обслуговування, надання інформації у сфері товарів та послуг українська мова є обов'язковою;

- ✓ 16 липня 2021 р. – поширення Закону відбувається у туристичній сфері, сфері культури, книгодрукування. Посадовцям, кандидатам на громадянство складання іспиту із української мови стає обов'язковим;

- ✓ 16 січня 2022 р. – українською мовою виходить періодична преса (газети, журнали. [1])

Згідно свідчень соціологічних опитувань, українське суспільство схвально сприймає нововведення в Україні. Кожен етап хоча і супроводжувався жорсткою протидією, був розпочатий у зазначений термін та призвів до розгалуження державної мови.

Одним із головних напрямків контрнаступу української мови є мережа Інтернет. Запроваджені вимоги до мови інтернет-представництв розширюють кругозір українців щодо отримання інформації державною мовою. На сторінках інтернет-ресурсів стимулюється створення якісноактуального в умовах війни україномовного контенту. Чи відбуватиметься виконання закону в першу чергу залежить від проінформованості суб'єктів та донесення знань до громадян щодо їх мовних прав.

Історичною місією для всіх українців є проявлення української мови в динамічних, націє творчих, тектонічних процесах. Саме це складає базову цінність, навколо якої відбувається єднання всієї нації, боротьба та піднесення, загальнонаціональний дух свободи, що допомагає долати українському народу надважкі випробування, надихає на нові перемоги, у тому числі і на мовному фронті [2].

Після масштабного вторгнення російських військ на територію України, більшість українців ставляться із зневагою до російської мови, як мови країни-окупанта. Швидкими темпами зростає попит на фахову допомогу у вивченні державної мови, особливо серед вимушених переселенців зі східних та південних регіонів України.

Вагомою прогалиною у більш поширеному застосуванні української мови є відсутність державних, безкоштовних курсів з вивчення української мови для набуття громадянства, для громадян, які не мали змоги вивчати державну мову чи хотіли вдосконалити мовний рівень, покращити практичні навички володіння державною мовою.

Проблему відсутності безкоштовних курсів частково вдалося вирішити за сприяння в допомозі місцевих громад, громадських організацій, навчальних закладів, волонтерських проєктів, клубів, курсів, інтернет-ресурсів, спеціалізованих сервісів, спрямованих на опанування та підвищення рівня володіння державної мови [2].

Початком другої фази повномасштабної спроби вторгнення росії до України став день 24 лютого 2022 року. День, що назавжди увійшов до світової історії. Згуртувавшись 93% українців вірять в Перемогу. Державна українська мова досягає історичної вершини, 83% українців за єдину державну українську мову.

Література:

1. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/16-lipnya-2022-roku-novij-kontrnastup-ukrayinskoji-movi>
2. URL: <https://mova-ombudsman.gov.ua/storage/app/sites/14/Report%202021/richniy-zvit-upovnovazhenogo-2021.pdf>

Вірко Вікторія Василівна,
*Викладач, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*
Мусієнко Вероніка Олександрівна,
*студентка, спеціальність «Менеджмент», Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

СТАН УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

*Двадцять четверте лютого сталося вчора.
Я з того ранку не забуваю нічого.*

Тетяна Власова

24 лютого 2022 року – день, що поділив життя всіх українців на «до» і «після». В один момент змінилася свідомість великої частини народу, вмиль

перестали слухати російську музику, вилучили російські книги зі своїх особистих бібліотек і перейшли на українську мову. Хоча цей день став одним з найтрагічніших для нашої історії, але разом з тим він став початком нової історії України.

На думку журналістки та перекладачки Ірини Славінської, українська література періоду російсько-української війни нагадує період 20-30-х років XIX століття, який називають Розстріляним Відродженням, коли письменство здійснило потужний прорив, збагативши культуру високохудожніми творами. Це покоління не витримало тоталітарного сталінського режиму, який намагався асимілювати літературу до російської і в результаті фізично знищив представників української літератури. Микола Хвильовий 1925 року своїми словами «Геть від Москви!» закликав українських письменників відділитися від російської літератури, за що поплатився приниженням та розпадом ВАПЛІТЕ. Загалом за цей період було розстріляно близько 1111 культурних діячів нашої держави.

На сьогодні історія, на жаль, повторюється. Сучасна література характеризується різноманітністю: у ній можна знайти твори на будь-який смак, від масової до елітарної літератури. Однак з 24 лютого 2022 року наша культурна спадщина перебуває під загрозою російських ракет. Країна-агресор намагається повторити події минулого століття.

Професорка Національного університету «Києво-Могилянська академія», літературознавиця Віра Агеєва у книзі «За лаштунками імперії» пише про російсько-українські взаємини. Вона висловлює думку про те, що росія довгий час безцеремонно привласнювала собі чужі здобутки, позбавляючи таким чином Україну свого минулого. Дослідниця аналізує супротив української культури, починаючи від Івана Котляревського з його «Енеїдою», де вперше прозвучала народна мова, до модерністської літератури з її орієнтацією на європейську культуру. Віра Агеєва висловлює думку про необхідність збереження колективної пам'яті та утвердження історичної самоідентичності [1].

Російсько-українська війна розширила поле тем та проблем сучасної літератури. Літератори пишуть про свою любов до України, засуджують та ненавидять росію з її жорстокими, нелюдськими методами ведення зовнішньої політики, намагаються ідентифікувати нашу історію та культуру. Вони не можуть бути осторонь подій як морально, так і фізично. Частина їх є активними учасниками бойових дій, а саме: Сергій Пантюк, Артем Чапай, Артем Чех, Валерій Маркус, Богдан Коломійчук та ін.

Естетизація та метафоризація війни часто змінюється показом кривавих боїв. Автори намагаються подати війну з усіма жахливими картинами. Головною особливістю сучасної воєнної літератури є те, що пробують перо і журналісти, і волонтери, і воєнні, записуючи власний досвід. За період від 2014 по 2022 роки видано понад 900 творів сучасної воєнної української літератури.

Новою темою в українській літературі стала історія жінки у війні. Прийнято вважати, що вона має бути берегинею сімейного вогнища, матір'ю, дружиною. У книзі «Дівчата зрізають коси» військової кореспондентки Євгенії Подобної

показана інша сторона жіночої сили та витримки. Це спогади 25 жінок-військових, учасниць російсько-української війни у складі Збройних сил України та добровольчих підрозділів. Історії розвідниць, медиків, кулеметниць, снайперів, мінометниць записані з листопада 2017 по липень 2018 років. У книзі описаний воєнний побут, бойові дії, спогади про побратимів, роздуми про роль жінки у війні, а також передумови їх рішення стати військовими. Тут є все, страх, біль, рішучість, ненависть, любов: *«Що буде після війни? Найсумніше, що діти на той час, мабуть, виростуть, і я їм уже не потрібна буду. Дітей зараз не обіймаєш, а потім обіймеш, а він тобі скаже: «Ма, ти що? Я вже дорослий». Хоча, може, того й не буде. Дуже хочу побути з дітьми...»* [5, с. 23]; *«Звісно, війна мене змінила: я стала більш жорстока, мабуть, більш запальна. Іноді можу шугонутись від звичайної петарди. Хоча розумію, що йду по центру абсолютно мирного міста, але якийсь гучний ляскіт – і в мене автоматична вже реакція – присісти...»* [5, с. 94]; *«Багато що запам'яталося: і добре, й погане. Хоч у війні немає нічого доброго – це біль і смерті. Але вона прийшла в наш дім, і в нас немає іншого виходу, як триматися, а Бог, якщо він є, усіх нас простить.»* [5, с. 25].

Назву до книги письменниця взяла з однойменного вірша волонтерки Олени Задорожної: *«Дівчата зрізають коси, / Туго инурують берці. / Їм щастя наснилось, здалося. / Кровить забинтоване серце. / ... Дівчата стоять на чатах – / Безсонні, розбурхані ночі. / Слабкість стискає в лецатах, / Печуть заплакані очі»* [3].

У творчості Сергія Жадана з'являється нова актуальна тема – біженці: *«Візьми лише найважливіше. Візьми листи. / Візьми лише те, що зможеш сама нести. / Візьми рушники та ікони, візьми срібні ножі, / візьми дерев'яні розп'яття, золочені муляжі. / Ми ніколи більше не повернемося сюди. / Ми ніколи більше не побачимо наші міста. / Візьми листи. Всі. До останнього злого листа. / Нам ніколи не повернутись до наших нічних крамниць. / Нам ніколи не пити з сухих криниць. / Нам ніколи більше не бачити знайомих облич. / Ми з тобою біженці. Нам з тобою бігти крізь ніч»* [2].

У кожному образі сучасної воєнної літератури прослідковується ідея незламності та перемоги. Казка Олександра Михеда «Котик, Півник, Шафка» актуалізує знайомі всім нам предмети, що вижили в обстріляній російськими окупантами Бородянці Київської області. У творі вони є оберегами однієї родини (бабусі Лізи, дядька Андрія і онуки Соні), яка живе в окупованому місті. Казка уособлює надію на те, що Україна обов'язково переможе [4].

Сучасні українські письменники гідно тримають свій культурний фронт, адже саме вони на сьогодні є фіксаторами та синтезаторами рефлексій всього українського народу у цьому страшному протистоянні.

Література:

1. Агеєва Віра За лаштунками імперії. – К. : Віхола, 2021. – 351 с.
2. Жадан С. В. Поезії. URL : <https://starylev.com.ua/blogs/virsh-dnya-sergiy-zhadan-0>
3. Задорожна Олена Дівчата зрізають коси. URL: <https://virshi.com.ua/olena-zadorozhna-divchata-zrizayut-kosy>
4. Михед Олександр Котик, Півник, Шафка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 72 с.

Сідорова Наталія Володимирівна,
*викладач вищої категорії, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*
Федорченко Катерина Сергіївна,
*студентка, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

РОЗВИТОК ОСВІТИ В УКРАЇНІ У СПІВПРАЦІ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

З початком повномасштабного вторгнення в Україну багато українських дітей змушені були залишити свої рідні домівки й перервати навчання. Було зруйновано сотні освітніх закладів. Довелося більш масово використовувати навчання в режимі онлайн. Досить вагомою й необхідною в цей час є постійна підтримка України міжнародними партнерами.

Провідні міжнародні організації, такі як ООН та її спеціальні структури ЮНІСЕФ, ОЕСР, ЮНЕСКО, ЄС демонструють свою рішучість задля «виборення» для всіх права на освіту, а також сприяють продовженню навчального процесу, навіть у надзвичайних ситуаціях.

З метою забезпечення співпраці з міжнародними партнерами та громадськими організаціями створено двомовний розділ вебсайту МОН «Підтримка освіти і науки України під час війни». Там розміщено актуальну інформацію про першочергові потреби системи освіти й науки.

Глобальною коаліцією на захист навчальних закладів від нападів (GSPEA) було розроблено Комплекс дій «Що Міністерства можуть зробити для захисту навчальних закладів від нападів та використання у військових цілях». Багато рекомендацій у цьому документі можуть бути застосовані до університетів та інших навчальних закладів. Було подано загальні рекомендації керівникам закладів освіти щодо проведення освітнього процесу:

- розробити комплексний план безпеки та захисту, який враховує місцеві потреби;

- навчити викладачів, батьків і членів громади брати на себе лідерську роль у впровадженні планів реагування на надзвичайні ситуації. Обрати педагогів, які можуть ефективно реагувати на надзвичайні ситуації;

- спланувати відповідні способи надання освіти задля безперервності навчання;

- визначити потреби зміцнення учбової інфраструктури для стримування атак.

Основою для співпраці з міжнародними організаціями став Освітній кластер: Україна та Секторальна робоча група «Освіта і наука» при Міністерстві освіти і науки України. Учасниками даної групи є міжнародні організації, дипломатичні представництва іноземних, які реалізують програми підтримки української освіти й науки. Кількість учасників досить велика. Робоча група координує залучення й використання міжнародної допомоги, яка спрямована на підтримку реалізації державної політики задля досягнення стратегічних пріоритетів у сфері науки та освіти.

Надання освіти альтернативними методами є важливим, тому що це мінімізує переривання навчання та може забезпечити структуру, щоденність та підтримку ровесників, що допомагає учням/студентам долати психологічний стрес або травми.

Для забезпечення безпеки здобувачів освіти, викладачів та інших працівників освіти міжнародне співтовариство розробило численні керівництва, стандарти та інструменти, що забезпечують основу для захисту і безперервності освіти в надзвичайних ситуаціях і під час бойових дій на всіх рівнях.

Не менш важливо не допустити використання освітніх закладів у військових цілях. Вони повинні залишатися безпечними місцями навчання. Існує низка способів, за допомогою яких працівники освіти можуть продовжувати навчальний процес в умовах бойових дій, які можна розглядати в кожному конкретному випадку окремо. Деякі з них можна підготувати заздалегідь як частину плану реагування на надзвичайні ситуації або плану безпеки школи.

Це дослідження не охоплює всіх особливостей та викликів, з якими стикається освіта в умовах війни. Подальшого дослідження потребує питання безперервності освіти на всіх рівнях в умовах війни, зокрема розробка та впровадження спеціальних навчальних курсів для адміністраторів, педагогічних працівників та науковців задля забезпечення безперервності освітнього процесу в умовах війни.

Література:

1. Освіта України в умовах воєнного стану. Інноваційна та проєктна діяльність: Науково-методичний збірник/ за загальною ред. С. М. Шкарлета. Київ-Чернівці «Букрек». 2022. 140 с.
2. Міністерство освіти і науки України. (2022). Освіта під загрозою.
3. GCPEA. (2022, March 10). Statement by GCPEA Executive Director, Diya Nijhowne on Attacks on Education in Ukraine.

Хауха Юлія Олександрівна,
*студентка, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

НОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВОЇ СКЛАДОВОЇ МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

В початком російської агресії науково-освітня, як і більшість інших складових міждержавних відносин зазнала суттєвих змін. З'явилися нові тенденції та напрями, серед яких можна виокремити більший акцент на освіті, посилення уваги до диверсифікації, змінився фокус досліджень та багато іншого.

Найвагомішою зміною є посилення уваги до питань кібербезпеки. Як відомо, російські методи пропаганди та дезінформаційні кампанії є дуже поширеними. Саме тому постійно виникає велика кількість кіберзагроз. Щоб протидіяти цьому, багато країн приділяють надзвичайну увагу безпеці в інтернет-просторі у своїй науково-освітній співпраці. Постійно зростає потреба в розвитку і розробці стратегій та механізмів протидії цим загрозам. Через занепокоєння щодо конфіденційності даних і зловживання персональною інформацією багато країн надають пріоритет прозорості та захисту даних у своїй науково-освітній співпраці. Це включає розробку стандартів для збору, зберігання та обміну даними, а також забезпечення інформованої згоди учасників і контролю над їхніми даними.

Не менш важливою зміною є дещо інакший акцент на освіті. Країни почали стрімко розвивати критичне мислення та медіаграмотність, що має стає результатом інвестицій в освітні ініціативи. Такими є покращення викладання цих предметів в усіх навчальних закладах, зокрема школах та університетах. Водночас починають поширюватись кампанії з підвищення обізнаності громадськості щодо боротьби з дезінформацією. Багато країн також інвестують в STEM-освіту, щоб забезпечити себе висококваліфікованою робочою силою для вирішення науково-технічних проблем. Це включає ініціативи з просування STEM-освіти на всіх рівнях, включаючи початкову і середню освіту, а також зусилля з розширення доступу до вищої освіти в галузях STEM.

Отже, науково-освітня складова міждержавних відносин еволюціонує у відповідь на виклики російської агресії. Країни визнають важливість співпраці у сфері кібербезпеки, захисту конфіденційності даних, а також інвестують у STEM-освіту для вирішення науково-технічних викликів майбутнього. Оскільки світ продовжує змінюватися і з'являються нові загрози, важливо, щоб країни залишалися гнучкими і адаптивними у своєму підході до науково-освітньої співпраці, продовжуючи надавати пріоритет прозорості, захисту даних і прагненню до знань для загального блага.

Література:

1. Кушнар'ов В.В. Національна система кібербезпеки України: Виклики та кіберзагрози. 2022.

Іванюк Дар'я Євгенівна,
*студентка, спеціальність «Біотехнологія та біоінженерія»
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

Кліх Роман Петрович,
*Викладач-методист, Боярський фаховий коледж
Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

УКРАЇНСЬКИЙ СПОРТ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Початок війни дав сильний поштовх до розквіту української культури та розсіювання міфів про неї. Проте в нинішніх реаліях широкомасштабної війни спортивне життя в Україні істотно завмерло. Спорт на рівні дитячо-юнацьких шкіл чи змагань серед клубів зупинив свій розвиток, що створює загрозу істотного падіння спортивної галузі вже в найближчій перспективі [4].

Наближаються літні Олімпійські Ігри, які проводитимуться у Парижі, Франція. Навколо цих змагань вже багато суперечок., так як президент Міжнародного олімпійського комітету Томас Бах «вивчає можливості» повернення спортсменів країн агресорів в міжнародні змагання, але під нейтральним прапором. У зв'язку з цим Володимир Зеленський закликав партнерів завадити участі спортсменів з Росії та Білорусі., адже впродовж 2022 року ракетні атаки росії зруйнували 343 стадіонів та спортивних споруд, серед загиблих – 231 атлет України [1]. Зважаючи на ситуацію, яка відбулася на найбільшому турнірі з тенісу Australian Open у січні 2023, коли батько одного з найкращих тенісистів світу Новака Джоковича сфотографувався з фанатами його сина, одягненими у футболки зі знаком «Z», знаком підтримки російського вторгнення, зникли сумніви про те, що спорт не є поза політикою. На сьогодні він відіграє величезну роль у міжнародних відносинах світу [2].

Як заявив міністр молоді та спорту України Вадим Гутцайт, у разі допуску до змагань російських та білоруських спортсменів, Україна відмовиться від участі в Олімпіаді 2024 року. Легенда футболу Андрій Шевченко запустив спільно з групою 1+1 media проект «Спортивний фронт», в якому активно закликав до бойкоту російських і білоруських спортсменів, поки триває війна в Україні [4]. Загалом головною тенденцією розвитку світового спорту є саме імплементація заходів проти маніпулювання спортивними змаганнями. Прикладом цих змін є «Тиждень Маколіну», який пройшов з 17 по 20 жовтня 2022 року, заходи які саме слідкували за дотриманням Конвенції Ради Європи.

Іншою проблемою українського спорту є стан підготовки спортсменів. Дитячо-юнацькі школи припинили свої заняття, змагання в українських клубах

майже завмерли. Логічно, що таким чином у близькому майбутньому спортивна галузь швидко занепаде. Були проблеми також з тим, щоб випустити чоловіків 18-60 років за кордон на змагання. Тож навіть всім відомі українські спортсмени не мали змоги виїхати. Але в березні президент Володимир Зеленський затвердив, що потрібно створити особливі умови для спортсменів України. Він висловився, що виступи українських атлетів на міжнародних змаганнях створюватимуть імідж країни. Так і відбулося, адже світові ЗМІ одразу почали публікувати безліч живих історій на своїх платформах. Так, за рахунок Естонії, чоловічі національна й молодіжна збірні з волейболу мали змогу тренуватися два місяці. Схожим чином вчинили Чехія та Швейцарія, коли надали комфортні умови для юнацької збірної України з хокею. Усі витрати були покриті за рахунок приймаючих сторін [3].

Тут виникає ще одна проблема для українського спорту, адже, як казали самі хокеїсти, юнаки бачать більше перспектив в їхньому тимчасовому місці перебування і хочуть залишитися там. Постає питання, чи не захочуть вони в майбутньому змінити громадянство і отримати паспорти країн, що їх прихистили? Якщо це станеться, то кадровий голод як відгомін війни в українському спорті буде відчутний ще довго після того, коли війна закінчиться.

Ще одною істотною проблемою спорту України є сотні знищених стадіонів та будівель спортивної інфраструктури. Особливо сильно ця проблема відчувається на Донбасі. Спортивна інфраструктура постраждала приблизно на 125 мільйонів доларів. Проте проводиться багато самітів та зборів з метою налагодження зав'язків та пошуку партнерів для відбудови спортивної інфраструктури по завершенню війни. Але, попри усі ці жахіття та негаразди, спортивне життя в Україні відновлюється, продовжується, а подекуди набирає обертів[5]. Станом на сьогодні вже є чимало приводів для оптимізму, і можна не сумніватися, що з кожним днем, який наближатиме нас до перемоги над ворогом, з кожним успіхом на змаганнях їх ставатиме дедалі більше, і зовсім скоро український спорт відновить впевнені кроки уперед у своєму розвитку та заслужено займатиме одне з чільних місць на світовому рівні.

Література:

1. Вплив російської військової агресії на спортивну сферу України та протидія маніпулюванням спортивними змаганнями - головні теми засідання Копенгагенської групи. URL: [Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України](#)

2. Відновлення та розвиток спортивної інфраструктури є важливим напрямком на шляху до побудови нашого європейського майбутнього - в цьому переконані у Комітеті з питань бюджету. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/223957.html>

3. Понад 30 країн світу підтримують Україну. URL: <https://mms.gov.ua/news/ponad-30-krain-svitu-pidtrymuiut-ukrainu>

4. Український спорт в часи війни: завдання – вижити. URL: <https://tyzhden.ua/ukrainskyj-sport-v-chasy-vijny-zavdannia-vyzhyty/>

5. Спорт в умовах війни: росіян посилають за кораблем, а українці продовжують перемагати URL:

Москаленко Владислав Олександрович,
*аспірант, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ІСТОРІЯ НІМЕЦЬКОЇ ІНЖЕНЕРНОЇ СПРАВИ: ВІД ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ ДО ЦИВІЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА

Досліджуючи питання розвитку промислового інжинірингу у країнах Європи та пов'язаними з цим проблемами підготовки фахівців для зазначеної сфери діяльності, доцільно звернутись до історії виникнення й становлення інженерної справи у європейських країнах, зокрема, у Німеччині.

Відмежування окремої сфери діяльності – інженерної – відбулось, за свідченням істориків, у середньовічні часи і було пов'язане із військовою технікою та будівництвом фортифікаційних споруд. З часом інженери почали займатись також цивільним будівництвом. Для забезпечення інженерних робіт, як військового, так і цивільного характеру, на території нинішньої Німеччини було створено в 1712 році перший незалежний інженерний корпус.

У мирний час офіцери-інженери займалися гідротехнікою, зокрема меліорацією, будівництвом доріг і мостів, геодезією та картографією. Вони залучались до землевпорядних робіт. Оскільки такий широкий спектр діяльності інженерів потребував наявності у них спеціальних знань, то наприкінці 1743 року розпочалось навчання інженерів у Дрезденській інженерній академії на базі казарм Нойштадта. Програма їхньої підготовки передбачала вивчення математики, фортечного будівництва, геодезії, географії, цивільного будівництва, механіки і машинознавства [1, с.9].

Виходячи з вищезазначеного, можна вважати, що формування німецької інженерної освіти розпочалось у 18 столітті. З цього часу почали створюватись освітні заклади з технічно-практичною інженерною освітою. Найважливіші з них спочатку отримали статус інженерної школи (Ingenieurschule), а згодом – інженерної академії (Ingenieurakademie). Пізніше деякі з них стали технічними вищими школами (Technische Hochschulen). Впродовж 19-20 століть їх прирівняли до університетів, і нині заклади вищої освіти під назвою «технічні університети».

У 1899 році у пруських технічних університетах було запроваджено академічний ступінь «дипломований інженер» (Diplom-Ingenieur, скорочено Dipl.-Ing.), а також «доктор інженерних наук» (Doktor der Ingenieurwissenschaften, скорочено Dr.-Ing.). У наступні роки ці ступені були запроваджені також в інших технічних університетах на території нинішньої Німеччини у адміністративних регіонах (герцогствах і королівствах) тодішнього Німецького рейху: у 1899 році – у Гессені-Дармштадті, у 1900 році

– у Вюртемберзі, Бадені й Саксонії, а у 1901 році – у Баварії. Цікавим є той факт, що у період між 1900 і 1909 роками до вивчення інженерії у технічних університетах почали допускати жінок [2].

Отже, як свідчать дані щодо історичного розвитку інженерної справи й інженерної освіти у Німеччині, вона виникла внаслідок відмежування напряму цивільного будівництва від забезпечення суто військових потреб (наприклад, фортифікаційних споруд). У подальшому відбулось розгалуження діяльності інженерів в залежності від галузі їхньої задіяності, а відтак і підготовка фахівців здійснювалась за відповідним спрямуванням.

Література:

1. Ingenieurkammer Sachsen: Ingenieurleistungen in Sachsen. 1998. S. 9ff.
2. Viefhaus, Marianne. Frauen an der Technischen Hochschule Darmstadt. In: Brigitte Emig (Hrsg.): Frauen in der Wissenschaft. Dokumentation der Ringvorlesung vom Wintersemester 1985/86 an der Technischen Hochschule Darmstadt. Darmstadt 1988, S. 35-61.

СЕКЦІЯ 5

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТА ЦІННІСНІ ВИМІРИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Калиновський Юрій Юрійович,
*доктор філософських наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)*

ЦИВІЛІЗАЦІЙНО-ЦІННІСНІ НАРАТИВИ РОСІЙСЬКО- УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Природа будь-якої війни не може бути глибоко зрозуміла лише крізь призму соціальних, економічних та геополітичних причин. Важливим виміром розуміння сутності й причин війни є цивілізаційно-ціннісні наративи, які репрезентують у певних вербальних та текстових конструкціях ворогуючі сторони. Як правило, наративи, що актуалізуються під час війни, демонструють кардинальне неспівпадіння цінностей, ідей, оцінок, ідеалів майбутнього між ворогуючими суб'єктами.

З точки зору Т. Кушнірової, наратив – це певний погляд на світ, світовідчуття, що проектується через ракурс бачення наратора, котрий може бути різним, у залежності від маски, яку він приміряє [1, с. 132]. Творець тексту формує відповідну тональність висвітлення фактів, дій акторів, інтерпретує картину світу сьогодення та майбутнього.

Наративи під час війни стають «смісловою зброєю», яка впливає на свідомість громадян, пояснюючи їм логіку розгортання подій під відповідним кутом зору. Особливо «чутливими» та всезагальними є цивілізаційно-ціннісні наративи, які базуються на ментальних структурах, історичній пам'яті народів та спільнот. Для об'єкту агресії, актуалізація, створення та поширення цивілізаційно-ціннісних наративів сприяє об'єднанню народу (народів) для боротьби з ворогом. Натомість, суб'єкт агресії продукує як для внутрішнього вжитку, так і для зовнішнього впливу «цивілізаційно-ціннісні» псевдонаративи.

На думку Г. Почепцова, наратив є типовим інструментарієм з точки зору соціального інжинірингу, бо дозволяє як утримувати соціальну систему в стабільності (і тоді вона переходить в метастабільний стан), так і виводити її звідти. Наратив несе в собі ідеологію, оскільки він є поглядом на світ з цілком конкретної позиції, звідки випливають поняття ворога/друга [2, с. 3].

Під час війни наративи нападника стають все більш агресивними й систематично «бомбардують» інформаційне поле країни на яку здійснено напад. Відповідна країна, яка захищається, має перманентно відтворювати у публічному просторі «захисні» наративи, які репрезентують національно-культурні та цивілізаційні цінності.

Як зауважує О. Курбан, у сфері інформаційних війн наративи, що мають деструктивне спрямування, можна визначити як «бойові наративи». За своєю сутністю вони мають атакувальний характер. На переконання даного дослідника існують як ситуативні наративи, так і супернاراتиви, які діють достатньо великий проміжок часу і становлять стрижень інформаційно, гібридної, а пізніше звичайної війни РФ проти України. Одним із таких довготривалих наративів аналітична група «АМ&РМ» визначила ностальгію за СРСР. (Вперед у світле минуле). Цей наратив з'явився на початку 2000-х рр. як засіб ідеологічного обґрунтування претензій РФ на спадок СРСР та спроби відтворити цю державу у форматі Єдиного економічного простору або Митного союзу. За визначенням експертів «АМ&РМ», основними субнاراتивами цього супернاراتиву стали такі: росія – це як СРСР, тільки краще; США та НАТО – це зло, проти якого бореться Росія; росія перемогла нацизм і фашизм; росія, білорусь та Україна – братські країни; у росії гідне й заможне життя; культ особистості; захід загниває під вагою аморальності та безкультур'я [3, с. 151].

Для обґрунтування широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року росія послідовно поширювала у інформаційному просторі наративи спрямовані проти української державності, європейського вибору нашої країни, самого існування української національно-культурної ідентичності тощо. До таких «бойових наративів» можна віднести такі: Україна недодержава; росіяни й українці – це один народ; Україна під впливом Заходу обрала неправильний цивілізаційний вектор розвитку; росіяни, українці та білоруси становлять єдиний національно-культурний організм тощо. Для обґрунтування вищенаведених наративів РФ використовувала всі наявні інформаційно-аналітичні ресурси, застосовувала маніпулятивні технології перекручування історичних подій, знецінення національних героїв України, штучно загострювала дискусії щодо ролі російської мови у суспільному житті нашої держави та ін.

Аналізуючи сутнісні характеристики «інформаційної зброї», що використовувалась й використовується проти України окремі дослідники визначають метанаративи та наративи, які їх конкретизують. Так, президент громадської організації «Україна-2050», експрезидент Світового конгресу українців Е. Чолій презентував громадськості звіт медіамоніторингу щодо російської дезінформації відносно України за пів року до широкомасштабного вторгнення РФ, який містить п'ять метанаративів:

1) «Україна є недодержавою». У рамках цього метанаративу були зафіксовані наступні дезінформаційні наративи: історично Україна була периферією колишньої російської імперії; Україна не має власної історії та мови; наша держава виникла в результаті дій більшовиків росії й Леніна та ін.

2) «Українська влада є «неонацистською, нелегітимною та дискредитованою». У рамках цього метанаративу зафіксовано такі дезінформаційні наративи: владу в Україні захопили неонацисти; події на Майдані – це збройний державний переворот за підтримки західних спецслужб, що призвів до втрати Криму, громадянської війни та погіршення життя

українців; громадянська війна в Україні з 2014 року ніяк не пов'язана з діями росії та ін.

3) «Захід експлуатує Україну та є деструктивним для світового порядку». У рамках цього метанаративу були зафіксовані такі нарративи: США залякують своїми заявами про підготовку росією нападу на Україну, однак справжнім її мотивом є спроба демонізувати рф; Захід також хоче використати Україну, щоб послабити росію, нові штами коронавірусу є частиною процесу модернізації біологічної зброї, випробовування якої проводять на українцях у секретних лабораторіях в Україні під керівництвом США та ін.

4) «Російська меншина є об'єктом утисків в Україні». Цей метанаратив, зокрема, містить такі нарративи: утиски української мови та насильницька українізація через мовний закон; дискримінація і приниження російської національної меншини через закон про корінні народи; в Україні панують безпрецедентні неонацизм й антисемітизм та ін.

5) П'ятий метанаратив пропаганди рф полягав у тому, що існує зовнішня загроза для росії. У рамках цього метанаративу було зафіксовано такі нарративи: росія є мирною державою і нікому не загрожує, а Україна є агресором і готується військовим шляхом повернути окуповані території Донецької та Луганської областей; США є агресором і спробує розв'язати війну на Донбасі, використовуючи при цьому Україну; країни НАТО вже фактично окупували Україну, на території якої перебувають тисячі військових США та країн Альянсу, а також присутні військові об'єкти та інфраструктура НАТО; Україна не зможе протистояти у війні з російською федерацією та швидко програє її та ін. [4].

Таким чином, напередодні та під час російсько-української війни проти нашої держави були застосовані «бойові нарративи», які побудовані ворогом з урахуванням історичної пам'яті вітчизняного соціуму, шляхом експлуатації позитивних спогадів певних соціальних груп про життя у СРСР та з використанням ідей «слов'янської єдності», «несприйняття» західних цінностей тощо.

Література:

1. Кушнірова Т. В. Наратив як літературознавча категорія: генеза, ознаки, типологія. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2019. Т. 1. № 39. С. 130-133.

2. Почепцов Г. Наратив як інструментарій: від літературознавства до боротьби з тероризмом. Політичний менеджмент. 2008. № 4. С. 3-11.

3. Курбан О. В. Бойові нарративи в системі сучасних геополітичних інформаційних війн (досвід російсько-української гібридної інформаційної війни 2014–2021 рр.). Синопис: текст, контекст, медіа. 2021. 27 (3). с. 149-158.

4. Волошин Н. Наративи російської пропаганди за пів року до війни з Україною. АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/09/02/naratyvvy-rosijskoyi-propagandy-za-piv-roku-do-vijny-z-ukrayinoyu/> (дата звернення: 27.01.2023).

Калакура Олег Ярославович,
доктор політичних наук, професор,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ ЯК ЧИННИК ЙОГО КОНСОЛІДАЦІЇ

Повномасштабна війна РФ проти України актуалізувала суспільно-наукове обговорення проблеми етнонаціональних впливів на внутрішні соціокультурні процеси, на збереження та утвердження громадянської та цивілізаційної ідентичності українців. Потужний консолідаційний процес в українському середовищі став виявом спротиву російській окупації АРК, частини Донецької та Луганської областей, який можна порівняти з національним відродженням доби Української революції 1917-1921 років та боротьби за відновлення незалежності на межі 1980 – 1990-х років. На думку етнополітологів, природній процес національного самоусвідомлення, етнокультурного виокремлення пов'язується також з відокремленням себе від «іншого», в українському випадку – від імперських впливів колишньої метрополії. Її спадкоємиця путінська Росія з метою відновлення СРСР, утримання України у сфері своїх геополітичних інтересів, утвердження спільного соціокультурного, релігійного та інформаційного простору під егідою ідеології «русского міра», вдалася до цинічної агресії і повномасштабної геноцидної війни. Важливою складовою спротиву російській навалі, запорукою прийдешньої перемоги України виступає консолідація українського соціуму, його міжкультурна комунікація, відданість євроатлантичному вибору, традиційним світоглядним, культурним цінностям. Сформована століттями мовна та етнокультурна різноманітність регіонів України, послідовне дотримання прав і свобод громадян незалежно від їх етнічності переконливо спростовують будь-які звинувачення російської пропаганди в насильницькій «українізації» та «фашизації» українського суспільства.

Актуальність дослідження міжкультурної комунікації як чинника етнонаціональної консолідації українського соціуму на тлі політичного і соціокультурного транзиту України від поставторитарного до демократичного суспільства зумовлена цілою низкою зовнішніх та внутрішніх викликів. *По-перше*, культура невіддільна від політичного розвитку суспільства, оскільки вона потужно впливає, з одного боку, на зміст політики, виступає її суб'єктом, а з другого, є об'єктом політики держави, її регулятивно-управлінських функцій, спрямованих на взаємодію етнічних і культурно-освітніх процесів та консолідацію суспільства. *По-друге*, саме етнокультурна комунікація стала ключовим фактором відновлення державної незалежності України, демократичного реформування суспільства та інтеграційних процесів, дієвим ідентифікатором громадянської єдності суспільства, збереження етнічної самобутності і толерантності міжнаціональних відносин упродовж всієї історії.

По-третє, війна Росії проти України виявилася важким випробуванням для українського суспільства на політичну зрілість, етнокультурну стійкість і міжнаціональну єдність.

Метою виступу є з'ясування тенденцій і динаміки формування етнокультурної складової громадянської ідентичності українського суспільства з урахуванням особливостей, викликаних війною Росії проти України, аналіз її окупаційного та геноцидного характеру, висвітлення консолідуючої ролі культури у спротиві прагненню РФ створити внутрішній фронт, спровокувати сепаратистський рух, розпалити міжнаціональний конфлікт, розмити ідентичність українства і в кінцевому рахунку «обнулити» українську державність та етнічність.

Дослідження сутності і особливостей етнокультурної комунікації в умовах інформаційного суспільства, її ролі у формуванні його етнокультурної стійкості (резильєнтності) в процесі відновлення незалежності України засвідчує історичну цінність для нашого соціуму гарантій збереження та розвитку рідної мови, культурного середовища, підвищення ролі культури у демократизації та консолідації країни. Понад 30-річна історія утвердження української незалежності супроводжується як україноцентричними явищами в етнокультурних процесах, що особливо яскраво проявилися на тлі Помаранчевої революції, Революції гідності, нинішньої війни Росії проти України, так і дезінтеграційними діями ідеологів «руського міра», агентів сепаратизму і відкритою російською агресією під вівіскою «спеціальної військової операції». Політика міжнаціональної єдності, деколонізація, деколонізація і деолігархізація України, її курс на євроінтеграцію стали системним інструментом оновлення масової свідомості на засадах гуманізму, демократичних свобод та ліберальних цінностей, відіграли ключову роль у консолідації та ідентифікації українського суспільства. У відповідь на це РФ розпочала війну проти України, не очікуючи такого потужного спротиву, політичного і етнокультурного згуртування українського суспільства. Соціологічні опитування засвідчують значне зростання використання української мови не лише як державної мови, але і як мови міжетнічного спілкування в Україні.

Міжкультурна комунікація, полікультурність та багатомовність характерні і для Збройних Сил України, Сил територіальної оборони, добровольчого та волонтерського рухів, що засвідчує несприйняття українським суспільством ідеологем «общей історії», «єдиного народу» і «руського міра». В умовах війни український народ ще більше утвердився у правильності свого цивілізаційного вибору на національне самовизначення та власну державність, на згуртування навколо традиційних етнічних, громадянських та демократичних цінностей. Пріоритетними для українців виявилися цінності родини, поваги до батьків і старших, любові до рідної землі, до малої Батьківщини, християнські чесноти, адже в часи бездержавності саме культурний код став запорукою збереження окремішності українців. Українцям також важливі демократичний вимір політичних цінностей, права і свобода

людини, її захищеність тощо. Самовіддане відстоювання українцями власної державності, цілісності її території, захист політичних свобод і демократії стало запорукою небаченої в історії підтримки України і допомоги їй з боку західної цивілізації.

Українські науковці вже сьогодні обдумують пропозиції щодо шляхів виходу зі стану поствоєнної травми і подолання наслідків війни в етнокультурній сфері, зважаючи на можливу радикалізацію політичних настроїв суспільства. З-поміж важливих сучасних завдань етнополітики є: подальше поглиблення міжкультурної комунікації соціуму на всіх його рівнях, послідовне задоволення культурно-освітніх запитів тимчасово переміщених осіб та українських біженців у зарубіжних країнах; протидія будь-яким проявам етнічної дискримінації, застосуванню мови ворожнечі; активізація культурного діалогу на деокупованих територіях, відновлення пошкоджених об'єктів культурної спадщини та інфраструктури.

Захист мовнокультурних інтересів та прав українців та інших етнічних спільнот виступає важливим сегментом європейської інтеграції України. «Єдність у різноманітті» – це офіційне гасло ЄС, яке свідчить, у тому числі, про важливість збереження етнокультурної багатоманітності. Вважаємо, що відбудові України сприятиме новий спектр контактів, у тому числі в освітньо-культурній сфері, з історичним батьківщинами українських національних меншин: Польщею, країнами Балтії, Словаччиною, Румунією, Чехією та ін., сформований в ході спільного протистояння російській агресії. Для представників політичних і соціокультурних наук важливо також ширше вивчати та популяризувати досвід формування загальнонаціональної солідарності наших європейських сусідів.

Таким чином, вагомим аргументом на користь незламності українського народу, його відсічі російській геноцидній війні, забезпеченню Перемоги є міжкультурна комунікація суспільства як важливий фактор його єдності та консолідації. Етнокультурний діалог, мовнокультурна різноманітність України є суспільною цінністю, яка потребує подальших досліджень, захисту та державної підтримки, а у поствоєнний час неминуче отримає нові імпульси для свого розвитку.

Молоткіна Валентина Костянтинівна,
доктор історичних наук, професор
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
(м. Переяслав, Україна)

ЗБЕРЕЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Україна має багату культурну спадщину та унікальну ідентичність, сформовану багатовіковою історією, мовою та традиціями. Проте останніми

роками українська ідентичність стала предметом досить складних впливів зовнішніх і внутрішніх факторів, серед яких особливе місце посідає війна з Росією. На сьогодні ця проблема є однією з найважливіших соціальних проблем в Україні, що потребує концентрації зусиль як органів державної влади, так і суспільства.

Війна, яка почалася у 2014 році, призвела не лише до втрати людських життів та територіальної цілісності, а й загрожувала культурній та національній ідентичності України. У зоні бойових дій українці часто змушені були спілкуватися з ворогом російською мовою, що могло призвести до втрати знання української мови та зниження її престижу. Відповідаючи на цей виклик, багато українців різними способами беруть активну участь у збереженні та розвитку своєї культурної спадщини, мови та традицій.

Одним із найпомітніших способів збереження українцями своєї ідентичності стало більше поцінування титульної мови як національної, подібно до інших національних атрибутів, як-от гімну та прапора [2, с.101]. Незважаючи на спроби російського уряду припинити використання української мови, українці продовжують використовувати та популяризувати рідну мову. Українській мові надавався статус офіційної, намагалися її ширше використовувати в управлінні, освіті та суспільному житті.

Це символічне підвищення, однак, не супроводжується масовим переходом до вживання української мови в повсякденному житті чи навіть додаванням її до активного комунікативного репертуару. Більшість російськомовних не бачать причин переходити на українську, вважаючи, що приналежність до української нації є результатом вільного вибору, а не якихось етнокультурних особливостей. Хоча таке сприйняття виглядає цілком доречним для інклюзивного демократичного суспільства, необмежене використання мови колишньої імперії сприяє збереженню її успадкованої імперської вищості, а отже, маргіналізації національної мови, яку більшість представників нації хотіли би бачити широко вживаною в суспільстві й наділеною активною державною підтримкою [2, с.101-102].

Окрім популяризації української мови, проводилися різноманітні заходи щодо збереження та розвитку культурної спадщини України. Це включало реставрацію та захист історичних місць, створення музеїв і культурних центрів, а також організацію культурних заходів, таких як фестивалі, концерти та виставки. Ці зусилля не лише захищають культурну спадщину України, а й сприяють почуттю національної гордості та ідентичності.

Проте українська культура все ще вважалася не надто престижною. По телебаченню історичні передачі про Великих українців та Україну йдуть, як і раніше, о третій ранку. Зате злочинні проросійські суржикові передачі всіляких юрчиків та інших «гумористів» протягом дня не сходять з телеекранів навіть у розпал російсько-української війни. Все це робиться з метою применшення значення нашої культури та мови. Ця тенденція зберігається навіть в умовах жажливої російської агресії. Горе-гумористи продовжують висміювати все українське, принижувати українців та їхній стиль життя, їх культуру [1, с. 9].

Ще одним важливим аспектом збереження української ідентичності стала популяризація української історії та літератури. Багато українців почали звертатися до своїх багатих літературних та історичних традицій як до джерела натхнення та гордості. Це призвело до відновлення інтересу до творчості українських письменників і художників, а також до досліджень історії та культури України.

Українська сторона почала захищати свій інформаційний простір і виступати проти російських історичних міфів. Безперечно, що після 24 лютого 2022 року протистояння на «історичному фронті» набуло надзвичайно гострих форм. Свідоме спотворення нашої історії, замовчування історії національно-визвольних рухів, загарбання територій та історичної пам'яті, маніпулятивні наративи – інструменти країни-агресора [3].

Війна змусила багатьох українців залишити свої домівки, що призвело до переміщення мільйонів людей. Це глибоко вплинуло на культурну структуру країни, оскільки багато громад були змушені відмовитися від свого традиційного способу життя.

Під час війни може змінюватися і загальний ступінь національної свідомості та самосвідомості. Українці можуть відчувати певну неспроможність захистити свої права та інтереси, що призводить до відчуття безпорадності та невпевненості. Це може призвести до втрати національної самосвідомості та зростання сепаратизму, який загрожує територіальній цілісності.

Отже, збереження та розвиток української ідентичності в умовах українсько-російської війни є серйозним викликом. Проте українці виявили неабияку стійкість і рішучість у своїх зусиллях зберегти свою культурну спадщину, мову та традиції. Ці зусилля не лише захищають унікальну ідентичність України, а й сприяють почуттю національної гордості та єдності перед обличчям негараздів.

Література:

1. Борисенко В. Дискусійні проблеми національної ідентичності під час російсько-української війни у XXI столітті. *Етнічна історія народів Європи*. 2022. Випуск 68. С.7-13.
2. Кулик В. Мова й ідентичність в Україні після Євромайдану. Наукові записки ІІІЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України. Вип 2(82). С.90-103.
3. Ткаченко О. Чому українці мають усвідомити важливість національної ідентичності. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/02/22/244016/>

Яремчук В'ячеслав Дмитрович,
доктор політичних наук, доцент,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)

КОНСОЛІДАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ВИРІШАЛЬНИЙ ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ УКРАЇНИ, ЇЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ВЕКТОРА РОЗВИТКУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

24 лютого 2022 р. в історії українського народу розпочався новий відлік часу – «До» і «Після» початку широкомасштабного російського вторгнення в Україну. Після завершення Другої світової війни країна вперше опинилася в епіцентрі глобального зіткнення, яке за своїми масштабами, жертвами і руйнуваннями нагадувало жахливі події окупації нацистською Німеччиною. Натомість це стало реальністю для України у 2014 р., починаючи з тимчасової окупації РФ АР Крим, частин Донецької та Луганської областей, а згодом російсько-української війни метою якої була ліквідація України як держави, позбавлення українського народу права на своє існування («стерти нашу історію, стерти нашу країну, стерти нас усіх»; В. Зеленський [1]).

Вже у перші години воєнного вторгнення стали відомі і методи, якими путінська Росія намагалась втілити ці наміри – проведення жорстокого геноциду, етноциду, лінгвоциду щодо українців. Про цю реальну небезпеку було відзначено у звіті місії ООН (червень, 2022 р.). У ньому констатовалося не лише про те, що країна (передусім її потерпаючі 16 млн. громадян) опинилася в зоні гуманітарної катастрофи, а й робився обґрунтований висновок щодо здатності українців достойно відповісти на цей небезпечний виклик [2]. Незважаючи на весь трагізм ситуації, розгубленість, глибоку психологічну травму, що пов'язувалося з руйнуванням базових засад безпеки людини, українське суспільство виявилось здатним до небажаного спротиву, що позбавило шансів агресора на перемогу у блицкригу. Вирішальну роль у цьому відіграла успішна розбудова Української держави, високий рівень консолідації та солідарності українського народу навколо спільного стрижня, яким є українська держава, розуміння того, що у смертельному двобої запорукою перемоги (а відтак, збереження життя, свободи, демократії, права на цивілізаційний розвиток) можуть бути лише спільні дії всього суспільства.

Російсько-українська війна стала справжнім історичним тестом для українського суспільства. На думку експертів після 2014 р. серед політичної еліти, громадян по багатьом ключовим питанням (ставлення до агресора, перспектив відновлення територіальної цілісності та подальшого розвитку держави) не було досягнуто повного консенсусу, що було наслідком інерції психологічної залежності від Росії, високого рівня русифікації суспільного життя, активності ворожої пропаганди. Українське суспільство наприкінці другого десятиліття ХХІ ст. продовжувало певною мірою знаходитися під

впливом російських наративів (наприклад, 39% населення вважало, що відповідальність за російсько-український конфлікт однаковою мірою лежить на Україні і Росії, до 5% громадян озвучували версію, нав'язану російською пропагандою – «громадянська війна» [3, с. 139–141]). Водночас в Україні російська пропаганда дала збій, адже українське суспільство у своїй масі виявилось невіддатним її основним меседжам («Україна – це штучне утворення», «братські народи», «руський мир» тощо). Про це свідчили і результати різноманітних соціологічних досліджень, які вказували, що в умовах наростання небезпеки у середовищі українського суспільства стрімко зростає рівень підтримки України як незалежної держави, її політичних інститутів. «Квітами не збиралися» зустрічати агресора біля 77% громадян (найвищий показник за останні роки) [4, с. 50].

Згадана динаміка зростання консолідації і патріотизму українського суспільства була збережена і в умовах російсько-української війни. Натомість на тлі зростання рівня довіри до держави, масового добровольчого руху, розгортання волонтерського руху українці переконливо виявляли й бажання щодо забезпечення цивілізаційної перспективи розвитку країни. У 2022 р. були зафіксовані найвищі показники консолідації українців у зовнішньополітичній сфері – 86% громадян підтримували ідею вступу країни до ЄС, 83% – до НАТО [5]. Наголосимо, що прагнення євроінтеграції серед переважної більшості українців було викликане не лише прагненням наближення до високих стандартів європейських країн у соціально-економічній та суспільно-політичній сферах, але й залучення до базових світоглядних принципів ЄС (права людини, свобода, демократія, рівність, верховенство права тощо).

У нинішніх умовах ми цілком впевнені у тому, що умовою втілення цих намірів, включаючи оновлення національної законодавчої бази, завершення реформ, викорінення існуючої в Україні політичної гібридності, є активна участь у цих процесах всього українського громадянства. Останньому ж сприяє те, що в умовах війни відбулося становлення нового рівня партнерських взаємин між державою і громадянським суспільством інститути якого підтвердили свою здатність ефективно артикулювати і відстоювати суспільні інтереси, сприяти системним перетворенням, що наближають євроінтеграцію України, забезпечують сталість всіх важливих інститутів правової держави. Втілення цих намірів має забезпечити як перемогу над російським імперіалізмом, так і процес повернення України до європейського цивілізаційного простору, перетворення її зі справжнього «форпосту безпеки» Європи у 2022 р. на «міст єднання і співпраці».

Література:

1. Зеленський звернувся до євреїв світу. Радіо Свобода. 2022. 2 березня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-evreyi-zvernennia/31731850.html>
2. Близько 16 мільйонів українців потребують гуманітарної допомоги – ООН. Укрінформ. 2022. 30 червня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3518714-gumanitarnoi-dopomogi-nini-potrebut-majze-16-mln-ukrainciv-oon.html>

3. Майборода О. Консолідація українського суспільства в умовах російської агресії: проблема пошуку оптимальних рішень. Наукові записки ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2017. Вип. 5–6. С. 138–157.

4. Стан суспільної свідомості в Україні напередодні повномасштабного російського вторгнення. Лютий 2022: інформаційний бюлетень. К., 2022. 78 с.

5. Динаміка зовнішньополітичних настроїв населення. 1–2 жовтня 2022 р. «Рейтинг».
URL:
https://ratinggroup.ua/files/ratinggroup/reg_files/rg_ua_international_2000_102022_press.pdf

Шайгородський Юрій Жанович,
доктор політичних наук, професор,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України (м. Київ, Україна)

ОБРАЗ ПОВОЄННОГО МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ

Повномасштабне воєнне вторгнення російських військ в Україну, трагічні події останнього часу, попри смерті й руйнування, попри вимушене переселення мільйонів українських громадян, попри постійні загрози повітряних обстрілів консолідувало українське суспільство. Ця консолідація стала можливою й завдяки усвідомленню громадянами країни цінності держави, її суверенітету і територіальної цілісності, укоріненню у свідомості українства загальнолюдських, демократичних цінностей і готовності їх захищати. Водночас, під впливом нової реальності, є й усвідомлення необхідності кардинальних суспільних змін у повоєнній Україні, змін донині панівних тенденцій суспільного розвитку та важливості формування нових смислів. Для повоєнної України реалізація цієї мети – особлива форма державницької й суспільної діяльності.

Очевидно, що декларації про європейський вибір, цивілізаційний поступ повоєнної України мають бути забезпечені з одного боку, конкретикою системних політико-управлінських рішень і дій, з другого – спрямованістю на переосмислення суспільних практик, принципів і норм, засвоєння й вкорінення у повсякденність відповідних цінностей, визначення ціннісних пріоритетів, і, бодай на рівні логіки, – розуміння й конструювання майбутнього.

Вагомим чинником зміцнення державного суверенітету, творення політичної нації за нинішніх умов стає суспільна консолідація, потреба визначення напрямів, шляхів і форм її поглиблення. Без визначення соціально зумовлених ціннісних пріоритетів суспільна консолідація неможлива. Адже саме вони не лише регулюють поведінку, але й спрямовують її на досягнення певної мети, визначають шляхи й засоби її досягнення. Водночас усвідомлення політичною, владною, бізнесовою елітою нової реальності (у її мотиваційно-смислово- і ціннісному вимірах) стає необхідною умовою суспільного

розвитку, своєрідним запобіжником від небезпеки «реверсного руху», зміни вектора цивілізаційного розвитку.

У цьому контексті йдеться передусім про необхідність розробки нової стратегії суспільного розвитку як світоглядно обумовленої сукупності поглядів, оцінок та принципів, які визначають загальне бачення шляхів розвитку, як достатньо абстрактного, довгострокового, максимально загального (недеталізованого), послідовного, конструктивного, раціонального, підкріпленого ідеологією, стійкого до невизначеності умов середовища плану досягнення мети. Іншими словами, стратегія суспільного розвитку – це своєрідна надія, амбітний план-проект майбутнього, пов'язаний з оцінкою стартових позицій, наявних ресурсів, потенціалу, можливих внутрішніх і зовнішніх загроз. Нарешті, стратегія – це передбачення шляхів цивілізаційного розвитку і нашого місця в ньому.

Коли мовиться про стратегію, то йдеться передусім про майбутнє. Проектування майбутнього – аксіологічне явище – можливе лише на ідеологічному ґрунті, на певній системі цінностей. Стратегія має не просто орієнтуватися на перспективу, але й мати ясні цілі, спиратися на моральні норми, конкретні цінності, формувати відповідні ідентичності, як інструменти саморозвитку. Рух України у європейському напрямі створює сприятливі передумови для інтеграції у ціннісний, етичний простір Європи.

На шляху повоєнної відбудови на Україну чекає нова фаза суспільного розвитку. Спрямованість і якість цього розвитку значною мірою залежатиме від усвідомлення його мети, ступеня громадянської згуртованості, здатності подолання негативних проявів, пов'язаних із внутрішньо- та зовнішньополітичними процесами, пошуком шляхів загальнонаціональної консолідації. Усе це потребує об'єктивного погляду на суспільно-політичну дійсність, чіткого усвідомлення образу майбутнього і визначення ефективних шляхів його досягнення.

Саме тому інформаційний, освітній, комунікативний, організаційно-політичний ресурси держави мають бути спрямовані на формування суспільно значущих цінностей, смислів, образів майбутнього повоєнної України.

Семашко Тетяна Федорівна,
доктор філологічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

МОВНІ ЗАСОБИ ЯК ПОТЕНЦІЙНІ НОСІЇ КОНФЛІКТОГЕННОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Національна мова – найважливіший критерій етноідентифікації та культурної інтеграції. Ця функція мови дає носіям розуміння приналежності до

національної культури, її традицій та ментального досвіду. Оптимальна спільність знань комунікантів про предмет мовлення, який позначається певним мовним знаком, є умовою безконфліктної взаємодії. У міжкультурному спілкуванні мова може стати інструментом конфлікту, який застосовується цілком свідомо. Однак, навіть за відсутності такої установки відмінність знань, що стоять за вживаними у спілкуванні словами може спровокувати як мінімум конфлікт нерозуміння (неповного розуміння).

Знання, пов'язані з культурними предметами, що позначаються словами-еквівалентами різних мов (або, точніше, квазіеквівалентами), виявляються різними і можуть у ситуації міжкультурних контактів суперечити один одному. Такі конфлікти нерозуміння (неповного розуміння) в умовах міжкультурного спілкування – не виняток, а, скоріше, норма. Будучи однією з форм взаємодії індивідів і груп усередині їх власної культури та в міжкультурному спілкуванні, конфлікт зачіпає не тільки і не стільки власні мовні аспекти свого прояву, оскільки його причини, які закладені у специфіці соціокультурного досвіду індивіда.

Відповідний тип конфліктів апелює до «широкого контексту» взаємодії комунікантів, оскільки пов'язаний із константами національної свідомості і відрізняється від культури до культури. Ці константи лежать у сфері родинних відносин; сфері ціннісних орієнтацій носіїв мови/культури; у конфесійній сфері; у сфері етнокультурних традицій та ширше діяльності, особливості якої мисляться неоднаково залежно і від культури, і від регіону проживання; у сфері уявлень народу про етнічних сусідів і самого себе, що співвідносні з комплексом уявлень, відомих як авто-і гетеростереотипи тощо. Безперечно, усі вони взаємопов'язані й актуалізуються залежно від ситуації, в яку потрапляють етнічні сусіди.

В умовах високої конфліктогенності комунікаційного середовища, в якому перебуває сучасний носій української мови через війну, розв'язану Росією на території України, актуальними є дослідження національно-культурної специфіки мовної свідомості носіїв контактних культур, яке проводиться з метою опису мовних засобів як потенційних носіїв конфліктогенної інформації. З-поміж таких – мовні новотвори продуковані повномасштабним вторгненням та агресією Російської Федерації проти України. І хоча більшість неологізмів мають нетривале життя, проте певна їх кількість закріплюється у мові, поповнюючи обшир лексикону української мови. Такими на сьогодні є «ласкаві» найменування окупантів: *орки*, *русня*, *рашисти*.

Орки («*Орки настільки знахабніли, що мародерство в українських будинках стало для них як похід у супермаркет*» [1]). У контексті культури маємо цікавий мовно-ментальний феномен: орки колись були ельфами, але потім їх захопили та катували сили зла, аж доки вони не втратили людську подобу. Орки водночас ненавидять і бояться темну силу, котра зробила їх такими, але також вони не знають жодних інших емоцій, тому їхня агресія сублимується у злість на все живе і нормальне. Відтак, культурний код номена

«орки» передає більшість тих смислів, які ми наразі спостерігаємо у сучасній Росії й намагаємось їх концептуалізувати.

Русня («*Чорнобаївка – русня 7:0. Українські захисники всьоме розбили ворога на аеродромі під Херсоном*» [2]). До кореня «рус» ми маємо багато власних сентиментів, зокрема, називаючи своїх предків не «українцями», а «русинами». Але «русня» – це скорше похідне від слова «русский», де у свідомості більшості українців корінь «рус» міцно пов'язаний із усім російським та зневажливим висміюванням їхньої «руськості». Зауважимо, що в російській мові на позначення українців є багато подібних варіацій. Русня – це дзеркальне відображення: ми робимо стосовно них те саме, що й вони стосовно нас.

Рашисти («*Рашисти на Київщині тримають людей у заручниках та просять у місцевих їжу*» [3]). У цьому понятті слова «раша» і «фашизм» злиті воедино. Рашист – це назва людини, для якої російська національна ідея перетворилася на абсолютно фашистську концепцію об'єднання всіх в одній спільній державній в'язанці. Безсумнівно, сучасна російська ідеологія є фашизмом, густо здобреним власними історичними проблемами та православ'ям. У центрі цієї ідеології – історична місія Росії: підкорити або знищити всіх навколо себе.

Наведені в роботі приклади – це лише незначна частка дослідження потенційних носіїв конфліктогенної інформації, продукованих мовною свідомістю. Відтак, виявлені в результаті аналізу тенденції показують, що конфліктогенність можлива через відмінне розуміння структури діяльності в різних культурах і різного ставлення до власної діяльності. Входження у лексикон сучасного українця слів *орки*, *русня*, *рашисти* та активність їх слововжитку, уможливорює набуття останніми статусу стереотипів української етносвідомості – етнічних стереотипів миру і війни, які виражають позицію та ставлення українців до «братнього» сусіда.

Література:

1. URL: <https://bukinfo.com.ua/viyna-na-shodi/orky-nastilky-znahabnily-shchomaroderstvo-v-ukrajinskyh-budynkah-stalo-dlya-nyh-yak-pohid-u-supermarket>
2. URL: <https://www.ua-football.com/ua/ukrainian/news/1647883310-chornobayivka-rusnya-7-0-ukrayinski-zahisniki-vsosome-rozbili-voroga-na-aerodromi-pid-hersonom.html>
3. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3441562-rasisti-na-kiivsini-trimaut-ludej-u-zarucnikah-ta-prosat-u-miscevih-izu.html>

Коляда Ігор Анатолійович,
*доктор історичних наук, професор,
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова (Київ, Україна),*

Романюк Іван Миронович,
*доктор історичних наук, професор,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, Україна)*

Герасимов Тимофій Юрійович,
*доктор історичних наук, в.о. доцента,
Вінницький національний технічний університет
(м. Вінниця, Україна)*

СВІТ У 1914 Р. та 2014 Р.: ЦІННІСНІ ВИМІРИ ТА ПАРАЛЕЛІ

У загальнолюдській історичній пам'яті належне місце посідає Перша світова війна. Російсько-українська війна (2014-2022 рр.), як на наш погляд, дозволяє проводити певні історичні паралелі з подіями 1914 – 1918 рр., як в українському, так і у загальноісторичному контексті.

Початок ХХ ст. як і початок ХХІ ст. відзначений новими технічними та технологічними відкриттями: автомобілі, нові медіа (кіно), нові засобами зв'язку (телефон, інтернет, мобільний зв'язок).

На початку ХХ ст. та на початку ХХІ ст. кілька криз пережили США. У 1900-1903 роках криза була через проблеми перевиробництва, у 1914 році (зачепила також Британію, Німеччину і Францію) – через розпродаж цінних паперів, випущених іноземними компаніями. Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 рр., яка почалася з іпотечної кризи в США (з'явилося різке зростання кількості невиконаних з іпотеки з високим рівнем ризику), поширилася на інші розвинені країни. За масштабами і наслідками цю кризу порівнюють з «великою депресією». У США за кілька років доходи домогосподарств впали на 40%, безробіття в 2008 році зросло до 7%. В Європі від кризи найбільше постраждали Греція, Ірландія, Латвія, Португалія та Україна. Значний вплив відчували також Росія, Китай і Японія [3].

Стрімкі темпи науково-технічного розвитку на початку ХХ ст. як і початку ХХІ ст., зокрема упровадження найновіших технічних досягнень у військово-промисловий комплекс і створення зброї масового ураження (сухопутної та морської артилерії безпрецедентно великого калібру на початку ХХ ст, а на початку ХХІ ст. наявність у ряду країн світу значних потенціалів ядерної зброї) формували у багатьох представників інтелектуальної і політичної еліти, а також у широких верствах населення переконаність в тому, що масштабні військові конфлікти назавжди відійдуть у минуле, бо війна як засіб досягнення політичних цілей унеможлиблюється неминучими масштабними людськими жертвами і небезпекою знищення самого життя на планеті Земля. Так, британський публіцист Р. Енджелл у своїй книзі «Велика омана» стверджував,

що «військова і політична влада не приносять нації жодної комерційної вигоди, економічно неможливо одній нації підкорити чи знищити багатство іншої або одній нації нажитися за рахунок підкорення іншої». Іншими словами, в умовах економічної взаємозалежності війна, яка збагачує агресора, загрожує як переможцям, так і переможеним [1, с. 1]. Український вчений та публіцист, відомий діяч українського національно-визвольного руху та інтелектуал європейського рівня М. Драгоманов у своїй брошурі «Рай і поступ», констатує зниження кількості й характеру військових конфліктів у Європі в останні десятиліття XIX ст., дійшов висновку, що «поступ у відносинах між народами» зробив війну зайвою, а національного визволення можна досягнути в мирний спосіб – унаслідок «переміни державних порядків» [2, с. 35–36].

Так, людство початку XX ст. як і початку XXI ст. сподівалося, що нова епоха – епоха відкриттів має змінити світобачення, відкрити нові горизонти для людства, сформував нові цивілізаційні підходи, що НТП з новими засобами комунікації найбільше сприятимуть утвердженню засад гуманізму і найповніше забезпечують взаєморозуміння між урядами і народами. Проте, Балканські війни 1912–1913 рр., як і збройний конфлікт на Балканах в 1990-і рр. та військова інтервенція Російської Федерації в Абхазії і Південній Осетії в 2008 р. з анексією Криму і розв'язаним РФ військовим конфліктом на Сході України в 2014 р. та відкритою збройною агресією у лютому 2022 року засвідчують живучість прагнень представників певного політикуму окремих країн відстоювати свої імперські амбіції та імперські інтереси на теренах європейського континенту військовими методами, розв'язуючи криваві війни, кидаючи людство у безодню нищення.

Отже, уроки Першої та Другої світових війн виявилися незасвоєними. Світ знову стоїть на краю безодні.

Література:

1. Angel N. The Great Illusion. The Great Illusion: A Study of the Relation of Military Power in Nations to their Economic and Social Advantage (3 ed.). New York and London: G.P. Putnam's & Sons, 1911. 336 pp. retrieved 9 June 2016., с. 1]
2. Драгоманов М. Рай і поступ. Київ : Друкарня П. Барського, 1906. 73 с.
3. Наслідки світових фінансово-економічних криз / Слово і Діло. Аналітичний портал. – URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/01/21/infografika/ekonomika/naslidky-svitovyx-finansovo-ekonomichnyx-kryz>]

Балацька Олена Борисівна,
доктор політичних наук,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка», (м. Полтава, Україна)

ЄВРАЗІЙСТВО І СУЧАСНА РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА: СПАДКОЄМНІСТЬ ІДЕЙ І КЛЮЧОВІ НАРАТИВИ

Сучасна російська пропаганда не є новітнім феноменом. Джерела пропагандистських наративів, що транслиуються сьогодні, мають досить давню історію. Одним із таких джерел є євразійська доктрина, в якій послідовно відображені засади імперської геополітики Росії.

Ключовою для євразійського вчення є ідея про цивілізаційну унікальність Росії. З одного боку стверджується, що вона не є частиною Європи і не є продовженням Азії, а являє собою самостійний цілісний, замкнений «світ у собі», особливу духовно-історичну та геополітичну реальність. З іншого боку, М. Трубецький у дусі популярної в ті часи теорії насилля наголошує на провідному значенні кочового азійського елемента у формуванні «російської цивілізації» та державності, в утворенні якої визначальну роль зіграли неслов'янські туранські народи [1, с. 269–270]. У поглядах М. Трубецького Росія постає як спадок Чингісхана, а російський цар – як спадкоємець монгольського правителя [1, с. 225].

Базовим як для євразійської доктрини, так і для сучасної російської пропаганди є імперський наратив, який втілюється в ідеї «збирання російських земель». За словами британського дослідника Дж. Госкінга, він є «ключовою темою російської історії» [2, с. 67]. Розвиток російської держави, починаючи з часів Московського царства, відбувався за логікою імперської експансії. А українські землі сприймалися апологетами такої експансії як невід'ємна частина цього процесу. Класики євразійства наголошували, що становлення і розвиток Московської держави стали можливими завдяки завоюванням і «територіальним прирощенням». А у працях П. Савицького бачимо появу імперської по суті ідеї «російського світу» (або «євразійського світу») як своєрідного культурно-цивілізаційного і геополітичного простору, «мінімально сприятливого для різного роду «сепаратизмів» [3, с. 297, 302].

На ідеї «унікальності» євразійської (російської) цивілізації ґрунтується інша ключова для євразійства ідея про месіанське покликання Росії. Її провідна місія – вивести з-під «ярма» західноєвропейської цивілізації, об'єднати та вести за собою інші народи – покладалася на великоросів (етнічних росіян), в яких міститься найбільше туранського, а отже державотворчого начала. Але «месіанське покликання» Росії виходить за межі такого «регіонального лідерства». Так П. Савицький, цитуючи Я. Бромберга, розмірковує про «обраність» Росії, що «поклала на себе, перед обличчям духовно збіднілого людства, що гине, важкий тягар всесвітнього покликання...» [4, с. 5].

Логічним продовженням месіанської ідеї є позиціонування Росії як «оплоту православ'я», її сакралізація, що, по суті, означало проголошення права на «духовну монополію», привласнення культурного і духовного спадку Київської Русі. Адже саме російська держава, а не Київська Русь, розглядалася як цитадель православ'я серед слов'ян. Ідеологічне кліше «Свята Русь» використовувалося євразійцями стосовно першої, а не останньої. Квінтесенцією цього нарративу є ідеологеми «Москва – третій Рим», що отримала розповсюдження задовго до появи євразійського вчення – ще з XVI ст. Поширення цієї ідеї, крім викривлення історії, мало принаймні ще один негативний наслідок. Фактично ставився знак рівності між поняттями «росіянин» і «православний», про що прямо пише М. Трубецький, покладаючи православну віру в основу російської ідентичності [1, с. 256]. Це заклало основи для підміни понять і маніпулювання свідомістю через змішування релігійної та етнічної ідентичності, а отже – викривлення засад самоідентифікації.

Одним із найбільш деструктивних постулатів євразійства, яким активно послуговується сучасна російська пропаганда, є заперечення європейського шляху Росії і протиставлення Росії Європі. Європейська культура оголошувалася неповноцінною та упадницькою. Ба більше, М. Трубецький ставить знак рівності між європейським космополітизмом і «романо-германським шовінізмом», а європеїзацію проголошує «безумовним злом для будь-якого неромано-германського народу» [5, с. 89]. Ця теза обґрунтовується через фобічні ідеї про «поневолення», «імперіалізм» і прагнення до «панування» європейців над іншими народами.

Розмірковуючи про велич та «цивілізаційну місію» Московії, євразійці водночас нівелюють політичну та історичну вагу Київської спадщини. Так, за словами М. Трубецького, «з Київського Русі не могло розвинутися ніякої потужної держави, і уявлення про те, нібито пізніша російська держава є продовженням Київської Русі, докорінно неправильне» [1, с. 224]. На його думку, із занепадом Київської Держави «цивілізаційний осередок» перейшов до Московії, українська культура стала варіантом загальноросійської культури, а «малороси є «однією з індивідуацій російського народу», разом із великоросами та білорусами. Показово, що причину політичної та державної «слабкості» українців М. Трубецький вбачає в слабкості в них туранського, тобто азійського, елемента.

Не втратила актуальності для сучасної Росії й ідея ідеократії. Визначення ідеократії у працях євразійців є досить розпливчатым. Але з наявних тлумачень очевидно, що ідеократія є варіантом існування тоталітарного суспільства, адже ідеократична держава є автаркічною, ґрунтується на пануванні єдиної ідеї, «активно організує усі сторони життя і керує ними», заперечує плюралізм у всіх сферах суспільного життя, аж до унеможливлення існування приватного капіталу, вимагає пожертви особистих та сімейних інтересів. Саме такий лад, на думку П. Савицького, найкращим чином відповідає сутності Росії-Євразії [6, с. 438; 7, с. 288].

Отже, аналіз євразійської доктрини першої половини ХХ ст. у її зв'язку зі змістом сучасної російської пропаганди свідчить про спадкоємність ідей, наявність спільних ідеологем та наративів. Концепція євразійства містить у собі елементи націоналізму та імперського мислення, що зараз використовується російською пропагандою для просування бажаної картини світу та легітимації насилля. Важливим для ефективної протидії інформаційно-пропагандистським загрозам є розуміння сутності і витоків ідей, що транлюються сучасним російським режимом, їх критичний аналіз з подальшою розробкою відповідних контрпропагандистських заходів.

Література:

1. Трубецкой Н. Взгляд на русскую историю не с Запада, а с Востока. Наследие Чингисхана. Москва: «Аграф», 1999. С. 223–292.
2. Беккер С. Россия и концепт империи. Новая имперская история постсоветского пространства: сборник статей, под ред. И. В. Герасимова и др. Казань: «Центр исследований национализма и империи», 2004. С. 67–80.
3. Савицкий П. Географические и геополитические основы евразийства. Основы евразийства, сост. Н. Агамалян и др. Москва: «Арктогея-Центр», 2002. С. 297–304.
4. Савицкий П. В борьбе за евразийство. Париж: б. и., 1931. 59 с.
5. Трубецкой Н. Европа и человечество. Наследие Чингисхана. Москва: «Аграф», 1999. С. 29–90.
6. Трубецкой Н. Об идее-правительнице идеократического государства. Трубецкой Н. История. Культура. Язык, сост. В. М. Живова; общ. ред. В. М. Живова; вступ. сл. Н. И. Толстого, Л. Н. Гумилева. Москва: «Прогресс», 1995. С. 438–443.
7. Савицкий П. Евразийство как исторический замысел. Основы евразийства, сост. Н. Агамалян и др. Москва: «Арктогея-Центр», 2002. С. 281–294.

Поліщук Ігор Олексійович,
*доктор політичних наук, професор,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого (м. Харків, Україна)*

КОНЦЕПЦІЯ ЧОРНОМОРСЬКО-БАЛТІЙСЬКОЇ СПІЛКИ ЮРІЯ ЛИПИ: ПРОЕКЦІЯ В СУЧАСНІСТЬ

Сьогодні, коли український народ переживає повномасштабну агресію з боку Росії, а точніше фашистського режиму російського президента Путіна, важливо згадати теоретичний наробок провідних фахівців з української школи геополітики та приміряти їх ідейний арсенал на сучасні реалії. Ідея створення Чорноморсько-Балтійської спілки висувалася різними авторами, зокрема Ю. Бачинським, М. Міхновським, М. Грушевським, С. Рудницьким, Ю. Пілсудським та ін. Різні вчені пропонували своє бачення, свою інтерпретацію та свою версію Чорноморсько-Балтійського альянсу. Звичайно, всі вони мають право на життя і заслуговують на повагу, але найбільш актуально та реалістично сьогодні звучить концепція Чорноморсько-Балтійської спілки

відомого українського політика та геополітика Юрія Липи. Хто би міг подумати, що ідеї Ю. Липи, висловлені понад 80 років тому, заграють такими новими барвами у 2023 році!

Ю. Липа сформулював комплексний проект геополітичної модернізації України, що ґрунтується на унікальній історії нашої держави та оригінальному розумінні геополітичної ситуації у світі першої половини ХХ століття. Синтезуючи певні експансіоністські традиції українського народу у військовій, торговельній та культурній сферах із тогочасними проблемами континентальної Європи, Ю. Липа написав працю «Чорноморська доктрина», яка незважаючи на вражаючі геополітичні трансформації ХХ - поч. ХХІ ст., залишається актуальною й натеper.

У цій роботі Ю. Липа підкреслював, що українські землі не є ніякою закутиною у торговельному і геополітичному плані. Територія України є однією з найзначніших на геополітичній мапі світу. Її значення з бігом часу тільки зростатиме. Чорноморський простір – це життєдайний простір для України. Україні належить перше місце серед чорноморських країн з огляду на її простір, багатства й енергію людності [1, с. 284].

Виходячи з цього, Ю. Липа запропонував низку цікавих прикладних рекомендацій, до яких нам варто прислухатися сьогодні.

По-перше, з метою захисту північних земель чорноморського простору від натиску фіноуральських народів, Україні життєво необхідним є укладення міцного союзу з Білоруссю.

По-друге, враховуючи наявність природного бар'єру між Чорним та Середземним морями – систему проток Босфор-Дарданелли, слід підтримувати партнерські відносини з Туреччиною.

По-третє, як фінальна ідея у геополітичних поглядах Ю. Липи, сформульована приблизно так: народи, що населяють узбережжя Балтійського і Чорного морів, мають наочну історичну спільність, що відчиняє шлях до створення Балто-Чорноморської федерації у складі України, Польщі, Литви та Білорусі.

Півострів Таврида (з татарської звань Крим) – це ключ до панування над водами Чорного моря [2, с. 104]. Крим – морські путі, Крим – путі через Каспій, Кавказ і Малу Азію до Месопотамії, Арабії, Ірану [1, с. 127].

Відродити тим часом занепалу в Царгороді традицію апостола Андрія зможе тільки християнська великодержавність над Чорним морем – Україна [2, с. 137].

Отже, підсумовуючи концептуальний нарбок Ю. Липи та роблячи проекцію у сучасність, варто наголосити на наступному.

Україна за своїм потенціалом та геополітичним положенням є вельми важливим гравцем у Європі та загалом на Євразійському континенті.

Україна представляє з себе ключову країну у Чорноморському басейні. Наші національні геополітичні інтереси як країни-лідера у цьому геополітичному полі не можуть бути реалізованими без повернення повного та безумовного контролю над Тавридою (Кримським півостровом). Тому

відновлення державного суверенітету над цією та іншими територіями у межах загально визнаних кордонів 1991 року є обов'язковою умовою розвитку України як самостійної держави.

На півночі геостратегічне значення для нас має Білорусь. Поки ця країна знаходиться під протекторатом РФ, геополітична стабільність України загалом виглядає проблемною. Ця нестабільність посилюється через постійну екзистенційну загрозу з боку РФ, зокрема фашистського режиму Путіна. Тому сприяння знищенню цього режиму є проблемою політичного виживання України.

Утворення безпекової федерації у складі України, Польщі, балтійських країн, у перспективі Білорусі, можливо Великобританії та Туреччини має актуальне значення для нас у контексті екзистенційного протистояння РФ.

Література:

1. Липа Ю. Всеукраїнська Трилогія: у 2 т. Т.2: Чорноморська доктрина; Чорноморський простір (атлас); Розподіл Росії. К.: МАУП, 2007. 392 с.
2. Липа Ю. Всеукраїнська Трилогія: у 2 т. Т.1: Призначення України. К.: МАУП, 2007. 336 с.

Культенко Валентина Павлівна,
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТА ЦІННІСНІ ВИМІРИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У зв'язку з воєнною агресією російських загарбників в Україні в сучасному світі відбуваються зміни, що носять парадигмальний характер. Тривала та кровопролитна війна стала полем зіткнення постмодерної реальності сьогодення з войовничою архаїкою минулого – як з точки зору характеру, змісту, так і щодо можливих наслідків. В результаті перед Україною і світом постали виклики, які потребують осмислення. Для України ці виклики пов'язані з боротьбою за політичну суб'єктність, національну ідентичність та право на існування. Світ опинився перед екзистенціальними викликами, пов'язаними з етичним вибором між справедливістю і добром з одного боку та вигодою і поміркованим комфортом – з іншого. Світ переживає кризу екзистенціально-морального вибору й ревізії морального етосу стосовно таких понять, як: «велика відмова», «велике розчарування», «асиметрія рішучості», «постгероїзм», «постнекласичний мир та війна», «постнаціональне» тощо. Однак війна постала силовим полем напруги в першу чергу ірраціональних чинників, зокрема волі, жертвовності, патріотизму, героїчного пафосу, жорстокості, варваризації. В складних соціально-історичних обставинах відбувається становлення української політичної національної ідентичності на

новій світоглядній платформі, в умовах, коли раціональний порядок речей максимально витісняється й заміщується ірраціонально-вольовими чинниками організації життя.

Утворились суперечності між європейською постмодерністською культурою ХХІ століття та архаїчними й вкрай жорстокими методами ведення війни з боку російських загарбників. Зміст протиріч полягає в тому, що основною характеристикою сучасності є глобалізаційні світові процеси, в межах яких втрачають первинну актуальність державні кордони та жорстка локалізація за територіальною ознакою. Те, що слугувало достатньою підставою для виправдання війни у ХХ столітті, в ХХІ більше не може бути переконливим або достатнім аргументом для воєнної агресії. Навпаки додаткові території розцінюються (К. Шульман) як додаткове джерело проблем та фінансових витрат. Крім того мислителі – від О. Шпенглера до сучасних філософів (Ю. Габермас, С. Жижек, Е. Варейкіс, С. Ріан та ін.) – неодноразово наголошували на втомі європейської цивілізації, на її «великій відмові», «великому розчаруванні» від надмірних активностей. Історія європейського світу великою мірою є історією колонізації інших земель, захоплення територій та встановлення там своїх порядків, від яких, як правило, страждали аборигени. В 21 ст. актуалізувалась тема каяття Великої Європи (П. Брюкнер) та відмови від європоцентризму на користь автономного розвитку локальних культур та територій для їхнього збереження й розвитку. Однак росія, розв'язавши війну, протиставила цим новітнім життєвим принципам сучасності територіальні та ідеологічні (денацифікація та демілітаризація) претензії, які намагається вирішити вкрай трагічними для України, жорстокими та кривавими засобами.

В світі спостерігається так звана «асиметрія рішучості». [1] Йдеться про те, що війна відбувається практично в режимі он-лайн, при цьому реальні бої вкрай тяжкі, порівнювані з баталіями I світової війни. Світ спостерігає та співчуває Україні. Світ допомагає, проте допомога відбувається далеко не так активно, як того потребують обставини. Найбільшою пересторогою для світу є загроза застосування росією ядерної зброї. Це суттєво обмежує лідерські ініціативи Заходу з постачання летальної зброї Україні. На тлі небажання народів світу бути втягнутими у війну констатуємо особливий характер війни для українців. А саме те, що це війна екзистенціального вибору, боротьби за життя, за право бути українцями та будувати власні сенси (Sinn) існування. Проголошені путіним цілі «спеціальної воєнної операції» – «денацифікація та демілітаризація» – для українців означають боротьбу за власну ідентичність (Dasein). Війна, що триває, є ще й війною за українську суб'єктність у світі. Вона передбачає здатність виробляти і здійснювати самостійні, в першу чергу, міжнародні політичні рішення та мати контроль за їхнім виконанням. Адже в реальній політиці відсутність суб'єктності означає неспроможність/невміння формувати стратегію розвитку країни, відстоювати власні національні інтереси на різних рівнях, нездатність використовувати власні переваги та завоювання в контексті майбутніх перспектив.

Таким чином, можемо стверджувати, що у ситуації війни актуалізувався ряд понять: війна, мир, патріотизм, героїзм, націоналізм, перемога тощо. Постмодерний світ воліє тлумачити їх в новітньому сенсі, із префіксом «пост-». Даний префікс означає корекцію на зниження пафосу сенсів цих понять, відмови від їхнього емоційного напруження на користь раціональності. Однак досвід війни, який здобувають українці, екзистенціальні виклики, на які маємо дати відповідь, змушують до вироблення власного розуміння, до формування власної світоглядної позиції на основі концепції національно-політичної ідентичності. З цією позицією в післявоєнному світі Україна як країна-переможець презентує себе світові.

Література:

1. Бистрицький Є. Про екзистенціаль рішучості URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bystrytsky/63073cd4e37ea/>

Вакулик Ірина Іванівна,
*кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м.Київ, Україна)*

ЛЮДИНА ХХІ СТОЛІТТЯ У ДВОБОЇ СВІТЛА І ПІТЬМИ

Сучасний світ сповнений суперечностей і контрастів, антиномій і парадоксів, що значною мірою віддзеркалюється у всіх сферах людського буття. Цивілізація завжди стоїть перед вибором спрямованості соціального або природного характеру. Ми можемо сліпо дослухатися до натовпу, визнаючи за вищі ті цінності, які визнає він, а можемо наважитися бути самими собою й жити, керуючись глибинним рівнем свого єства. При цьому повинні пам'ятати, що наш самодостатній вибір формує парадигму не лише міжособистісного спілкування, але й впливає на формування діалогу у комунікативному просторі суспільства, визначає орієнтири комунікативної культури [1].

Техногенні катастрофи, війни, природні катаклізми – чи не є вони породженням дій самого людства? Ми прагнемо досконалості у відношеннях, спілкуванні, у повсякденному побуті, вимагаємо від оточуючих поваги до нас самих, проте забуваємо про Его кожного з нас, яке також «завойовує» навколишній простір. Інстинктивно підкоряючись тваринним «змаганням» (зможе вижити сильніший, спритніший, розумніший, передбачливіший, досвідченіший тощо), ми скеровуємо так звані стандартні імпульси у русло, де досить часто відбуваються конфлікти та непорозуміння, з'являються натяки й глузування, формуються неприязнь та зневага. Власне вони і породжують такі моральні риси як боягузтво, малодушність, скнарність, жорстокість і злість. Проте максимізація чеснот набуває переваг у цьому двобої, де вишукувались на передній фланг м'якість, гідність, працьовитість, побожність, доблесть, мужність, дружелюбність, відкритість, легкість, завзятість, авторитет,

лагідність, терплячість, стриманість, смиренність, розсудливість, віра, надія, любов тощо [2; 3].

Як ми бачимо, зміни сьогодення в українському соціумі жахливі. Невиправдана, нищівна, жорстока й непередбачувана війна, яка не лише поглинула людські долі, розчавила мирне життя, сповнене надій, породила пекельно-катастрофічні наслідки для буденного життя, та змусила весь цивілізований світ у новому ракурсі розглядати питання миру й безпеки, вона внесла також і корективи у дії міжнародної співдружності. Не випадково президент Сполучених Штатів Джо Байден у своїй промові у столиці незламної духом країни зазначив: «У свободи немає ціни! Вона – безцінна! За неї варто боротися стільки, скільки буде потрібно!» Річниця війни ще раз продемонструвала усьому світові: українці сильні, українці єдині, українці непереможні, бо усіх єднає воля до життя. І справедливість буде відновлена. Ми до цього йдемо вже дев'ять років. Ми захищаємо свободу і демократію усього цивілізованого світу.

Література:

1. Вакулик, І. І. Лінгвістичні аспекти наукової комунікації у синхронії та діахронії [Linguistic aspects of scientific communication in synchrony and diachronic]: Монографія. Київ: ДП «Прінт Сервіс», 2015. 280 с.
2. Вакулик, І. І. Нові термінологічні одиниці та особливості їх функціонування у мові. Міжнародний філологічний часопис. 13(11). 2022. <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2022.01.005>
3. Вакулик, І. І. Концепт «Інформаційного простору» сьогодення: джерела, стан, перспективи. Міжнародний філологічний часопис. 13(4).2. 2022.

Чекаль Людмила Анатоліївна,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЦИВІЛІЗОВАНOSTІ ДЕРЖАВ

Цивілізовані держави завжди ефективно впливали на життя громадянського суспільства і мали усі підстави розглядати себе як певний стрижень самодостатності, навколо якого обертаються менш потужні держави. Таке самоусвідомлення розповсюджувалось не тільки на сфери економіки й політики, але й на царину духовної культури. Такий спосіб мислення, притаманний для населення сильних держав, поступово поширився й на представників держав меншого масштабу і, зрештою, усі західні країни – від найбільших до найменших – обстоюють суверенне право влаштовувати своє життя та бути незалежними. При цьому в сучасному глобальному світі усі держави – і великі, і малі – є взаємопов'язаними та взаємозалежними. А це у

свою чергу зумовлює залученість їх не тільки до спільних інформаційних потоків, але й до спільного економічного, політичного, правового, мультикультурного та аксіологічного простору. Головним в індивідуальній та суспільній свідомості стає усвідомлення себе як частини широкого універсума.

Тоталітарні ж держави мають тенденцію до розповсюдження шляхом підкорення та асиміляції інших спільнот. Це – шлях «в нікуди».

У цьому контексті стверджувати щось про цивілізаційність Московського царства – Російської імперії у будь якому сенсі – є недоречним. Щодо Радянського Союзу або сучасної Росії – це взагалі виглядало б нісенітницею. Тут йдеться про квазіцивілізаційні феномени.

Історично на українських теренах цивілізаційний розвиток мав переважно соціально-культурний та соціально-політичний характер, тоді як в межах Московського царства, яке перетворилось на Російську імперію, – суто соціально-політичний характер.

Серед фундаторів українського духівництва та усієї православної інтелектуальної спільноти виокремились два напрямки зі своїми різними аксіологічними програмами. Ці течії пов'язані з іменами їх найбільш яскравих і талановитих представників: Івана Вишенського і Петра Могили. Перший, в сучасній термінології, стояв на принципових позиціях православного фундаменталізму, тоді як другий, усвідомлюючи запити часу, направив українське православ'я шляхом оновлення, не ставлячи під сумнів принципові ідейні, ціннісні й релігійні канони і розвиваючи їх відповідно до західних інтелектуальних норм та досягнень. Така позиція відкритості до західних ідей та концепцій при ґрунтуванні на вітчизняній, батьківській традиції виявилася для того часу найбільш продуктивною і символом її стала видатна Києво-Могилянська академія з плеядою таких видатних мислителів і церковних діячів, як сам Петро Могила, а також Інокентій Гізель, Лазар Баранович, Стефан Яворський, Феофан Прокопович та інші інтелектуали-творці, аж до Григорія Сковороди. В результаті староукраїнська культура базувалась на власних підставах та на здобутках представників центрально-європейських католицьких інтелектуальних кіл, виробила власні філософсько-теологічні основи і самобутній художній стиль, відомий як українське бароко. Паралельно впродовж другої половини XVI - і до середини XVII століття в Україні склалися самобутні форми соціальної самоорганізації - міські братства, що діяли у більшості міст з магдебурзьким правом, козака гетьмансько-полкова адміністративно-військова система, самобутня церковна організація з виборчим правом.

Цим обставинам сприяв і супроводив їх в Києві з часів Петра Могили дух культурно-конфесійної толерантності.

Радикально іншим чином, у взаємодії і протистоянні з тюркською (у татарській формі) субцивілізацією мусульмансько-афроазійського світу, а не з Заходом, відбувалося становлення і розвиток московсько-російської частини Східнослов'янсько-православної цивілізації. Ствердження єдиного загальноновизнаного центру у Москві, взаємодія з досить сильними, але з кінця

XV століття не загрозливими політичному існуванню православного царства татарсько-мусульманськими державами, а також відсутність повсякденного контакту з багатшим та інтелектуально розвиненішим опонентом (в містах України і Білорусі) визначили пріоритети розвитку державних інституцій московського суспільства та його підозріле і упереджене ставлення до усього іншого, чужого, цивілізаційного. Відстоювання своєї духовної спадщини будувалося не на її модернізації через творче освоєння чужого, зокрема західно-християнського культурного досвіду, а шляхом жорсткого, принципового відкидання усього не свого, за винятком хіба що досягнень у сфері військової техніки. Спроби частини освічених московитів за Івана III і в наступні часи перейняти елементи західної цивілізації стикалися зі стіною громадського нерозуміння і незмінно знеохочувались. Московське царство будувалося за мобілізаційним принципом військового табору, що знаходиться в кільці ворогів, з жорсткою владною структурою, оборонною свідомістю і ставленням до чужих ідейнокультурних віянь як до проявів ворожої пропаганди. Це сприяло державно-організуючій консолідації населення, але перешкоджало залученню до тих процесів цивілізаційної трансформації, що активно розгорнулись на заході в XIV – XVI сторіччях і початок яким поклали Відродження, Великі географічні відкриття та Реформація.

СРСР же з самого початку і за своєю суттю був не цивілізацією, а лише геополітичним квазі-цивілізаційним утворенням. Він був позбавлений дійсно духовної, ідейно-ціннісно-мотиваційної, актуальної для більшості його громадян на рівні внутрішнього світу і повсякденної поведінки цивілізаційної основи. Замість неї суспільству нав'язувалось пропагандистське ідеологічне лицемірство, в принципі не здатне, за думкою Платона, заповнити порожнечу акрополя людської душі.

Нині духовні засади української культурно-цивілізаційної традиції опинились в ситуації необхідності відповідей на більш потужні виклики, ніж за часів радянщини, і потребують вони мужності та потужних внутрішніх сил та ресурсів, щоб протистояти цим викликам та гідно відповісти на них.

Білоус Аліна Анатоліївна
кандидат філософських наук, доцент,
Клименко Людмила Володимирівна
в.о. завідувача кафедри англійської філології,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

НАЦІЯ-ДЕРЖАВА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ІСТОРИЧНІ ВЗАЄМОВПЛИВИ

Суспільні процеси розгортаються, за виразом Е. Шілза, таким чином, що «нація є необхідним елементом розвитку соціального капіталу та ствердження

громадянського суспільства» [3, 198]. Дійсно, вона є однією з її головних підпор, необхідним інгредієнтом для громадянського суспільства. Тієї ж думки дотримується і Ю. Габермас, який, зокрема, зазначає, що «свого часу демократична держава і нація взаємно витворили одна одну» [1, 164].

Доречним буде нагадати, що гасло *Viva La Nation* («хай живе нація») було гаслом тих, хто творив велику Французьку революція і саме воно здобуло юридично-правове втілення у «Декларації прав людини і громадянина». Зважаючи на процесуальний характер соціальних трансформацій, громадянське суспільство може розглядатися як важливий інститут відтворення соціального капіталу – громадянського та національного розвитку різних спільнот. Ключовими елементами поступу є виражені тенденції до самоорганізації життя і громадянського самоврядування, потреба в громадянській публічній активності, національному ствердженні, поглибленні приватної сфери, а також формування вимог публічної відкритості спільних громадських рішень. Загальна інтенція громадянського поступу обумовлювалась, як слушно зазначає А. Карась, «його дискурсивно-етичною спрямованістю на здійснення свободи й автентичності особи, які є модусами самоздійснення людини» [2, 194].

Очевидно, що контекст соціальних трансформацій не обмежувався лише громадянським поступом. Другою стороною є сфера приватного інтересу і пов'язаних з ним необхідностей, щоденними турботами виживання багатьох людей, узалежнення та примусу. Саме проблеми пов'язані з розширенням приватного інтересу в добу Модерну, змушують зупинитись на суперечностях лібералізму в контексті його взаємовідносин з громадянським суспільством.

Лібералізм, як відомо, історично мав підґрунтя в протестантській етиці. Саме протестантизм сприяв легітимізації багатства та утвердженню класу приватних власників, які спираючись на божественне провидіння, стали активними представниками ринкового суспільства, репрезентуючи етику модульного індивіда.

Водночас ринкова капіталістична система приватного інтересу породжує соціальні патології, оскільки приватна власність, яка не обмежена принципом відповідальності аж ніяк не сприяє утворенню соціального капіталу, а є джерелом нерівності та відчуження на тлі формальної конституційної і правової рівноправності. Формування і розвиток класичної ліберальної демократії історично супроводжувались не тільки цивілізаційними зрушеннями, ствердженням прав особи, але й соціальними, ціннісними конфліктами, які мали місце як в самому лоні громадянського суспільства так і по лінії держава – громадянське суспільство. Зростаючи, соціальні конфлікти загострювались не тільки в контексті суперечностей ринкової системи та пов'язаних з нею соціальних несправедливостей, що перетворили велику кількість потенційних членів громадянського суспільства у соціальних аутсайдерів практично у всіх країнах Західної та Центральної Європи.

Конфліктними та небезпечними для громадянського суспільства виявились соціокультурні суперечності по лінії «система – життєвий світ» (особа, культура, суспільство), коли розширений анонімний простір влади протягом

тривалого історичного часу намагався поставити під свій контроль – символічні коди, традиційні архетипи, інтимне життя людини. З часом система отримує статус, незалежний від нормативних структур життєвого світу. Її автономність у ліберальних і соціальних державах набула для громадянського суспільства загрозового характеру. Протягом XIX-XX століть можемо спостерігати експансію системи у сферу традиційної культури, звичаєвості. Пронизана корпоративним інтересом реклама, система вертикальних та викривлених між людських відносин, модерні впливи на людську свідомість, безжальна експлуатація науки і техніки призводять до втрати ваги та значення традиційної культури, яка базується на потужній нормативній і символічній традиції. В процесі розширення впливів системи відбувається пошкодження символічної компоненти життєвого світу – втручання в нього системи неокорпоративізму через владу і гроші, що, з одного боку, приводить до зниження моральних норм в суспільстві, суспільної аномії, відчуження, байдужості, а з іншого – до втрати легітимації відповідної системи з боку членів життєвого світу. Спостерігаємо процес втрати репрезентантами громадянського суспільства реальної мотивації до підтримання існуючих державних інститутів.

Можемо констатувати, що перешкоджаючи процесам вільної комунікації, автентичної публічності, держава в її неокорпоративній версії є інститутом духовної руйнації та обмеження прав громадянського суспільства. З іншого боку, пошкоджуючи комунікативні та культурні компоненти життєвого світу, сама система втрачає свою силу та інтегративні можливості, позбувається підтримки з боку особи та суспільства.

На початку 70-х років Ю. Габермас, відображаючи думку значної кількості інтелектуалів різного теоретичного спрямування, вважав, що «структури суспільності громадянського суспільства скрізь у Європі знаходяться у стадії ентропії» [1, 132]. Йдеться передусім про обмеження прав громадянського суспільства. Особливо боляче процес обмеження впливу громадянських інституцій спостерігається в країнах пострадянського простору, які є яскравим прикладом новітнього неокорпоративізму. Попри те, що структури суспільності продовжують формуватись на протигагу інтервенції держави, остання через економічні та політичні канали знаходить можливості поглинути спонтанні, вільні стимули суспільності.

На думку видатних теоретиків громадянського суспільства Ю. Габермаса, М. Фуко, Л. Колаковського риторика будь-якої патернальної влади є і буде залишатися марною, а економічні механізми неефективними, допоки влада не знайде можливості сприймати творчі імпульси з боку мережі вільних асоціацій та національно-культурних рухів, чий дії потребують раціонального доповнення з боку структурованої, інституційно сильної та демократично налаштованої правової держави, яка здатна стати фактором соціальної інклюзії широких суспільних груп. Відтак держава має допомагати суспільству, забезпечувати комплексні права громадян.

Література:

1. Габермас Ю. Структурні перетворення у сфері відкритості: дослідження категорії громадянське суспільство. Львів : Літопис, 2000. 317с.
2. Карась А. Філософія громадянського суспільства в класичних теоріях і некласичних інтерпретаціях. Київ-Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2003. 519с.
3. Shills E. The Virtue of Civil Society. Princeton.:Princeton University Press, 1992. 286р.

Горбатюк Тарас Віталійович,
кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОНЦЕПТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Громадянське суспільство це складний соціокультурний феномен, який формується в розвиненому суспільстві. Визначальними чинниками існування цього феномену постає демократизація та лібералізація суспільства. Сучасний світ загострює проблеми реалізації установок феномену «громадянського суспільства» в умовах відкритого інформаційного простору. Інформаційна революція кінця ХХ століття в новітніх аспектах загострила та актуалізувала питання реалізації установок громадянського суспільства.

Важливим аспектом існування громадянського суспільства в сучасному є успішний розвиток демократично-правового соціуму в якому найвищою цінністю свобода. З одного боку, громадянське суспільство, відстоює матеріальну та духовну незалежність людини від держави, прагне домогтись правових гарантій такої свободи людини, а також захисту приватних і суспільних інтересів людей, таким чином активно сприяючи процесам демократизації держави. З іншого громадянське суспільство залежне від держави і не здатне набути розвинених форм в умовах політичного примусу, авторитаризму та тиранії. Таким чином, рівновага громадянським суспільством та державою є найважливішим чинником стабільного ліберально-демократичного розвитку, що в свою чергу породжує дихотомію – без правової держави немає громадянського суспільства, а без громадянського суспільства немає правової держави. Іншими словами, громадянське суспільство – це не просто сукупність окремих громадян чи їх об'єднань, а перш за все це наявність реальних можливостей громадян та їх об'єднань впливати на діяльність держави та органів публічної влади.

Головними ознаками громадянського суспільства постають: незалежність інститутів громадянського суспільства від держави в рамках своєї компетенції; ідеологічний і політичний плюралізм та демократія в політичній сфері; ринкова економіка; середній клас як соціальна основа громадянського суспільства; правова держава, пріоритет прав і свобод індивіда перед інтересами держави; свобода слова і засобів масової інформації. Фактично реалізація зазначених

ознаки громадянського суспільства дає змогу формуванню сучасного справедливого суспільно-політичного устрою в якому повноцінно будуть забезпечені права людини як окремого індивіду, так і суспільства загалом.

Реалізація концепту громадянського суспільства в Україні, до нещодавнього часу викликала досить не однозначні оцінки. За даними міжнародних правозахисних організацій громадянське суспільство до нещодавнього часу та значно відставало у своєму розвитку від громадянського суспільства європейських країн в цілому та постсоціалістичних країн Центральної Європи зокрема. До причин такої відсталості традиційно відносили низький рівень громадянської активності та організаційних можливостей організацій громадянського суспільства, а також недостатньо сприятливе законодавче середовище.

Проте йшов час, суспільство трансформувалося, змінювалося та лібералізувалося, кризові моменти в історії нашого суспільства активізували громадськість та сприяли утворенню громадських організацій і легітимізації їх діяльності на законодавчому рівні. Фактично, можна стверджувати, що за останнє десятиліття українське суспільство здійснило різкий ривок у розвитку такого феномену як громадянське суспільство, в основі якого лежить так зване регулювання горизонтальних зав'язків соціального устрою, яке здійснюється з позиції соціальної доцільності, відповідаючи на вимоги перед якими постає суспільство.

Горбатюк Микола Володимирович,
*кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
Інститут політичних і етнонаціональних досліджень
ім. І. Ф. Кураса НАН України*

ВПЛИВ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕС ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Рух України по шляху інтеграції у європейські структури складний і тривалий. Він має як приклади успіху, такі як підписання Угоди про партнерство і співробітництво (1998) та Угоди про асоціацію з ЄС (2014), так і негативні вияви – коливання між євроінтеграцією та інтеграцією у Митний союз з Росією у 2010–2013 рр., відмову В. Януковича від підписання Угоди про асоціацію з ЄС у листопаді 2013 р., що викликали Євромайдан і криваві розстріли протестуючих під час Революції Гідності. Найвищими точками євроінтеграційних прагнень України на цей час можемо вважати подання Україною заявки на членство в ЄС 28 лютого 2022 р., яке відбулося на 4-й день повномасштабної війни з Росією, та ухвалення Європейською Радою на саміті у Брюсселі 23 червня 2022 р. рішення про надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу.

У Євросоюзі уважно відстежують системні і секторальні реформи в Україні. Про те, що реформа децентралізації є важливим досягненням на шляху євроінтеграції свідчать заяви європейських інституцій та топ-політиків. Зокрема, на Міжнародній конференції з питань відновлення України, що відбулася в Лугано 2 липня 2022 р. Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн заявила, що реформа децентралізації «це успіх» і що «децентралізація та цифровізація зробили Україну сильнішою» [1]. Більше того, Європейський парламент у своїй резолюції від 2 лютого 2023 р. щодо підготовки Саміту Україна-ЄС, наголошував, що «децентралізація та сильне місцеве самоврядування стали наріжним каменем української демократії та є важливим фактором стійкості України під час війни» [2].

Висока оцінка результатів реформи децентралізації, що неодноразово давалася європейськими лідерами, не безпідставна. Саме завдяки нововведенням, запровадженим у процесі реформи з 2014 р., місцеве самоврядування в Україні набуло якостей, які з одного боку наблизили його до європейських зразків, а з іншого стали основою стійкості українських громад і регіонів в ході повномасштабного російського вторгнення. Перш за все це отримана в результаті реформи *фінансова незалежність територіальних громад*, яка в умовах війни забезпечила органам місцевого самоврядування можливість не тільки продовжувати надавати послуги населенню, а й підтримувати загони Сил територіальної оборони та піклуватися про внутрішньо переміщених осіб. Друге, не менш важливе, це *зміна філософій взаємодії між центральною владою та органами місцевого самоврядування по вертикалі, а також між громадами на горизонтальному рівні*. Завдяки реформі були запроваджені прямі міжбюджетні зв'язки між ОТГ та державним бюджетом, що зменшило залежність громад від районного і обласного керівництва і збільшило відповідальність перед місцевим населенням. Водночас, налагодження горизонтальних зв'язків між громадами всередині України та муніципалітетами за її межами сприяли ще більшій самостійності громад, викристалізували лідерські якості їх керівників. Не останню роль у спротиві російській агресії було й те, що лідерами ОТГ у переважній більшості були вихідці з місцевих – їх зв'язок з територією, рівень відповідальності перед своїми виборцями часто ставали на заваді колаборації з ворогом.

Результати реформи децентралізації мають значний вплив на євроінтеграційні перспективи України. За 2,5 місяці до надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу український уряд отримав дві частини опитувальника ЄС щодо українського законодавства, інституцій і політик у різних сферах. Питання, прямо чи опосередковано дотичні до реформи децентралізації були зібрані у главі 22 «Регулювання та інструменти політики згуртованості» [3, pp. 152–154]. Перш за все у питаннях, що стосуються регіональної політики і місцевого самоврядування, опитувальник був спрямований на визначення здатності України як держави-кандидата виконати вимоги, передбачені статтями 174 та 175 Договору про функціонування

Європейського Союзу. Якщо максимально спростити зміст цих статей, то Євросоюз цікавився поточним станом місцевого самоврядування (із наголосом на питання економічної, соціальної та територіальної єдності регіонів і громад та зменшення диспропорцій у їх розвитку) і чи буде воно здатне якісно і ефективно використовувати європейські грантові кошти.

Відповіді на опитувальник українська влада підготувала у дуже стислі терміни і передала уповноваженому представнику Євросоюзу 18 квітня і 9 травня 2022 р. Загалом було охарактеризовано процес проведення реформи децентралізації та її нормативно-правову базу, показано з яких джерел наповнюються бюджети громад та які субвенції їм надаються; показані підходи до регіонального розвитку та перераховані його пріоритети; показано механізм планування бюджетів різних рівнів та яким чином здійснюється контроль за їх виконанням; проаналізовано систему територіальних органів влади, їх функції і компетенції; наведено галузеві стратегії, програми та концепції, які стосуються політики згуртованості та наразі впроваджуються органами державної влади [4, pp. 1–68]. У той же час українська сторона визнавала, що в національному законодавстві немає визначення «політики територіальної згуртованості» і що законодавство у цьому напрямку потребуватиме змін та уточнень [4, р. 8]. Варто відзначити, що Євросоюз позитивно сприйняв відповіді на опитувальник у частині децентралізації влади, місцевого самоврядування і регіональної політики, оскільки у висновку Європейської комісії від 17 червня 2022 р. йшлося про позитивні наслідки реформ и державного управління і окремо зазначалося, що «децентралізація ... одна з найвпливовіших та найуспішніших реформ, запроваджених у країні. Вона стала вирішальним фактором соціального та економічного розвитку» [5]. Зауважень і рекомендацій у цій сфері надано не було.

Одним із обов'язкових елементів вступу України в ЄС є гармонізація законодавства. Україна має перенести всі без винятку правові норми та стандарти ЄС до українського правового поля, після чого у форматі переговорів довести, що введені норми українського законодавства відповідають праву ЄС. Структури ЄС щорічно здійснюють аудит цього процесу за 33 «переговорними главами». Востаннє відповідний аналітичний звіт було передано Україні під час візиту делегації Єврокомісії у Київ 2 лютого 2023 р.

Однією із «переговорних глав» є глава 22 «Регіональна політика та координація структурних інструментів» у якій проаналізовано чинне українське законодавство, що регулює регіональний розвиток та місцеве самоврядування на предмет близькості його норм до права ЄС. В аналітичному звіті містяться позитивні оцінки діяльності української влади на шляху гармонізації законодавства у цій сфері, зокрема відзначено досягнення реформи децентралізації: створення 1469 територіальних громад, наділених широкими адміністративними повноваженнями, розширення їх компетенції та спроможності у сферах політики згуртованості ЄС; покращення управління державними інвестиціями тощо [6].

Втім, ці досягнення ще далекі від стандартів ЄС, оскільки за цією «переговорною главою» Україна отримала лише 2 бали з 5-ти («є деяке наближення») [7]. Низька оцінка, вочевидь, пов'язана з низкою недоліків, на які також було вказано в аналітичному звіті, зокрема це: регулятивні та інституційні рамки регіонального розвитку лише частково відповідають acquis ЄС; адміністративний потенціал і досвід все ще недостатні для виконання вимог регіональної політики ЄС щодо управління та витрачання коштів; координація між органами влади на національному рівні та між національним рівнем та іншими рівнями управління перебувають на низькому рівні; не створено соціальний фонд, схожий на European Social Fund+; відсутня необхідна законодавча база для управління структурними фондами відповідно до вимог статей 174 та 175 Договору про функціонування Європейського Союзу тощо [6].

Водночас, інститути ЄС насторожено ставляться до питання незворотності реформ в Україні, певне їх занепокоєння викликають випадки обмеження місцевого самоврядування в Україні, що мали місце у зв'язку із запровадженням військового стану (йдеться про запровадження місцевих військових адміністрацій); незавершеність реформи децентралізації та відсутність у неї конституційної основи; брак чіткого розподілу повноважень органів місцевого самоврядування усіх рівнів, а також з місцевими органами виконавчої влади (зокрема, першочерговим завданням є прийняття закону про столицю, який би відповідав Європейській хартії місцевого самоврядування). Очевидно із цим був пов'язаний заклик Європарламенту до українського уряду «продовжувати зміцнювати місцеве самоврядування, реформу, яка отримала значне визнання на національному та міжнародному рівнях, і вбудовувати успіх реформи децентралізації в загальну архітектуру процесів відновлення та реконструкції України» [2].

Отже, результати реформи децентралізації є важливим фактором євроінтеграційного поступу України. Західні партнери високо оцінюють досягнення України у цій сфері. Водночас, триваюча війна, нестабільність політичної ситуації в Україні, недосконалість законодавства, корупція на різних рівнях тощо формують низку викликів у сфері місцевого самоврядування і регіональної політики, які задля успішної євроінтеграції України мають бути подолані.

Література:

1. Keynote speech by President von der Leyen at the opening ceremony of the Ukraine Recovery Conference. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/e%20n/speech_22_4302
2. European Parliament resolution of 2 February 2023 on the preparation of the EU-Ukraine Summit. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0029_EN.html
3. Questionnaire Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union. Part II. April 2022. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/questionnaire_part_ii_ukraine_0.pdf

4. Ukraine's answer to the EU Questionnaire on the Application for Membership. Responses to the Questionnaire on Information requested by the European Commission to the Government of Ukraine for the preparation of the Opinion on the application of Ukraine for membership of the European Union. Part II. Volume V. Chapters XXII–XXV. May 2022. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/vol_5._ch.xxii-xxv.pdf

5. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council. Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. Brussels, 17.6.2022. URL: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-06/Ukraine%20Opinion%20and%20Annex.pdf>

6. Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on Ukraine's application for membership of the European Union. URL: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-02/SWD_2023_30_Ukraine.pdf

7. Сидоренко С. Україна-лідерка та Україна-двієчниця: як Брюссель оцінює готовність Києва до вступу в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2023/02/7/7155643/>

Матвієнко Ірина Сергіївна,
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЧИ НЕ ПРИЗВОДИТЬ ГУМАННІСТЬ СУЧАСНОГО СВІТУ ДО ТРАГЕДІЙ?

24 лютого 2022 року змінило життя України та українців назавжди, але помилковою є думка, що військова агресія проти нашої держави стосується виключно нас. Після 24 лютого життя змінилося для всієї планети, адже жодна країна нині не може почуватися в безпеці не маючи гарантії на безпеку, адже будь хто може вчинити терористичні звірства, такі як зараз відбуваються в Україні і покарання за які може бути не досить швидким, а інколи занадто гуманним до злочинців. Світ має зрозуміти, що саме через гуманне та цивілізоване відношення до Російської Федерації після того як вона окупувала Крим та частину Луганської і Донецької областей призвело до того, що саме зараз, тобто вчора, сьогодні і завтра, і ще не відомо скільки буде тривати фізичне і моральне знищення цілої нації.

В центрі Європи чиняться звірства російськими військовими, які впевнені в тому, що покарання не буде, або можливо якщо і буде то колись потім і їх це не буде стосуватися. Вісім років тривала військова агресія проти українського Донбасу та Криму, які в один день вирішила окупувати інша країна попри міжнародне право та визнані світом кордони. Влада Російської Федерації вирішила і зробила збройний конфлікт на території іншої держави і не отримала гідного покарання від світової спільноти, при чому будемо чесними, це не вперше дана країна дозволяє собі здійснювати збройні конфлікти в різних незалежних державах і не маючи гідного покарання так і продовжує чинити

звірства. Так сталося, і з Україною, не отримавши «по зубам» від міжнародної спільноти та різних міжнародних організацій, які мали б забезпечувати мир в усьому світі, спровокувало «ефект метелика» через вісім років і вже повномасштабно.

Від 24 лютого 2022 року минуло вже цілих одинадцять місяців вбивств і знущань над українським народом та Україною як державою, яка є достатньо великою країною в Східній Європі, але і досі не отримала такої допомоги, яка б могла зупинити країну-агресора та терориста. Так, дійсно ми можемо визнати той факт, що світ допомагає українцям боротися за свою незалежність, надаючи нам зброю, але занадто повільно і в невеликій кількості, так ніби говорячи «нехай вас вбивають але повільно, бо ми ж нібито хочемо вам допомогти, але не сильно...». На жаль, слабкість всього цивілізованого світу і недостатній тиск на Російську Федерацію щоденно забирає життя як мирних громадян, так і наших військових, які не за власним бажанням, а за вимогою обороняти свої сім'ї і свою землю змушені йти і воювати, захищати, боронити Україну від загибелі і на превеликий жаль вмирати або калічитися. Ворог чітко визначив пріоритет цієї війни, це не лише загарбання та окупація нових територій чужої країни, але і знищення української нації, культури, мови, ідентичності і взагалі всього українського.

Яка ж реакція світу? Так, дійсно світова еліта в більшій своїй частині засуджує дії Російської Федерації, але при цьому не поспішає допомагати країні, яка страждає та потерпає від російської агресії. За кожною поставкою зброї починаючи від безпілотних літальних апаратів і до танків, БМП та систем ППО, стоїть колосальна робота українських дипломатів, які переконують, що нам це необхідно, що б вижити, і українських військових, які ціною, яка є найвищою - власного життя, з якого боку не подивись, просять для нас зброю, яка часто приходиться за пізно, на жаль.

XXI століття колосальний розвиток науки, техніки, космічної галузі і при цьому страшна війна, яку не можуть зупинити «сильні» світо цього. Не можуть допомогти військами НАТО, необхідною кількістю зброї, які б могли покласти кінець цій страшній війні в над швидкі терміни, але ж ні. Світові лідери зволікають, радяться, тривають довгі дискусії, що своїм наслідком мають звичайно певну допомогу, але цієї допомоги недостатньо, що б перемогти зло. Забуваючи, що світові організації метою яких є забезпечення миру і, які були створені після Другої світової війни, що б цей мир забезпечувати, спокійно спостерігають за тим, як точиться кривава війна, яку вони могли б дуже швидко припинити показавши свою силу та міць, а не базуватися на принципі гуманності до злочинців, ціллю яких є вбивства та знущання. Ця гуманність до злочинців в решті решт може призвести до страшних наслідків, які кожен з них зможе відчувати на собі, так як і українці, які довгий час не могли позбавитися від радянського та російського впливу: спілкуючись російською мовою, ходячи до російської церкви та розповідаючи, що ми «браття» та «один народ». Але час прозріння настав, на жаль, занадто дорогою ціною для нас, але усвідомлення прийшло дуже швидко разом з російськими ракетами, які руйнують наші

будинки та інфраструктуру, з російськими солдатами, які гвалтують, грабують та вбивають. Світові лідери мають зрозуміти просту істину, коли тебе прийшли вбивати, ти не можеш бути гуманним до вбивць. Адже, якщо Україна не вистоїть, не вистоять українські Збройні Сили і не вистоїть український народ, наступними може бути будь яка країна світу, оскільки безкарність і гуманність до злочинців не призводить, на жаль, до розуміння, що якщо ти вчинив злочин, то ти будеш покараний, і не колись можливо потім, а тут і зараз, що б не було бажання чинити такі звірства в світі, який має розвиватися і процвітати, а не тонути в крові, як відбувається зараз в Україні.

Звездова Олеся Олександрів,
*кандидат політичних наук,
запрошений дослідник в Аугсбурзькому університеті
(м. Аусбург, Німеччина)*

РОСІЙСЬКА ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА: ОСНОВНІ РІВНІ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Російська Федерація активно використовує психологічні операції у своїй зовнішній політиці з 2000 років. Можна сказати, що вона веде психологічну війну одночасно на трьох фронтах і активно продовжує використовувати різні психологічні механізми впливу на населення України, Європейського Союзу та навіть власне населення, з тією лише різницею, що одні з цих впливів спрямовані на дискредитацію влади в Україні, інші – на маніпуляцію колективною свідомістю (країни ЄС), а останні – на формування у свідомості населення постаті давнього ворога, який щоденно загрожує родинам пересічних громадян (сама Російська Федерація).

Автор пропонує виділити основні рівні психологічної агресії РФ на основі теорії стратегії концентричних кіл російської психологічної агресії. Центром цих кіл є населення Російської Федерації. Друге коло – пострадянський простір (включно з Україною як першим об'єктом). Третє коло – країни Центральної та Східної Європи (колишній Варшавський договір). І останнє, але не менш важливе коло – це країни Західної Європи від Австрії та Німеччини до Іспанії та Скандинавії.

На першому рівні постійно транслиуються головні наративи, що ефективно закріплюють у свідомості:

- «населення не винне» – механізм трансформації переконань та самовиправдання;

- «це конфлікт між Києвом та громадянами, які бажають жити в складі Російської Федерації. У свідомості населення формується стереотип, що Росія – миротворець;

•«Україна потерпає від кризи, а сотні тисяч українців просять притулку в Росії». Формується та закріплюється у свідомості людей установка про високу якість життя в Росії.

Основними сферами російських психологічних атак на другому рівні сьогодні є наступні: освітня, інформаційна, соціальна, військова, сфера міжособистісної комунікації. Можна знайти багато прикладів психологічного впливу зі сторони Росії. Країна систематично навіює соціальні міфи, підтасовує факти, поширює плітки та формулює ілюзорну свідомість через напівправду, перекидання відповідальності на інших. Головними каналами психологічного впливу Росії є саме соціальні мережі та телебачення. Інформаційні впливи на українське населення є особливо активними останній рік. Автор виділяє основні механізми таких впливів:

1. Механізм формування сприятливого ставлення – оголошення цілей і пред'явлення доказів невинуватості.

2. Механізм трансформації переконань. Такий цілеспрямований психологічний вплив ззовні сприяє їх послабленню або заміні на протилежні.

3. Механізм трансформації стереотипів. Метою таких впливів є дискредитація державної влади.

4. Механізм зараження - передача стану іншій людині або групі людей (наприклад, поширення паніки)

5. Механізм навіювання - свідомий, неаргументований вплив на групу людей на основі готового висновку.

На відміну від пострадянських країн, демократичні країни неможливо контролювати психологічними механізмами. Тому головна мета на 3 та 4 рівнях – зробити ці держави більш нейтральними. Основними «ультрам'якими методами» є:

•поширення проросійського меседжу через деякі місцеві ЗМІ

•співпраця з місцевим бізнесом, щоб отримати його підтримку у складному питанні

•співпраця з деякими опозиційними політиками.

Загалом російська пропаганда в Європі працює досить активно. Щоб охопити аудиторію в європейських країнах, Росія використовує лазівки в нормах ЄС. Серед тем, які з'являються в контексті України, тема економіки є найпоширенішою в країнах Європи. Основними наративами є:

•«Європа буде пінитися без російської нафти» (головна мета – налякати населення);

•«Європа страждає від санкцій проти Росії більше, ніж Росія» (головна мета – налякати місцевий бізнес).

Таким чином, можна зробити висновок, що РФ здійснює психологічний вплив на своє власне населення, на населення України, на населенні західних держав. У сучасних умовах Україні життєво необхідно боротися з проявами психологічної війни не лише на рівні держави, але і на особистому рівні кожного конкретного громадянина. Тому дана тема безумовно потребує додаткового вивчення і розробки механізмів протидії.

Balalaieva Olena Yuriiivna,
PhD in Pedagogy, Associate Professor,
National University of Life and Environmental
Sciences of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

REPRESENTATION OF WOMEN IN UKRAINIAN NATIONAL MEDIA IN CONDITIONS OF FULL-SCALE WAR

The report “Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2022”, indicates that “structural and systemic discrimination against women persists throughout the world” [1].

In Ukraine, regular monitoring of gender balance in media is carried out by several organizations, including the Institute of Mass Information. The last monitoring was carried out at the end of 2022. The content of 10 national online media was studied, inter alia: “Interfax-Ukraine”, “RBK-Ukraine”, “Ukrinform”, “TSN”, “Suspilne. News”, etc. The sample consisted of 1,000 news items (100 news items from each). IMI researchers recorded that the average presence of female experts in online media reached 12.5% in the fourth quarter of 2022 (compared to 87,5% of male experts). IMI has not recorded an indicator this low since 2014 [2].

Compared with the data of the Monitoring 2021, this figure decreased by 10.5% – then female experts were cited in 23% of the total number of cases. The largest number of female experts was engaged on the website “Suspilne. News” (43%). In other media, on average, this figure ranges from 5% to 14%.

As for the thematic content, female experts mostly commented on international topics (48.4% of all comments by female experts). Much fewer women were involved as experts in materials about the war – only 10.9% of comments (researchers note that the involvement of women in commenting on the topic of war has significantly decreased; for example, in the third quarter, women commented on the topic of war in almost a third of materials (29.3%).

Also, female experts were cited in topics related to survival, humanitarian disaster and consequences of war (9.4%); economy and business (7.8%) and criminal (6.3%). If from economic topics, the comments of female experts were quoted regarding forecasts of oil supply, food stocks, theft of Ukrainian grain, rising housing prices, etc., on international topics, representatives of the foreign establishment were most often quoted, who voiced her country's attitude to the war and expressed support for Ukraine in the fight against the Russian aggressor. On the topic of society, women as experts commented on materials that mentioned displaced people, humanitarian aid, and children.

Female experts also commented on the topics of human rights, weather, health and science, but these mentions in 2021, the media most often cited female experts in materials on political topics (17.2%), international (14.8%), and economic and business topics (13.3%).

Male experts who appear in journalistic materials most often comment on the topic of war (65.1% of all comments from male experts). Much fewer men

commented on international topics (17%), business and economy topics (6.4%), political topics (4.6%) and criminal chronicles (1.8%).

Two-thirds of the materials, where men commented expertly, were related to the topic of war (65.1%). All these expert comments related to the advances of the Armed Forces, the shelling of Ukrainian territories by the Russian military, the destruction of infrastructure or the damage caused.

The indicator of the heroines of the materials, compared to the data of the monitoring 2021, increased by 4% – in 2022 women were the heroines of the materials in 33% of cases.

The most mentions of heroines were in UNIAN (51%) and TSN (44%). As in several years in a row, women appear most often in materials about show business: 34% in 2022 (34.9% in 2021). The heroines of these materials are Ukrainian and foreign singers, actresses, bloggers, and celebrities, but the materials about them were often accompanied by sexism or objectification of the female body.

The study showed that since February 24, a “sexist lull” continued in the Ukrainian media for several months. The editors almost did not publish humiliating texts and headlines about women. However, the war has already become a “new reality” and editorial offices are gradually returning to “yellow” practices.

The number of mentions of women in show business more than doubled in the fourth quarter of 2022 compared to the previous quarter (from 16 to 34%).

Almost a fifth of the references to women concerned the criminal chronicle (19.4%). During the monitoring period, there were mentions of heroines as victims of the consequences of war, accidents or as collaborators.

Women as heroines of publications about war and international topics occur in 10.4%. IMI researchers recorded that there were materials about lookism and sexism in relation to famous women in the Ukrainian media. Journalists primarily paid attention not to the professionalism of female characters or their personal qualities. Rather, on their appearance and clothes. Female athletes are mentioned in 6.9% of publications in the Ukrainian media. And there are significantly fewer heroines in materials about politics, human rights, society, culture and health.

Russia's full-scale invasion has changed the agenda, the thematic diversity, and the experts pool of the mass media. Since the second quarter of 2022, IMI experts fixed a decline in indicators of the presence of women in the media, and at the same time, the thematic content of the news feeds is changing significantly.

References:

1. Progress on the Sustainable Development Goals: The gender snapshot 2022, UN Women and United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Available at: <https://bit.ly/gender-snapshot-2022>

2. Ukrainian media and the war. IMI monitorings 2022 summarized, Institute of Mass Information, January 03, 2023. Available at: <https://imi.org.ua/en/monitorings/ukrainian-media-and-the-war-imi-monitorings-2022-summarized-i49969>

Зелінська Ярослава Цезарівна
кандидат психологічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)

ВПЛИВ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ НА СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ.

Життя особистості невіддільне від вимог суспільства, як і перспектива суспільного розвитку нерозривно пов'язана з активністю людей. Тому моральна регуляція відносин особистості й суспільства є ніби внутрішнім моментом розвитку цих відносин, що вагомо впливає на діяльність особистості й суспільства. Психологічний словник визначає міжособистісні стосунки, як зв'язки між людьми, що суб'єктивно переживаються і об'єктивно виявляються в характері й способах міжособистісної взаємодії, тобто взаємних впливів людей один на одного в процесі їхньої спільної діяльності та спілкування.

Г. Васянович акцентує увагу на тому, що саме спілкування виконує в суспільстві функції об'єднання індивідів та їхнього розвитку, що дозволяє трактувати його одночасно і як реальність суспільних стосунків, і як реальність міжособистісних стосунків [1,с.10]. На мікрорівні (міжособистісні стосунки) воно необхідне для існування найрізноманітніших взаємин між людьми. Тобто у випадку й позитивного, і негативного ставлення однієї людини до іншої, спілкування існує в специфічних формах, навіть коли стосунки у край загострені. Приблизно те ж саме стосується й характеристики спілкування на макрорівні (як реалізації суспільних стосунків): в цьому випадку акт спілкування неминуче повинен відбутися, навіть якщо соціальні групи є антагоністичними.

Таке дуалістичне розуміння спілкування – в широкому і вузькому сенсі – є наслідком логіки розуміння зв'язку міжособистісних і суспільних стосунків: як представник певної соціальної групи, людина спілкується з іншим представником іншої соціальної групи, одночасно реалізуючи при цьому обидва роди стосунків – і безособові, і особистісні. Очевидною тут є форма безпосереднього спілкування, але за нею стоїть спілкування, детерміноване чинною системою суспільних стосунків.

Кожне з цих понять, і «суспільні стосунки», і «міжособистісні стосунки» вказують на афективну (емоційну), гностичну (когнітивну, інформаційну), поведінкову (практичну, регулятивну) складові реальної взаємодії людей. Перша (емоційна) відображає їхні емоційні стани, що виникають у процесі взаємодії. Друга – когнітивна – включає усі психічні процеси, пов'язані з пізнанням навколишньої дійсності й самого себе: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уяву. Поведінкова складова характеризує зовнішні прояви взаємодії: результати діяльності, вчинки, міміку, жести, мовлення. М. Обозов обґрунтовує взаємовідносини як складову взаємодії, яка завдяки взаєморозумінню і через взаємодопомогу забезпечує її результат [2].

Конструктивність чи деструктивність останнього залежить від ступеню досягнення між партнерами злагоди й узгодженості в процесі взаємодії. Таке виокремлення складових міжособистісної взаємодії дозволяє глибше проникнути в природу й механізми багатьох соціально-психологічних феноменів: спілкування, сприймання й розуміння людини людиною, сумісності й спрацьованості, емпатії, що притаманно міжособистісним стосункам.

Різні види міжособистісних взаємин припускають включення в спілкування тих чи інших рівнів характеристик особистості. М. Обозов пропонує таку ієрархічну систему міжособистісних стосунків: відносини знайомства; приятелювання; товариські; дружні; любовні відносини; подружні; родинні відносини. Стосунки усіх названих рівнів можна поділити на конструктивні й деструктивні, враховуючи ступінь взаємодопомоги й взаєморозуміння в кожній конкретній групі. Головним критерієм класифікації міжособистісних стосунків вважається міра, глибина залучення у них особистості.

Таким чином, соціальне становлення особистості відбувається через її діяльність, взаємодію і спілкування з іншими людьми, у процесі чого не лише набувається соціальний досвід, а й створюється власна система цінних для особистості міжособистісних і суспільних взаємозв'язків з оточуючим світом. Система суспільних стосунків, у яку включена кожна людина з моменту свого народження й до смерті, формує її суб'єктивні ставлення до всіх явищ дійсності. Ця система ставлень людини до навколишнього світу й до самої себе є найбільш специфічною характеристикою особистості.

Література:

1. Васьнович Г. П. Педагогічна етика : навч. посібник . Львів : «Норма», 2005. 344 с.
2. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений. К. : Лыбидь, 1990. 191 с.

Глуховська Наталія Анатоліївна,
*старший викладач, Державний університет
телекомунікацій (м. Київ, Україна)*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ, ЯК СКЛАДОВА УСПІШНОЇ КАР'ЄРИ

*Патріотичне виховання – це сфера
духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає,
робить, до чого прагне,
що любить і ненавидить людина, яка формується.
В. О. Сухомлинський*

З набуттям Україною незалежності все гостріше і гостріше постає проблема національно-патріотичного виховання молоді. В зв'язку з драматичними подіями на Майдані Незалежності та сучасні події на сході

України на думку вчених є наслідком неухаги до громадянського виховання в Україні.

Вчені звертають увагу на взаємозв'язок виховання доброти як наставляння громадян до долі своєї рідної землі, виховання патріотизму слід починати з виховання доброти. Автор розглядає питання виховання доброти як складової патріотичного виховання, через досвід В. О. Сухомлинського, М. Драгоманова, М. Грушевського та багатьох інших науковців.

Відродження й розвиток української педагогіки в самостійній Українській державі стало насущною проблемою нашого часу. Приклад життя й творчості, педагогічна й просвітницька діяльність, творча спадщина видатних вітчизняних педагогів, заборонених чи навмисно замовчених тоталітарним ладом, відіграє в цьому процесі визначальну роль. Це тим більш важливо, що Україна багата на талановитих педагогів, які заслужили світової слави й честі не тільки в своїй вітчизні, але у всієї світової цивілізації.

Історія розпорядилася так, що український народ на багато століть втратив свою незалежність і державність. Але в умовах чужоземної окупації він самостійно боровся за відновлення своєї держави, за збереження національної культури і національної школи.

Одним із пріоритетних напрямів державної політики сьогодні щодо розвитку освіти є формування національних та загальнолюдських цінностей, про що йдеться у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ ст.

Нині перед нашою державою стоїть завдання щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді в Україні, прийнята у червні 2015 р., наголошує: «В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації» [1].

Патріотичне виховання спирається на загально педагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей. Патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку: [2]

-принцип національної спрямованості, що передбачає формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

-принцип самоактивності й саморегуляції забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик; формує здатність до критичності й самокритичності,

до прийняття самостійних рішень; виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках;

-принцип полікультурності передбачає інтегрованість української культури в європейський та світовий простір, створення для цього необхідних передумов: формування в студентській молоді відкритості, толерантного ставлення до відмінних ідей, цінностей, культури, мистецтва, вірувань інших народів; здатності диференціювати спільне і відмінне в різних культурах, спроможності сприймати українську культуру як невід'ємну складову культури загальнолюдської;

-принцип соціальної відповідності обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією, в якій організовується виховний процес, і має на меті виховання в дітей і молоді готовності до захисту вітчизни та ефективного розв'язання життєвих проблем;

-принцип історичної і соціальної пам'яті спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини українців та відтворює її у реконструйованих і осучаснених формах і методах діяльності;

-принцип міжпоколінної наступності, який зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультури народів, що живуть в Україні.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, нації, держави.

Серед виховних напрямів найбільш актуальними виступають патріотичне і громадянське виховання як основоположні, що відповідають як основним вимогам і викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь, які розглядатимуть державу (*patria*) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін. Розвиваючи ідеї національної школи з рідною мовою навчання, вони створили науково-теоретичну базу для її розбудови, а також збагатили вітчизняну педагогічну науку, зокрема теорію виховання. Їх думки щодо виховання особистості, яка б володіла та навчалася рідною мовою, була обізнана з національною культурою, поважала українські традиції, звичаї, обряди, є особливо актуальними сьогодні, коли педагогічною наукою взято курс на будівництво національної системи освіти й виховання, яка має забезпечити вихід України на світовий рівень.

І не тільки пізнавальне, що є вкрай важливим, але, головним чином, практичне – для розв’язання тих складних проблем державотворення, відродження й розвитком вітчизняної культури, утвердження духовності і національної свідомості нашого народу на сучасному етапі його розвитку.

Література:

1. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах: наказ М-ва освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641 // Інформ. зб. та комент. М-ва освіти і науки України. – 2015. – № 7. – С. 70–95 ; № 8. – С. 87–95. – Додатки : Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – № 7. – С. 70–95 ; Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. – № 8. – С. 87–95; Текст наказу доступний також в Інтернеті: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/4068-> (дата звернення: 1.09.15).
2. Богуш, А. Патріотичне виховання починається з доброти: педагогіка добра у спадщині Василя Сухомлинського / Алла Богуш // Дошк. виховання. – 2014. – № 11. – С. 4–7.
3. Про затвердження Плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді : наказ М-ва освіти і науки України від 27.10.2014 № 1232 // Інформ. зб. для директора шк. та завідуючого дит. садочком. – 2015. – № 3/4. – С. 82–85. – Додаток : План заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – С. 83–85. – Текст наказу доступний також в Інтернеті: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/ (дата звернення: 21.08.15).

Яценко Олена Юріївна,
*аспірантка, Національний університету біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ В УМОВАХ АНЕКСІЇ КРИМУ

В умовах російсько-української війни сучасне освітнє середовище зіткнулось із важливим завданням - напрацювання пласту методики виховання почуття патріотизму, національно-патріотичних цінностей в ході реального часу. Серед невідомих причин початку повномасштабного вторгнення РФ на території України, наріжним каменем постає Крим. Проте, сьогодні ми стаємо свідками народження покоління з національно-патріотичними цінностями.

Головним завданням сучасного покоління педагогів є: основі історико-культурних надбань минулого та сьогодення вибудувати методику та концепцію використання педагогічних інструментів для виховання справжнього патріота, гідного громадянина своєї держави в наступних поколіннях. Адже як показують події на фронті, то сучасна молодь далеко не

«втрачене покоління», а свідомою категорією суспільства, яка вже має цінності, що доповнюють національно-патріотичний напрям.

Дослідженням питання патріотизму в студентів займаються О. Власюк, С. Виговська, А. Зв'ягельський. Серед дослідників, які займаються питанням геополітики Чорноморського регіону, реакції суспільства України, а також міжнародної спільноти є Г. Шелест.

О. Власюк, С. Виговська та А. Зв'ягельський у своєму дослідженні стверджують: «Переважна більшість студентів розуміє поняття «патріотизм» та якості, якими має володіти громадянин-патріот України. Проте кожен із них вкладає у поняття свій набір індивідуально-психологічних характеристик і життєвих цінностей людини» [3. с.43].

Щодо ситуації з АР Кримом, неможливо забути відвагу і патріотизм кадетського корпусу ім. П.С. Нахімова, коли під час підняття російського прапора в 2014 році, юнаки вибігли на плац і виконали гімн України. Для сучасного молодшого покоління це може бути яскравим зразком героїзму та патріотизму. Адже громадянин, який ставить цінності своєї держави вище власного життя - надзвичайний приклад для наслідування. В одного з колишніх кадетів корпусу ім. П.С. Нахімова Павла Гладченка запитали про героїзм на що він дав відповідь: «Я не думав, що буде так. Що буде війна, що буде така економічна ситуація. Але коли ми співали гімн, це не був юнацький максималізм. Ми просто робили те, що вважали за потрібне». Дана історична подія може використовуватись для формування напрацювань дисципліни, яка включатиме в себе історичне краєзнавство, психологію та педагогіку [4].

Г. Шелест в одному з інтерв'ю 2019 р. висловила таку думку: «У кожній країні повинні бути власні моральні принципи. Ми маємо сформулювати для себе ці принципи. Наприклад, що для нас територіальна цілісність — це цінність. Свобода вибору — це цінність. Якщо ми зможемо сформулювати для себе такий перелік, тоді і до нас будуть ставитися з повагою і розумінням. І нам буде простіше зрозуміти, хто може бути надійними партнерами, стратегічними партнерами» [5].

Важливим елементом у формуванні та збереженні ціннісного компоненту громадянина України є ряд нормативно-правових актів, серед яких є Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (Із змінами, внесеними згідно із Законом № 1237-VII від 06.05.2014) [1], який регламентує права і свободи громадянина на тимчасово окупованих територіях, а також збереження культурно-історичних надбань та цінностей українського народу. Також важливим документом, який виступає основою Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України є Наказ МОН України «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України» №527 від 06.06.2022р. [2], які включають різноманітні заходи, включаючи виховні години, проєктну діяльність, ігор, квестів, конкурсів і т.д.

Отже, можемо дійти висновку, що почуття патріотизму, набуття цінностей, національної ідентичності серед інших народів набувається з набуттям

життєвого досвіду, історичних подій, культурного надбання минулого. Для того, аби педагоги виконали свою місію у формуванні національно-патріотичних цінностей, першочергово має бути єдність та систематичність у виконання запропонованих заходів державою, а також особистісно-індивідуального підходу до студентів з огляду їх психо-емоційного та фізичного стану.

Література:

1. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>
2. Міністерство освіти і науки України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
3. О. Васюк, С. Виговська, А. Зв'ягельський. Дослідження патріотизму в студентської молоді. Молодь і ринок. N 9 (176). 2019. С.38-44.
4. П. Гладченко. «Ми заспівали гімн, і це не був юнацький максималізм», — нахімовець, який не зрадив Україну під час анексії Криму. URL: <https://hromadske.ua/posts/nahimovec-yakij-ne-zradiv-ukrayinu-pid-chas-aneksiyi-krimu>
5. Г. Шелест. Крим став військовим бастіоном Росії. URL: <https://hromadske.ua/posts/krim-stav-vijskovim-bastionom-rosiyi-intervyu-z-doslidniceyu-gannoyu-shelest>

*Алеєва Яніна Альбертівна,
аспірантка, Національний університет
біоресурсів і природокористування
України (м. Київ, Україна)*

ПЕРЕОЦІНКА ВПЛИВУ РАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНІ НА ФОНІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Нині однією з найбільш популярних тем для дослідження в соціогуманітарній площині є тема політики пам'яті. Проте, слід зазначити, що україно-російська війна виявила і поставила під сумнів кілька принципів для багатьох дослідників моментів. Зокрема: прагнення применшити або навіть зовсім звести до мінімуму фактор зовнішньої загрози РФ і значення впливу російської, пострадянської моделі політики пам'яті на сучасну Україну. Причинами таких наративів є прагнення України до Європи і, відповідно, бажання висловити толерантність до мультикультурності України та підкреслити права національних меншин (в тому числі російської) на культурне самовизначення, а з іншого боку – страх перед комплексом меншовартості відносно іншої культури. Важливими мотивами довоєнних досліджень з теми також є сумніви в доцільності заборони Радянської символіки, як недемократичного інструмента для становлення демократії та вказування на підкреслену «віктимність» української політики пам'яті, як деструктивний чинник.

В своїй дисертації Володимир Бабка пише про це: «декларована мета (попередження можливості повернення антидемократичних режимів) суперечить методам її досягнення, оскільки реалізовується директивним шляхом, з порушенням демократичних прав особи на свободу слова й вираження думок... Силowe нав'язування жителям східних областей символів, що сприймаються як чужі та ворожі, становить загрозу для цілісності та безпеки держави. Адже таке нав'язування жодним чином не сприяє зростанню лояльності цього населення до української влади, а навпаки відштовхує від неї». Володимир Бабка розширює і підкріплює свою думку аргументами про те, що Радянські топоніми втратили своє ідеологічне значення і не є справжнім триггером ностальгування за комуністичним минулим у мешканців, а насправді ним є ностальгія за соціальними стандартами тієї доби. Схожу думку висловлював і Андрій Портнов говорячи про «ідеологічну амнезію, коли назви вулиць Леніна чи Держинського перестають будь-що говорити людям, які на них проживають».

Дослідниця теми політики пам'яті Олександра Гайдай, яка в центр свого дослідження ставить регіональний компонент її імплементації (зокрема монументальну спадщину) центральної України, в книзі «Кам'яний гість. Ленін в центральній Україні» називає "стереотипом" думку про те, що Російська Федерація досі претендує на територію України. Наратив про Радянський період, як період репресій та «боротьбу з пам'ятниками», вона теж ставить під сумнів, як правильну стратегію, наголошуючи, що радянське минуле уже нічим Україні не загрожує.

Є і розповсюджена версія про те, що політика активної українізації стала причиною ментального відштовхування Східних та Південних регіонів від решти України. Ярослав Грицак вважає, що «колишні українські комуністи, які після 1991 року перебрали владу в Києві, прийняли певні моменти національної версії історії й пробували утвердити їх на загальноукраїнському рівні. Їхні спроби зантагонізували російськомовне населення сходу та півдня України».

Юрій Шаповал, зокрема стверджував: «Історична пам'ять, якщо вона не зациклюється на травмах і «пошуку ворога», здатна цементувати суспільство, пропонувати прийнятну для нього систему міфів і символів». Історик наголошує на небезпеках, які можуть нести травматичні сторінки історії, наполягаючи на необхідності «адаптування шокуючих фактів до особливостей певної, насамперед дитячої, аудиторії, оскільки виникає небезпека «перенесення провин» з одного суб'єкта на інший і виникнення на цій основі відчуттів національної ущемленості, «комплексу жертви», «топосу поразки»...Очевидно, що філософія «віктимності» й акцентованої антиросійськості, поглиблює поляризацію українського суспільства і вже тому є вкрай небезпечною для її майбутнього».

Підсумовуючи написане, можна констатувати, що з деякими тезами науковців важко не погодитися, проте, всі вони були сформульовані до початку повномасштабного військового вторгнення Російської Федерації в Україну і, можливо, погляди дослідників нині зазнали змін. Це було б цілком логічно,

зважаючи на сам факт вторгнення та на те значення, яке, як ми можемо бачити, Російська Федерація надає питанням політики пам'яті та маркуванню простору на окупованих територіях. Проте, залишається відкритим питання, яким чином інструментами європейської демократії, на яку були орієнтовані наші дослідники, можна протистояти наслідкам панування тоталітарних режимів та наявній агресивній пропаганді їх ідейних спадкоємців.

Michael O. Tuziuk

*Lecturer, National University of
Life and Environmental Sciences of Ukraine*

THE IMPORTANCE OF THE ENGLISH LANGUAGE IN THE CONTEXT OF THE WAR IN UKRAINE

English is the global language of the modern world. It is the business of both global trade and scientific progress. Ever since Ukraine has gained its independence, it has been vitally important for the nation as a whole to gain proficiency in English in order to communicate with the rest of the world on an equal level. English skills are important in all levels of business, science, and even everyday life, as the more international parts of the internet are also in that language.

Before the war in Ukraine, English in Ukrainian schools had always been a subject that was left in a rather strange spot. Learning a second language in a school is mandatory, but the integration of the lingua franca in the businesses, sciences and daily lives of Ukrainians had been very slow.

Spurred on by the Revolution of Dignity in 2014, as well as the annexation of Crimea, Ukraine has since taken a deeper interest in encouraging English as a second language, particularly for younger people and businesses, as a way to further sway Ukrainian citizens towards European affairs.

It is difficult to truly tell what level of English any given country's people possess, but approximate guesses by independent tests, primarily the EF EPI, give us an idea of the level of English Ukraine's population is at, as well as how it has been changing over the last few years. [1]

According to EF EPI, English in Ukraine was rather inconsistent until 2019, when it started improving year by year until now, where it is currently the 35th country out of 111 according to the level of English language proficiency. However, it is also only the 27th when only taking into account European countries.

Due to the 2022 war in Ukraine, it has become more important than ever before that Ukrainian citizens learn at least English as their second language, as it is the most widespread and common language in Europe. Not only for integration in European businesses, but also to live outside of Ukraine, as many refugees have found it difficult to truly integrate themselves into the local communities due to lack of foreign language knowledge. Due to this, some foreign universities and other

educational institutions have begun to offer free local or English language courses to the Ukrainians displaced by the war. [2]

Moreover, Ukraine is now making strides to set English as an official business language, in an effort to further move away from Russian influence and towards the European Union and the USA. This will provide more and better business opportunities and will tie Ukrainian economy and business life to the western world. [3]

One cannot forget the scientific aspect of English in the modern world. Many of the most esteemed universities and colleges in Europe and especially the USA have English either as their main language or it is deeply integrated into them. Improving English language skills in Ukraine will allow Ukrainian universities and other scientific institutions to better communicate and collaborate with foreign universities, providing incredible opportunities for acquiring knowledge and working with esteemed colleagues from other nations.

Of course, there is also another, rather important aspect of the influence English can have on Ukraine. A language carries with it its culture in many ways. In Ukraine, the constant presence of Russian has always been a big problem for the growth of its own, separate culture. After so many years of this 'Russification', Ukraine now faces the problem of many of its younger generations being too steeped in a culture that is detrimental to its own future. Learning English, the current lingua franca of the world in not only the business and scientific aspects, but also in international communication, will allow the Ukrainian youth to better understand other cultures, instead of strictly being influenced by one or two. [4]

In the wider context of global communication, English is also vital for people in Ukraine to know so they can speak to people from other countries about their current situation online. As said previously, English is the language of communication on the internet. It is vitally important not only for people from other countries to know the current situation in Ukraine, but also for Ukrainians to know what other countries think of them.

In conclusion, it is clear that, while knowledge of the English language has been slowly improving in Ukraine over the last decade, it has now become imperative that Ukrainians learn the lingua franca, not only for improving relations with the European Union and the USA, but also to improve their own cultural awareness, business opportunities and communication skills.

References:

1. EF EPI, 2022, <https://www.ef.com/wwen/epi/regions/europe/ukraine/>
2. *Free English language classes for Ukrainian refugee*. (2023). University of Bath. <https://www.bath.ac.uk/announcements/free-english-language-classes-for-ukrainian-refugees/>
3. *Let's Talk Business: Ukraine to Set English as Business Language*. (2022). The Financial. <https://finchannel.com/lets-talk-business-ukraine-to-set-english-as-business-language/>
4. Bonner, B. (2021). *Danilov: National fluency in English language is key to Ukraine's national security*. Kyiv Post. <https://www.kyivpost.com/post/8064>

Маценко Леся Миколаївна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

Бричка Ірина Василівна,
*студентка магістратури, Національний університет
біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ВПЛИВ ОБРАЗУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА ЯК ФАКТОРА ЗГУРТУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВІЙНІ З РОСІЄЮ

«Культ Тараса Шевченка і війна», «Тарас і його пророцтва: голос Шевченка потужний, як ніколи», «Як Шевченко прокоментував би війну й теперішні події», «Тарас Шевченко мобілізує на боротьбу із російськими окупантами», «Війна України з Росією і постать Тараса Шевченка», «Борітеся – поборете! Тарас Шевченко як символ незламності України».

Саме такими заголовками рясніє сьогодні мережа Інтернет. Цій же темі присвячено чимало дописів у соціальних мережах, де можемо зустріти вірші Шевченка, плакати, роздуми, картини, пісні на слова Кобзаря. У важкі часи українці черпали натхнення з рядків Шевченка, так було під час революцій і зараз, протягом війни, яка триває вже майже рік. Сьогодні його слово як ніколи актуальне. Тарас був поруч із нами під час Революції Гідності. Зараз в його віршах українці знаходять силу для боротьби, віру в перемогу над злом.

Про вплив образу Тараса Шевченка як фактора згуртування українського суспільства під час Революції Гідності написали у своїх статтях Т. Андрухович, М. Городенко, Т.Ю. Гранчак, М. Жулинський, К. Кисельова, Л. Маценко, Б. Тихолоз, Г.Л. Токмань, К. Якубовська-Кравчик та інші автори [1-4].

1 грудня 2013 року саме від пам'ятника Шевченку рушила хода до Майдану Незалежності. Тоді на Майдан вийшов мільйон українців.

Портрети Шевченка і рядки з його віршів були на палатках, на барикадах, на стінах будівель у вигляді графіті, плакатів, малюнків, листівок. Був портрет, прикрашений рушниками, на сцені Майдану, поруч з іконами. Виступаючи зі сцени часто цитували Шевченка, за екраном демонструвалось відео, звучали патріотичні пісні, в тому числі і на слова Тараса.

Шевченка зображували не тільки традиційно. Був його портрет у балаклаві із надписом «Вогонь запеклих не пече» («Гамалія»). На картині художника Юрія Шаповала Тарас Шевченко крокує до палаючої барикади вулицею Грушевського із шиною через плече. Були й інші зображення, наприклад Шевченко у касці, які робили його образ наближеним до майданівців. Сьогодні Тарас носить форму Збройних сил України і воює поруч з нашими захисниками на фронті. На плакатах із його зображенням написи «Боретесь – поборете! Вам Бог помагає!», «Шевченко закликає – Україна перемагає!».

Які ж твори Тараса Григоровича були найактуальнішими в часи Майдану? Перш за все, це поема «Кавказ», яку зробив близькою і зрозумілою, особливо

для молоді, 21-річний Сергій Нігоян із Дніпропетровщини, коли прочитав уривок з неї, взявши участь у мистецькому телепроекті «Наш Шевченко». Після загибелі Сергія 22 січня 2014 р. на вулиці Грушевського для майданівців він став одним із «великих лицарів», про яких писав Тарас Григорович.

На Майдані звучало багато патріотичних пісень, були й пісні на слова Тараса Григоровича. Це «Реве та стогне Дніпр широкий», пісні гурту «Кому вниз» - «Суботів», «Розрита могила», «З холодного яру», Ірини Білик – «Бандуристе, орле сизий», Скрябіна – «Мені однаково», гурту «Тарасова ніч» – «Заповіт». Ці пісні і сьогодні підтримують та надихають наших воїнів й усіх українців у боротьбі за волю і незалежність.

Крокуємо вперед, віримо у перемогу і наближаємо її. Слава Україні! Героям слава!

Література:

1. Маценко Л.М. Вплив образу Тараса Григоровича Шевченка як фактора згуртування українського суспільства. *«Научные труды SWorld»*. Вип. 57. Іваново: Научный мир. 2019. С. 57-62.

2. Маценко Л.М. «І повіє огонь новий з Холодного Яру». *Феномен Тараса Шевченка: лінгвістичний, історичний і соціофілософський аспекти*: зб. мат. наук.-практ. конф., Київ, 19 березня 2015 р. Київ: Міленіум, 2015. С. 98-100.

3. Маценко Л.М. Шевченко і Майдан: два ювілеї. *Соціально-гуманітарний вісник*: зб. наук. пр. Вип. 25. Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2019. С. 26-28.

4. Маценко Л.М. Теорія і методика виховання: навч. посіб. Вид. 3-тє, доп., перероб. Київ: ЦП «Компринт», 2019. 319 с.

Берека Катерина Павлівна,
*студентка, спеціальність «Культурологія»,
Таврійський національний університет
імені В.І.Вернадського (м. Київ, Україна)*
Захожай Зореслава Володимирівна,
*кандидат історичних наук, доцент,
Таврійський національний університет
імені В.І.Вернадського (м. Київ, Україна)*

УКРАЇНСЬКІ МУЗИЧНІ НАРАТИВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ В РОКИ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Наша пісня , наша слава
Не вмере, не загине
*От де, люди, наша слава,
Слава України.
Т. Шевченко.*

Наша нація завжди йшла по життю із піснею. І в часи звитяг, і часи важких випробувань. Для українців пісня – це щось більше, ніж гармонія мелодії та

слів. Це спосіб передачі історії нащадкам. Це хвиля надії перед доленосною битвою. Це гостре відчуття свободи. Українці співали навіть тоді, коли наша державницька будівля розвалювалась і лягала в руїни, коли, здавалося, повинно було все з жаху замовкнути і задеревіти. І тут виявлялась наша живучість, наш оптимізм.

В нашій пісні, в її чародійній силі криється одна з тайн нашої незломної живучості. Вона завжди нас окрилює, зв'язує нас в одну цілість, де б ми не були. З мелодіями цієї цілющої пісні ми народжуємося, вони кружляють у наших жилах. І можемо сміливо сказати, що нема на землі іншого такого народу, який був би так наповнений піснею, як український, в якого пісня є першою і щоденною душевною поживою. Поетичне слово і поетична мелодія, що їх український народ завжди вирощував, ставлять його в перші ряди націй, що обдаровують своїми надбаннями європейську культуру. Пісня не знає кордонів. Вона доходить всюди. Згадаймо виступи хорової капели Кошиця. Тріумф української пісні за кордоном був повний і незаперечний, українська пісня чудувала чужинців, полонила їх, вона відкривала їм очі на щось, чого вони до того часу не знали і не чули. Бо це ж співав устами хористів, великий український народ, виспівуючи свої смутки, радості, тугу, сподівання, відкриваючи хрустальну і чародійну криницю своєї творчості, в якій виразно відбилась вікова духовна й матеріальна культура.

Потужна енергетика української пісні не одне століття підкорює виконавців і меломанів по всьому світу. Українська мелодія завжди почувалася комфортно у західному музичному просторі. У музичному фонді ЮНЕСКО – 15 500 українських народних пісень (для порівняння італійських – 6 000).

«Щедрик», «Іхав козак за Дунай», пісні у виконанні Квітки Цісик, Руслани, Kozak System, Сердючки, «Океану Ельзи», «KAZKi», Олега Скрипки полонили європейський музичний простір.

Та з 2014 початком окупації українських земель українська пісня зазвучала по новому, наповнилась темою патріотизму, духом нескореності та святою вірою в Перемогу.

Протестом проти російської окупації Криму лунала пісня Джамали «1944» на Євробаченні 2016 року. У 2022-му після повномасштабного вторгнення в Україну, коли мільйони українців тікали з-під обстрілів, пісня про депортацію кримських татар, зазвучала геть по новому, з новою силою, з протестом, з новим осмисленням. «Коли приходять незнайомці, вони заходять до вас додому, вони вбивають вас усіх і кажуть: «Ми не винні, не винні». Ці слова кололи в саме серце у 2016-му, проте сьогодні їхній сенс болючий, мабуть, як ніколи, оскільки перегукується із трагічним сьогоднішнім Україною, коли чужинці у вигляді Росії прийшли знищити нашу землю.

24 лютого 2022 року з моменту перших обстрілів світогляд багатьох українців змінився, відбулася переоцінка цінностей, які існували в довоєнний час. Під мінометними та артобстрілами українці співають, адже музика завжди допомагала піднімати бойовий дух. І багато композицій, які були написані вже давно, отримали нове життя та набули нового сенсу. Зазвучала як поклик

культура «Ой, у лузі червона калина», що стала вже народною. Написана у 1914 р. Степаном Чарнецьким до історичної вистави про період Руїни підхопили Українські січові стрільці. Зробивши її своїм гімном ішли воювати проти «московських кайдан». Історія повторюється і нині знову молоді юнаки з піснею на устах з оптимістичним духом відстоюють незалежність України, зберігаючи «тую стрілецьку славу».

Нове життя вдихнув у легендарну пісню лідер гурту «Бумбоксу» Андрій Хливнюк в перші дні після російського вторгнення, заспівавши її на Софійській площі. В безлюдному місті вона стала закликком до супротиву за святу волю з московським окупантом. Пісня продовжила свою історичну місію - бути мистецьким символом державницьких змагань за незалежність України. 4 березня південноафриканський музикант The Kiffness випустив ремікс «Oy U Luzi Chervona Kalyna». Десятки мільйонів світових переглядів на YouTube. 7 квітня легендарний гурт Pink Floyd вперше за 30 років випустив нову пісню за мотивами «Ой, у лузі червона калина», яка збрала на YouTube мільйонн переглядів під назвою «Hey Hey Rise Up», вона очолила рейтинги iTunes у багатьох країнах, від США до Австралії, від Бельгії до Південної Африки і одразу припала до душі не тільки українцям.

В часи війни заповонила серця європейців «Stefania» українського гурту Kalush Orchestra презентована на пісенному конкурсі «Євробачення». Ролик знімався в містах та селах, які стали свідками війни: у Бучі, Гостомелі, Ірпені та Бородянці і це відкривало очі світу на звірства московії. Соліст гурту Олег Псюк розповів про те, що пісня «Stefania» стала подякою не лише для його рідної матері, але й для усіх матерів України, які виховали мужніх юнаків та юнок, що стали на захист України. Виступаючи на Євробаченні, лідер гурту закликав світ не забувати про «Азовсталь». Пошукові запити про маріупольську фортецю стрімко зросли по всьому світу. Ця пісня перетворилася на справжній символ українського спротиву і незламності нашого народу, її переспівували, Вона стала саундтреком війни, а заклик врятувати захисників «Азовсталі» – «Save Ukraine!» - назавжди увійшов в історію Євробачення. На Новий рік у Лондоні головний салют країни був у синьо-жовтих кольорах та під українську «Стефанію». Таким чином, Велика Британія вкотре показала свою підтримку Україні.

В музичну скарбницю Європи ввійшло безліч українських пісень. Трек «Чути гімн» репера Skofka, присвячений загиблому на війні другу дитинства Валентінові Коноводову, за три тижні після релізу злетів в топи YouTube. Нині вона має до 10 млн прослуховувань на Spotify.

Особисті спогади про перший день війни з досвіду Тараса Тополі стали основою для спільної композиції гурту «Антитіла» та відомого британського співака Еда Ширана. Серед багатьох авторських версій його пісні 2Step – римейк від «антитіл» став найпопулярнішим.

Пісні гурту «Океан Ельзи» - «Не твоя війна», «Обійми», написані ще до початку окупації, після 24 лютого 2022 року стали мегапопулярними у Європі.

Вони вселяють віру, що «Коли настане день, закінчиться війна», можна буде обійняти всіх своїх рідних та друзів.

«Доброго вечора, ми з України» – PROBASS, HARDI напевно, найпопулярніша композиція цієї війни, адже вона стала не просто хітом, але й справжнім мемом.

І звичайно, тепер кожен у світі впізнає наш величний Гімн «Ще не вмерла Україна»!

У світі про нас мало знали, про народ, який має свою тисячолітню історію, який цілі століття був політичним та культурним центром на межі сходу і заходу Європи, який завжди жив і відроджувався в завзятій боротьбі з чужими загарбниками. Проте, сьогодні майже кожен може показати на мапі країну, яка мужньо бореться з окупантом і оберігає Європу від війни. Величезний вклад у цьому зробила і українська пісня, яка лунає на закордонних естрадах, розносить славу України. І нема такої людини, яка, хоч раз почувши українську пісню, змогла б забути красу її поетичної мелодійності. Європа повинна чути справжній голос та душу України.

З ініціативи Міністерства культури та інформаційної політики України, за підтримки першої леді Олени Зеленської кожна нова година на європейських радіостанціях розпочинається з української пісні. «Впевнений, що це сприятиме ще більшій солідарності з Україною», - написав Ткаченко. «Війна нищить нашу матеріальну та культурну спадщину. Але наша пісня – це те, що не знищити. Вона має особливу суперсилу – додавати нам життя й наснаги, піднімати бойовий дух», – зазначила Олена Зеленська.

Сьогодні музика стала одним із найпотужніших фронтів культурної боротьби.

Будегай Вікторія Андріївна,
*аспірантка, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ІНКЛЮЗІЯ, ПОРОДЖЕНА РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЮ ВІЙНОЮ

Нові виклики, породжені повномасштабною російською агресією проти народу України, відображаються на всіх сферах суспільного буття, на життєдіяльності і психоемоційному стані населення. Фахівцям соціальної сфери довелось зіштовхнутися із низкою проблем щодо роботи з дітьми, сім'єю і молоддю, які потрапили в тяжкі життєві умови; погіршення економічного і соціально-психологічного становища осіб із психофізичними особливостями в розвитку; набуття інвалідності через втрати кінцівок, контузії, погіршення психологічного стану осіб з ООП внаслідок бойових дій на території нашої держави.

У зв'язку цим соціальні працівники стають все більш затребуваними в сучасному інклюзивному середовищі, адже передусім надають просвітницьку

допомогу: інформують родину про етапи реконструктивного лікування та перспективи, підтверджують це документальними фактами, інформують про можливість тимчасової або повної непрацездатності та пов'язані з цим пільги. Крім того, соціальний працівник виступає посередником між родиною та медичним персоналом. Займається встановленням контакту з іншими родичами, з сім'ями з подібними труднощами, з організаціями, які можуть надати необхідну допомогу.

В умовах воєнного стану люди з особливими освітніми потребами належать до найбільш вразливої категорії населення. У небезпеці, в тривалому стані стресу вони позбавляються нормальних умов для розвитку та навчання. Через відчуття тривоги, напруги, страху, невизначеності ускладнюється процес повноцінної соціалізації людини, це суттєво впливає на їх настрій, емоційний стан, здатність до навчання та спілкування з іншими. Батьки дітей з особливими освітніми потребами відчувають подвійний стрес, тому що їм і раніше було досить складно адаптуватись до життя з такими особливостями. Наразі їх можливості значно зменшилися, натомість діти потребують не меншої уваги, а ресурси батьків у зв'язку із війною, економічною кризою, втратою житла, заробітку – катастрофічно скорочуються.

Саме тому в Україні широко запроваджується низка проєктів, що займаються питаннями формування інклюзивної культури у суспільстві під час та після війни, до яких долучаються і працівники соціальної сфери. Варто відмітити проєкт «Інклюзивне суспільство в Україні» в якому автори наголошують, що реабілітація людей з особливими освітніми потребами потребує уваги вже зараз, це стосується як військових, так і цивільних, які отримали інвалідність внаслідок бойових дій. Цей проєкт спрямований на формування інклюзивної культури та інклюзивної поведінки суспільства в Україні [1].

Отже, кваліфікована соціально-педагогічна допомога особам з особливими освітніми потребами під час війни, дає змогу створити сприятливі умови для адаптації таких осіб, повноцінного та всебічного розвитку та впливає на формування у суспільстві нових світоглядних позицій та установок. Тому підготовка фахівців соціальної сфери першочергово має включати такий важливий напрям, як формування інклюзивної культури.

Література:

1. Формування безбар'єрного простору в Україні є нагальною потребою. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/12/29/formuvannya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-ye-nagalnoyu-potreboyu/> (дата звернення: 18.02.2023).

ПЕТРІВ Андрій Богданович,
*аспірант, Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ІДЕАЛІВ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Специфіка формування патріотичних ідеалів молоді в Україні полягає в тому, що цей процес здійснюється в умовах справжньої кровопролитної війни, а більшість поглядів і переконань не потребують виховання на будь-якому рівні (сім'ї, закладу освіти, громадської організації, нації, держави). Вони формуються під впливом жорстокої реальності. В жахливих умовах сьогодення палкими патріотами стали всі: від хоробрих захисників, Воїнів Світла, які боронять увесь цивілізований демократичний світ, до наймолодших українців, які вмиль стали дорослими.

На зміну словесно-споглядальному національно-патріотичному вихованню прийшло активне, ефективне, результативне. Велике значення у формуванні патріотичних ідеалів молоді має метод прикладу, суть якого полягає у цілеспрямованому використанні еталонів моральної поведінки для спонукання вихованців до їх наслідування. Якщо до недавнього часу взірцем для студентів були переважно історичні постаті, герої книжок, митці чи спортсмени, то сьогодні такими є Герої Небесної Сотні, Кіборги, оборонці «Азовсталі» і всі, хто зараз відстоює право України на свободу. Часто ними опиняються батько, брат, товариш, сусід тощо.

Досить новим способом формування патріотичних ідеалів молоді стала загальнонаціональна хвилина мовчання, започаткована Президентом України у березні 2022 року. Метою проведення цього заходу є «вшанування пам'яті, громадянської відваги і самовідданості, сили духу, стійкості та героїчного подвигу воїнів, полеглих під час виконання бойових завдань із захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України, мирних громадян, які загинули внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України» [2]. Завдання педагога зробити так, щоб хвилина мовчання була для студентів не формальністю, а усвідомленим проживанням, щоб надихала і давала сили боротися за своє.

Належне місце у формуванні патріотичних ідеалів молоді відводиться зверненням Володимира Зеленського до народу України та світового товариства. Кількість таких промов уже сягає сотень і кожна з них змушує людські серця битися в унісон, викликає у студентів почуття гордості за досягнення країни на міжнародній арені та усвідомлення відповідальності за її майбутнє.

Отже, наміри ворога здійснити «деукраїнізацію», стерти Україну з політичної карти світу, знищити історію, культуру та націю в цілому сприяли консолідації українського суспільства, спонукали усвідомити власну унікальність, національну ідентичність та самобутність, споконвічне право

господарювати на свої землі; вивели процес формування патріотичних ідеалів молоді на новий, вищий рівень.

Література:

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/732103/1/BNV%20KSV%202022rek.pdf>
2. Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України: Указ Президента України № 143/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1432022-41729>

Кушка Яна Олегівна,
*студентка, спеціальність «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **АСАТУРОВ Сергій Константинович,**
*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України (м. Київ, Україна)*

РЕЛІГІЙНЕ ПИТАННЯ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Війна росії проти України – це війна авторитарного репресивного політичного режиму проти демократичної країни. І ця війна відбувається прямо в Європі. Борючись за Україну, наш народ бореться за простір свободи у Європі, за простір свободи у світі

Окупація Криму та Сходу України в 2014 році мала критичні наслідки для релігійної свободи та релігійного розмаїття. Згідно з офіційними даними, до окупації на Кримському півострові діяли щонайменше 2220 релігійних організацій, які представляли щонайменше 43 деномінації. Натомість станом на кінець 2020 року РФ повідомляє про 907 релігійних організацій, які представляють близько 20 деномінацій. Таким чином, як кількість релігійних організацій, так і кількість деномінацій, які вони представляють, зменшилася в понад двічі [3].

Повномасштабна російська агресія, яка почалася 24 лютого 2022, розповсюджує репресивну систему на всю територію України. Руйнують і захоплюють культові споруди, священнослужителів та простих віруючих різних конфесій викрадають та вбивають, переслідують інакомислячих, примушують громадян України до колаборації з окупантами. Ця війна є також

війною росії проти цінностей свободи, гідності, плюралізму думок і світоглядних позицій, війною цивілізацій.

Росія використала релігійний чинник для розгортання різних ідеологічних схем, які стали базою, підґрунтям для цієї кровопролитної війни. Українська Церква дуже чітко усвідомлює, наскільки серйозною є ситуація, і чому дії держави-агресора здатні призвести до негативних наслідків для українських Церков [1].

Російські наративи, які поширюються впродовж війни Росії проти України, не є чимось новим. Вони впліталися в життя нашої держави впродовж століть: за часів поневолення російською імперією, а потім в «тюрмі народів» — СРСР. Вони продовжували жити після відновлення незалежності й проникали в різні царини життя. Від початку війни відбувався процес релігійної легітимізації воєнних злочинів. Варто відзначити адресатів цієї пропаганди – росіян. У їхній країні більше не існує вільних ЗМІ. Це одна з причин, чому Російська православна церква так легко піддається військовій пропаганді та стає її знаряддям [2].

Поетапне нищення російським православ'ям Українських Православних і Греко-Католицьких Церков «відбувалося на засадах великоросійської державницької ідеї: ніякої України не існує, це – внутрішня справа Росії і в неї ніхто не має права втручатися. Цим самим Російська Православна Церква вивела українську релігійну із сфери міжнародного впливу, полишивши українське християнство сам-на-сам із своїм підступним ворогом.

Починати перетворення потрібно з просвітництва в середовищі релігієзнавців, церковників, істориків, формування свідомості нових поколінь. Далі держава має виокремити чітку лінію політики стосовно Церкви. Слід упорядкувати відносини в українському православ'ї згідно з вимогами українського законодавства та міжнародного права, прав і свобод громадянина і канонів Вселенського православ'я.

Література:

1. Мар'ян О., Релігія як один з основних чинників у війні росії проти України: підсумки круглого столу // Релігійно-інформаційна служба України [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://risu.ua/religiya-yak-odin-z-osnovnih-chinnikiv-u-vijni-rosiyi-proti-ukrayini_n135209

2. Мельник М., Релігійна апологія війни // [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zaxid.net/religiyna_apologiya_viyni_n1540315

3. Релігійна свобода в умовах агресії рф проти України: експерти про досвід 2014-2022 років // Державна служба України з етнополітики та свободи совісті., - матеріали круглого столу, - 2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dessa.gov.ua/roundtable-18-march-2022/>

Мікосянчик Олена Петрівна,
*викладач-методист гуманітарних та суспільних дисциплін,
Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

Терещенко Анастасія Олександрівна,
*студентка, спеціальність «Геодезія та землеустрій»,
Боярський фаховий коледж Національного університету біоресурсів і
природокористування України (м. Боярка, Україна)*

ЦІННІСНІ ВИМІРИ – ВИЗНАЧАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

***«Окупанти визначили своїми ворогами культуру, освіту та людяність.
І не шкодують для них ні ракет, ні бомб. Україна, яка прагне бути
конкурентоспроможною в сучасному світі, має визначити освіту та науку
своїми стратегічними сферами».***
Володимир Зеленський, Президент України

Майже рік тому з повномасштабним вторгненням російської армії розпочався новий етап російсько-української війни, яка триває з 2014 року. Україна живе в умовах найжорстокішої війни, розв'язаною росією в Європі після Другої світової війни. Для нашої країни вона стала народною війною за суверенітет і незалежність, за ціннісний та цивілізаційний вибір, приналежність до європейської цивілізації, її засадничі цінності, права і свободи. Війна, згуртувала нашу українську націю, мобілізувавши весь її потенціал на відсіч ворогу. Війна торкнулася кожної української родини, стала частиною нашого життя, а перемога у ній стала спільною метою всього українського народу. Кожний українець має свій рахунок війні та свою історію боротьби, що разом складають нашу спільну історію спротиву.

До війни розмови про духовні цінності сприймалися в суспільстві дещо відсторонено. Війна, особливо звірства російських окупантів, все розставила на свої місця. З'явилася моральна шкала цієї війни: «боротьба світла з темрявою», «боротьба між Добром і Злом», «українські воїни – воїни світла, воїни добра». Все набуло свого великого сенсу [3, с.24].

Отже, що ми маємо передбачити, щоб свої нинішні здобутки не змарнувати? Тут дуже важливо буде пізнати самих себе, тобто врахувати особливості української ідентичності. Наразі Україна має стійку переконаність, що вона стоїть по правильну сторону історії. Проте це почуття не єдине. Злочини російської воєнщини приголомшують, а ненависть до кривдників є природною реакцією людини. Тому часто вживана формула «Нема прощення російським нелюдам!» ні в кого не викликає заперечення. Вона видається справедливою. Мало того, французький священник о. Дюбуа навіть нещодавно сказав: «Ненависті не можна уникнути... Це почуття дає сили боротися». У час війни, коли людина опинилася у стані гостро вираженого відчуття межі між

життям та смертю, усвідомлює неминучість смерті і це усвідомлення впливає на все її життя. Смерть, будучи повною протилежністю життю, з одного боку, не може бути пізнана людиною, а з іншого — людина ніколи не зможе примиритися з її існуванням. Саме людськість постає як особливо важлива цінність і нагальна потреба буття людини [1, с.15]. Важливо не просто усвідомлювати цінність людини, любити її і співпереживати, а бути конкретно діяльним в конкретних умовах, тут і зараз (з позиції людськості): допомогти, підтримати, пожертвувати, не переступити внутрішній поріг моральності, духовної гідності, права тощо. І сьогодні ми бачимо численні прояви людськості у захисті інших від ворога на передовій воєнних дій, у діяльності волонтерських центрів, у жертівній праці медиків у надскладних умовах війни, у звичайних людських ситуаціях: коли живучи під щоденними обстрілами, піклуватися про сусідів, які залишились без засобів для виживання, коли, жертвуючи власним життям, витягувати з-під звалищ інших, коли, втікаючи від обстрілів, на руках виносити собаку-домашнього улюбленця, залишивши всі цінні матеріальні речі, коли ділитися шматочком останнього шматка хліба чи ковтком води...

Бути людиною – це реалізовувати власну людськість, що є важливим ціннісним виміром, сутністю людського буття. Саме українці в важкій боротьбі життя, саме тут і зараз показують всі ціннісні характеристики саме людськості, добра, розуміння, правди [1, с.65].

В умовах війни бачимо численні приклади озвірілості й оскаженілості ворогів, прояви наджорстокості у відношенні до собі подібних. Ніякі норми і правила війни, прописані у численних міжнародних нормативно-правових актах, є неідеальними, а наразі виходить ота нелюдська сутність людини-ворога, який міг не заподіяти тут і зараз крайнього зла конкретній людині в конкретній ситуації (про що свідчать численні приклади наджорстокості на окупованих російськими військовими територіях: Ірпінь, Буча, Гостомель, Маріуполь, Херсон та ін.), але людськість у ньому вмерла або не розвинулася з певних причин і він чинить ці нелюдські дії, що конституюються як злочини проти людяності. Цих людей можна назвати лише істотами в подібності людини, без її сутності, це антипод людськості – нелюдство, яке, на жаль, має місце у розвиненій цивілізації XXI ст.

Дієвий і мужній новий гуманізм України спрямований на те, щоб перетворити гібридний світ на спільноту, в якій панує гідний мир, а не плутанина війни і миру, — і для себе, і для всього світу. У цьому велике значення перемоги України для майбутнього світу. [2, с.48].

Література:

1. Петасюк О. Загальнолюдські цінності та національний бекграунд: історичнокультурологічний аспект. Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії. 2022. Вип. 22. С. 183–188.
2. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Цивілізаційний проект України: від амбіцій до реальних можливостей. Вісник НАН України. 2019. № 6. С. 45—52.

З Хамітов Н.В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. 4-те видання, виправлене і доповнене. Київ: КНТ, 2022.

Ковалевський Валерій Олександрович,
*студент агробіологічного факультету,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*
Науковий керівник: **Кичкирук Тетяна Василівна,**
*кандидат філософських наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України (м. Київ, Україна)*

ЦІННІСНІ ВИМІРИ ВІЙНИ В КОНТЕКСТІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Війна спотворює реальність. Той світ, що був, стає для нас незворотнім минулим, хоча ще вчора це було прогнозованим майбутнім. І от нація живе в новому світі з новими викликами та болем. Наші цінності – гуманізм, екологічна безпека, етнічна толерантність відходять на останній план, коли ці питання прямо не впливають на ваше життя або життя ваших рідних. Що ви маєте толерувати, якщо люди, що здатні на етнічні, релігійні, культурні, політичні та, врешті-решт, безглузді злочини, забули що таке гуманність? Це здається зі сторони дивним, коли людина, що вчора ще з ціннісних міркувань не споживала м'яса, сьогодні здатна люто знищувати істот, що не мають розуму, та насправді це елементарна реакція – інстинкт самозбереження.

Цінність - поняття особистісне для кожної людини. Але за всю історію людства утворився загальносвітовий устрій, що пропагує загальні цінності, які і сповідують нові покоління. Проте, які це цінності? Наприклад, для християн – Ісус - це втілення Сина Божого, тобто божество, для мусульман – це лише пророк, який без сумніву, для них, відіграв роль у віровченні людства, та не був божеством, як Аллах, тому цінності закладені Ісусом для них не настільки обов'язкові, як для нас.

Більшість людей чули про створення боту на основі штучного інтелекту під назвою «ChatGPT», що здатний аналізувати й відтворювати інформацію у форматі тексту з осмисленим контекстом, відповідати на питання тощо. Що штучний інтелект може сказати про ціннісні виміри, скажімо, на прикладі російсько-української війни? З цього приводу хочеться навести відповідь чат-боту громадському діячу Сергію Стерненку на питання «Чи достатня наша русофобія?»: *«Як штучний інтелект, я не маю особистої думки або почуттів. Однак, я можу сказати, що ненависть до будь-якої нації чи етнічної групи не є позитивним явищем і може призвести до конфліктів та напруженості у суспільстві. У країнах, де існує історична напруга між націями або етнічними групами, важливо дотримуватись принципів поваги до інших і приймати*

культурну різноманітність. Переважна більшість людей в Україні і росії мають мирні наміри і бажать жити у мирі і злагоді. Тому важливо зосередитись на позитивних аспектах взаємовідносин і знаходити спільність, замість підтримки недоброзичливості та ворожнечі». Що ж... З морально-етичної точки зору все звучить досить логічно, та ця позиція зумовлена загальними правилами суспільства і не враховує, що одна нація не може відчувати «доброзичливості» до іншої, вбивць та рабовласників. Вона не враховує історичного контексту, що спотворює цінності ще більше, виділяючи лише біле та чорне, хоча люди, за природою, більш мінливі. Цінності штучного інтелекту не доречні через те, що він (ШІ) не асоціює себе з ними, для нього війна це лише картина з боку. Не тільки війна – людство, світ, устрій... Він оцінює картину, як дальтонік, що не може розпізнавати кольори.

Підсумовуючи, хочеться сказати, що це відкриття стане одним з рушіїв не тільки майбутніх 5-20 років, але й кожної події зокрема, в тому числі й війни. Тому людям необхідно навчитись виховувати ШІ як дитину, що б мала свідомість, здатність до критичного та аналітичного мислення для того, щоб хтось не був просто «чорним», а хтось «білим».

Соколов Вячеслав Михайлович,
*магістрант, Черкаський національний
університет ім. Б.Хмельницького (м. Черкаси, Україна)*

УКРАЇНА-РОСІЯ: ТИСЯЧОЛІТНЄ ПРОТИСТОЯННЯ

Наукові дослідження вказують на те, що історія відносин між Україною та Росією вже майже тисячоліття є вкрай складною та нелегкою. Ця історія включає в себе багато елементів: війни, політичні конфлікти, культурні та мовні розбіжності, та інші. У цій статті розглядаються деякі з найважливіших етапів відносин між Україною та Росією від князівств Русі-України до сучасних днів.

Перші спроби анексувати сучасну територію України з боку державних утворень на території сучасної Росії були ще в 1169 р., тоді ж відбулось захоплення і розграбування Києва коаліцією з 11 князів, зібраною Володимиро-Суздальським князем Андрієм Боголюбським та очоленою його сином Мстиславом Андрійовичем в ході династичного конфлікту за владу на Русі між Волинськими та Суздальськими Мономаховичами. Передумовою було те, що після смерті 1132 р. київського князя Мстислава Великого, сина Володимира Мономаха, процес занепаду Русі та боротьба за зверхність між різними нащадками Ярослава Мудрого значно прискорилися. Ті, хто завойовував Київ, не тільки отримували титул «великого князя київського», а й могли претендувати на зверхність династії Рюриковичів. Митрополія жила в Києві і залишалася незаперечним культурним і релігійним центром усієї Русі, оскільки мала великі церкви та монастирі. Незважаючи на зменшення впливу, Київ та

його околиці залишалися одним із найрозвиненіших і густонаселених центрів країни. Отже, зрозуміло, що вже тоді походи на Київ набували ідеологічних рис.

В XIII ст. Русь зазнала трагічної сторінки в історії її існування. З півночі та сходу на територію Русі-України відбулась монголо-татарська навала, в складі якої були представники підкорених народів, зокрема й ті, що зараз населяють територію сучасної російської федерації. Варто зазначити, що ординські традиції ведення війни у монголо-татар включали в себе такі аспекти, як жорстокість та безжалість до ворога, вони швидко та несподівано нападали, захоплюючи території, забираючи військовий трофей і здійснюючи розправу над мирним населенням. Використання психологічного тиску на противника та велику увагу до розвідки та шпигунства. Також важливим методом ведення війни у монголів були дипломатичні переговори та зв'язки з місцевими елітами, які допомагали їм здійснювати владу та утримувати підкорені території (що власне можемо спостерігати в сучасній російсько-українській війні). Під владою Золотої Орди остаточно сформувалося Московське князівство, але це була православна держава. Коли розпалася Орда, а Москва здобула незалежність, необхідно було налагоджувати відносини з Європою для торгівлі та розвитку. Для цього була потрібна політична легітимність. Визнання Московщини, як незалежної держави був складним і тривалим процесом.

Починаючи з XVII ст. Московія активно розпочала боротьбу за руський спадок, здійснювати політику поневолення території України та її зросійщення. Ця політика полягала у забороні української мови та культури, винищення та безжалісне використання козацького руху в військових операціях, привласненні собі культурних надбань, зокрема церква також впродовж 1685–1722 була анексована. У середині XVII ст. московський цар Олексій Михайлович, здобувши після Переяславської угоди 1654 р. протекторат над так званою Гетьманщиною, використав стару церковно-адміністративну термінологію константинопольської патріаршої канцелярії і в 1655 р. прийняв на себе титул «всея Великая, Малая и Белая Руси самодержец», затвердивши за собою володіння зокрема і українськими землями.

Після Першої світової війни Україна здобула незалежність, але це тривало недовго. Завдяки реваншистами, які мріяли про відновлення російської імперії у 1922 р. Україна стала частиною Радянського Союзу. Під час Голодомору 1932-1933 років, який спричинила радянська влада, загинуло мільйони українців, очевидно, що це був геноцид українського народу задля винищення.

Після розпаду СРСР Україна знову стала незалежною державою. У 2014 р. Росія анексувала Крим, що спричинило конфлікт між Україною та росією, який триває до сьогодні. 24.02.2022 відбулось повномасштабне вторгнення рф в Україну сповідником російського імперіалізму та реваншизму – в.путіним для якого Україна має сакральне значення в ідеології держави-терориста.

Отже, росія незалежно від свого трансформаційного стану бореться за Київ, як за місце, яке має сакральне значення і від якого сама зробила себе

ідеологічно залежною, оскільки сповідується теза “Київ - мати міст російських” і імперія не може існувати без нашої столиці.

Література:

1. Наконечний Є. Украдене ім'я: Чому русини стали українцями. Львів, 1998. С. 30-41, 75-90.
2. Гумилев Л. Н. От Руси к России: очерки этнической истории. М.: Экопрос, 1992. С. 87
3. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. К., 2016. 248 с.